



Podnebne pobude, ki jih vodijo skupnosti

Študija o družbenih, gospodarskih in okoljskih koristih skupnostnih praks

C2.3: SODELOVANJE SKUPNOSTI ZA PREHOD V NIZKOOGLJIČNO DRUŽBO

LIFE IP CARE4CLIMATE (LIFE17 IPC/SI/000007)



REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

focus

UMANOTERA
Slovenska fundacija za trajnostni razvoj



Povzetek v slovenščini

To poročilo predstavlja rezultat analize okoljskih, družbenih in gospodarskih koristi pobud, ki jih vodijo skupnosti. Poročilo je bilo pripravljeno v okviru akcije C2.3 projekta LIFE IP CARE4CLIMATE v podporo komunikacijski kampanji za promocijo koncepta trajnostnega upravljanja z viri skupnosti. Pristop k raziskavi je predstavljen v prvem delu poročila. Poročilo pa vsebuje še ugotovitve analize koristi pobud, ki jih vodijo skupnosti ter primere tujih in domačih praks, iz katerih ugotovitve izhajajo.

Povzetek v angleščini

The report presents results of the analysis of environmental, social and economic benefits of community led initiatives. Report was prepared as part of C2.3 action of the LIFE IP CARE4CLIMATE project in support of the communication campaign for promotion of the concept of sustainable management of community resources. Approach to the analysis is presented in the first part of the report. Report also includes conclusions of the analysis of benefits of community led initiatives and good practice cases from which the conclusions are derived.

To študijo je naročil Focus v partnerstvu z Umanotero, pod okriljem projekta LIFE IP CARE4CLIMATE, leta 2021.

Izdajatelj: Focus, društvo za sonaraven razvoj

Ljubljana, december 2021

Avtorji: Matjaž Gerl (eZavod), Tim Taylor (Korimako), Ivana Šatrak (KLIK – Križevački laboratorij inovacija za klimu)

Lektura: Sektor za prevajanje Generalnega sekretariata Vlade Republike Slovenije

Oblikovanje in prelom: Iz principa

Elektronska izdaja

Poročilo je objavljeno na spletnih straneh www.care4climate.si in www.dovoljazavse.si.

Iskrena hvala vsem neverjetnim vodjem skupnosti, ki so si vzeli čas, da z nami delijo svoje zgodbe in spoznanja. Prosimo, nadaljujte navdihujoče delo.

LIFE IP CARE4CLIMATE (LIFE17 IPC/SI/000007) je integralni projekt, sofinanciran s sredstvi evropskega programa LIFE, sredstvi Sklada za podnebne spremembe in sredstvi partnerjev projekta.

Za več informacij obiščite www.care4climate.si.

Vsak partner v projektu LIFE IP CARE4CLIMATE je odgovoren za strokovnost vsebin in sporočila v dokumentih in stališčih, ki jih pripravi oziroma izrazi v okviru navedenega projekta.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID 94100995
ISBN 978-961-95265-3-8 (PDF)

Kazalo vsebine

1	POVZETEK	6
2	UVOD	11
2.1	Podnebni izzivi	11
2.2	Ozadje študije	12
2.3	Sestava poročila	13
3	RAZISKOVALNA METODA	15
3.1	Teoretična raziskava	15
3.2	Analize posameznih primerov	16
4	KORISTI OD PODNEBNIH POBUD, KI JIH VODIJO SKUPNOSTI	20
4.1	Koristi glede razogljíčenja podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti	21
4.2	Koristi, ki jih skupnostim prinaša organiziranje podnebnih pobud	24
5	ANALIZA	34
5.1	Podnebni vplivi proučenih primerov	35
5.2	Koristi obravnavanih primerov	39
5.3	Spoznanja o dejavnikih uspeha proučenih primerov	42
5.4	Priložnosti za Slovenijo	49
6	SKLEPNE UGOTOVITVE	54
7	ENERGIJA	57
7.1	Low Carbon Hub	57
7.2	Elektrizitätswerke Schönau	64
7.3	Repowering in Energy Garden	72
7.4	Zadruga sončnih elektrarn Slovenije	78
7.5	Enova	84
7.6	Thriving Križevci	92
8	KROŽNO GOSPODARSTVO	98
8.1	Farnham Repair Café	98
8.2	Humana Nova	103
8.3	Baterkaren	107

9	HRANA	111
9.1	Common Unity Project Aotearoa	111
9.2	Svet za prehransko politiko Ghent en Garde	118
9.3	EkoDizajn	123
10	MOBILNOST	128
10.1	Souporaba avtomobilov v Kanadi	128
10.2	Werfenweng – trajnostna mobilnost	135
10.3	Enjoy Waltham Forest	140
11	PROSTORSKO NAČRTOVANJE	148
11.1	Schoonschip	148
11.2	BedZED	155
12	UPRAVLJANJE VIROV	162
12.1	Lesna zadruga Loški Potok	162
12.2	Växjö Bio-Community	166

1 Povzetek

Metoda

Namen študije je:

- raziskati in prikazati koristi ter vsestranske pozitivne učinke projektov/praks, ki jih vodijo oziroma izvajajo skupnosti, za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov;
- analizirati primere dobre prakse;
- ugotoviti dejavnike uspeha pobud, ki jih vodijo skupnosti, za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov.

Teoretična raziskava

Izvedena je bila teoretična raziskava, ki je obravnavala vprašanje: Kakšne so koristi od podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti? To vprašanje je bilo obravnavano na dva načina:

- Kakšne so koristi od podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti, z vidika nujnega globalnega razogljičenja, ki ga mora doseči človeštvo?
- Kakšne družbene, gospodarske in okoljske koristi imajo skupnosti od pobud na področju podnebnih sprememb?

Teoretična raziskava je pokazala te ključne točke:

- Skupnostno vodene podnebne pobude, katerih namen je neposredno zmanjšanje emisij toplogrednih plinov, so pomembne, čeprav so le del rešitve. Še pomembneje je, da pobude skupnosti pokažejo, kaj je mogoče storiti, in spodbudijo vlade, da so drznejše s politikami, regulativnimi in naložbenimi orodji, ki so jim na voljo; posameznikom odpirajo priložnosti, da sodelujejo pri kolektivnih pobudah, in s tem vplivajo na njihovo opolnomočenje in blagostanje skupnosti; ustvarjajo prostor za kolektivno vizijo, potrebno za oblikovanje in vzpostavljanje zahtev za boljšo prihodnost. Zaradi vseh teh dejavnikov razogljičenje na svetovni ravni verjetno ni mogoče brez obsežnega gibanja podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti.
- Tako teorija kot praksa kažeta, da je pomembno, da k skupnostnim podnebnim pobudam pristopimo z vidika širših vprašanj in potreb trajnostnega razvoja skupnosti, in da je treba tudi koristi za skupnosti obravnavati celostno. Učinki blaženja podnebnih sprememb so pogosto zgolj dodane koristi (*co-benefits*) ukrepov, ki so osredotočeni na bolj oprijemljive lokalne cilje in koristi.
- Skupnostim, ki izvajajo ukrepe na področju podnebnih sprememb, se ponuja pomembna skupna gospodarska vrednost. Modeli kolektivnih skupnostnih vlaganj pripomorejo k zajemanju vrednosti, omogočajo nove ukrepe in ohranjajo finančne

donose na lokalni ravni. Podnebni ukrepi ponujajo tudi veliko zaposlitvenih možnosti. Pobude skupnosti ustvarjajo potrebe po delovnih mestih in pomagajo pri zaposlovanju.

- Podnebne pobude, ki jih vodijo skupnosti, le-tem lahko prinesejo številne družbene koristi, in obstaja veliko dobrih primerov, kjer se to že dogaja. Povezava pa ni samodejna, saj obstaja nekaj tveganja, da bi pobude, ki so zelo osredotočene na podnebne ukrepe, lahko izključile dele skupnosti in tako bi bila priložnost za doseganje čim večjega družbenega vpliva sočasno s spoprijemanjem s podnebnimi vplivi zamujena. Tega se je treba zavedati in to je treba preprečevati.
- Ekološki vplivi podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti, so na splošno precej odvisni od aktivnosti, ki se izvajajo, in bi bili večji na akcijskih področjih, osredotočenih na biotsko raznovrstnost in obnovitev ekosistemov, ki niso bili glavni poudarek te študije.
- Številne pobude za razvoj, ki jih vodijo skupnosti, gradijo pomembno družbeno infrastrukturo za učinkovito prilagajanje podnebnim spremembam in odpornost nanje, tudi če se na prvi pogled zdi, da le malo vplivajo na neposredno zmanjšanje emisij. Načini prilagajanja, ki jih izvaja skupnost, lahko prinesejo širše koristi, hkrati pa so cenovno veliko dostopnejši kot številne tehnične rešitve.

Primeri

Proučenih je bilo devetnajst podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti v različnih delih sveta, glede na šest glavnih področij ukrepanja:

- energetska učinkovitost in oskrba z energijo iz lokalnih obnovljivih virov;
- lokalno krožno gospodarstvo in trajnostna potrošnja;
- prehranska samopreskrba in ekološko kmetovanje;
- trajnostna mobilnost;
- trajnostno prostorsko načrtovanje;
- participativno upravljanje ali druga oblika upravljanja virov skupnosti s strani skupnosti.

Primeri so prikazani v spodnji preglednici.

Poglavje	Pobuda	Država	Energija	Krožno gospodarstvo	Hrana	Mobilitnost	Prostorsko načrtovanje	Upravljanje virov
7	Low Carbon Hub	Anglija						
	Elektrizitätswerke Schönau	Nemčija						
	Repowering in Energy Garden	Anglija						
	Zadruga sončnih elektrarn Slovenije	Slovenija						
	Enova	Avstralija						
	Thriving Križevci	Hrvaška						
8	Farnham Repair Cafe	Anglija						
	Humana Nova	Hrvaška						
	Baterkaren	Slovaška						
9	Common Unity Project Aotearoa	Nova Zelandija						
	Svet za prehransko politiko Ghent en Garde	Belgija						
	EkoDizajn	Bosna in Hercegovina						
10	Souporaba avtomobilov v Kanadi	Kanada						
	Werfenweng	Avstrija						
	Enjoy Waltham Forest	Anglija						
11	Schoonschip	Nizozemska						
	BedZED	Anglija						
12	Lesna zadruga Loški Potok	Slovenija						
	Växjö Bio-Community	Švedska						

Legenda:



– glavno področje ukrepanja



– druga področja, ki jih primer obravnava

Dognanja glede proučenih primerov

Koristi

Proučeni primeri so potrdili ugotovitve teoretične raziskave, da so koristi od podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti, široke in pomembne. Ti primeri so pokazali, da pobude, ki jih vodijo skupnosti:

- pomembno vplivajo na zmanjševanje emisij toplogrednih plinov v obsegu, ki je zanje primeren. Ti učinki so najbolj očitni na področjih, kot sta energetika in načrtovanje novih naselij. Večina pobud, ki jih vodijo skupnosti, doseže zgornjo mejo tega, kar je zanje izvedljivo, zato je za povečanje blažilnih učinkov potrebnih več pobud, ki jih vodijo skupnosti;
- imajo pomembno vlogo pri krepitvi zmožnosti prilagajanja v skupnostih za spoprijem z vplivi podnebnih sprememb in drugimi izzivi, s katerimi se spoprijemajo;
- ustvarjajo številne lokalne gospodarske koristi, vključno s prihranki pri stroških, zaposlitvenimi možnostmi, ponovnim vlaganjem v skupnost in udeležbo pri finančnih donosih;
- prinašajo široko paleto družbenih koristi in blagostanje, vključno s tem, da imajo prebivalci skupnosti več socialnih stikov, živijo v lepšem kraju, imajo primerno prehrano in toploto ter so na splošno bolj zdravi;
- postavljajo tudi kulturne temelje za potrebne korenite podnebne ukrepe, ki jih družba kot celota še ni dosegla;
- vsebujejo močno zavedanje pomena obravnave ekoloških vprašanj in načrtujejo številne ukrepe za izboljšanje biotske raznovrstnosti, kjer je to mogoče, ter za zmanjševanje vplivov proizvodnje in onesnaževanja/odpadkov na okolje.

Dejavniki uspeha

Proučeni primeri so poudarili tudi pomembna skupna spoznanja o dejavnikih uspeha za pobude, ki jih vodijo skupnosti:

- Skupnosti bi morale začeti izvajati ustvarjalni proces, da raziščejo vire, ki jih imajo, kakšen je njihov cilj in kaj lahko ustvarijo z uporabo virov, ki so jim na voljo. Tak način je številnim skupnostim pomagal, da so frustracije, osamljenost in občutek nemoči preoblikovale v veliko bolj konstruktivno miselnost, s katero lahko dosežejo velike stvari.
- Strastni in predani lokalni voditelji so dosledno ključni za uspeh. Ti lokalni voditelji morajo biti učinkoviti socialni podjetniki z zavzetostjo in strastjo ter se ne smejo bati eksperimentiranja, neuspeha in sprotnega učenja.
- Robusten model socialnega podjetništva je bistvena sestavina dolgoročnih pobud skupnosti, ki imajo sčasoma prav zaradi trajnosti velike pozitivne učinke. Robustni modeli socialnega podjetništva usklajujejo cilje, naloge in vplive; vzpostavijo izdelke in

storitve z vrednostjo ponudbe za uporabnike, tok prihodkov in naložbe v vire, potrebne za doseganje rezultatov.

- Nobena pravna oblika ni popolna. Pomembno je dobiti dober nasvet, kako se v čim večji meri izogniti upravnim zapletom, hkrati pa vzpostaviti sisteme dobrega upravljanja, lastništva, odločanja in upravljanja v skladu z izbrano pravno obliko.
- Upravljanje je pomemben vidik dolgoročnega uspeha in trajnosti, zlasti za usmerjanje prehoda od začetnih pobud, ki so prilagodljive in ustvarjalne, v bolj strukturiran organizacijski model za zagotavljanje večjega obsega.
- Kolektivno vlaganje je priložnost za skupnosti, da financirajo nove pobude, in lahko pripomore pri pridobivanju dodatnih finančnih sredstev prek bank, javnih financ ali nepovratnih sredstev. Pomaga tudi zagotoviti, da se v skupnosti ohrani več finančnih donosov.
- Dober nasvet je bistven. Pobude skupnosti morajo pogosto najti ustvarjalne načine za pridobivanje potrebnega tehničnega svetovanja in podpore. Pomembno je, da k načrtovanju in tehnični izvedbi pristopite ustvarjalno in odprte glave ter poiščete svetovalce, ki bodo storili enako.
- Neizogibno je, da bodo aktivnosti skupnosti, ki so usmerjene k odpravljanju težav v sedanjih sistemih, ustvarile nekaj konfliktov. To je pomembno, saj je naloga voditeljev sprememb zavezanost in pripravljenost na krmarjenje skozi te konflikte. Dobro komuniciranje, humor, podporna ekipa in osebna odpornost so neprecenljiva sredstva pri premoščanju konfliktnih položajev.
- Učenje prek preizkušanja je neprecenljivo, zato »samo začnite«!

Priložnosti za Slovenijo

Za slovensko okolje so bila opredeljena štiri ključna področja, znotraj katerih so pomembne priložnosti za pospešitev podnebnih pobud pod vodstvom skupnosti: energija, hrana, mobilnost in biogospodarstvo. Za podporo razvoju takšnih pobud so bili predlagani trije sklopi podpore za aktiviranje skupnostno vodenih podnebnih pobud v Sloveniji:

- vzpostaviti namensko službo za pobude skupnosti in podjetniški inkubator za socialna podjetja;
- razviti močnejše sisteme za množično vlaganje in financiranje podjetij, ki jih vodijo skupnosti;
- oblikovati in vzpostaviti prostor za civilne idejne pobude.

2 Uvod

2.1 Podnebni izzivi

Medvladni odbor za podnebne spremembe (IPCC) je leta 2018 poudaril, da bi omejevanje globalnega segrevanja na 1,5 °C imelo očitne koristi za ljudi in naravne ekosisteme ter bi lahko šlo z roko v roki z zagotavljanjem bolj trajnostne in pravične družbe. Poudaril je tudi, da bodo za to potrebne »hitre, daljnosežne in obsežne spremembe, kakršnih še ni bilo, pri vseh vidikih družbe«.¹ Zdaj, leta 2021, jasno daje vedeti, da človeštvu zmanjkuje časa, da se na ustrezen način preusmeri na pot hitrega razogljčenja.²

Obstaja soglasje, da človeška dejavnost pospešuje podnebne spremembe z neverjetno hitrostjo. Zdi se tudi, da se znatni vplivi teh sprememb čutijo še prej, kot so to napovedovali modeli podnebnih razmer, in da se neki ravni vplivov ne moremo več izogniti. Nekaj optimizma v podnebni znanosti prinaša napoved, da še vedno obstaja majhna možnost, da se izognemo najhujšim posledicam podnebnih sprememb. Toda le s temeljitimi in korenitimi spremembami na vseh ravneh človeške družbe je mogoče doseči znatno zmanjšanje emisij toplogrednih plinov do leta 2030.³

Če bo človeštvo nadaljevalo po trenutni poti, to najverjetneje vodi do kaskadnih ekoloških in podnebnih prelomnic ter korenito spremenjenega okolja. Ni jasno, kakšna človeška družba bi bila v tem scenariju sposobna preživeti. Vse bolj se zdi, da se tem prelomnim točkam približujemo hitreje, kot je bilo ocenjeno, čeprav tega zagotovo ni mogoče vedeti.⁴

Človeška družba lahko preide na varnejšo pot le s čimprejšnjim popolnim preходом na ničelne emisije ogljika in hkratno sistematično obnovo gozdnih, kopenskih in oceanskih ekosistemov ter njihovo sposobnostjo absorpcije ogljika. Tudi po tem scenariju se bodo številne skupnosti morale spoprijeti z resnimi vplivi podnebnih sprememb. To pomeni, da bo prilagajanje in povečanje odpornosti na negativne učinke podnebnih sprememb čedalje pomembnejša prednostna naloga skupnosti.

Dobra novica je, da se je Evropa zavezala korenitim podnebnim ukrepom, ki jih je postavila kot jasno prednostno nalogo tega desetletja, in da načrt izvaja z mehanizmi, kot je evropski

¹ Globalno segrevanje za 1,5 °C. Posebno poročilo IPCC o globalnem segrevanju za 1,5 °C v primerjavi s predindustrijsko ravno in s tem povezanih emisijah toplogrednih plinov z vidika krepitve skupnega odziva na nevarnost podnebnih sprememb ter za trajnostni razvoj in prizadevanja za izkoreninjenje revščine. Povzetek za oblikovalce politik; IPCC (2018) – https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2019/05/SR15_SPM_version_report_LR.pdf

² IPCC, 2021: Povzetek za oblikovalce politik. V: Podnebne spremembe 2021: Fizična znanstvena podlaga. Prispevek delovne skupine I k šestemu ocenjevalnemu poročilu Medvladnega odbora za podnebne spremembe – https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/downloads/report/IPCC_AR6_WGI_SPM.pdf

³ Velike podnebne spremembe so neizogibne in ireverzibilne – najbolj neusmiljeno opozorilo IPCC doslej, članek; Guardian (2021) – <https://www.theguardian.com/science/2021/aug/09/humans-have-caused-unprecedented-and-irreversible-change-to-climate-scientists-warn>

⁴ Hot House Earth, talk; Will Stefan professor of Earth System Science at Australian National University (2021) – <https://www.youtube.com/watch?v=wqEYfZDK1Qk>

zeleni dogovor,⁵ ter s tako imenovanimi »misijami« za podnebno nevtralna mesta⁶ in odporne regije.⁷ To pomeni, da obstaja velika podpora za države, kot je Slovenija, pri izvajanju potrebnih sprememb.

Hkrati morajo naše skupnosti še naprej napredovati na področju širše pravičnosti, človekovega razvoja in prednostnih nalog trajnostnega razvoja. Na svetovni ravni so te določene v okviru ciljev trajnostnega razvoja⁸ in dodatno poudarjene v poročilu »Our Common Agenda« generalnega sekretariata Združenih narodov.⁹

Ti težavni podnebni in trajnostni razvojni izzivi, s katerimi se spoprijema človeštvo, so jasni že nekaj časa. Doslej je bilo naše skupno ukrepanje kot odziv na te izzive nezadostno. To je kontekst, v katerega je treba postaviti to študijo.

2.2 Ozadje študije

Študija je bila naročena v okviru projekta LIFE IP CARE4CLIMATE, katerega splošni cilji so: podpreti izvajanje Operativnega programa ukrepov zmanjšanja emisij toplogrednih plinov 2020 (OP TGP 2020) in Akcijskega načrta za energetske učinkovitost za obdobje 2008–2016 (AN URE), ki sta ključna načrta za doseganje ciljev po Odločbi 406/2008/ES; zmanjšati vrzeli pri izvajanju OP TGP 2020, kar bo omogočilo hitrejše in cenejše doseganje cilja zmanjšanja emisij toplogrednih plinov do leta 2030; povečati kadrovske zmogljivosti in kompetence, ki bodo omogočile kakovostno pripravo ukrepov in njihovo izvajanje ter s tem zmanjšanje emisij TGP do leta 2030; usposabljanje kadrov za hitrejši prehod v nizkoogljično družbo (NOD); zagotoviti zmanjšanje emisij na način, ki bo prispeval k doseganju drugih podnebnih in okoljskih ter sektorskih ciljev, med drugim prilagajanje na podnebne spremembe, zmanjševanje emisij onesnaževal zraka, zagotavljanje zanesljivosti oskrbe z energijo idr.; omogočiti aktivacijo in uporabo drugih, komplementarnih virov financiranja ukrepov; povečati stroškovno učinkovitost pri izvajanju ukrepov, doseči večje dodatne koristi in hitrejše izvajanje ukrepov.¹⁰ Študija je ena od aktivnosti akcije C2.3 – Sodelovanje skupnosti za prehod v nizkoogljično družbo, skozi katero se izvajajo aktivnosti informiranja in ozaveščanja o konceptu trajnostnega upravljanja virov skupnosti ter gradi zmogljivost lokalnih deležnikov za prehod v nizkoogljično družbo.

⁵ Evropski zeleni dogovor, spletna stran – https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

⁶ Področje nalog: podnebno nevtralna in pametna mesta – https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/missions-horizon-europe/climate-neutral-and-smart-cities_en

⁷ Področje nalog: prilagajanje podnebnim spremembam – https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/missions-horizon-europe/adaptation-climate-change-including-societal-transformation_en

⁸ Cilji trajnostnega razvoja spletna stran – <https://sdgs.un.org/goals>

⁹ Our Common Agenda – Report of the Secretary-General, United Nations (2021) – <https://www.un.org/en/content/common-agenda-report/>

¹⁰ LIFE IP CARE4CLIMATE, spletna stran projekta – <https://www.care4climate.si/sl>

To študijo sta naročili slovenski organizaciji Focus in Umanotera pod okriljem projekta LIFE IP CARE4CLIMATE.¹¹ Splošni cilj organizacij je uporabiti rezultate te študije za motiviranje lokalnih skupnosti v Sloveniji, da se zavzamejo za podnebne pobude v svojih skupnostih.

Namen te študije:

- raziskati in prikazati koristi ter vsestranske pozitivne učinke projektov/praks, ki jih vodijo oziroma izvajajo skupnosti, za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov;
- analizirati primere dobre prakse;
- ugotoviti, kateri so dejavniki uspeha pobud, ki jih vodijo skupnosti, za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov.

V opisu naloge so bile prakse skupnosti opredeljene kot prakse, ki so zrasle iz skupnosti z veliko udeležbo/vključenostjo prebivalcev in drugih deležnikov v lokalnem okolju (tj. po načelu od spodaj navzgor).

Pričakovano je bilo, da bo v študijo vključenih nekaj slovenskih primerov dobre prakse. Drugih geografskih omejitev glede tega, od kod bi morali izhajati primeri dobre prakse, ni bilo. Določeno je bilo tudi, da je treba primere dobre prakse proučiti na šestih področjih delovanja skupnosti:

- energetska učinkovitost in oskrba z energijo iz lokalnih obnovljivih virov;
- lokalno krožno gospodarstvo in trajnostna potrošnja;
- prehranska samopreskrba in ekološko kmetovanje;
- trajnostna mobilnost;
- trajnostno prostorsko načrtovanje;
- participativno upravljanje ali druga oblika upravljanja virov skupnosti s strani skupnosti.

Pri izvedbi te naloge je sodeloval eZavod, ki je sodeloval s partnerjema Korimako in Križevačkim laboratorijem Inovacija za Klimu. Dela so potekala od junija do oktobra 2021.

2.3 Sestava poročila:

To poročilo je razdeljeno v naslednja poglavja:

- poglavje 1: Povzetek
- poglavje 2: Uvod
- poglavje 3: Opis načina izvedbe te študije

¹¹ Focus, spletna stran: <https://focus.si/>; Umanotera, spletna stran – <https://www.umanotera.org/>

- poglavje 4: Ključne ugotovitve teoretične raziskave obstoječih materialov o prednostih in vsestranskih pozitivnih učinkih projektov/praks skupnosti za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov
- poglavje 5: Analiza ključnih ugotovitev proučenih primerov dobre prakse podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti; povzetek koristi in dejavnikov uspeha, opaženih v teh primerih. Opažanja o možnostih pospešitve skupnostno vodenih pobud v Sloveniji
- poglavje 6: Sklepne ugotovitve
- poglavja 7–12: Podrobno proučeni primeri dobre prakse skupnostno vodenih podnebnih pobud iz različnih delov sveta. Primeri so razvrščeni glede na področje primarnega delovanja, kot sledi:
 - poglavje 7: Energetska učinkovitost in oskrba z energijo iz lokalnih obnovljivih virov
 - poglavje 8: Lokalno krožno gospodarstvo in trajnostna potrošnja
 - poglavje 9: Prehranska samopreskrba in ekološko kmetovanje
 - poglavje 10: Trajnostna mobilnost
 - poglavje 11: Trajnostno prostorsko načrtovanje (vključno z razvojnimi projekti za nove soseske)
 - poglavje 12: Participativno upravljanje ali druga oblika upravljanja virov skupnosti s strani skupnosti

3 Raziskovalna metoda

3.1 Teoretična raziskava

Cilj teoretične raziskave te študije je bil pripraviti kratek pregled znanja in raziskav o družbenih, gospodarskih in okoljskih koristih skupnostno vodenih projektov in praks, ki obravnavajo podnebne spremembe. V tem poročilu takšne prakse imenujemo »podnebne pobude, ki jih vodijo skupnosti«.

Najprej smo si zastavili poenostavljeno osrednje vprašanje: Kakšne so koristi od podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti? To vprašanje je mogoče obravnavati na dva načina: kakšne so koristi od podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti, z vidika nujnega globalnega razogljčenja, ki ga mora doseči človeštvo? Poudarek je na pomenu vodenja skupnosti, ki v svoji osnovi deluje »od spodaj navzgor«. Razmišljali pa smo tudi o tem, kakšne so družbene, gospodarske in okoljske koristi za skupnost pri ukrepanju na področju podnebnih sprememb. V poročilu smo upoštevali oba vidika, saj sta oba pomembna za osrednje vprašanje.

Izhajajoč iz ustreznih virov in referenc, ki smo jih že poznali, smo poiskali širše vire znanja in raziskave v povezavi s temi vprašanji z uporabo seznamov referenc iz znanih virov, priporočil kolegov iz stroke in ciljno usmerjenim brskanjem po internetu. Med delom v povezavi s proučevanjem posameznih primerov podnebnih pobud, ki jih vodi skupnost, opisanih v naslednjem poglavju, smo naleteli tudi na nekatere dodatne vire, ki so bili prav tako pomembni za celotni pregled.

Izbrali in pregledali smo vire, za katere se je zdelo, da so najpomembnejši za raziskovalno vprašanje. Ključni viri so bile objave in povezane raziskave organizacij, ki se neposredno ukvarjajo s skupnostno vodenimi projekti s področja podnebnih ukrepov in trajnostnega razvoja. Evropski projekti in partnerstva, ki se prav tako ukvarjajo s skupnostno vodenimi pobudami, so zagotovili dragocene informacije, vključno z akademskimi študijami in dokumenti. Na splošno smo uporabljali javno dostopne publikacije, videoposnetke in posnetke predstavitev, časopisne članke in akademske članke.

Iz teh virov smo opredelili ključne teme v povezavi z zgornjimi vprašanji. Povzetek teh ugotovitev smo predstavili v 4. poglavju.

3.2 Analize posameznih primerov

Glavni cilj te študije je bil proučiti in zbrati spoznanja na podlagi dobrih praks izvajanja podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti. Delo na posameznih primerih je potekalo v treh fazah:

- izdelava dolgega seznama primerov;
- podrobno proučevanje ožjega izbora primerov;
- analiza skupnih tem v primerih iz ožjega izbora.

Izdelava dolgega seznama primerov

Najprej smo izdelali seznam podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti, ki bi lahko bile zanimive tudi za slovenske skupnosti. Ta seznam smo sestavili na podlagi izkušenj projektne skupine, priporočil strokovnih omrežij in teoretične raziskave. Primeri so bili razvrščeni glede na geografsko območje in njihovo primarno povezavo s šestimi opredeljenimi področji ukrepanja, z uporabo poenostavljenega sistema označevanja, prikazanega v spodnji preglednici:

Oznaka	Področje ukrepanja
Energija	Energetska učinkovitost in oskrba z energijo iz lokalnih obnovljivih virov
Krožno gospodarstvo	Lokalno krožno gospodarstvo in trajnostna potrošnja
Hrana	Prehranska samopreskrba in ekološko kmetovanje
Mobilnost	Trajnostna mobilnost
Prostorsko načrtovanje	Trajnostno prostorsko načrtovanje (vključno z razvojnimi projekti za nove soseske)
Upravljanje virov	Participativno upravljanje ali druga oblika upravljanja virov skupnosti s strani skupnosti

Rezultati nabora so bili zapisani v digitalno tablo Miro. Iz nabora je bil v Excelovi podatkovni zbirki ustvarjen dolg seznam z osnovnimi informacijami o vsakem primeru (skupaj 78). Začetne različice tega dolgega seznama so bile junija in julija 2021 revidirane s skupino naročnikov, da bi dobili dodatne povratne informacije o tem, kateri primeri so najzanimivejši za nadaljnje proučevanje.

Podrobno proučevanje ožjega izbora primerov

Z dolgega seznama je bil za poglobljeno analizo izbran niz primerov podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti. V postopku priprave ožjega izbora primerov so bili upoštevani ti ključni dejavniki:

- stopnja, do katere je bilo mogoče jasno zajeti vplive podnebnih pobud skupnosti. To je na splošno pomenilo, da so bili izbrani primeri z večjim obsegom in daljšim časom trajanja;
- da je bila dosežena pokritost vseh šestih zahtevanih področij delovanja skupnosti;
- da je bilo vključenih nekaj primerov iz Slovenije, pa tudi iz širše regije jugovzhodne Evrope;
- ustreznost primerov glede na slovenski kontekst;
- zagotavljanje raznolikosti področja uporabe, obsega, načina in modelov, uporabljenih v primerih, za zajemanje širine zgodb, vplivov in spoznanj.

Odzivnost ljudi, vključenih v izbrane primere, ter njihova pripravljenost in razpoložljivost za pošiljanje dodatnih informacij so prav tako vplivale na to, kateri primeri so bili v končni fazi raziskani in vključeni v študijo.

Ključna področja, ki jih je bilo treba proučiti za vsak primer, so bila določena tako:

- pregled pobude, kaj vključuje in kako se je razvila;
- pregled ključnih vplivov podnebnih pobud, tako z vidika neposrednega zmanjševanja emisij toplogrednih plinov kot z vidika izboljšanja zmogljivosti prilagajanja skupnosti na posledice podnebnih sprememb;
- drugi pomembni gospodarski, okoljski in družbeni vplivi;
- podrobnosti o organizacijskem/poslovnem modelu, ki je uporabljen v pobudi;
- dejavniki uspeha, ki so pripomogli k uspehu pobude in ustvarili učinke.

Za vsak primer je bila nato izvedena poglobljena analiza z uporabo informacij, zbranih iz različnih virov, vključno z ustreznimi poročili, spletnimi stranmi, časopisnimi članki in akademskimi članki. Intervjuji in/ali spletne izmenjave so na splošno potekali s ključno osebo iz vsakega posameznega primera, da bi pridobili več podrobnosti o ozadju, dejavnikih omogočanja sprememb in drugih spoznanjih. Referenčni seznam virov je naveden na koncu vsakega primera.

Podnebni vplivi vsakega posameznega primera so bili v največji možni meri zajeti iz razpoložljivih virov. V nekaterih primerih so bile na voljo presoje vpliva na podnebje, ki so jih izvedli lokalni partnerji s področja raziskav. Za projekte oskrbe z energijo so bili izračuni zmanjšanja emisij v večini primerov jasni, saj so temeljili na rabi obnovljivih virov energije, ki so neposredno nadomestili rabo fosilnih goriv za ogrevanje ali energetska omrežja. Za nekatere ukrepe na področju hrane, krožnega gospodarstva in mobilnosti je neposredno povezavo z zmanjšanjem emisij toplogrednih plinov težje podrobno opredeliti. Kjer je bilo to

pomembno, so bile poudarjene tudi koristi v smislu izboljšanja prilagajanja podnebnim spremembam in odpornosti.

Druge koristi za skupnosti so bile zajete v skladu s splošnimi načeli ocene trajnostnega delovanja učinka, ki upošteva kombinacijo okoljskih, družbenih in gospodarskih koristi za skupnosti. Na primer koristi na področjih: skupni finančni prihranki in donos, izboljšanje zdravja, ustvarjanje delovnih mest, zmanjšanje revščine, izboljšanje biotske raznovrstnosti in večja socialna kohezija. Pri takšnih presojah trajnosti je pomembno poudariti koristi ne le z vidika kompromisa, temveč z vidika sistematičnega napredka skupnosti pri doseganju večje trajnosti.¹²

V vsakem primeru so bile povzete podrobnosti organizacijskega modela, saj je to področje ključnega pomena za ustrezno povezovanje skupnosti, da lahko doseže dejanske spremembe – včasih je organizacijski model opisan kot »hrbtenica« pobude za dejanske spremembe.¹³ Zajeti so bili podatki o upravljanju, osebju in prostovoljcih, pravni obliki ter struktura prihodkov in stroškov.

Pomembni dejavniki uspeha za vsak primer so bili ocenjeni na podlagi okvira dejavnikov, ki omogočajo spremembe, ki ga uporablja Korimako.¹⁴ To orodje je bilo razvito na podlagi obsežnih skupnih izkušenj glede ključnih elementov, na katerih temeljijo uspešne skupnostne pobude, ki dosegajo spremembe. Zajema štiri ključna področja:

- sodelujoče skupnosti – komuniciranje, soustvarjanje in kolektivno upravljanje;
- omogočajoče gospodarstvo – poslovni modeli, naložbe za preoblikovanje in gospodarske strukture;
- pametnejši sistemi – skupne podatkovne zbirke, interoperabilnost in pametne aplikacije;
- zagon na občinski ravni – javna naročila, politična in organizacijska pripravljenost.

Za vsako področje smo se osredotočili na tiste vidike, ki so po našem mnenju najzanimivejši in izstopajoči znotraj posameznega primera, pri čemer smo si prizadevali dosledno slediti sestavi primerov: pregled, podnebne koristi, druge koristi, organizacijski model, dejavniki omogočanja uspeha in priporočila.

Vsak primer podnebne pobude, ki jo vodi skupnost, je zapisan tako, da ga je mogoče zlahka objaviti kot samostojni dokument ali članek in ga je mogoče uporabiti za navdihovanje in obveščanje skupnosti in posameznikov, ki razmišljajo o podobnih pobudah.

¹² Sustainability assessment: the state of the art; Bond et al.; Impact Assessment and Project Appraisal (2012) – <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14615517.2012.661974>

¹³ Backbone Starter Guide; Collective Impact Forum – <https://collectiveimpactforum.org/sites/default/files/Backbone%20Starter%20Guide.pdf>

¹⁴ Enabling Transformational Change; Taylor (2020) – <https://medium.com/thriving-communities-of-south-eastern-europe/enabling-transformational-change-8a2a40f5f701>

Analiza skupnih tem

Na koncu smo v poročilu zbrali ugotovitve študij obravnavanih primerov.

Najprej smo pregledali vplive na podnebje in povzeli vplive na zmanjšanje emisij toplogrednih plinov v povezavi z vsakim od šestih področij delovanja skupnosti. Osredotočili smo se tudi na splošne koristi za skupnosti v zvezi s prilagajanjem na podnebne spremembe. Pregled vplivov na podnebje je obravnavan v podpoglavju 5.1.

Nato smo proučili splošne koristi, ki jih lahko opazimo v proučenih primerih, pri tem pa smo upoštevali oceno trajnostnega delovanja učinka, ki vključuje kombinacijo družbenih, gospodarskih in okoljskih koristi. Te koristi so obravnavane v podpoglavju 5.2, ki povzema vrsto obravnavanih primerov.

Na koncu vsakega primera smo v obliki priporočil za sledenje temu primeru zajeli kratek sklop ključnih pridobljenih spoznanj, namenjen drugim skupnostim, ki bi se morda želele lotiti česa podobnega. Ta priporočila so osredotočena na spoznanja, povezana z razvojnim procesom, dejavniki uspeha in organizacijskimi modeli – saj so to ključni elementi za izvajanje sprememb, s katerimi so bile dosežene koristi. Za vsakim primerom je edinstvena zgodba, zato smo se osredotočili na to, kar so lastniki primerov poudarili v gradivu in intervjujih, hkrati pa smo poudarili, kar smo sami prepoznali kot najdragocenejša spoznanja.

V podpoglavju 5.3 smo spoznanja posameznih primerov vključili v razpravo o skupnih naukih v povezavi z dejavniki uspeha za podnebne pobude, ki jih vodijo skupnosti. Namen te razprave je bil zagotoviti podlago za splošne smernice in nasvete, ki bi bili dragoceni za vsako skupnost, ki začne oblikovati in izvajati ukrepe na katerem koli področju delovanja. Ker ta splošna priporočila temeljijo na veliki količini skupnih prizadevanj in spoznanj, pridobljenih skozi posamezne obravnavane primere, ponujajo nekaj zanesljivih napotkov za druge skupnosti.

Na koncu smo razmišljali o nekaj končnih priporočilih, za katera menimo, da bodo pomembna za glavni izziv tega dela – spodbujanje in pospeševanje skupnostno vodenih podnebnih pobud v Sloveniji. Ta so opisana v podpoglavju 5.4.

4 Koristi od podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti

V tem poglavju predstavljamo ugotovitve teoretične raziskave z namenom odgovoriti na vprašanje: »Kakšne so koristi od podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti?«

To osrednje vprašanje smo obravnavali na dva načina:

- Kakšne so koristi od podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti, z vidika nujnega globalnega razogljíčenja, ki ga mora doseči človeštvo?
- Kakšne družbene, gospodarske in okoljske koristi imajo skupnosti od pobud na področju podnebnih sprememb?

V navodilih naročnika študije so bile prakse skupnosti opredeljene kot prakse, ki so zrasle iz skupnosti z veliko udeležbo/vključenostjo prebivalcev in drugih deležnikov v lokalnem okolju (tj. po načelu od spodaj navzgor).

Medtem ko je za ukrepe in pobude, ki jih vodijo skupnosti, mogoče najti veliko različnih izrazov in opredelitev, jim je skupno to, da je njihova osnovna ideja, da jih sprožijo in razvijajo mreže lokalnih akterjev.

Ljudje se na splošno identificirajo s skupnostjo v povezavi z geografsko lokacijo, kot so soseska, vas, regija ali mesto. Te lokacije se lahko prekrivajo in posamezniki se lahko istočasno identificirajo s številnimi geografskimi skupnostmi – morda tisto, v kateri so odrasli, živijo, so živeli ali delali.¹⁵ Ljudje se identificirajo tudi z omrežnimi skupnostmi, kjer jih bolj kot fizična lokacija povezujejo skupne ideje.¹⁶

Pobude za podnebne ukrepe, ki jih vodijo skupnosti, običajno rastejo v geografskih skupnostih v obsegu, ki je v grobem usklajen z lokalnimi občinami in soseskami. Znotraj takšnih lokalnih geografskih skupnosti je vrsta akterjev, ki imajo v življenju skupnosti vsak svojo vlogo, vključno s posameznimi državljani, podjetji različnih velikosti, neprofitnimi organizacijami, socialnimi podjetji, akademskimi ustanovami, lokalnimi oblastmi, komunalnimi podjetji. Čeprav se pobude običajno začnejo v kraju samem, lahko številne skupnostno vodene pobude pridobijo tudi širšo skupino podpornikov in sodelavcev, ki jih motivirajo iste ideje.

»Podnebne pobude« imenujemo predvsem prakse in projekte, ki zmanjšujejo emisije toplogrednih plinov, ob upoštevanju ukrepov, ki izboljšujejo sposobnost prilagajanja skupnosti na spreminjajoče se podnebje.

¹⁵ Sustainable and Community-Centred Development of Smart Cities and Villages; Zavrtnik et al. (2020) – <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/10/3961/html>

¹⁶ Collective Action Initiatives: Some theoretical perspectives and a working definition; Padovan et al.; COMETS project (2019) – http://www.comets-project.eu/CONTENTS/Publications/Deliverables/D2.1_united.pdf

4.1 Podnebne koristi pobud, ki jih vodijo skupnosti

Kot je na kratko opisano v uvodu, se človeštvo spoprijema z akutnim izzivom izogniti se najhujšim vplivom podnebnih sprememb, tako da čim prej dosežemo ničelne emisije ogljikovega dioksida. Nedavna poročila Medvladnega odbora za podnebne spremembe (IPCC) jasno kažejo, da je to mogoče, vendar samo in le takrat, če/ko bo vsaka skupnost po vsem svetu naredila vse, kar lahko.

Blaženje podnebnih sprememb, zmanjšanje in končna odprava emisij toplogrednih plinov so globalni izziv tipa vse ali nič. Če se nekaj skupnosti popolnoma razogljíči, večina pa ne stori nič, bo neto učinek majhen. Če se bo večina skupnosti v prihodnjih desetletjih večinsko razogljíčila, potem se z blaženjem na svetovni ravni lahko uspešno spoprime. Medtem ko se razprave o blažitvi podnebnih sprememb na splošno osredotočajo na skupnosti na nacionalni ravni, velja enako, če svet razumemo kot mozaik lokalnih skupnosti.

Kakšen je s tega vidika prispevek podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti, pri doseganju cilja nujnega globalnega razogljíčenja?

Neposredni prispevek podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti, je pozitiven, saj vsak delček šteje. Obstaja veliko primerov podnebnih pobud, ki jih vodijo lokalne skupnosti, ki so se začeli skromno, nato pa dosegli pomemben doseg in skupno zmanjšanje emisij toplogrednih plinov – pogosto so daleč presegli to, kar so pobudniki pričakovali.¹⁷ To še posebej velja za skupnostne pobude v zvezi z obnovljivo energijo, ki dosegajo pomemben obseg in se pojavljajo v različnih delih Evrope.¹⁸ V številnih primerih skupnostno vodenih pobud v zvezi z energijo je prvotno šlo za uporabo tehnologij obnovljivih virov energije in šele nato za proizvodnjo energije, in vsak GWh obnovljive energije in toplote, ki jo proizvedejo, ima neposredno podnebno korist, saj izpodriva energijo, proizvedeno iz fosilnih goriv.¹⁹ Projekt Towards European Societal Sustainability je odkril velike možnosti skupnostnih pobud za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov, zlasti na področju oskrbe z energijo ter osebne mobilnosti in vegetarijanske prehrane. Konec koncev, bolj ko bodo uspešne pobude za podnebne ukrepe v posameznih skupnostih, večji bo skupni vpliv na zmanjšanje emisij.²⁰

Kljub neposrednim uspehom številnih pobud skupnosti velik delež emisij toplogrednih plinov še vedno ostaja v sedanji infrastrukturi, stavbah, proizvodnji hrane in potrošnega materiala ter sistemih mobilnosti. Splošno soglasje glede dosedanjih podnebnih ukrepov je bilo, da so potrebne centralizirane spremembe, ki jih poganjajo predvsem vlade in oblikovalci politik, ki določajo pravila, predpise in tržne razmere, ki so potrebni za državljane in podjetja, da nato spremenijo svoje ravnanje. Tudi v kombinaciji s strateškimi državnimi naložbami v

¹⁷ Local communities leading the way to a low-carbon society; AEIDL (2013) – <http://www.aeidl.eu/images/stories/pdf/transition-final.pdf>

¹⁸ Evropska energetska zadruga za obnovljive vire – www.REScoop.eu

¹⁹ Energy communities: an overview of energy and social innovation; JRC (2020) – <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC119433>

²⁰ Carbon Reduction and Community Impact Scoreboard; Towards European Societal Sustainability (2016) – http://www.tess-transition.eu/wp-content/uploads/2016/06/2016_06_20_Deliverable_2.4_FINAL.pdf

infrastrukturo, kjer so ugotovljene tržne pomanjkljivosti. Žal prepričanje, da smo odvisni predvsem od centraliziranega delovanja, v zadnjih desetletjih v veliki meri ni prineslo potrebnih sprememb. Dokazi za to so jasni, emisije toplogrednih plinov se še naprej povečujejo. Čeprav obstajajo primeri vladne politike, predpisov in infrastrukturnih projektov, ki imajo pozitiven in pomemben vpliv na zmanjšanje emisij toplogrednih plinov, pa teh ni dovolj.

Pobude, ki jih vodijo skupnosti, se na splošno odzivajo na te pomanjkljivosti in si prizadevajo biti bolj inovativne pri iskanju rešitev. Z uvajanjem novih načinov in modelov pobude, ki jih vodijo skupnosti, pomagajo graditi zaupanje, zmogljivost in prepričanje v družbi, da so korenite spremembe možne in bodo družbi prinesle širše koristi. To prispeva k povečanju družbenega povpraševanja po spremembah, kar posledično pomaga politikom in vladam, da so bolj ambiciozni. Tudi v krajih, kjer ima lokalna oblast na področju podnebja in trajnostnega razvoja že velik ugled, se opirajo na močne platforme civilnih državljskih pobud in gibanja skupnosti, ki od oblasti zahtevajo ambicioznejše ukrepanje in podporo. Zato je pomembna korist pobud, ki jih vodijo skupnosti, ta, da z utiranjem novih poti vladam omogočijo, da so drznejše pri uporabi centraliziranih orodij, ki so jim na voljo. To potem družbo kot celoto premakne k hitrejšemu razogljičenju.²¹

Neskladje med vladno retoriko in dejanji onemogoča tudi državljanke, ki se zavedajo potrebe po korenitem ukrepanju in od svojih vlad na področju podnebnih izzivov in širših vprašanj pravičnosti in blaginje pričakujejo več. To še posebej velja za mlajše ljudi, kar kaže vse večja šolska stavka za podnebje (School Strike for Climate Movement).²² Evropa na primer po eni strani v okviru zelenega dogovora pozitivno krepi ukrepe na področju podnebja in želi doseči zmanjšanje emisij za najmanj 55 % do leta 2030 v primerjavi z ravnmi iz leta 1990.²³ Vendar te zaveze spodkopavajo stalne subvencije za fosilna goriva, ki so leta 2018 znašale več kot 50 milijard evrov in se v zadnjem desetletju niso zniževale.²⁴ Na svetovni ravni tudi kmetijske subvencije presegajo 540 milijard ameriških dolarjev, skupna ocena Združenih narodov (ZN) pa je pokazala, da se velika večina teh subvencij še vedno porabi za najmanj zdrava živila in najbolj podnebju škodljive metode pridelave hrane.²⁵ Pobude, ki jih vodijo skupnosti, na splošno temeljijo na trdnih zavezah preglednosti in kolektivnih koristih v njihovem neposrednem okolju, zato so lahko pomemben protistrup za razočaranje in potrlost

²¹ Reshaping the Future: How local communities are catalysing social, economic and ecological transformation in Europe; ECOLISE (2019) – <https://www.ecolise.eu/wp-content/uploads/2016/02/Status-Report-on-Community-led-Action-on-Sustainability-Climate-Change-in-Europe-2019.pdf>

²² Petki za prihodnost: kako je podnebno gibanje mladih zrastle od osamljenega protesta Grete Thunberg naprej; Bowman; The Conversation (2020) – <https://theconversation.com/fridays-for-future-how-the-young-climate-movement-has-grown-since-greta-thunbergs-lone-protest-144781>

²³ Spletna stran o evropskem zelenem dogovoru – https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

²⁴ Poročilo 2020 o stanju energetske unije v skladu z Uredbo (EU) 2018/1999 o upravljanju energetske unije in podnebnih ukrepov, spremembi uredb – Subvencije za energijo v EU; Evropska komisija (2020) – https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/progress_on_energy_subsidies_in_particular_for_fossil_fuels.pdf

²⁵ 'Eco-anxiety': fear of environmental doom weighs on young people, Guardian (2021) – <https://www.theguardian.com/society/2021/oct/06/eco-anxiety-fear-of-environmental-doom-weighs-on-young-people>

državljanov, povzročena z neuspešnostjo vlad pri hitrem in doslednem ukrepanju za zmanjševanje emisij in obravnavo drugih razvojnih izzivov.²⁶

Kolektivno lokalno ukrepanje državljanom pomaga odpraviti razočaranje nad političnimi odzivi, pa tudi nasprotuje vse večjemu poudarku na individualnih »potrošniških« odločitvah kot glavni rešitvi za podnebne spremembe. Ker je marsikomu jasno, da zgolj posamezno ukrepanje ne more zadostovati, to le še dodatno frustrira in razočara ljudi, ki čutijo, da delajo vse, kar zmorejo. Kolektivni ukrepi, ki jih vodi skupnost, ljudem omogočajo, da stopijo skupaj in naredijo nekaj več. Čeprav morda ne bodo mogli rešiti vseh izzivov, sodelovanje pomaga državljanom, da se vključijo in ostanejo aktivni v pozitivnem ukrepanju in razmišljanju, namesto da bi bili razočarani, kar bi zavrlo vse nadaljnje aktivnosti. Ta izkušnja se je večkrat izrazila tudi v globalnem gibanju »Transition« (prehod).²⁷

Kolektivne izkušnje gibanja Transition so pokazale tudi drug zanimiv vidik, zakaj se lahko obsežno podnebno ukrepanje izkaže za nemogoče brez pobud, ki jih vodijo skupnosti. Odkrili so krizo kolektivne domišljije, ki posameznikom in skupnostim onemogoča, da bi sploh lahko začeli smiselno ciljati na nekaj, kot je prihodnost brez ogljika. Preprosto povedano, če si ne znamo predstavljati nečesa, kar si želimo, potem ne moremo začeti načrtovati, kako to doseči.²⁸

Domislija in ustvarjalnost sta pri otrocih naravni, vendar večina odraslih velik del teh sposobnosti izgubi zaradi izobraževalnih sistemov, stresa in reduktivnega delovnega okolja. Pomemben prispevek pobud skupnosti je, da pomagajo obnoviti to kolektivno sposobnost, da si ljudje znajo predstavljati boljšo prihodnost. Številne različne pobude gibanja Transition so pokazale, da morajo najprej vlagati v ustvarjanje prostora za kolektivno igro in ustvarjalnost, ki vključuje širok spekter skupnosti in vse generacije. Dober primer je bilo redno zapiranje ulic v Bristolu (Združeno kraljestvo) za en večer, da bi lahko člani skupnosti skupaj uporabljali ta prostor. Seveda so se na ulici najprej začeli igrati otroci, kmalu pa so se jim pridružili tudi odrasli. Skoraj takoj so si lahko začeli predstavljati, da je ta prostor spet najprej namenjen ljudem, in ne avtomobilom. Sčasoma so začeli uporabljati kolektivno ustvarjalnost, ki so jo skupaj našli na ulici, za ustvarjanje novih idej in možnosti za svojo skupnost, ki so jih nato uresničili.²⁹ To je ponavljajoča se zgodba. Tudi tam, kjer se skupnosti začnejo ukvarjati z nečim, kar se zdi precej preprosto in ni povezano z neposrednim vplivom na podnebje, s temi dejavnostmi začnejo graditi kolektivno ustvarjalnost, domišljijo in zmogljivosti sodelovanja, ki bodo ključnega pomena za prihodnje spopadanje z večjimi podnebnimi izzivi. Samo pobude

²⁶ A multi-billion-dollar opportunity – Repurposing agricultural support to transform food systems; FAO (2021) – <http://www.fao.org/documents/card/en/c/cb6562en>

²⁷ Essential guide to doing Transition; Transition Network (2016) – <https://transitionnetwork.org/resources-essential-guide-transition/>

²⁸ From What Is to What If: Unleashing the Power of Imagination to Create the Future We Want; Hopkins, R. (2020); Chelsea Green Publishing

²⁹ Why we need a revolution of the imagination. Rob Hopkins Talk to Transition Cambridge (2021) – <https://www.youtube.com/watch?v=OLP51zazlto>

skupnosti od spodaj navzgor lahko resnično pomagajo zgraditi to civilno »infrastrukturo domišljije«.³⁰

Skupnostno ustvarjanje in modeli lastništva se prav tako izkažejo za ključne, da do specifičnih podnebnih pobud sploh pride. Na primer vzpostavitev vetrnih elektrarn je pogosto bolj sprejemljiva, ko so te v lasti skupnosti, in prebivalci so bolj odprti za prenovo svojih domov, če sodelujejo z zaupanja vrednimi lokalnimi svetovalci in izvajalci. Sheme souporabe avtomobilov, ki jih upravljajo socialna podjetja, so običajno cenovno ugodnejše in bolj zavezane, da bodo dolgoročno služile svojim skupnostim. V takih primerih so skupnostno vodeni modeli tisti, ki odločajo o tem, ali bo do učinkovitega podnebnega ukrepa prišlo ali ne.

Še eno pozitivno izhodišče za Evropo je, da nova misija EU 100 podnebno nevtrálnih mest do leta 2030 priznava, da bo hitro razogljíčenje mogoče le z zagotavljanjem, da bodo spremembe, ki jih vodijo posamezniki in skupnost, v ospredju uresničevanja naloge, da evropska mesta dosežejo ogljično nevtrálnost do leta 2030.³¹

Na splošno so neposredni vplivi podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti, na zmanjšanje emisij pomembni, še pomembneje pa je, da obstaja široko gibanje skupnostno vodenih pobud, ki imajo vodilno vlogo na področju podnebnih ukrepov. Pobude skupnosti pomagajo pokazati, kaj je mogoče storiti, in spodbujajo vlade, da so drznejše s politikami, regulativnimi in naložbenimi orodji, ki so jim na voljo; posameznikom dajejo več možnosti, da sodelujejo, in s tem vplivajo na zmanjševanje razočaranja in potrtosti; ustvarjajo prostor za kolektivno vizijo, potrebno za oblikovanje in vzpostavljanje zahtev za boljšo prihodnost.

Skratka, globalno razogljíčenje brez podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti, ni mogoče.

³⁰ Imagination Infrastructure – what do we mean?; Robinson; UK Community Fund (2021) – <https://www.emergingfuturesfund.com/blogs/imagination-infrastructure-what-do-we-mean>

³¹ EU-misija: Podnebno nevtrálna in pametna mesta – https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/missions-horizon-europe/climate-neutral-and-smart-cities_en

4.2 Koristi, ki jih skupnostim prinaša organiziranje podnebnih pobud

Drugi del tega pregleda obravnava vprašanje, kakšne koristi imajo lokalne skupnosti od izvajanja pobud na področju podnebnih sprememb.

Pogosto so podnebni ukrepi za zmanjšanje emisij še vedno prikazani kot nekaj, kar lokalnim skupnostim prinaša visoke stroške in le majhno vrednost, razen če tudi vsi drugi ukrepajo hkrati. Ta argument ustvarja začarani krog nedelovanja, medtem ko svet potrebuje zagon, v katerem bodo lokalne skupnosti prevzele vodilno vlogo. Trditev je tudi napačna, saj obstajajo velike družbene, gospodarske in ekološke koristi za skupnosti, ki se odločijo za korenite ukrepe za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov, čeprav tega ne stori nihče drug. O tem v tem poglavju.

Za številne skupnosti bi bilo morda lažje oblikovati podnebne ukrepe v okviru širših prednostnih nalog trajnostnega razvoja in ciljev, ki na lokalni ravni dosežejo močnejši odziv. Sčasoma lahko ukrepi in koristi privedejo do istega. O tem razpravljamo v prvem delu tega poglavja.

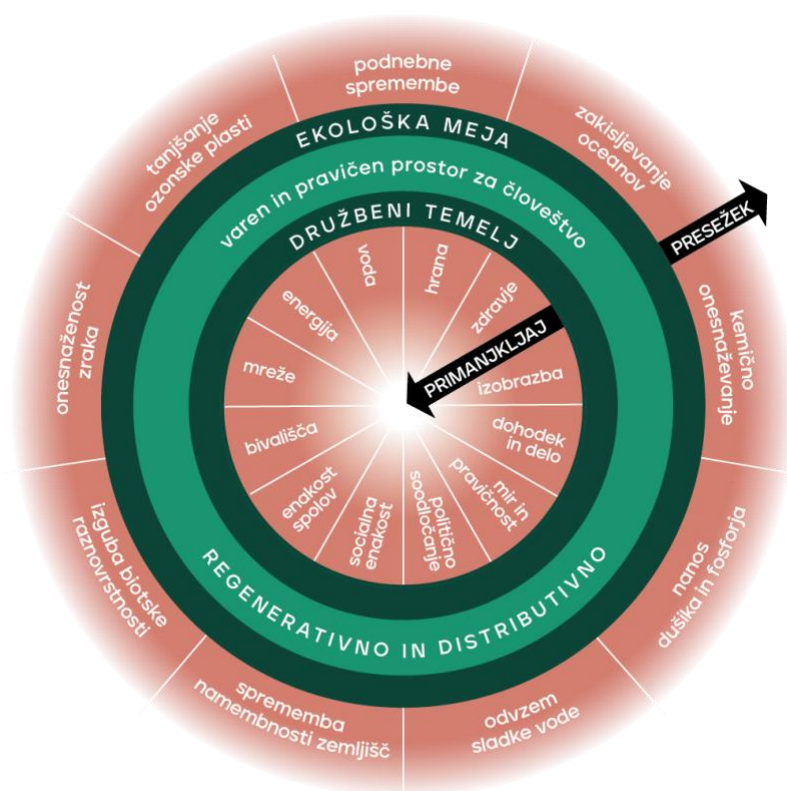
In naposled: prilagajanju bo treba v prihodnjih letih nameniti enako pozornost kot zmanjševanju emisij, zato obravnavamo koristi za skupnosti, ki izhajajo iz prevzemanja pobud na področju prilagajanja podnebnim spremembam.

Podnebni ukrepi z vidika razvoja skupnosti

Ukrepe na področju podnebnih sprememb je koristno postaviti v kontekst širših razvojnih potreb in izzivov skupnosti.

Podnebni ukrepi so le eden od sedemnajstih ciljev trajnostnega razvoja, ki so jih leta 2015 države članice Združenih narodov sprejele v okviru Agende za trajnostni razvoj do leta 2030.³² Drug uporabni okvir je »doughnut« (krofn) grafikon, ki ga je razvila Kate Raworth, prikazan spodaj.

³² Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030; ZN (2015) – <https://sdqs.un.org/2030agenda>



Slika 1: Krofni grafikon trajnostnega razvoja, ki ga je razvila Kate Raworth

Vir: Spletna stran Doughnut Economics Action Lab – <https://doughnuteconomics.org/>.

Z vidika »krofnega pogleda« na trajnostni razvoj je podnebje med odločilnimi zmogljivostmi planeta v okviru »ekološke zgornje meje«, ki je človeštvo ne sme uničiti – poleg drugih, kot so biotska raznovrstnost, vodni in talni viri. Hkrati bi moral biti cilj skupnosti zagotoviti, da imajo vsi državljani »socialne temelje« v smislu sredstev za dobro življenje, vključno s hrano, mirom, izobraževanjem, zdravjem, dohodkom in smiselnim delom, političnim glasom, stanovanjem in tako naprej. Izziv, ki ga ta okvir postavlja za skupnosti, je, kako čim hitreje priti v osrednji zeleni »varni in pravično delujoči prostor za človeštvo« (in se izkazati za dovolj odporne, da tam tudi ostanejo).³³ *Doughnut Economics Action Lab* skupnostim nudi nadaljnje smernice o tem, kako uporabiti krofni grafikon za načrtovanje in vrednotenje na lokalni ravni.³⁴

Univerza v Leedsu je z uporabo krofnega grafikona kot okvira za ocenjevanje pokazala, da se trenutno nobena država na svetu ne nahaja v zelenem obroču, v katerem so zadovoljene

³³ Doughnut Economics Action Lab spletna stran – <https://doughnuteconomics.org/>

³⁴ Creating City Portraits; Thriving Cities Initiative – <https://doughnuteconomics.org/Creating-City-Portraits-Methodology.pdf>

temeljne potrebe vseh državljanov s pravičnim in trajnostnim načinom rabe virov. Ugotavljajo tudi, da so emisije toplogrednih plinov in posledične podnebne spremembe le ena od devetih omejitev planeta, vendar je to ena tistih, ki jo kot družba najtežje upoštevamo.³⁵

V praksi je le malo pobud skupnosti, ki so zgolj »podnebne pobude«. Ključna področja, na katerih mora večina skupnosti ukrepati za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov, so: oskrba z energijo iz obnovljivih virov, izboljšana učinkovitost stavb, izboljšana energetska učinkovitost industrije, odmik sistemov mobilnosti od fosilnih goriv, prehod na regenerativno oskrbo s hrano, zmanjšanje količine odpadkov in obnova lokalne biotske raznovrstnosti, gozdov in vodnih teles. Toda rezultati teh ukrepov lahko prinesejo skupnostim koristi na številnih področjih iz »krofnega« grafikona ali ciljev trajnostnega razvoja. Za nekatere skupnosti je delovanje na področju podnebja primarna spodbuda, ki teži k uokvirjanju »sokoristi« na drugih področjih. V drugih primerih skupnosti načrtujejo pobude za obravnavo izzivov, ki imajo zanje bolj neposreden pomen, kot so brezposelnost, energetska revščina, nezadostna in nedostopna stanovanja, lačni otroci v šolah ali onesnaženje zraka. Ko se teh vprašanj lotimo tudi v zvezi s podnebnimi izzivi, hkrati z družbenimi koristmi za skupnosti nastajajo tudi povezane podnebne »sokoristi«. Ukrepi za razvoj skupnosti imajo torej lahko tako podnebne koristi kot vrsto drugih koristi, ne glede na motivacijo in način oblikovanja.

Energetski programi skupnosti so dober primer tega. Večina energetskih pobud skupnosti izhaja iz več razlogov za zaskrbljenost, ne zgolj iz enega samega, kot so emisije toplogrednih plinov. Skupno izhodišče je nezadovoljstvo s komercialnim sistemom oskrbe z energijo, ki črpa bogastvo iz skupnosti in se ne zmeni prav veliko za lokalno zdravje in blagostanje, ter želja spremeniti to gospodarsko dinamiko.³⁶ Drugi skupni cilji vključujejo ustvarjanje lokalnih delovnih mest, izboljšanje kakovosti zraka in preprečevanje odvisnosti od visokoogljčnih in jedrskih goriv.³⁷ Odpravo zgolj emisij toplogrednih plinov bi lahko tehnično rešili le z zamenjavo goriva z visoko vsebnostjo ogljika z gorivom brez ogljika. Za najuspešnejšimi energetskimi programi skupnosti se večinoma skriva več drugih razlogov za zaskrbljenost, ki vodijo k ustvarjanju veliko bolj sistemskih sprememb z novimi poslovnimi modeli, skupnostnim financiranjem in lastništvom, lokalnimi programi usposabljanja in vlaganjem v zahtevnejše vrste pobud za energetska učinkovitost.³⁸ V kombinaciji z uporabo tehnologij obnovljivih virov energije so takšni energetski programi skupnosti dokazali, da lahko ustvarijo vrsto družbenih in gospodarskih koristi za skupnost, hkrati pa se zmanjšajo tudi emisije toplogrednih plinov.

³⁵ A Good Life For All Within Planetary Boundaries website, University of Leeds – <https://goodlife.leeds.ac.uk/>. Is it possible for everyone to live a good life within our planet's limits? article; The Conversation; O'Neill (2018) – <https://theconversation.com/is-it-possible-for-everyone-to-live-a-good-life-within-our-planets-limits-91421>

³⁶ Frontier Case Studies: Exploring world-wide collective action initiatives at the frontier of social innovation in the energy field; COMETS project (2021) – http://www.comets-project.eu/images/deliverables/COMETS_D51_Frontier_CAs_Report.pdf

³⁷ We the Power – a movie about the citizen-led community energy movement in Europe video – <https://www.rescoop.eu/toolbox/we-the-power-a-movie-about-the-citizen-led-community-energy-movement-in-europe>

³⁸ Community energy – benefits and barriers: A comparative literature review of Community Energy in the UK, Germany and the USA, the benefits it provides for society and the barriers it faces; Renewable and Sustainable Energy Reviews; Brummer (2018) – <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1364032118304507>

Eden od primerov je gibanje Transition, ki se je začelo s poudarkom na zmanjševanju količine ogljika v skupnostih in se je od takrat razvilo v globalno mrežo skupnosti, ki zdaj opravljajo veliko bolj celostno delo za reševanje svojih izzivov na področju trajnostnega razvoja.³⁹

Tako teorija kot praksa kažeta, da je treba k skupnostnim podnebnim pobudam pristopiti z vidika širšega trajnostnega razvoja skupnosti in da je treba tudi koristi za skupnosti obravnavati celostno.

Gospodarske koristi od podnebnih pobud

Nedavna analiza, ki jo je opravilo podjetje Material Economics za mesta po vsej Evropi in tudi v Sloveniji, poudarja, da se obetajo veliki gospodarski donosi za skupnosti, ki se lotevajo korenitih ukrepov za razogljčenje do leta 2030.⁴⁰

V Sloveniji bi lahko do leta 2030 ustvarili skoraj 300-odstotni donos na 10 milijard evrov naložb v razogljčenje, kar temelji le na oceni na področju energije in koristi za zdravje. V naslednjem desetletju bi lahko ustvarili tudi več kot 10.000 delovnih mest letno, zlasti na področjih, kot je obnova stavb. Ta ocena je temeljila na scenariju obsežnega zmanjšanja v sektorjih, ki proizvajajo polovico trenutnih slovenskih emisij – kar bi privedlo do 76-odstotnega zmanjšanja emisij iz teh sektorjev oziroma 43-odstotnega zmanjšanja skupnih emisij.⁴¹

Ta analiza kaže na pomembno splošno gospodarsko vrednost, ki se ponuja ob sprejetju zahtevnih, a dosegljivih podnebnih ukrepov v naslednjem desetletju. Ključni izziv pa je, da skupne vrednosti v današnjem gospodarstvu ni mogoče monetizirati, zlasti ne prihrankov zaradi boljših rezultatov na področju zdravja. Če so neposredni finančni donosi omejeni, vlagatelji, ki jih zanimajo le finančni donosi, najverjetneje ne bodo vlagali. Eno od področij, kjer številne pobude, ki jih vodijo skupnosti, pozitivno napredujejo, je ustvarjanje novih modelov kolektivnih vlaganj, ki imajo bolj uravnotežene cilje družbenega in finančnega donosa.

Kolektivne naložbe skupnosti se v glavnem dosegajo z modeli množičnega vlaganja, ki državljanom omogočajo vlaganje v pobude, ki prinašajo tako socialni učinek kot zmerne finančne donose. Množično vlaganje se vse pogosteje uporablja za naložbe v obrate za obnovljivo energijo, zadrage za souporabo avtomobilov in mobilnost, prenovitvena dela na stavbah, stanovanjske pobude, trajnostno proizvodnjo hrane in druge projekte, ki skupnosti koristijo. Nekatere pobude, ki jih vodijo skupnosti, presegajo pridobivanje naložb za specifične projekte in ustvarjajo prožnejše modele financiranja, ki lahko tudi omogočajo pridobivanje drugih virov kapitala. Množično financiranje je tudi precej razširjen model, saj dejansko temelji

³⁹ 21 Stories of Transition: How a movement of communities is coming together to reimagine and rebuild our world; Transition Network (2015) – https://transitionnetwork.org/wp-content/uploads/2018/04/COP21_21_Stories_email_Eng.pdf

⁴⁰ Understanding the economic case for decarbonising cities; Material Economics (2020) – <https://materialeconomics.com/publications/decarbonizing-cities>

⁴¹ The Economic Case for Decarbonisation in Slovenia December; Material Economics (2020) – see summary article – <https://medium.com/thriving-communities-of-south-eastern-europe/the-economic-case-for-decarbonising-slovenia-7a63d9a55f6c>

na donacijah, za katere lahko posamezniki, ki prispevajo sredstva, dobijo majhno nagrado in/ali davčne olajšave. Modeli kolektivnih naložb skupnosti v Sloveniji za zdaj še niso dobro razviti.⁴²

Z osredotočanjem na družbene koristi skupaj z zmernimi finančnimi donosi za vlagatelje kolektivne naložbe skupnosti pomagajo znižati stroške financiranja, kar pomaga izboljšati poslovni vidik in zagotoviti izvajanje več ukrepov. Tudi finančni donos se nato vrne vlagateljem v skupnosti, ne pa vlagateljem, ki so od skupnosti oddaljeni, kar izboljša lokalni gospodarski učinek in je pomembna spodbuda za številne pobude.

Skupnostne podnebne pobude pogosto namenjajo veliko pozornosti tudi spretnostim, usposabljanju, inovacijam in zaposlovanju. To je ključnega pomena za pretvorbo teoretičnih podnebnih delovnih mest in gospodarskih priložnosti v smiselno delo in uspešna podjetja za vrsto državljanov.⁴³ Pobude skupnosti so zelo primerne za vključevanje posameznikov, ki so izključeni ali pa se glede na trenutno gospodarstvo počutijo zapostavljene. Treba je navesti, da področja, kot sta obnova zgradb in obnavljanje biotske raznovrstnosti, omogočajo ustvarjanje delovnih mest, četudi velja, da so z vidika zgolj neposrednih denarnih donosov to področja z zahtevnim gospodarskim okoljem. Obstaja veliko primerov pobud, ki jih vodijo skupnosti, ki združujejo možnosti usposabljanja in zaposlovanja z izvajanjem podnebnih ukrepov, in to je zagotovo področje z velikimi možnostmi rasti in ustvarjanja večjih koristi. Pobude, ki jih vodijo skupnosti v Evropi, imajo priložnost, da delujejo v prvi vrsti prizadevanj za pravični prehod (*Just Transition*), da bi olajšale gospodarski in zaposlitveni prehod skupnostim, ki so trenutno odvisne od panog z visoko intenzivnostjo emisij.⁴⁴

Skupnostim, ki izvajajo ukrepe na področju podnebnih sprememb, se ponuja pomembna skupna gospodarska vrednost. Modeli kolektivnih skupnostnih naložb pripomorejo k zajemanju vrednosti, omogočajo nove ukrepe in ohranjajo finančne donose na lokalni ravni. Podnebni ukrepi omogočajo tudi zaposlitve. Pobude skupnosti ustvarjajo potrebe po delovnih mestih in pomagajo pri zaposlovanju.

Družbene koristi od podnebnih pobud

Pobude, ki jih vodijo skupnosti, so na splošno osredotočene na doseganje pomembnih socialnih učinkov. Ti lahko vključujejo odpravljanje revščine z uporabo lokalnih virov, izgradnjo večjega socialnega kapitala in mrež, ustvarjanje dostojnih in privlačnih zaposlitvenih priložnosti, izboljšanje zdravja in blaginje, izobraževanje in razvoj spretnosti ter izboljšanje

⁴² Country specific action plans to support Crowdfunding; Crowd-Fund-Port project (2019) – <https://www.interreg-central.eu/Content.Node/CROWD-FUND-PORT/O.T4.1-Country-specific-action-plans-to-support-crowdfund-1.pdf>

⁴³ Final Report Summary – TESS (Towards European Societal Sustainability) – <https://cordis.europa.eu/project/id/603705/reporting>

⁴⁴ Platforma za pravični prehod EU – https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal/just-transition-mechanism/just-transition-platform_en

zaupanja in opolnomočenje. Številne od teh koristi je težko izmeriti in pogosto postanejo bolj očitne šele dolgoročno.⁴⁵

V okviru projekta »Towards European Societal Sustainability« so proučili 63 primerov pobud skupnosti, ki delujejo v različnih okoliščinah in v različnih državah EU. Zaznali so različne družbene koristi teh pobud, vključno z izboljšanjem izobraževanja in dobrega počutja, ki sta pogosto najbolj stanovitna in dolgotrajna učinka pobud skupnosti. Zaznali so tudi zaskrbljenost zaradi nenamerne ekskluzivnosti nekaterih pobud, ki lahko omeji njihove dejanske socialne učinke. Pobude, ki so se bolj osredotočale na večkulturne soseske in se ukvarjale z neenakostjo in težavami marginaliziranih skupin, so imele na splošno večje možnosti za doseganje boljših družbenih rezultatov in pravičnosti v primerjavi s pobudami, ki so se izključno osredotočale na zmanjšanje emisij ogljika, ki so se najpogosteje začele izvajati v premožnejših soseskah.⁴⁶ To poudarja, kako pomembno je, da se pobude, ki jih vodijo skupnosti, ne osredotočijo le na tehnologijo, ki zmanjšuje emisije ogljika.

Premik v smeri pravičnejših izidov je očitna družbena korist, če so pobude skupnosti uspešne v tem, da so resnično vključujoče za vse državljane. Modeli skupnega upravljanja v skupnosti za gospodarjenje s skupnimi viri in sredstvi se lahko izkažejo za bolj koristne in dolgotrajnejše od državnih ali tržnih načinov delovanja. Pobuda Sharing Cities opozarja na priložnosti, ki jih ponuja večplastno upravljanje skupnih virov skupnosti, da postane glavni model za upravljanje javnega prostora, sistemov in sredstev v mestih.⁴⁷

Številne skupnostne pobude delajo korake v tej smeri s spreminjanjem kulture in diskurza, z namenom obravnavati dejstvo, da so nekateri največji izzivi, s katerimi se spoprijemajo smiselni podnebni ukrepi, povezani z obstruktivnimi gospodarskimi strukturami.⁴⁸ Na primer, nekatere skupnostne energetske pobude pomagajo državljanom v skupnosti z nizkimi dohodki, da si privoščijo sodobno energijo iz obnovljivih virov, tako da sami organizirajo, razvijajo in imajo v lasti oskrbo z energijo. V kombinaciji z razvojem spretnosti in prihodki v skupnosti je to temelj za pravični prehod k brezogljikni energiji, kjer poslovni modeli dajejo prednost večji blaginji skupnosti.

Resnično učinkovita obravnava zapletenih družbenih izzivov zahteva tudi čas in spremembe v odnosih med ljudmi, njihovim krajem in strukturami moči, ki vplivajo na dejanske izide. Energetske in podnebne pobude, ki jih vodijo skupnosti, so dober začetek, vendar je dodatno upanje v globoko integriranih krajevnih pristopih. Na primer, v soseski East Lake v Atlanti se je v 20 letih osredotočenega in celovitega prizadevanja za izboljšanje rezultatov skupnosti kriminal zmanjšal za 95 %, vzpostavile so se nove storitve in podjetja, odstotek študentov, ki

⁴⁵ Reshaping the Future: How local communities are catalysing social, economic and ecological transformation in Europe; ECOLISE (2019) – <https://www.ecolise.eu/wp-content/uploads/2016/02/Status-Report-on-Community-led-Action-on-Sustainability-Climate-Change-in-Europe-2019.pdf>

⁴⁶ Final Report Summary – TESS (Towards European Societal Sustainability) – <https://cordis.europa.eu/project/id/603705/reporting>

⁴⁷ Sharing Cities: Activating the Urban Commons; Shareable (2018) – <https://www.shareable.net/publications/>

⁴⁸ Frontier Case Studies: Exploring world-wide collective action initiatives at the frontier of social innovation in the energy field; COMETS project (2021) – http://www.comets-project.eu/images/deliverables/COMETS_D51_Frontier_CAs_Report.pdf

uspešno zaključi študij, se je dvignil s 30 % na 78 %, povečalo se je število zaposlenih v družinah, ki živijo v socialnih stanovanjih, s 13 % na 70 %, v razvoj območja, ki v več kot 30 letih ni pritegnilo nobenih naložb, pa je bilo vloženih 175 milijonov ameriških dolarjev.⁴⁹

Podnebne pobude, ki jih vodijo skupnosti, skupnosti lahko prispevajo številne družbene koristi, in obstaja veliko dobrih primerov, kjer se to že dogaja. Povezava pa ni samodejna, saj obstaja nekaj tveganja, da bi pobude, ki so zelo osredotočene na podnebne ukrepe, lahko izključile dele skupnosti in tako bi bila priložnost za doseganje čim večjega družbenega vpliva sočasno s spoprijemanjem s podnebnimi vplivi zamujena. Tega se je treba zavedati in to preprečevati.

Ekološke koristi od podnebnih pobud

Ekološki vplivi podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti, so na splošno precej odvisni od posebnosti opravljenega dela. Nekateri energetske projekti vključujejo dodatne vidike, osredotočene na izboljšanje biotske raznovrstnosti. Premik za čistejši zrak je glavna vzporedna korist ukrepov na področju čiste energije in mobilnosti. Skupnostne pobude na področju prehrane se na splošno močno osredotočajo na ekološko pridelavo in regenerativne prakse, ki ne uporabljajo onesnažujočih gnojil in kemikalij. Pobude za krožno gospodarstvo se na splošno zlasti osredotočajo na zmanjšanje količine odpadkov in uporabe materialov, kar ima velike ekološke koristi v predhodnih in naslednjih fazah.

Seveda obstajajo številni primeri pobud, ki jih vodijo skupnosti, ki so osredotočene na ekološke izboljšave in obnovo ekosistemov, vključno s pogozdovanjem, razvojem naravnih rešitev, čiščenjem vodnih poti, odstranjevanjem odpadkov in sanacijo onesnaženih površin ter ohranjanjem narave. Ta področja delovanja pa niso glavni poudarek te študije.

Koristi prilagajanja pod vodstvom skupnosti

Medtem ko je odpravljanje emisij toplogrednih plinov samo po sebi globalni izziv, je krepitev odpornosti na že zdaj neizogibne vplive podnebnih sprememb na prvem mestu lokalni izziv. Prilagajanje podnebnim spremembam bo postalo pomembnejša prednostna naloga skupnosti po vsem svetu.

Številni vladni načrti za prilagajanje podnebnim spremembam so še vedno osredotočeni na tehnične rešitve, kot so programi za obvladovanje poplav, nasipi, sistemi za gašenje požarov, upravljanje varstva obale, hladilni sistemi in namakanje za kmetijstvo.⁵⁰ Skupnosti bodo to potrebovale, še pomembneje pa je, da odpornost skupnosti temelji na zmogljivosti in mrežah

⁴⁹ The Role of Place-Based Initiatives in Community Development; Federal Reserve Bank of Atlanta (2015) – <https://www.atlantafed.org/community-development/publications/partners-update/2015/02/community-development-finance/150323-role-of-place-based-initiatives-in-community-development>

⁵⁰ Experiences of bottom-up adaptation approaches in Europe and beyond; Base Project (2015) – <https://www.ecologic.eu/sites/default/files/publication/2017/2716-d-4-2-experiences-of-bottom-up-adaptation-approaches.pdf>

za hitro, konstruktivno in delovno sodelovanje ob nastopu krize. Razkorak med tehničnimi rešitvami za odpornost, ki se izvajajo z relativno nizko stopnjo udeležbe skupnosti, in vključujočim delom, ki je potrebno za razvoj resnične sposobnosti odpornosti skupnosti, je torej pogost. Vladne pobude na splošno še vedno podpirajo tehnične rešitve.⁵¹ Zaradi tega se povečujejo zavedanje o pomenu in zaveze za opolnomočenje skupnosti za vodenje razvoja lokalnih zmogljivosti prilagajanja, vključno z odpravljanjem strukturnih neenakosti, ki na različne načine povečujejo socialno ranljivost, tudi v povezavi s podnebnimi tveganji.⁵²

Družbene povezave in izkušnje sodelovanja pri težkih izzivih so bistvena zmogljivost skupnosti za prilagajanje podnebnim spremembam. Ko se skupnost poveže in skupaj rešuje izzive, se skupaj učijo in razvijajo veščine, načine dela in organizacijske modele, ki se bodo v času krize izkazali za bistvene. Ta krepitev zmogljivosti družbenega prilagajanja v skupnosti je med učinki podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti, ki jih ne smemo spregledati.⁵³

Za primer primerjajmo dve območji Chicaga v času hudega vročinskega vala leta 1995. Ti dve območji mesta sta se že v preteklosti spoprijeli s podobnimi družbenimi izzivi, pa tudi z visokimi temperaturami kot učinkom toplotnega otoka zaradi pomanjkanja zelenih površin. Čeprav sta obe območji imeli podobne temperature, je bila stopnja umrljivosti na enem območju bistveno višja kot na drugem. Velika razlika je temeljila na socialnih povezavah med prebivalci – na območju z boljšimi socialnimi povezavami so ranljivi posamezniki imeli več ljudi, na katere so se lahko obrnili, ko so potrebovali pomoč.⁵⁴ V Christchurchu na Novi Zelandiji so se po potresih leta 2011 skupnosti, kot je Lyttelton, ki so že imele zgrajena obsežna socialna omrežja na podlagi razvojnih pobud skupnosti, lahko hitro odzvale in bolje podprle lokalna odzivanja in prizadevanja za okrevanje. Bile so tudi v boljšem položaju, da izkoristijo nekatere naknadne razvojne priložnosti, ki jih je odprla kriza.⁵⁵

Tudi če se zdi, da imajo nekatere razvojne pobude skupnosti le malo neposredne povezave s podnebnimi vplivi z vidika zmanjšanja emisij, te pogosto krepijo zmogljivost in povezanost, ki podpirata učinkovitejše prilagajanje. V številnih primerih so te skupnostne pobude zrastle iz frustracije ali nasprotovanja vladnim načinom delovanja, kar pomeni, da imajo vlade na splošno veliko dela z gradnjo mostov in zagotavljanjem učinkovite podpore pobudam, ki jih vodijo skupnosti, ki izboljšujejo odpornosti na podnebne spremembe. Če to zahteva spremembo načina delovanja, je to več kot upravičeno glede na visoke javne stroške tehničnih rešitev prilagajanja in širšo družbeno vrednost pobud, ki jih vodijo skupnosti.

⁵¹ Bottom-up citizen initiatives in natural hazard management: Why they appear and what they can do?; Thaler & Seebauer (2019) – <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1462901118312577>

⁵² Principles for Locally Led Adaptation Action; Global Commission on Adaptation – https://files.wri.org/s3fs-public/uploads/Locally_Led_Adaptation_Principles_-_Endorsement_Version.pdf

⁵³ Bottom-up citizen initiatives in natural hazard management: Why they appear and what they can do?; Thaler & Seebauer (2019) – <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1462901118312577>

⁵⁴ Palaces for People overview article (2021) – <https://scottishcommunityalliance.org.uk/2021/03/16/palaces-for-people/>

⁵⁵ Pay it forward: the New Zealand town where your time is a currency article (2015) – https://www.theguardian.com/sustainable-business/2015/dec/16/new-zealand-time-banking-currency-community-earthquake?CMP=share_btn_tw

V ta namen namerava nova misija EU za Evropo, odporno proti podnebnim spremembam, »pereči izziv prilagajanja na podnebne spremembe obrniti v priložnost, da Evropa postane odporna, pripravljena na podnebne spremembe in pravična«. Glavni poudarek te pobude je podpreti vsaj 150 regij EU, da bi pospešile svoj prehod v odporno prihodnost pred letom 2030, pri čemer imajo prednost ukrepi, ki jih soustvarjajo skupnosti in državljani. Ker učinki podnebnih sprememb v Evropi že zdaj stanejo najmanj 12 milijard evrov letno, imajo skupnosti veliko dela.⁵⁶

Številne pobude za razvoj, ki jih vodijo skupnosti, gradijo pomembno družbeno infrastrukturo za učinkovito prilagajanje podnebnim spremembam, tudi če se na prvi pogled zdi, da le malo vplivajo na neposredno zmanjšanje emisij. Načini prilagajanja, ki jih vodi skupnost, lahko prinesejo širše koristi, hkrati pa so cenovno veliko dostopnejši kot številne tehnične rešitve.

⁵⁶ A Climate Resilient Europe: Prepare Europe for climate disruptions and accelerate the transformation to a climate resilient and just Europe by 2030; EU Commission (2020) – https://ec.europa.eu/info/publications/climate-resilient-europe_en

5 Analiza

V poglavjih 7–12 predstavljamo 19 podrobno proučenih primerov podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti, iz različnih delov sveta. V tem poglavju obravnavamo splošne vpogleds in spoznanja, ki jih lahko izvlečemo iz teh primerov:

- 5.1 – podnebni vplivi proučenih primerov;
- 5.2 – splošne koristi za skupnost, opažene v proučenih primerih;
- 5.3 – skupna spoznanja o dejavnikih uspeha za podnebne pobude, ki jih vodijo skupnosti;
- 5.4 – priložnosti za pospešitev pobud, ki jih vodijo skupnosti, v Sloveniji.

V spodnji preglednici je seznam proučenih primerov, razvrščeni so glede na šest področij delovanja skupnosti, ki so bila določena kot okvir za to študijo. Glavno področje vsakega posameznega primera je obarvano temnozeleno, druga področja, ki jih ta primer prav tako obravnava, pa svetlozeleno. Primeri so razvrščeni v poglavja 7–12, kot je prikazano.

Poglavje	Pobuda	Država	Energija	Krožno gospodarstvo	Hrana	Moblnost	Prostorsko načrtovanje	Upravljanje virov
7	Low Carbon Hub	Anglija						
	ElektrizitätsWerke Schönau	Nemčija						
	Repowering in Energy Garden	Anglija						
	Zadruga sončnih elektrarn Slovenije	Slovenija						
	Enova	Avstralija						
	Thriving Križevci	Hrvaška						
8	Farnham Repair Cafe	Anglija						
	Humana Nova	Hrvaška						
	Baterkaren	Slovaška						
9	Common Unity Project Aotearoa	Nova Zelandija						
	Svet za prehransko politiko Ghent en Garde	Belgija						
	EkoDizajn	Bosna in Hercegovina						

10	Souporaba avtomobilov v Kanadi	Kanada						
	Werfenweng	Avstrija						
	Enjoy Waltham Forest	Anglija						
11	Schoonschip	Nizozemska						
	BedZED	Anglija						
12	Lesna zadruga Loški Potok	Slovenija						
	Växjö Bio-Community	Švedska						

5.1 Podnebni vplivi proučenih primerov

Osnovni namen te študije je bil oceniti koristi od skupnostno vodenih pobud, ki obravnavajo podnebne spremembe. Kot podlago za to smo v tem poglavju pregledali opažene podnebne učinke proučenih primerov. Učinke blaženja podnebnih sprememb oziroma zmanjšanja emisij toplogrednih plinov smo najprej obravnavali za vsako od šestih področij delovanja. V nadaljevanju smo se osredotočili tudi na koristi prilagajanja na podnebne spremembe v posameznih primerih.

Učinki blaženja

Energija

Energetska učinkovitost in oskrba z energijo iz lokalnih obnovljivih virov sta območje z najbolj neposrednim in oprijemljivim zmanjšanjem emisij toplogrednih plinov. V vseh primerih, osredotočenih na energijo, skupnosti pridobivajo energijo za oskrbo iz lokalnih obnovljivih virov. Tako je tudi v številnih drugih primerih, kjer je energija del delovanja skupnosti, ne pa tudi primarno področje. Glavna tehnologija, ki se uporablja, je fotovoltaična sončna energija, skupaj z nekaj vetrne energije in biomase v sistemih za hkratno proizvodnjo toplote in elektrike. Elektrizitätswerke Schönau, ki je prerasel v večjega dobavitelja energije, ima tudi del plinovodnega omrežja (podpoglavje 7.2).

Učinek teh pobud na zmanjšanje emisij je torej odvisen od nameščene kapacitete proizvodnje energije iz obnovljivih virov in ogljične intenzivnosti glavnega omrežja in goriv za ogrevanje, ki jih nadomeščajo. Zaznana znižanja izpustov CO₂ imajo razpon od podjetja Elektrizitätswerke Schönau, ki prihrani na desetine tisoč ton letno, do Low Carbon Huba, Zadruga sončnih elektrarn Slovenije in eNove, ki prihranijo na tisoče ton, ter do manjših pobud, kot so Thriving Križevci in Repowering, ki prihranijo več deset ali sto ton emisij (vsi ti primeri so zajeti v poglavju 7). Razlika je odvisna od obsega, ki ga predvideva njihov poslovni model, in časa, ki so ga potrebovali za doseg tega obsega. Kot je navedeno v podpoglavju 4.1, vsaka dodatna proizvodnja energije iz obnovljivih virov pripomore, in ti primeri so bili

načrtovani za različne obsege iz različnih razlogov. Zato neto količine zmanjšanja emisij ne bi smeli uporabljati kot kazalnik za primerjavo njihovega uspeha.

Opozoriti je treba tudi, da se neposredni vplivi proizvodnje energije iz obnovljivih virov na zmanjšanje emisij sčasoma zmanjšujejo, potem ko se skupna proizvodnja v glavnem omrežju preusmerja na obnovljive vire energije. Ta premik se trenutno zelo hitro odvija v Združenem kraljestvu, in Low Carbon Hub ugotavlja, da se na splošno raje izognejo pogovorom o zmanjšanju emisij, saj so ljudje zmedeni, ko jim morajo razložiti, zakaj se njihovi vplivi vsako leto »zmanjšujejo«. Raje poudarjajo vlogo, ki jo imajo pri povečanju oskrbe z energijo iz obnovljivih virov (podpoglavje 7.1).

V številnih proučenih primerih je tudi delo na področju energetske učinkovitosti ključni vidik njihovega načina, vendar na splošno še niso dosegli pomembnih vplivov na zmanjšanje emisij, o katerih bi lahko poročali. Tega si ne smemo razlagati na način, da načini, ki jih vodijo skupnosti, sami po sebi niso učinkoviti in ne vplivajo na prenovo, temveč da gre za zelo težko področje, na katerem je treba še veliko narediti.

Krožno gospodarstvo

Lokalno krožno gospodarstvo in pobude za trajnostno potrošnjo se običajno osredotočajo predvsem na zmanjšanje količine odpadkov na koncu linije in stroške, povezane s proizvodnjo novih izdelkov. Na primer:

- Partnerji v organizaciji Farnham Repair Café so ocenili, da vsak kilogram izdelkov, ki jih popravljajo in vračajo v uporabo, v povprečju prihrani 2,4 kg CO₂ ekvivalenta (podpoglavje 8.1).
- Humana Nova se osredotoča na predelavo in ponovno uporabo tekstila. Evropska agencija za okolje ocenjuje, da se z vsako tono novega tekstila, ki ga ni treba proizvesti, izognemo od 5 do 35 tonam CO₂ (podpoglavje 8.2).
- Ocenjuje se, da kanadski programi mobilnosti lahko na podlagi souporabe prispevajo k zmanjšanju števila zasebnih avtomobilov, in sicer do 13 za vsako vozilo v souporabi v njihovem voznem parku, kar bi pomenilo približno 100 ton prihranjenih emisij iz naslova proizvodnje vozil v Evropi (podpoglavje 10.1).

Hrana

Pobude za samooskrbo s hrano in ekološko kmetovanje prispevajo k zmanjšanju emisij toplogrednih plinov pri delu v proizvodnji hrane, v prevozu in k zmanjševanju količine odpadkov, čeprav njihovih neposrednih vplivov ni preprosto količinsko opredeliti.

Primer Ghent on Garde prikazuje vrednost bolj celovitega načina uporabe lokalnih živilskih sistemov (podpoglavje 9.2). EkoDizajn v Bosni in Hercegovini je bolj osredotočen na trajnostno pridelavo hrane in nizke emisije, ki jih omogočajo modeli permakulture (podpoglavje 9.3). V majhnem obsegu Thriving Križevci (podpoglavje 7.6) povezuje lokalne proizvajalce hrane v lokalno oskrbovalno mrežo z uporabo električnega vozila za zmanjšanje emisij v prometu.

Mobilnost

Mobilnost je v večini skupnosti pomemben vir emisij, zato imajo pobude trajnostne mobilnosti teoretično veliko možnosti za ublažitev podnebnih sprememb. Vendar je prenos te možnosti v oprijemljivo zmanjšanje emisij še vedno velik izziv.

Waltham Forest v Združenem kraljestvu se je osredotočil na povečanje aktivne hoje in kolesarjenja z izboljšanjem infrastrukture, preurejanjem ulic in podpornimi ukrepi za pomoč državljanom pri kolesarjenju (podpoglavje 10.3). Koristi, ki izhajajo iz povečanja kolesarjenja in hoje, so jasne, vendar ustrezno zmanjšanje voženj z avtomobilom in s tem povezana zmanjšana poraba fosilnih goriv še nista tako opazna.

10 % obiskovalcev Werfenwenga uporablja lokalni sistem mobilnosti »SAMO« z ničelnimi emisijami, kar je pomembno, a je hkrati še daleč od cilja, da bi postali vas brez avtomobilov in emisij (podpoglavje 10.2).

Souporaba avtomobilov Modo v Vancouvru uporabnikom pomaga prihraniti 30–50 % emisij, ki nastajajo pri mobilnosti, vendar je v Vancouvru še vedno v povprečju 1,6 avtomobila na gospodinjstvo (podpoglavje 10.1).

Primer Växjöja na Švedskem kaže, da je razvoj trajnostne mobilnosti zelo zapleten in zahteva svoj čas, tudi v krajih, v katerih so naredili velike korake za razogljčenje oskrbe z energijo (podpoglavje 12.2).

Vsi ti primeri kažejo na velike možnosti, ki jih dajejo pobude na področju mobilnosti, ki jih vodijo skupnosti, in različne načine, ki jih je mogoče uporabiti. Izziv je, da jih zberemo in se v prihodnjih letih premaknemo veliko bliže ničelnim emisijam.

Prostorsko načrtovanje

Na področju trajnostnega prostorskega načrtovanja smo se osredotočili na dva nova razvoja sosesk – 20 let star projekt BedZED v Londonu (podpoglavje 11.2) in Schoonschip v Amsterdamu, dokončan leta 2020 (podpoglavje 11.1).

Cilj obeh pobud je doseči ničelne emisije z dobrim oblikovanjem in inovativnimi tehnologijami na kraju samem. Projekt BedZED je oral ledino, vendar številne tehnologije niso delovale tako, kot so upali, kar je dolga leta vplivalo na njihov ogljični odtis. Ko so na koncu poenostavili postopek in uporabili kotel na biomaso in nakup zelene energije iz omrežja, so se znova približali svojemu prvotnemu cilju ničelne uporabe fosilne energije, vendar je trajalo nekaj let.

Kot nov razvojni projekt je imel Schoonschip veliko prednost na področju razpoložljivih tehnologij v primerjavi z BedZED, vendar podatki, pridobljeni z monitoringom, še niso na voljo, da bi v celoti dokazali njihovo uspešnost glede doseganja teženj po ničelnih emisijah. Poudarjajo, da se je kompromis med okoljsko uspešnostjo in ustvarjalno svobodo izkazal za izziv.

Oba projekta sta poudarila dognanje, da načelo »naj bo preprosto« pri novem razvoju pripomore pri doseganju najboljših možnih podnebnih in ekoloških rezultatov.

Upravljanje virov

Oba proučena primera s področja participativnega upravljanja virov skupnosti sta bila osredotočena na lokalne vire biomase.

V Växjöju je 25-letni proces izgradnje energetske in inovativnih sistemov, povezan z njihovimi lokalnimi gozdnimi viri, dosegel vrhunec leta 2020 z opustitvijo zadnjega lokalnega energetskega objekta na fosilna goriva, ki je še vedno uporabljal šoto (podpoglavje 12.2). Vsa lokalno proizvedena energija se zdaj proizvaja iz obnovljivih virov energije. Njihov cilj zdaj je povečati proizvodnjo lokalne energije, da bi nadomestili porabo energije iz nacionalnega omrežja, ki ni brezogljerna. V primerjavi z letom 1993 so se lokalne emisije ogljikovega dioksida v Växjöju skupno zmanjšale za 59 % in za 70 % na prebivalca. Menijo, da so na dobri poti, da do leta 2030 postanejo podnebno nevtralni, hkrati pa se spoprijemajo s še vedno velikim deležem emisij iz naslova potrošnje.

V manjšem obsegu je vasi Loški Potok v Sloveniji prav tako uspelo nadomestiti znatno porabo nafte za ogrevanje z daljinskim energetske omrežjem na biomaso. Delajo tudi na projektih pridobivanja sončne in vetrne energije (podpoglavje 12.1).

Učinki prilagajanja

Kot je razloženo v poglavju 4, bo prilagajanje na podnebne spremembe poleg zmanjšanja emisij toplogrednih plinov za skupnosti postalo vse pomembnejše. Prednosti prilagajanja na podnebne spremembe se v večji meri občutijo lokalno, ne nazadnje pa le takrat, ko se krize zaradi podnebnih sprememb še povečajo. Zato o neposrednih koristih odpornosti na podnebne spremembe v obravnavanih primerih ni mogoče empirično poročati.

Številni primeri gradijo družbene povezave in izkušnje skupnosti pri sodelovanju pri težkih izzivih, ki so navsezadnje bistvene za sposobnost skupnosti za prilagajanje podnebnim spremembam. Dejavnosti na področju hrane so običajno tesno povezane s temi dejavnostmi. Na primer, zunanji raziskovalci so poudarili, kako primer projekta Common Unity Project Aotearoa dokazuje pomen razvojnih pobud, ki jih vodijo skupnosti, za izgradnjo zmogljivosti za prilagajanje na spreminjajoče se podnebje (podpoglavje 9.1). Ugotavljajo tudi, da ukrepov, povezanih s podnebnimi spremembami, ni mogoče ločiti od širših dolgoročnih vprašanj razvoja skupnosti in napredka. EkoDizajn v Bosni in Hercegovini razvija tudi model regenerativne pridelave hrane, ki prinaša takojšnje lokalne koristi, hkrati pa gradi odpornost na šoke in pritiske, vključno s podnebnimi spremembami (podpoglavje 9.3).

Načrtovanje in razvoj Schoonschipa v Amsterdamu sta bila zasnovana z jasnim ciljem, to je odpornost skupnosti in prilagajanje podnebnim spremembam (podpoglavje 11.1). V njihovem primeru je šlo celo tako daleč, da so zgradili hiše na vodi, ki se lahko dvigajo z gladino vode. Pomen omrežja skupnosti se je pokazal tudi v času pandemije covid-19.

Pot Växjöja, da se znebi fosilnih goriv, se je začela bolj zaradi šokov v zvezi s ceno nafte v 70-ih letih prejšnjega stoletja kot zaradi pomislekov glede podnebnih sprememb (podpoglavje

12.2). Spoznali so, da bi bila njihova skupnost varnejša in uspešnejša, če bi namesto uvoženih goriv uporabili lokalne vire biomase.

Ti primeri ponazarjajo, kako pomembno vlogo imajo pobude, ki jih vodijo skupnosti, pri izgradnji prilagoditvenih zmogljivosti za spopadanje z vplivi podnebnih sprememb in drugimi izzivi znotraj same skupnosti.

5.2 Koristi obravnavanih primerov

Potem ko smo zajeli koristi proučenih primerov za podnebje, v tem razdelku sintetiziramo širše koristi, ki smo jih opazili v proučenih primerih podnebnih pobud, ki jih vodi skupnost.

Gospodarske koristi

Podnebne pobude, ki jih vodijo skupnosti, prinašajo vrsto gospodarskih koristi.

Številni proučeni primeri zbirajo naložbeni kapital od vlagateljev v skupnosti. Proučene energetske pobude investorjem v skupnosti dosledno zagotavljajo finančne donose v višini 3–5 %. V številnih primerih obstaja tudi omejitev, koliko lahko ena oseba ali podjetje vложи, da se zagotovi razpršena naložba/lastništvo – npr. Elektrizitätswerke Schönau (podpoglavje 7.2). Večina skupnostnih energetskih shem ne omejuje vlagateljev le na njihovo neposredno geografsko območje, vendar v praksi večina vlagateljev kljub temu prihaja z njihovega območja. To pomeni, da se večina finančnih donosov iz energije skupnosti deli nazaj v njihovo geografsko skupnost, kar vpliva na lokalne gospodarske koristi.

Večina skupnostnih pobud vlagateljem ponuja stalne donose, ki so uravnoteženi s socialnimi donosi. To pomeni, da del svojih finančnih donosov znova naložijo v druge pobude v korist skupnosti, kar pomaga povečati finančne tokove pobud, ki jih vodijo skupnosti. V številnih primerih lahko nato pridobijo tudi druga sredstva, da povečajo učinek od svojih prihodkov, kot pri Low Carbon Hubu (podpoglavje 7.1).

Pobude skupnosti razvijajo modele, ki skupnosti prihranijo denar. Energetski programi skupnosti na splošno vsaj delno znižajo stroške energije za uporabnike. Pobude za krožno gospodarstvo, kot je Farnham Repair Café, tudi pomagajo ljudem prihraniti denar s poceni popravili, ki nadomestijo drage zamenjave (podpoglavje 8.1). Zadruga Modo za souporabo avtomobilov v Vancouvru poudarja, da pomagajo uporabnikom, da se izognejo dejanskim stroškom lastništva avtomobila, ki znašajo približno 10.000 dolarjev na leto, in ne nazadnje tudi stroškom za parkirne prostore pri razvoju mest (podpoglavje 10.1).

Številne pobude se v veliki meri osredotočajo na spretnosti, usposabljanje, inovacije in ustvarjanje zaposlitvenih možnosti. To je na splošno usmerjeno v odpravljanje neenakosti in podporo posameznikom, ki so težko zaposljivi ali se počutijo izločeni iz glavnega gospodarskega sistema – npr. Repoweringovo delo v Brixtonu v Londonu (podpoglavje 7.3)

in Humana Nova na Hrvaškem (podpoglavje 8.2). To je pogosto podprto s spodbujanjem državljanov, da prispevajo svoj čas, ideje, spretnosti in strast na načine, ki so zanje pomembni, pogosto kot prostovoljci. To je tudi odziv na številne omejitve, ki so del trenutnega gospodarskega sistema s plačanimi zaposlitvami, in je ključni poudarek projekta Common Unity Project Aotearoa (podpoglavje 9.1) in vključevanja prostovoljcev prek Farnham Repair Caféja.

Za skupnost Växjö je sloves enega najbolj zelenih mest v Evropi konkurenčna prednost, ki mesto naredi privlačnejše za vlagatelje in podjetnike (podpoglavje 12.2). Njihov prehod v gospodarstvo, osredotočeno na lokalne lesne vire, podpira številna delovna mesta, kar občini zagotavlja dodatne davčne prihodke, ki se uporabljajo za financiranje drugih transformacijskih naložb.

Na splošno lahko skupnostne pobude že zaradi njihove primarne osredotočenosti na koristi skupnosti in ne na čim večji donos za delničarje dosežejo kombinacijo prihrankov pri stroških, ustvarjanju priložnosti za zaposlovanje, ponovnih naložbah v skupnosti in delitvi finančnih donosov. Kjer ta prizadevanja dosežejo večji obseg, postane širša gospodarska vrednost za skupnost še očitnejša.

Družbene koristi

Od Växjöja do Werfenwenga (podpoglavje 10.2) prizadevanja skupnosti, da bi postale bolj trajnostne in podnebno nevtralne, prispevajo tudi k temu, da so kraji preprosto privlačnejši za življenje. To je ena glavnih družbenih koristi njihovega dela. Tako pritegnejo nove prebivalce in naložbe. Werfenweng je ena redkih avstrijskih alpskih vasi z naraščajočim prebivalstvom, ki je v povprečju mlajše. Växjö pričakuje na tisoče novih prebivalcev do leta 2030, kar bo lokalnemu gospodarstvu dalo energijo, skupnosti pa raznolikost.

Razvoj BedZED-a je bil zelo osredotočen na ekološke in podnebne izide, v praksi pa je za prebivalce ena od najbolj všečnih stvari ta, da imajo skupne prostore brez prometa, ki ponujajo veliko priložnosti za srečanja in druženje s sosedi (podpoglavje 11.2). Tak prostor je zasnovan tudi v Schoonschipu (podpoglavje 11.1). Oba razvojna projekta imata prostor za skupno uporabo za prireditve in dejavnosti. Vse to pomaga vzpostaviti lokalne socialne vezi in s tem prispeva k dobremu počutju.

Modela Repowering in Energy Garden kažeta prednosti osredotočanja na socialno vrednost in razvoj skupnosti v okviru skupnostnih energetske pobud (podpoglavje 7.3). Njihov glavni cilj je zgraditi odporne skupnosti, kjer imajo vsi, in tudi čutijo, da to imajo, poštene priložnosti v življenju. Temu večjemu cilju sledijo pri razvoju energetske skupnosti, obravnavi energetske revščine in vrtnarstvu v skupnosti. Energy Garden je izdelal naložbeno orodje za socialne učinke, ki kaže, da vsak vložen britanski funt prinaša družbeni donos v višini 3,1 funta.

Pobude, osredotočene na hrano, pogosto rešujejo zelo resnično socialno težavo ljudi, ki so lačni in/ali imajo le dostop do hrane slabe kakovosti, medtem ko družba hkrati zavrže ogromne

količine hrane. Leta 2019 so pri Foodsavers prebivalcem Genta zagotovili skoraj milijon obrokov (podpoglavje 9.2). Približno 50 kaznjencev, ki delajo na kmetiji v zaporu Rimutaka, proizvede približno dve tretjini celotne hrane, razdeljene tistim, ki potrebujejo pomoč na območju Lower Hutt, prek mreže Urban Kai projekta Common Unity Project Aotearoa (podpoglavje 9.1).

Projekti mobilnosti prav tako dragoceno prispevajo k zmanjšanju onesnaženosti zraka in izboljšanju zdravja v skupnosti. Na primer, 724 milijonov funtov je ocenjena vrednost zdravstvenih koristi v 20 letih v primerjavi z naložbo v višini 80 milijonov funtov v ustvarjanje okolice z območji nizke gostote prometa v Waltham Forestu (podpoglavje 10.3).

Ena največjih koristi akcije Thriving Križevci je bila izboljšanje vključenosti državljanov v ustvarjanje lokalnih sprememb. Krepitev kulture »ja, zmoremo« v skupnosti, v povezavi z drugimi trajnostnimi ukrepi, je prav tako pomembna kot korist pobud od Farnham Repair Caféja in eNove (podpoglavji 7.5 in 8.1). Spoznanja skupnostnih pobud na koncu vplivajo tudi na politične cilje in politiko samo. Razvoj BedZED-a je na primer pomembno prispeval k razvoju brezogljčnih politik in praks ter trajnostne gradnje v Združenem kraljestvu (podpoglavje 11.2). Vsi ti kulturni premiki so bistveni za ustvarjanje več podnebnih pobud v prihodnosti.

Pobude, ki jih vodijo skupnosti, prinašajo široko paleto družbenih koristi in blaginjo, vključno s tem, da imajo prebivalci skupnosti več socialnih stikov, živijo v lepšem kraju, imajo primerno prehrano in toploto ter so na splošno bolj zdravi. Pobude skupnosti postavljajo tudi kulturne temelje za potrebne korenite podnebne ukrepe, ki jih družba kot celota še ni dosegla.

Ekološke koristi

Nekateri energetske projekti vključujejo dodatne vidike, osredotočene na izboljšanje biotske raznovrstnosti, na primer projekt Low Valley Carbon's Ray Valley Solar, ki namerava zagotoviti dodatni habitat za nabor vrst na območju sončne elektrarne, nameščene na tleh (podpoglavje 7.1). Energy Garden prispeva k reševanju londonskega onesnaženja zraka in izgube biotske raznovrstnosti, tako da je 20.000 m² sivih površin ob progi spremenil v zelene površine, od tega 7.500 m² za zelenjavo, preostanek za biotsko raznovrstnost (podpoglavje 7.3).

Zadruga sončnih elektrarn Slovenije prav tako poudarja širše okoljske koristi sistemov za obnovljive vire energije, ki izpodrivajo tehnologije pridobivanja energije, kot sta jedrska energija in premog, ki uporabljajo velike količine vode ter imajo velike okoljske vplive pri rudarjenju in transportu surovin.

Skupnostne pobude na področju hrane se na splošno močno osredotočajo na ekološko pridelavo in prakse, ki ne uporabljajo onesnažujočih gnojil in kemikalij. To je glavna ideja EkoDizajna, ki z regenerativno proizvodnjo hrane spodbuja biotsko raznovrstnost in zdravje tal (podpoglavje 9.3).

Pobude na področju krožnega gospodarstva, kot je Baterkaren, se osredotočajo predvsem na zmanjševanje količine odpadkov in porabe materialov z velikimi ekološkimi koristmi v predhodnih in naslednjih fazah (podpoglavje 8.3).

Tako razvoj BedZED-a kot Schoonschip vsebuje celostno delovanje za ekološke rezultate v svoji okolici (podpoglavje 11). Skupnost Schoonschip želi podpreti ekološko proizvodnjo v svoji soseski in sistemu kanalov, ki daleč presega njihov neposredni ogljični odtis.

Medtem ko so bile v obravnavanih primerih ekološke koristi manj razširjene, je ozaveščenost velika in številne pobude načrtujejo ukrepe za izboljšanje biotske raznovrstnosti, kjer je to mogoče, in za zmanjšanje negativnih učinkov proizvodnje in onesnaževanja/odpadkov. Skupnosti vodijo tudi druge vrste ukrepov, ki so veliko bolj osredotočeni na obnovitev okolja, in bodo zagotovo imele jasnejše ekološke koristi, vendar se ti ukrepi niso tako dobro ujemali z okvirom, določenim za to študijo.

5.3 Spoznanja o dejavnikih uspeha proučenih primerov

Reprodukcija nikoli ni tako preprosta, kot bi bilo kopiranje in lepljenje izkušenj ene skupnosti v drugo okolje. Pomembno je izveči spoznanja iz več primerov in jih nato uporabiti za oblikovanje čim bolj učinkovitih in vplivnih sprememb v danem kraju. Zelo pomembno je proučiti, kako so bile stvari narejene, ne le, kaj je bilo storjeno.

V tem poglavju obravnavamo skupna spoznanja o dejavnikih uspeha za pobude, ki jih vodijo skupnosti, iz proučenih primerov. Ta obravnava je predstavljena kot splošno vodilo in nasvet za vse, ki se nameravajo lotiti skupnostno vodenih pobud.

Začnite ustvarjalni proces

Vsi smo pogosto spodbujeni k razmišljanju v povezavi s težavami, ki jih želimo rešiti. V številnih primerih skupnosti spodbudi k ukrepanju dejstvo, da so prisiljene, da se spoprimejo s trenutno težavo ali izzivom. V Northern Rivers v Avstraliji se je skupnost združila v boju proti načrtovanemu hidravličnemu lomljenju (fracking) (podpoglavje 7.2, primer Enova). V Schönaau je skupnost šokirala katastrofa v Černobilu in začeli so se boriti proti jedrski energiji (primer Elektrizitätswerke Schönaau, podpoglavje 7.5). V Växjöju so spoznali, da so uničili jezera, ki so jih tako cenili (podpoglavje 12.2). Vendar pa je tem skupnostim zares uspelo ustvariti nekaj vznemirljivega in vplivnega šele takrat, ko so se osredotočile na to, kar želijo ustvariti, namesto na to, proti čemur se borijo.

Številne skupnosti se tudi počutijo nemočne in revne z viri, zaradi česar je zanje prehod od boja za preživetje v način ustvarjanja in uspevanja težak. Tako je bilo v Lower Huttu na Novi Zelandiji, vendar je skupnost znova odkrila ogromno bogastvo kolektiva, potem ko jih je pobuda Common Unity Project Aotearoa združila, da so se osredotočili na vire, ki jih imajo (podpoglavje 9.1). Spoznanje, da so bogati z zemljo, časom in drugim neizkoriščenim

materialom, jim je pomagalo, da so začeli proizvajati veliko z malo denarja. V Werfenwengu je skupnost razvila težnjo po razširitvi svojega trajnostnega turističnega gospodarstva na podlagi razpoložljivih naravnih dobrin in temeljne ideje čiste mobilnosti, na kateri neprestano delajo že več let (podpoglavje 10.2).

Osredotočenost na vire in ustvarjalnost so pomembna načela, ki so številnim skupnostim pomagala preoblikovati njihovo razmišljanje iz frustracije, osamljenosti in nemoči v veliko bolj konstruktivno miselnost, iz katere lahko potem zrastejo velike stvari. Ustvarjalni proces je treba vzdrževati tudi s stalnim komuniciranjem in nenehnim sodelovanjem, kar, kot kaže primer Werfenwenga, je stalni izziv.

Proces sodelovanja z drugimi državljani pri raziskovanju virov, ki so skupnosti dejansko na voljo, je dragocen začetek. Potem ko se iz izdelane slike o tem, kar že imate, razvije samozavest, začnite razmišljati o tem, kakšni so cilji skupnosti in kako bi jih lahko začeli uresničevati z viri, ki so na voljo. To vam bo pomagalo določiti, kam želite dolgoročno priti in kako to pot začeti. Če je mogoče, je lahko koristno za ta proces vključiti strokovno podporo.

Individualno vodenje je pomembno

Strastni in predani lokalni voditelji so dosledno ključni za uspeh pri vseh skupnostnih pobudah. Vse pobude morajo premagati težave in iziti iz morebitnih slepih ulic, zato je za vsako zgodbo s srečnim koncem veliko takih, ki niso bile tako uspešne. Vsem zgodbam o uspehu, ki smo jih proučili, so skupni posamezniki, ki so prevzeli vodstvo, nikoli niso obupali in niso sprejeli »ne« za odgovor (ali pa so le domnevali, da je odgovor »da«) ter so vložili čas in energijo, ki sta bila potrebna za premagovanje ovir in vijuganje med njimi, dokler niso prišli do svojega cilja.

Ti lokalni voditelji so učinkoviti socialni podjetniki z zavzetostjo in strastjo za izboljšanje svoje skupnosti. Imajo dodelane ideje o tem, kako doseči spremembe, hkrati pa znajo poslušati in vključiti ideje drugih, da bi našli najboljši možni način. Na poti do cilja se ne bojijo eksperimentiranja, neuspeha in sprotnega učenja.

Ti vodje lahko delujejo v različnih vrstah organizacij ali prek njih. Lahko so posamezniki, ki uvedejo nove organizacijske modele, kot so zadruga, združenja ali dobrodelne organizacije. Lahko ustanovijo podjetja s socialnim namenom. Lahko delajo za nevladne organizacije, agencije, podjetja, ustanove ali lokalno upravo. Vodenje posameznikov je najpomembnejše za spodbujanje uspešnih pobud, ki jih vodi skupnost, nato pa si ti posamezniki pogosto prizadevajo v delovanje vključiti tudi svoje organizacije. Takšna je bila izkušnja organizacije Common Unity Project Aotearoa (podpoglavje 9.1).

Enjoy Waltham Forest (podpoglavje 10.3), Ghent en Garde (podpoglavje 9.2), Lesna zadruga Loški Potok (podpoglavje 12.1) in Växjö Bio-economy (podpoglavje 12.2) so dobri primeri, v katerih je veliko vodstva prišlo iz lokalne občine, okoli katere razvijajo obsežno sodelovanje skupnosti. Čeprav so v nekaterih primerih ti lokalni voditelji lokalni politiki ali župani, v večini primerov ni tako. Vodenje pogosto dejansko izvajajo posamezniki, ki delajo na občinah, ki jih

nato podprejo politični voditelji. Čeprav bi morali »praznovati«, ko najdemo lokalne politike, ki prevzemajo ustvarjalno in podjetniško vodilno vlogo v pobudah skupnosti, na to v resnici ne smemo čakati niti od tega ne smemo biti odvisni. V številnih primerih je bolj dragoceno, da politični voditelji s svojim vplivom ustvarijo prostor in zagotovijo podpirne vire ter tako pomagajo skupnostnim pobudam, ki jih vodijo drugi, da gredo dlje in se razvijajo hitreje.

Številne vlade in institucije imajo lahko težave pri učinkoviti podpori in krepitevi vodstvenih zmogljivosti in sposobnosti posameznikov. Včasih tudi vlagajo znatna sredstva v projekte, ki nimajo dovolj predanega lokalnega vodstva. To je področje, na katerem se vlade in institucije lahko izboljšajo.

Ko delo napreduje, je pomembno zgraditi močan poslovni model in ekipo za vzdrževanje dela. Čeprav je organizacijski model pomemben, je seveda še vedno odvisen od odličnosti ljudi, ki ga izvajajo.

Razvijte robustni model socialnega podjetništva

Robustni model socialnega podjetništva je bistvena sestavina dolgoročnih pobud skupnosti, ki imajo sčasoma prav zaradi trajnosti velike pozitivne učinke. Za razvoj dobrega modela je potreben čas. Na začetku je pomembno razmišljati in delati na način zagonskega podjetja, kar vam poleg prilagodljivosti omogoča tudi preizkušanje različnih modelov, da se boste lahko nato razvijali v smer, ki za vas resnično deluje.

Modeli socialnega podjetništva se razlikujejo od komercialnih podjetij, ki se osredotočajo na lastniške naložbe in pridobivajo neposredne prihodke v zameno za izdelke in storitve. Socialna podjetja se osredotočajo na doseganje učinka in koristi za skupnost, zato pogosto delujejo na bolj zapleten način. Torej delati kot profesionalno socialno podjetje ne pomeni poskušati kopirati komercialne poslovne modele.

Obstaja veliko različnih možnih modelov socialnega podjetništva, vendar imajo vsi skupne osnove:

- jasno poslanstvo in cilji, opredeljeni z vidika učinka;
- jasnost in skladnost glede izdelkov in/ali storitev, ki jih ponujajo strankam/uporabnikom v skupnosti, in kako jim to pomaga doseči želeni učinek;
- jasna opredelitev vrednosti za tiste, ki plačujejo za te izdelke in storitve. V primerjavi s komercialnimi podjetji je to pogosto nekdo drug kot primarni uporabniki ali upravičenci;
- zbiranje zadostnih prihodkov in virov (ne le finančnih) za kritje stroškov opravljanja dela, ki ga morajo opraviti za doseganje svojega poslanstva;
- jamčenje naložb, pri katerih so na prvem mestu doseženi družbeni vplivi, včasih pa tudi finančni donosi, z jasnostjo glede vplivov in s tem doseženih družbenih donosov naložb.

Načini, kako se te osnove povežejo, se lahko zelo razlikujejo. Na primer, Farnham Repair Café daje prednost dobro vodenemu podjetju, čeprav večinoma poslujejo s prostovoljci in donacijami (podpoglavje 8.1). Podjetje za souporabo avtomobilov Communauto v Kanadi deluje večinoma kot komercialno podjetje, katerega družbeni cilj je omogočiti pametnejšo in bolj trajnostno uporabo avtomobilov (podpoglavje 10.1). V Waltham Forestu je delo večinsko potekalo prek občinskega programa (podpoglavje 10.3). Večina drugih primerov, ki smo jih proučili, je bila nekje vmes, pri čemer jih je veliko temeljilo na načelih sodelovanja.

Navesti je treba, da številne pobude uspešno uporabljajo javna nepovratna sredstva kot del svoje naložbene sheme, vendar le na načine, ki dopolnjujejo njihov osnovni poslovni model. Za uspešne skupnostne pobude je pomembno, da financiranje iz javnih nepovratnih sredstev prilagodijo svojemu poslanstvu in poslovnemu modelu, namesto da bi jih to financiranje definiralo.

Dobro razmislite o pravnih oblikah

Pomembno je razlikovati med poslovnimi modeli in pravnimi strukturami. Nobena pravna oblika ni popolna in običajno je potrebne kar nekaj ustvarjalnosti, da bi model socialnega podjetništva deloval v kateri koli pravni strukturi. Kljub temu lahko izbira najprimernejše pravne oblike prihrani veliko poznejših frustracij.

Proučene pobude, ki jih vodijo skupnosti, uporabljajo vrsto pravnih oblik, vključno z združenji, zadrugami, dobrodelnimi organizacijami in v nekaterih primerih gre tudi za standardne strukture družb z omejeno odgovornostjo. Te oblike imajo različne prednosti in slabosti, odvisno od poslovnega modela, lokalnih okoliščin in nacionalnih predpisov. Pomembno je, da dobite dober nasvet in skrbno proučite možnosti pravne oblike že v zgodnji fazi vzpostavitve nove pobude, saj obstaja verjetnost pravnih in upravnih zahtev, ki bi jih lahko podcenjevali.

Zadruga so pogost model in hkrati pravna oblika s številnimi pozitivnimi vidiki za skupnostne pobude. Številni primeri, ki smo jih proučili, uporabljajo zadružno strukturo. Vendar pa obstajajo pomembne regulativne razlike med državami, zato se prepričajte, da razumete lokalne okvire delovanja zadrug, preden predpostavite, da je to najboljša možnost. Na primer, Križevci so naleteli na številne omejitve pri ustanavljanju zadruga, ker jih je na Hrvaškem mogoče razvrstiti le kot dobičkonosno podjetje (podpoglavje 7.6). Kooperativnim načelom je z dobrim upravljanjem mogoče slediti tudi prek drugih pravnih oblik.

Opazili smo, da številne skupnostne organizacije uporabljajo eno strukturo podjetja za upravljanje virov, ki ustvarjajo prihodke, ki je nato povezana z neprofitnim subjektom, ki opravlja delo v korist skupnosti, na primer Low Carbon Hub v Angliji (podpoglavje 7.1) in Enova v Avstraliji (podpoglavje 7.5). Ta ločitev pomaga pri obvladovanju preglednosti, tveganj in financiranja.

Navsezadnje noben pravni model ne bo popoln, najpomembnejše pa je, da dobite dober nasvet, kako se v čim večji meri izogniti upravnim zapletom, hkrati pa vzpostavite sisteme dobrega vodenja, lastništva, odločanja in upravljanja v skladu s pravno obliko, ki ste jo izbrali.

Vlagajte v dobro vodenje

Vodenje je zelo pomemben vidik za dolgoročni uspeh in trajnost vsake skupnostne pobude. Sčasoma bodo ljudje prihajali in odhajali, kar je pozitivno, vendar bodo morale strukture vodenja biti tiste, ki bodo nadomestile zavezanost in energijo posameznikov, ki so pobudo začeli. Pogosto ti ustvarjalci in pobudniki potrebujejo tudi znatno pomoč ljudi z drugimi veščinami za obvladovanje prehoda iz ustvarjalne faze delovanja v razvoj bolj strukturirane organizacije, ki lahko imajo večji doseg.

Številnim pobudam, ki smo jih proučili, je uspelo iz skupnosti pritegniti ljudi z različnimi in obsežnimi veščinami in izkušnjami, ki so se vključili v upravne odbore in usmerjevalne skupine. Pomembno je pritegniti ljudi s spretnostmi na področju vodenja podjetij, računovodstva in prava, ne samo tistih, ki imajo tehnično znanje. Praktične izkušnje in strast do dela so to, kar pobude resnično potrebujejo. V vsaki skupnosti so ljudje z dragocenimi veščinami, ki jih želijo deliti in jih z veseljem delijo v korist skupnosti, včasih jih je treba le povabiti.

Pomembno je vzpostaviti strukture, pravila in procese dobrega vodenja. Nekatere pobude se s tem ukvarjajo več kot druge. Na koncu pa v vsakem primeru pridemo do vpletenih ljudi in oblikovanja ekipe, ki je predana družbenemu namenu in dolgoročnemu uspehu. Ko se pobude bolj uveljavijo in formalizirajo, je pomembno zaposliti in razviti tudi odlično izvedbeno ekipo, tako kot pri vsakem uspešnem podjetju.

Razmislite o množičnem vlaganju

Množično vlaganje je vse bolj priljubljen in učinkovit način financiranja pobud, ki jih vodijo skupnosti, v številnih krajih. Vzpostavljene so številne specializirane platforme, ki omogočajo lažje množično vlaganje in množično financiranje v različnih jurisdikcijah. Sredstva, pridobljena z množičnim vlaganjem, pomagajo tudi pri pridobivanju drugih oblik dodatnega dolžniškega financiranja iz bank in/ali javnih financ ali nepovratnih sredstev.

Pomembno je razlikovati med množičnim financiranjem in množičnim vlaganjem. Množično financiranje je v večini primerov dejansko donacija. Donatorji lahko dobijo majhno nagrado, ki je odvisna od njihovega prispevka. V večini primerov množično vlaganje deluje kot oblika dolžniškega financiranja, kjer vlagatelji prejema zmerne obresti, hkrati pa so povabljeni, da vlagajo predvsem v družbene koristi. V številnih primerih gre za vlaganje v združeno strukturo podjetja, v kateri vlagatelji postanejo tudi člani in/ali lastniki, vendar to ne drži v vseh primerih.

Množično vlaganje postaja vse obsežnejše. Na primer, Low Carbon Hub v Združenem kraljestvu je z delnicami, ki so bile ponujene skupnosti, zbral več kot 6 milijonov funtov (podpoglavje 7.1), Elektrizitätswerke Schönau je z množičnimi naložbami zbral sredstva, potrebna za nakup lokalnega električnega omrežja (podpoglavje 7.2), Enova pa je zbrala znaten zagonski kapital od več kot 1000 državljanov za njihovo novo skupnostno energetske podjetje (podpoglavje 7.5). Tudi v Sloveniji je ta način uspešno začela uporabljati Zadruga sončnih elektrarn Slovenije (podpoglavje 7.4). V teh primerih z množičnim vlaganjem ne gre le za pridobivanje kapitala za izvedbo projektov, ampak tudi za zagotavljanje, da se finančna vrednost ohrani v širši skupnosti.

Primer Low Carbon Huba kaže, da lahko dvig naložb skupnosti v model sklada zagotovi večjo strateško prožnost kot zbiranje kapitala, ki je vezano na posebne projekte. To je treba upoštevati pri rasti pobude.

Medtem ko so zgornji primeri osredotočeni na energijo, se lahko z množičnim vlaganjem pospešijo tudi zadruge za souporabo avtomobilov in mobilnost, stanovanjske pobude in vrsta drugih projektov v korist skupnosti. Obstaja torej veliko možnosti, da skupnosti za različne pobude uporabijo množično vlaganje kot del svojega modela.

Na vlaganje je treba gledati tudi širše, ne le z vidika denarja, ampak, še pomembneje, z vidika časa, strokovnega znanja in človeške energije. Premalo izkoriščena, presežna ali zapravljena zemljišča, prostor in materiali so prav tako pomembna sredstva, ki jih je mogoče spremeniti v investicijska sredstva, kar poudarjajo pri projektu Common Unity Project Aotearoa (podpoglavje 9.1).

Pridobite dobre tehnične nasvete

Medtem ko so ključna sestavina za skupnostne energetske projekte posamezniki, ki so strastni in predani, da bi v svoji skupnosti naredili vznemirljive stvari, je pomembno tudi, da se ti ljudje ne trudijo sami vedeti vsega ali se vsega naučiti. Dober nasvet je bistven.

Pobude skupnosti morajo pogosto najti ustvarjalne načine za pridobivanje potrebnega tehničnega svetovanja in podpore. Pomembno je, da načrtovanje in tehnično izvedbo izvajate ustvarjalno in odprte glave ter poiščete svetovalce, ki bodo storili enako. Obstaja tveganje, da se svetovalci, ki želijo pomagati, preveč osredotočijo na specifično rešitev, ki jim je res všeč. Po drugi strani pa se lahko zgodi, da se bodo strokovnjaki z bogatimi izkušnjami v sedanjem sistemu mučili z učinkovito pomočjo pri oblikovanju smiselnih novih metod. Pobude skupnosti pogosto tudi podcenjujejo potrebo po pomoči pri pravnih, finančnih in računovodskih zadevah.

Ekipa iz Schoonschipa se zdaj zaveda, da so porabili preveč časa, ko so poskušali sami odgovoriti na vsa tehnična vprašanja, čeprav so sčasoma uporabili tudi veliko svetovalno mrežo (podpoglavje 11.1). Ekipa BedZED je opozorila pred sodelovanjem s preveč ideološko usmerjenimi oblikovalskimi partnerji ali tistimi, ki so obtičali v poslovanju brez sprememb (podpoglavje 11.2). Ekipa Low Carbon Hub je poudarila, da v skupnosti vedno obstaja

obsežno znanje, če najdete prave ljudi, ki jih lahko vprašate za nasvet (podpoglavje 7.1). Ekipa Elektrizitätswerke Schönau je začela sodelovati s podobno mislečimi strokovnjaki iz bližnjega energetskega podjetja, potem ko so ugotovili, da jih bodo vrzeli v njihovemu znanju in izkušnjah najverjetneje ovirale pri doseganju cilja (podpoglavje 7.2).

Bodite pripravljeni na konflikt

Sodelovanje je bistvo tega, kako se pobude, ki jih vodijo skupnosti, začnejo, razvijajo in uspejo. Hkrati se akcije, ki jih vodi skupnost, na splošno odzivajo tudi na neuspeh sedanjega sistema, da bi zagotovil najboljšo možno kakovost življenja skupnosti, zato imajo akcije, ki jih vodi skupnost, pogosto pomembno aktivistično in uporniško naravo. To je bistvenega pomena, vendar včasih neizogibno vodi v konflikte.

Izkušnje pri ustvarjanju Enove (podpoglavje 7.5) in podjetja Elektrizitätswerke Schönau (podpoglavje 7.2) kažejo, da delovanje v velikem obsegu pomeni boj z akterji v obstoječem sistemu. Akterji, ki imajo koristi od sedanjega sistema, se bodo uprli, v teh primerih energetska podjetja s podporo državnih in celo lokalnih oblasti. Pomembno je, da ste pripravljeni na takšne konflikte, če želite ustvariti pomemben učinek.

Bodite pripravljeni uporabiti razpoložljive mehanizme za odkritje konfliktov in si prizadevati za skupne odločitve skupnosti, tako bo preglednost na vaši strani. Jasno, pozitivno in pošteno komuniciranje je bistvena podlaga za pridobitev javne podpore za vašo stran argumenta. V Schönauu so bili javni referendumi pomemben mehanizem za sprejemanje odločitev, ki so resnično zastopale interese skupnosti. Enova še naprej deluje prek formalnih postopkov za zagotovitev davčnih in političnih odločitev, potrebnih za omogočanje njihovega modela.

Konflikti lahko nastanejo bolj zaradi strahu pred spremembami kot zaradi nasprotujočih si interesov. Primer Waltham Foresta poudarja pogost konflikt, ki nastane z lokalnimi podjetji, potem ko se razvijejo načrti za odstranitev avtomobilov in parkiranja z ulic, da bi jih nadomestili s prostori za ljudi (podpoglavje 10.3). V tem primeru so bila glavna orodja za reševanje konfliktov dobro komuniciranje, dokazi iz drugih krajev in procesi soustvarjanja.

Reševanje konfliktov zahteva čas, potrpežljivost in vztrajen trud. Pomembno je, da v to trdo delo vložite ustrezna sredstva in strokovno znanje.

Kot že navedeno, je značaj voditeljev skupnostnih pobud pomemben, da delo tako lahko napreduje tudi v težkih časih. Konflikti lahko postanejo naporni. Nekateri vodje v proučenih primerih so ugotovili, da so se spoprijemali s pritiskom javnosti in obrekljivim medijskim poročanjem, da bi odnehali, in da so jih bremenili tisti, ki imajo lastne interese v sedanjem sistemu. Na koncu so prevladali s svojimi dobrimi idejami, utemeljenimi argumenti in nenehnim osredotočanjem na zagotavljanje večjih koristi skupnosti. Toda v procesu so se morali osebno spoprijeti z marsičim. Tudi drugi vodje bi morali predvideti, da je to lahko del poti in izziva, zlasti ko začnejo delati v bolj motečem obsegu. Dober humor in dobra ekipa sta neprecenljiva v času konfliktov.

Kako začeti

Nauki o dejavnikih uspeha, obravnavani v tem poglavju, so zbrani iz ogromnega obsega kolektivnega dela in prizadevanj za boljšo prihodnost skupnosti, opisanih v proučenih primerih. Ti nauki bi morali biti zato dragoceni za vse, ki se lotevajo pobud, ki jih vodi skupnost, glede podnebnih sprememb in širših vprašanj trajnostnega razvoja.

Nič pa ni boljšega kot učenje s preizkušanjem in raziskovanjem. Vsaka skupnostna pobuda mora poiskati svojo pot, to pa je mogoče le, če se lotimo dela. Torej, če se je v proučenih primerih ponavljal še kak zadnji nasvet, je bil to: »Začnite!«

5.4 Priložnosti za Slovenijo

Na podlagi dognanj teoretične raziskave, predstavljenih v 4. poglavju, in zgornjih spoznanj, pridobljenih iz proučenih primerov, smo opredelili priložnosti, ki lahko pomagajo razviti in pospešiti več pobud, ki jih vodijo skupnosti, v Sloveniji. V tem poglavju najprej obravnavamo priložnosti znotraj posameznih ključnih sektorjev, v nadaljevanju pa je podanih nekaj idej, kako bi se lahko pobude, ki jih vodijo skupnosti, v Sloveniji dodatno podprle.

Sektorji s ključnimi priložnostmi

Slovenija ima veliko možnosti za skupnostno vodene podnebne pobude na področju energije, hrane, mobilnosti in biogospodarstva. Seveda to niso edina področja, ki ponujajo priložnosti, vendar menimo, da so to področja, znotraj katerih bi večina slovenskih skupnosti lahko razvila številne odlične nove pobude.

Energija

Projekti oskrbe z energijo, ki uporabljajo tehnologije za proizvodnjo iz obnovljivih virov, veliko obetajo za vsako skupnost, ki želi zgraditi platformo za lokalno ukrepanje na področju podnebja in trajnosti. Z dobrim načrtovanjem se večina teh pobud lahko izkaže tudi za prihodkovno ugodne poslovne modele. Večina proučenih primerov v vse večji meri koristi prihodke, ki jih pridobivajo od proizvodnje energije iz obnovljivih virov, za druge, bolj zapletene projekte v skupnosti, kot so: obnova stavb, podpora za pridelavo hrane in vrtovi biotske raznovrstnosti, mobilnost s souporabo in druge pobude. Dobri primeri so Repowering in Energy Garden, Low Carbon Hub, Enova in Elektrizitätswerke Schönau (opisani v poglavju 7).

Primera Zadruga sončnih elektrarn Slovenije (podpoglavje 7.4) in Lesne zadruga Loški Potok (podpoglavje 12.1) dokazujeta, da lokalne energetske zadruga in množično vlaganje v energetska podjetja v Sloveniji delujejo. Oba primera poudarjata tako odlične tehnične zmogljivosti kot tudi trenutno ugodno finančno podporo za skupnostne projekte sončnih elektrarn in toplarn na biomaso v Sloveniji. Boljšega časa za začetek takih projektov verjetno ne bo več glede na aktualno državno politiko »Neto meritev« za gospodinjstva ter državne in

evropske programe subvencioniranja in financiranja. Mednarodna agencija za obnovljivo energijo (IRENA) je tudi poudarila, da trenutne vladne ambicije glede obnovljivih virov energije v Sloveniji še vedno zaostajajo za gospodarsko rastjo, zlasti pri sistemih za ogrevanje na sončno energijo in biomaso.⁵⁷

Projekti na področju energije iz obnovljivih virov so odlična priložnost za začetek skupnostnih aktivnosti. Zato bi morale slovenske skupnosti kar najbolje izkoristiti trenutno priložnost in začeti razvijati projekte na področju energije iz obnovljivih virov.

Hrana

Opažamo, da so strateške skupnostne pobude, osredotočene na hrano, lahko še eno pomembno področje za razvoj slovenskih skupnosti, bodisi spodbujene z gospodarskimi možnostmi, zmanjšanjem količine odpadkov ali reševanjem lokalne prehranske revščine.

V Sloveniji je kultura kakovostne hrane močna. To je še posebej pomembno v smislu krepitve odpornosti in krepitve sodelovanja v skupnosti. Primeri iz Genta, Mostarja in Lower Hutt na Novi Zelandiji prikazujejo, kako skupnostim uspeva razviti naprednejše in inovativne lokalne prehranske sisteme, ko se združijo pri reševanju večjih skupnih izzivov, kot so preprečevanje lakote otrok, ustvarjanje smiselnega dela in odpravljanje živilskih odpadkov (glej poglavje 9). Slovenske skupnosti bi lahko preskočile te primere in postale vodilne v svetu v naslednji generaciji brezogljičnih in odpornih skupnostnih živilskih sistemov. Možna je tudi velika tržna priložnost za skupnosti, ki preidejo na popolnoma ekološko/trajnostno pridelavo hrane.

Mobilnost

Urbane slovenske skupnosti in ključne turistične destinacije bi lahko dosegle velik napredek za vzpostavitev čistih mobilnih sistemov brez fosilnih goriv z združevanjem primerov Waltham Forest, kanadske souporabe avtomobilov in Werfenwenga (glej poglavje 10). Podjetja za souporabo avtomobilov ponujajo odličen način, da celotna skupnost prihrani veliko denarja s premikom na vozila v souporabi, kar okrepi tudi poslovni razlog za ukrepe na področju energije. Veliko večje spremembe načina prevoza je mogoče doseči, če je souporaba avtomobilov večplastna, na primer v kombinaciji z dobro kolesarsko infrastrukturo in podpornimi storitvami, kot so jih razvili v Walthamu. Navsezadnje, sistem kartic »SAMO«, razvit v Werfenwengu, ponuja veliko možnosti za nadaljnje podpiranje bolj integriranih storitev tako za domačine kot za obiskovalce. Če bi slovenske skupnosti te pristope lahko integrirale v bolj sistemski model, bi bil lahko dosežen veliko večji napredek.

⁵⁷ Renewable energy prospects for Central and South-Eastern Europe Energy Connectivity (CESEC); International Renewable Energy Agency (2020) – <https://www.irena.org/publications/2020/Oct/Renewable-Energy-Prospects-for-Central-and-South-Eastern-Europe-Energy-Connectivity-CESEC>

Biogospodarstvo

Skupnosti v Sloveniji imajo odlično priložnost za skupni razvoj biogospodarstev, ki temeljijo na proizvodnji lesenih izdelkov, zgradb, biogoriv in biomaterialov z visoko dodano vrednostjo; pri tem se preostali odpadki biomase lahko uporabijo za proizvodnjo energije za lokalne potrebe.

Slovenija bi pri razvoju lokalnih biogospodarstev lahko posnemala primer Växjöja. Prvi korak je prehod na uporabo biomasnih virov za energetske namene s povezovanjem lahko dostopnih odpadkov iz biomase z lokalnimi potrebami. Växjö je dosegel uporabo lesa za 50 % novih stavb, zakaj ne bi dosegli 80–90 % v vodilnih slovenskih mestih? Eksperimentirajo s skladiščenjem ogljika, kar bo v kombinaciji s proizvodnjo goriv na biološki osnovi verjetno pomembno področje gospodarskih priložnosti prihodnje generacije. Lesna zadruga Loški Potok je začela to pot in moralo bi ji slediti več skupnosti. Glej poglavje 12 o upravljanju virov biomase.

Ideje za podporo pobudam, ki jih vodijo skupnosti

V tem poglavju predlagamo nekaj pobud, ki bi lahko pripomogle k temu, da bi te možnosti pretvorili v več podnebnih pobud, ki bi jih vodile skupnosti v Sloveniji.

Vzpostavite akcijski inkubator za skupnosti

Vidimo priložnost za pobudo, ki bi bila izrecno namenjena inkubaciji in pospeševanju razvoja skupnostnih energetskih in razvojnih pobud v Sloveniji.

Kot navedeno zgoraj, vsaka uspešna skupnostna pobuda temelji na prizadevanjih strastnih in predanih lokalnih voditeljev, ki imajo vse, kar je potrebno, da postanejo učinkoviti socialni podjetniki. Biti odličen socialni podjetnik ni isto kot biti odličen komercialni podjetnik in vidimo potrebo po veliko širšem razvoju zmogljivosti, mentorstvu in inkubacijski podpori za socialne podjetnike v Sloveniji, kjer socialno podjetništvo in podjetniški duh ostajata na splošno nerazvita.⁵⁸ Taka inkubacijska služba bi se morala osredotočiti na vzgajanje voditeljev, ki imajo ambicije in ideje za pobude v zvezi s podnebjem in trajnostnim razvojem skupnosti, namesto za nova podjetja z ozko ponudbo izdelkov in storitev. Predlagamo, da se ta vrzel zapolni z modelom inkubatorja, ki ga oblikujejo in izvajajo usklajene nevladne organizacije in organizacije skupnosti v sodelovanju z javnimi financerji.

⁵⁸ Social Entrepreneurship: Case of Slovenia; Tomažević and Aristovnik; Zavod 14 (2018) – https://zavod14.si/wp-content/uploads/2018/10/Social-Entrepreneurship_Case-of-Slovenia.pdf

Podpirajte množično vlaganje v skupnosti

Olajšanje procesa pridobivanja naložb bo verjetno pomagalo več skupnosti spodbuditi k ukrepanju.

Zdi se, da je potreben nadaljnji razvoj sistemov za množično vlaganje v skupnostno vodena podjetja in vire v Sloveniji. To bi lahko vključevalo namensko platformo za množično vlaganje, ki je usklajena z modelom inkubatorja in morda z dodatnim javno podprtim mehanizmom financiranja dolga, ki ustreza naložbam skupnosti. Potrebno je nadaljnje delo, da se oceni, ali je treba razviti nove modele ali je mogoče obstoječe modele ustrezno prilagoditi in razširiti (npr. platforma za množično financiranje Adrifund, banka SID in javni sklad za naložbe Eko sklad).⁵⁹ Iz projekta Interreg CrowdFundPort je mogoče pridobiti nekaj pomembnih naukov.⁶⁰

Ustvarite prostor za civilne idejne pobude

Če se vrnemo k naukom gibanja Transition, obravnavanega v 4. poglavju, bo krepitev kolektivne zmogljivosti skupnosti, da si predstavlja boljšo prihodnost, temeljna podlaga, če naj bi slovenske skupnosti ustvarile več potrebnih skupnostno vodenih podnebnih pobud.

Kot je ugotovilo gibanje Transition, je treba ustvariti varne in igrive prostore, v katerih se državljani in skupnosti lahko zberejo in raziskujejo nove možnosti. Do tega z občasnimi ali enkratnimi javnimi sodelovanji, dogodki ali srečanji ne pridemo hitro. Za razvoj in vzdrževanje teh prostorov sta potrebna podpora in dovoljenje, pa naj gre za začasno zaprtje ulic, laboratorije domišljije, delavnice za sogradnjo ali druge modele. Cilj mora biti vključiti državljane iz vseh delov skupnosti in jih podpreti, da začutijo, da lahko ustvarjalno in z zaupanjem prispevajo k idejam za možno prihodnost.

Pobuda, ki ustvarja in vzdržuje te prostore v Sloveniji, bi pripomogla k aktiviranju ustvarjalnosti in sodelovanja v skupnosti ter bi porajala ideje za delovanje skupnosti po vsej Sloveniji.

Obstaja veliko načinov, ki jih skupnosti lahko uporabijo za začetek ustvarjanja domišljjskih in ustvarjalnih prostorov, ter veliko dobrih primerov. Vendar pa so za to delo potrebna ustrezna sredstva. Večina odraslih se bo morala česa na novo naučiti, če želijo smiselno sodelovati, kar bo v številnih primerih verjetno precejšnji izziv. Predlagamo, da se organizacije in skupnosti v Sloveniji, ki so navdušene nad skupnim učenjem in odkrivanjem načinov, kako graditi na teh idejah, združijo, da skupaj oblikujejo pobudo za civilne idejne pobude ter si zagotovijo sredstva za preizkušanje in izvajanje te pobude.

To se dopolnjuje z zgornjo idejo o inkubatorju, vendar je treba narediti še korak »navzgor«. Tako bi lahko razširili nabor voditeljev z idejami, ki bi jih lahko podprli prek inkubatorja.

⁵⁹ Spletna stran ADRIfund – <https://www.adrifund.com/>, spletna stran Eko sklad Slovenija – <https://www.ekosklad.si/>, spletna stran Sklad skladov SID Slovenije – <https://www.skladskladov.si/en>

⁶⁰ <https://www.crowdfundport.eu/>

Povzetek

Hiter razvoj širine in globine podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti, bo ključen, da bo Slovenija lahko izpolnila svoje globalne zaveze in čim prej dosegla ničelne emisije ogljikovega dioksida, obenem pa gradila prilagoditvene zmogljivosti za ohranjanje in rast blaginje skupnosti kljub podnebnim vplivom, ki so že neizogibni. Zato je nujno treba preseči zgolj nekaj primerov dobre prakse in pilotnih projektov ter razširiti skupnostno vodene podnebne pobude v Sloveniji.

Pobude je mogoče pospešiti z razširitvijo osredotočenih podpornih sistemov za skupnostno vodeno ukrepanje, zlasti na štirih področjih: energetika, hrana, mobilnost in biogospodarstvo. Potem se obeta svetla prihodnost za vplivne skupnostne pobude v Sloveniji, ki izboljšujejo blaginjo skupnosti ob hkratni obravnavi podnebnih sprememb.

6 Sklepne ugotovitve

Teoretična raziskava je pokazala te koristi pobud, ki jih vodijo skupnosti:

- Skupnostno vodene podnebne pobude, katerih namen je neposredno zmanjšanje emisij toplogrednih plinov, so pomembne, čeprav so le del rešitve. Še pomembnejše je, da pobude skupnosti pokažejo, kaj je mogoče storiti, in spodbudijo vlade, da so drznejše s politikami, regulativnimi in naložbenimi orodji, ki so jim na voljo; posameznikom odpirajo priložnosti, da sodelujejo pri kolektivnih pobudah, in s tem vplivajo na njihovo opolnomočenje in blagostanje skupnosti; ustvarjajo prostor za kolektivno vizijo, potrebno za oblikovanje in vzpostavljanje zahtev za boljšo prihodnost. Zaradi vseh teh dejavnikov razogljichenje na svetovni ravni verjetno ni mogoče brez obsežnega gibanja podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti.
- Tako teorija kot praksa kažeta, da je pomembno, da k skupnostnim podnebnim pobudam pristopimo z vidika širših vprašanj in potreb trajnostnega razvoja skupnosti, in da je treba tudi koristi za skupnosti obravnavati celostno. Učinki blaženja podnebnih sprememb so pogosto zgolj dodane koristi (*co-benefits*) ukrepov, ki so osredotočeni na bolj oprijemljive lokalne cilje in koristi.
- Skupnostim, ki izvajajo ukrepe na področju podnebnih sprememb, se ponuja pomembna skupna gospodarska vrednost. Modeli kolektivnih skupnostnih vlaganj pripomorejo k zajemanju vrednosti, omogočajo nove ukrepe in ohranjajo finančne donose na lokalni ravni. Podnebni ukrepi omogočajo tudi veliko zaposlitev. Pobude skupnosti ustvarjajo potrebe po delovnih mestih in pomagajo pri zaposlovanju.
- Podnebne pobude, ki jih vodijo skupnosti, skupnostim lahko prinesejo številne družbene koristi, in obstaja veliko dobrih primerov, kjer se to že dogaja. Povezava pa ni samodejna, saj obstaja nekaj tveganja, da bi pobude, ki so zelo osredotočene na podnebne ukrepe, lahko izključile dele skupnosti in tako bi bila priložnost za doseganje čim večjega družbenega vpliva sočasno s spoprijemanjem s podnebnimi vplivi zamujena. Tega se je treba zavedati in to je treba preprečevati.
- Ekološki vplivi podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti, so na splošno precej odvisni od aktivnosti, ki se izvajajo, in bi bili večji na akcijskih področjih, osredotočenih na biotsko raznovrstnost in obnovitev ekosistemov, ki niso bili glavni poudarek te študije.
- Številne pobude za razvoj, ki jih vodijo skupnosti, gradijo pomembno družbeno infrastrukturo za učinkovito prilagajanje podnebnim spremembam in odpornost nanje, tudi če se na prvi pogled zdi, da le malo vplivajo na neposredno zmanjšanje emisij. Načini prilagajanja, ki jih vodi skupnost, lahko prinesejo širše koristi, hkrati pa so cenovno veliko bolj dostopni kot številne tehnične rešitve.

Proučeni primeri so potrdili ugotovitve teoretične raziskave, da so koristi od podnebnih pobud, ki jih vodijo skupnosti, široke in pomembne. Ti primeri so pokazali, da pobude, ki jih vodijo skupnosti:

- pomembno vplivajo na zmanjševanje emisij toplogrednih plinov v obsegu, ki je zanje primeren. Ti učinki so najbolj vidni na področjih, kot sta energetika in načrtovanje novih naselij. Večina pobud, ki jih vodi skupnost, doseže zgornjo mejo tega, kar je zanje sprejemljivo, zato je za povečanje blažilnih učinkov potrebno več pobud, ki jih vodi skupnost;
- imajo pomembno vlogo pri krepitevi zmožnosti prilagajanja v skupnostih za spoprijem z vplivi podnebnih sprememb in drugimi izzivi, s katerimi se spoprijemajo;
- ustvarjajo vrsto lokalnih gospodarskih koristi, vključno s prihranki pri stroških, zaposlitvenimi možnostmi, ponovnim vlaganjem v skupnost in udeležbo pri finančnih donosih;
- prinašajo široko paleto družbenih koristi in blaginjo, vključno s tem, da imajo prebivalci skupnosti več socialnih stikov, živijo v lepšem kraju, imajo primerno prehrano in toploto ter so na splošno bolj zdravi;
- postavljajo tudi kulturne temelje za potrebne korenite podnebne ukrepe, ki jih družba kot celota še ni dosegla;
- močno krepijo zavedanje o pomenu reševanja ekoloških vprašanj in načrtujejo številne ukrepe za izboljšanje biotske raznovrstnosti, kjer je to mogoče, in za zmanjševanje vplivov proizvodnje in onesnaževanja/odpadkov na okolje.

Primeri so poudarili tudi pomembna skupna spoznanja o dejavnikih uspeha za pobude, ki jih vodijo skupnosti:

- Skupnosti bi morale začeti ustvarjalni proces, da raziščejo vire, ki jih imajo, kakšen je njihov cilj in kaj lahko ustvarijo z viri, ki so jim na voljo. Ta pristop je številnim skupnostim pomagal, da so frustracije, osamljenost in občutek nemoči preoblikovale v veliko bolj konstruktivno miselnost, s katero lahko dosežejo velike stvari.
- Strastni in predani lokalni voditelji so dosledno ključni za uspeh. Ti lokalni voditelji morajo biti učinkoviti socialni podjetniki z zavzetostjo in strastjo ter se ne smejo bati eksperimentiranja, neuspeha in sprotnega učenja.
- Robustni model socialnega podjetništva je bistvena sestavina dolgoročnih pobud skupnosti, ki imajo sčasoma prav zaradi trajnosti velike pozitivne učinke. Robustni modeli socialnega podjetništva usklajujejo cilje, naloge in vplive; vzpostavijo izdelke in storitve z vrednostjo ponudbe za uporabnike, tok prihodkov in naložbe v vire, potrebne za doseganje rezultatov.
- Nobena pravna oblika ni popolna. Pomembno je dobiti dober nasvet, kako se čim bolj izogniti upravnim zapletom, hkrati pa vzpostaviti sisteme dobrega upravljanja, lastništva, odločanja in upravljanja v skladu z izbrano pravno obliko.
- Upravljanje je pomemben vidik dolgoročnega uspeha in trajnosti, zlasti za usmerjanje prehoda od začetnih pobud, ki so prilagodljive in ustvarjalne, v bolj strukturiran organizacijski model za zagotavljanje večjega obsega.
- Kolektivno vlaganje je priložnost za skupnosti, da financirajo nove pobude, in lahko pripomore pri pridobivanju dodatnih finančnih sredstev prek bank, javnih financ ali

nepovratnih sredstev. Pomaga tudi zagotoviti, da se v skupnosti ohrani več finančnih donosov.

- Dober nasvet je bistven. Pobude skupnosti morajo pogosto najti ustvarjalne načine za pridobivanje potrebnega tehničnega svetovanja in podpore. Pomembno je, da načrtovanje in tehnično izvedbo izvajate ustvarjalno in odprte glave ter poiščete svetovalce, ki bodo storili enako.
- Neizogibno je, da bodo aktivnosti skupnosti, ki so usmerjene k odpravljanju težav v sedanjih sistemih, ustvarile nekaj konfliktov. To je pomembno, saj je naloga voditeljev sprememb zavezanost in pripravljenost na krmarjenje skozi te konflikte. Dobro komuniciranje, humor, podporna ekipa in osebna odpornost so neprecenljivi pri premoščanju konfliktnih stanj.
- Učenje prek preizkušanja je neprecenljivo, zato »samo začnite«!

Za slovensko okolje so bila nato opredeljena štiri ključna področja, znotraj katerih so pomembne priložnosti za pospešitev podnebnih pobud pod vodstvom skupnosti: energija, hrana, mobilnost in biogospodarstvo. Za podporo razvoju takšnih pobud so bili predlagani trije sklopi podpore za aktiviranje skupnostno vodenih podnebnih pobud v Sloveniji:

- vzpostaviti namensko službo za pobude skupnosti in podjetniški inkubator za socialna podjetja;
- razviti močnejše sisteme za množično vlaganje in financiranje podjetij, ki jih vodijo skupnosti;
- oblikovati in vzpostaviti prostor za civilne idejne pobude.

7 Energija

7.1 Low Carbon Hub

Lokacija: Oxfordshire, Anglija

Vodilna organizacija: Low Carbon Hub

Energija, upravljanje virov

Pregled

Low Carbon Hub je socialno podjetje v Oxfordshiru v Angliji, ki je začelo delovati leta 2011. Njihovo poslanstvo je »dokazati, da je mogoče naše energetske potrebe zadovoljiti na ljudem in planetu prijazen način«.

Low Carbon Hub daje prednost gradnji energetskih sistemov skupnosti, ki so pravični. Njihovo stališče je, da tehničnega prehoda v brezogljičnost ne bomo dosegli brez preoblikovanja modelov energetskega sistema tako, da bodo bolje delovali za vse ljudi (ne le podjetja). Low Carbon Hub zato zagotavlja in upravlja inovativne energetske projekte in sredstva skupnosti, ki pospešujejo prehod v pošten in brezogljični energijski sistem v Oxfordshiru.

Low Carbon Hub gradi in upravlja obrate za energijo iz obnovljivih virov – ta proces imenujejo »powering-up/napajanje«. Upravljajo že 47 objektov obnovljivih virov energije s skupno proizvodnjo 4,4 GWh na leto. Ti vključujejo sončne naprave za šole in podjetja po Oxfordshiru ter hidroenergetski projekt v Sandfordu.

Trenutno delajo na izgradnji največje sončne instalacije v Združenem kraljestvu v lasti skupnosti – Ray Valley Solar. To bo 19-megavatni solarni park v bližini Arcotta v Oxfordshiru, ki proizvaja dovolj energije za potrebe več kot 6.000 domov letno. Ko bo projekt konec leta 2021 vzpostavljen, bo Ray Valley Solar pomenil petkratno povečanje letne proizvodnje energije Low Carbon Huba in naj bi v svoji življenjski dobi ustvaril 10–13 milijonov funtov prihodkov skupnosti. Ray Valley Solar je tudi ključno testno mesto za projekt Local Energy Oxfordshire (LEO), 40 milijonov funtov vredne večorganizacijske investicije, ki je pilotni projekt lokalne proizvodnje, skladiščenja in porabe energije.

Prihodek Low Carbon Huba iz obratov za proizvodnjo energije iz obnovljivih virov se znova vnaša v ukrepe »powering up/napajanja« – projekte razogljičenja, ki pomagajo lokalnim organizacijam, da postanejo energetske učinkovitejše. Kadar koli je mogoče, Low Carbon Hub pridobiva tudi dodatna sredstva, vključno z nepovratnimi sredstvi in donacijami, za podporo tem ukrepom. Dve ključni pobudi, namenjeni preprostemu in stroškovno učinkovitemu izboljšanju energetske učinkovitosti za skupnosti, sta: program Cosy Homes Oxfordshire, osredotočen na povečanje prenove domov, in program OxFutures za mala podjetja.

Cosy Homes Oxfordshire je projekt partnerstva za celovito prenovo stanovanjskih stavb, ki se je začel v začetku leta 2019 in podpira energetske učinkovitost v stanovanjskem sektorju – zmanjšanje povpraševanja po energiji, hkrati pa izboljšanje udobja in zdravja prebivalcev Oxfordshira. Do marca 2021 je bil to pilotni projekt za razvoj zasnove in testiranje storitev celovite prenove stavb za del prebivalstva, ki te storitve lahko samostojno financira. Pilotni projekt financira oddelek za poslovno, energetske in industrijske strategije. V testni fazi je bilo ugotovljeno, da ti lastniki večinoma zagovarjajo celovito prenovo stavb, da jim zagotavljanje posameznih preprostejših posegov v energetske učinkovitost ni tako privlačno niti se jim ne zdi finančno upravičeno. Vključevanje lastnikov se je izkazalo za lažjo nalogo kot razvoj visokokakovostne dobavne verige za zagotavljanje izvedbe celovite prenove stavbe. Low Carbon Hub s partnerjem RetrofitWorks zdaj dela na tem, da bi Cosy Homes Oxfordshire postal vzdržan in samostojen poslovni model za zagotavljanje celovite prenove stavb, kar bo po njihovih ocenah zahtevalo najmanj 60 projektov celovite prenove stanovanjskih stavb na leto.

OxFutures se je začel kot 3,2 milijona funtov vredni projekt spodbujanja nizkoogljičnega gospodarskega razvoja v Oxfordshiru, ki ga podpira Evropski sklad za regionalni razvoj in ga v partnerstvu izvajajo Low Carbon Hub, mestni svet Oxforda, Univerza v Oxfordu, Univerza Oxford Brookes, okrajni svet Cherwell in organizacija Bioregional. OxFutures zagotavlja brezplačne energetske preglede za mala in srednja podjetja v Oxfordshiru, kjer se opredelijo možnosti za varčevanje z energijo, zmanjšanje stroškov za energijo in zmanjšanje emisije ogljika, ter nepovratna sredstva za izvajanje priporočenih ukrepov po modelu delnega sofinanciranja. Zagotavlja tudi podporo za pomoč zagonskim podjetjem, izdelkom in tehnologijam z nizkimi emisijami ogljika.

Ob vseh teh združenih pobudah je Low Carbon Hub navdihujoč primer celostnega ukrepanja, ki ga vodi skupnost, za vzpostavitev pravičnejših, brezogljičnih energetskih sistemov. S skoraj 50 obrati proizvodnje obnovljive energije, katerih prihodki se znova investirajo v varčevanje z energijo, obnovljivo energijo in inovacije, je njihova prihodnost za zagotavljanje vizije, kot jo je predstavila predsednica uprave dr. Barbara Hammond, zelo obetavna.

Želimo, da Oxfordshire postane zgled za ves svet. Da pokažemo, kako lahko prava naložba, uporabljena na pravi način, pomaga zadovoljevati naše energetske potrebe na način, ki je dober za ljudi in za planet.

Dr. Barbara Hammond, direktorica Low Carbon Huba

*

Low Carbon Hub v Oxfordu je ena najpomembnejših organizacij energetskih skupnosti v Združenem kraljestvu. Pripravljeni so voditi revolucijo preobrazbe načina razvoja in uporabe energije.

– Jonathan Porritt, soustanovitelj Foruma za prihodnost

Kot banka, ki je zavezana obravnavanju izrednih podnebnih razmer in spodbujanju socialne kohezije, vidimo projekte, kot je Ray Valley Solar, kot ključne. Ne le, da je to največji sončni park v državi, ki je v lasti skupnosti, ampak bodo raziskave in delo Low Carbon Huba in projekt LEO imeli širši vpliv v Oxfordshiru in Združenem kraljestvu.

– Chris Cullen, vodja poslovnih bančnih odnosov v družbi Triodos Bank UK

Podnebne koristi

Low Carbon Hub upravlja 47 obratov obnovljivih virov energije s skupno zmogljivostjo 4,5 GWh električne energije na leto – kar je dovolj, da v letu 2021 prihranijo okoli 960 ton CO₂. Novi projekt Ray Valley Solar naj bi nato vsako leto ustvaril dodatnih 18 GWh električne energije in prihranil približno 3820 ton CO₂ letno, kar je pomemben prispevek Low Carbon Huba k blaženju podnebnih vplivov.

Poraba energije v gospodinjstvih sestavlja 14 % skupnih emisij ogljika v Združenem kraljestvu. Povprečno gospodinjstvo Združenega kraljestva porabi 12.000 kWh plina in 2.900 kWh električne energije na leto ter proizvede približno 3 tone emisij ogljika na leto. Ob koncu pilotne faze projekta Cosy Homes Oxfordshire sta bili celovito prenovljeni dve družinski stanovanjski stavbi, ki sta skupaj zmanjšali emisije CO₂ za 5 ton CO₂ – kar kaže, da je povprečno mogoče zmanjšati emisije CO₂ za 2,5 tone CO₂ na družinsko stanovanjsko stavbo. Ker poteka še 23 projektov prenove in je pripravljenih 220 načrtov, se obeta znatno zmanjšanje emisij CO₂. Energetska strategija Oxfordshira, objavljena leta 2019, določa, da je treba vsako leto do leta 2030 celovito prenoviti 4.000 domov.

Low Carbon Hub podpira tudi zagon in razvoj drugih nizkoogljičnih dejavnosti in podjetij, ki jih vodi skupnost.

Druge koristi

Dejavnosti in energetske objekti podjetja Low Carbon Hub so privabili več kot 8,3 milijona funtov naložb in ustvarili pomembne gospodarske koristi za skupnost Oxfordshire, vključno z:

- 1,7 milijona funtov pričakovanih prihrankov na računih za elektriko,
- 2,6 milijona funtov pričakovanih naložb skupnosti v skupnost Oxfordshire,
- 3,9 milijona funtov, plačanih vlagateljem.

Projekt Ray Valley Solar naj bi v življenju ustvaril nadaljnjih 10–13 milijonov funtov prihodkov, ki bodo znova investirani v druge pobude energetske skupnosti.

Programi »Powering down«, kot je Cosy Homes Oxfordshire, imajo pomembne družbene in zdravstvene koristi, saj ciljajo na celovito izboljšavo stanovanj. Prebivalci Oxfordshira tako pridobijo toplejše, bolj zdrave in udobnejše domove.

V projekt Ray Valley Solar so vključeni tudi širši ekološki cilji in načrti za zagotovitev dodatnega habitata za več vrst, vključno s plazilci, dvoživkami, sesalci in drugimi majhnimi živalmi. Načrtovani ukrepi, vključeni v projekt, vključujejo: 3,7 km novih avtohtonih živih mej, razvoj novih ribnikov in vzdrževanje obstoječih ribnikov za podporo velikemu grebenastemu pupku, vzdrževanje obstoječih pašnikov, ustvarjanje travniških površin divjega cvetja in čebelnjakov. V odzivu na pomisleke glede rabe zemljišč za sončno elektrarno ekipa Low Carbon Hub poudarja raziskave oxfordske univerze, ki kažejo, da če bi bilo 20 % potreb po energiji Združenega kraljestva doseženih s talno montiranimi sončnimi elektrarnami, bi to zahtevalo le 0,5 % kopnega območja Združenega kraljestva – približno enako, kot ga trenutno tam zavzema igrišča za golf.

Organizacijski model

Low Carbon Hub je zrasel iz uspešnega razvoja energetske skupnosti, ki jo je v zahodnem Oxfordu nekje od leta 2001 poganjala prostovoljska skupnost. To delo je sčasoma pritegnilo pozornost oxfordskega sveta, ki je povezal jedro prostovoljske ekipe s priložnostjo za financiranje prav v času, ko so proučevali, kako opolnomočiti svoje delo za podporo skupnosti Oxfordshire. S tem katalizatorjem se je rodil Low Carbon Hub.

Danes model Low Carbon Huba sestavljajo štiri usklajene pravne organizacije:

1. Low Carbon Hub Industrial Provident Society – industrijsko in providentno društvo (Low Carbon Hub IPS),
2. družba Sandford Hydro Ltd, hčerinsko podjetje podjetja Low Carbon Hub IPS,
3. Ray Valley Solar Ltd, hčerinsko podjetje podjetja Low Carbon Hub IPS,
4. Low Carbon Hub Community Interest Company (Low Carbon Hub CIC).

Namen Low Carbon Hub IPS je razviti decentralizirano infrastrukturo za obnovljivo energijo za Oxfordshire, ki bo v lokalni lasti, z razvojem portfelja projektov obnovljivih virov energije s podjetji, šolami in partnerji v javnem sektorju. Podjetje Low Carbon Hub IPS Limited je bilo v korist skupnosti oblikovano kot industrijsko društvo, pravna oblika, ki se lahko uporablja za podjetja, ki se vodijo v korist širše skupnosti in znova investirajo dobiček v projekte skupnosti. Low Carbon Hub IPS zbira naložbe za projekte in ima v lasti ter upravlja sredstva za proizvodnjo energije iz obnovljivih virov. Sandford Hydro Ltd in Ray Valley Solar Ltd sta bili ustanovljeni kot ločeni hčerinski družbi zaradi različnih profilov tveganja.

Del dobička iz Low Carbon Hub IPS se prenese na Low Carbon Hub CIC za financiranje dela pri projektih energetske skupnosti v skladu z namenom IPS v korist skupnosti. V Združenem kraljestvu so družbe v interesu skupnosti (angl. *Community Interest Company* – CIC) organizacijski model za socialna podjetja, ki želijo uporabiti svoj presežek ali sredstva za javno dobro. Low Carbon Hub CIC zagotavlja projekte v korist skupnosti in družbene inovacije ter praktično podporo skupnostim za razvoj lastnih sredstev za obnovljivo energijo. Osebe Low Carbon Huba je zaposleno v subjektu CIC in deluje za IPS na podlagi pogodbe o storitvah. Low Carbon Hubov center za pomoč podpira razvoj rabe obnovljivih virov energije v skupnosti

v Oxfordshiru in drugod z izmenjavo svojih izkušenj in nudenjem pomoči pri poslovnem načrtovanju drugih nizkoogljičnih pobud in projektov.

Upravne odbore za Low Carbon Hub CIC in Low Carbon Hub IPS sestavljajo isti ljudje – z dodatkom vsaj enega neodvisnega direktorja za zagotovitev varovanja interesov vsakega podjetja. Številne lokalne partnerske skupine, ki stremijo k ogljični nevtralnosti, imajo v CIC investiran svoj delež. S tem zagotovijo preglednost dejavnosti in poskrbijo, da CIC vodijo tisti, ki jim je organizacija namenjena. Delničarji v CIC ne prejmejo dividend, saj so sredstva CIC zavezana v družbene namene. V odbor CIC vsake tri leta izvolijo posebnega direktorja skupnosti. Vlagatelji v Low Carbon Hub IPS samodejno postanejo člani in lastniki družbe na podlagi svojih naložb ter izvolijo svet direktorjev.

Omogočanje sprememb

Eden od pogojev za spremembe energetskega sistema, pri izpolnjevanju katerih je Low Carbon Hub zelo uspešen, je kolektivno financiranje. Potem ko je bil sprva financiran s podporo nepovratnih sredstev, so se sredstva za projekte najprej zbrala z manjšimi prispevki lastniškega kapitala peščice pionirskih vlagateljev. Temu je sledilo zbiranje sredstev za posebne portfelje projektov s ponudbo deležev vlagateljem iz lokalne skupnosti. Delnice skupnosti so posebna vrsta delniškega kapitala, ki se razlikuje od konvencionalnih delnic, ki jih uporablja večina družb in podjetij, ter je v Združenem kraljestvu edinstvena za zadrage in družbe v korist skupnosti (CIC). Delnic skupnosti ni mogoče prenašati med ljudmi, namesto tega pa lahko delničarji zaprosijo za umik svojega deleža kapitala ob upoštevanju podrobnosti, poudarjenih v dokumentu o ponudbi delnic, in odobritvi družbe v korist skupnosti. Te delnice dejansko delujejo bolj kot dolgoročna posojila in so zasnovane predvsem kot orodje za družbene naložbe.

Leta 2018 je Low Carbon Hub ustanovil sklad energetske skupnosti kot način ustvarjanja prožnejšega investicijskega financiranja za svoj portfelj projektov. V tem skladu se je do danes zbralo več kot 8 milijonov funtov od več kot 1.400 posameznih vlagateljev. Postopek ponudbe delnic trenutno gosti platforma Združenega kraljestva za investicije skupnosti Ethex. V začetku leta 2021 se je zadnja ponudba deležev skupnosti zaključila, saj je dosegla cilj, tj. 3 milijone vloženih funtov. Vlagatelje ta sklad privlači ne toliko zaradi zmernih finančnih donosov, ampak zaradi družbenih in okoljskih donosov, ki jih investicije prinašajo – sklad se spodbuja kot naložbena priložnost, ki omogoča financiranje lokalnih projektov za boj proti podnebnim spremembam. Zadnja ponudba delnic cilja 5-odstotno donosnost vlagateljem, omejeno na 4 odstotke v prvih štirih letih.

Ekipa Low Carbon Hub se je v času svojega delovanja naučila veliko podrobnosti za oblikovanje uspešne ponudbe deležev skupnosti – na primer, kje določiti najnižji prag delnice, tako da bo le-ta vključujoč, a hkrati tudi učinkovit (npr. prag delnice, ki je zastavljen prenizko, je slaba ideja, saj občutno poveča pisarniško delo). Pomembna je tudi dobra priprava

informativnega gradiva za ponudbo delnic, ki je hkrati privlačno in natančno – jasen poslovni načrt in dobra zgodba sta bistvena.

Za naložbo Ray Valley Solar je bilo zagotovljeno posojilo Triodos Bank UK, posojilo oxfordskega mestnega sveta in financiranje iz nepovratnih sredstev projekta LEO (ki se financira iz sklada UK Industrial Strategy Challenge – 15 milijonov funtov in 25 milijonov funtov od partnerjev projekta).

Partnerstva in sodelovanje so ključni tudi za uspeh Low Carbon Huba. Vsak program, ki ga zagotavlja Low Carbon Hub, je izveden v sodelovanju z vsaj enim drugim partnerjem. Tako se združujejo moči financiranja, znanja in mrež. Low Carbon Hub se je začel kot sodelovanje več ljudi, ki so prostovoljno sodelovali pri energetskih projektih skupnosti v okviru svojih lokalnih združenj. V začetni fazi je bilo ključno sodelovanje z mestnim in okrožnim svetom v Oxfordu, oba pa sta še naprej partnerja v številnih programih skupaj z drugimi lokalnimi okrajnimi sveti. Ekipa Low Carbon Hub ugotavlja, da je res spodbudno videti vse večje ambicije lokalnih oblasti v Oxfordshiru in da ti svoje izjave o izrednih podnebnih razmerah spreminjajo v strateško ukrepanje ter večje naložbe. Med drugimi ključnimi lokalnimi partnerji so Univerza v Oxfordu, Univerza Oxford Brookes in Partnerstvo za lokalno podjetništvo Oxfordshire. Obrate za rabo obnovljivih virov energije gosti več kot 40 organizacij po vsej regiji.

Low Carbon Hub še naprej vzpostavlja različna sodelovanja za razvoj novih pobud, kot sta pametni in pravični soseski, ki sta del projekta Local Energy Oxfordshire. Te vključujejo dolgoročni proces soustvarjanja s predstavniki petih lokalnih skupnosti, pri tem pa vsak prouči, kako bi lokalni energetski pilotni projekti lahko pomagali zadovoljiti energetske potrebe ali pomiriti zaskrbljenost v zvezi z energetsko oskrbo za to lokalno skupnost.

Projekti, kot je Cosy Homes Oxfordshire, deloma izhajajo tudi iz potreb lokalnega prebivalstva, ki želi izvesti celovito prenovo stavb, pa se pri tem pogosto srečuje s številnimi težavami. Cosy Homes Oxfordshire temelji na modelu, ki ga je v Londonu razvil partner Low Carbon Huba, RetrofitWorks.

Low Carbon Hub uporablja e-novice in srečanja (spletna med pandemijo covid-19) za komuniciranje z vlagatelji IPS, skupinami skupnosti CIC in podporniki. Izvedli so tudi številne webinarje, ki so se izkazali za priljubljene. Pripravili so People's Power Station, spletno platformo, ki prikazuje dejanja in aktivnosti ljudi v Oxfordshiru, ki pomagajo prehodu v prihodnost brez fosilnih goriv.

Priporočila za sledenje temu primeru

Osrednji elementi modela Low Carbon Hub so prenosljivi tudi v druge kraje, medtem ko se bodo seveda nekatere lokalne okoliščine in pravne posebnosti med seboj razlikovale. Na splošno prenosljivi nauki:

Skupnosti po vsej Evropi imajo priložnost, da si zagotovijo trajne prihodke z razvojem energetskih projektov iz obnovljivih virov energije. Low Carbon Hub je začel s strešnimi solarnimi PV-sistemi in majhnim hidroenergetskim projektom, zdaj pa se ukvarja z velikim sončnim energetskim parkom.

Naložbe skupnosti v sklad, katerega model daje prednost pozitivnim družbenim učinkom z zmernimi finančnimi donosi za vlagatelje, je zagotovilo za večjo strateško prožnost za razvoj projektov.

Pomemben je že od samega začetka zastavljen jasen načrt za ponovni vnos dobička v skupnost. S tem je pri zbiranju kapitala jasno, da gre za priložnost za družbene naložbe.

Ločevanje dejavnosti na različne pravne osebe pomaga pri obvladovanju tveganja in preglednosti aktivnosti. Low Carbon Hub je en subjekt s hčerinskimi podjetji za vlaganje v infrastrukturo in za širše delo v skupnosti, vključno z inovacijami, ki so lahko bolj tvegane.

Med pomembnimi nauki je, ne pozabiti, da so ti projekti posel in je pri tem izjemno pomembno pridobivanje poklicnih spretnosti in izkušenj, ki so potrebne za uspešno izvajanje tega posla. Hkrati se ne smejo podcenjevati razpoložljive veščine, ki so na voljo v lokalni skupnosti in se lahko uspešno prenesejo iz drugih panog v energetske projekte skupnosti.

Program Cosy Homes Oxfordshire kaže, da je delo na celoviti prenovi stanovanjskih stavb bistveni del integriranih lokalnih energetskih ukrepov, vendar pa zahteva zagotovitev večjih vlaganj in zavezanost »dolgoročnemu učinku«. Low Carbon Hub je bil zaradi uspešnega predhodnega dela in ustreznih poslovnih temeljev na področju energetskega prehoda lokalne skupnosti dobro umeščen, da aktivno vstopi tudi v ta prostor pospeševanja energetske preobrazbe.

Reference

- Spletna stran Low Carbon Hub – <https://www.lowcarbonhub.org/>
- Spletna stran Cosy Homes Oxfordshire – <https://cosyhomesoxfordshire.org/>
- Spletna stran OxFutures – <https://oxfutures.org/>
- Spletna stran Ethex – www.ethex.org.uk
- Spletna stran Retrofitworks – <https://retrofitworks.co.uk/>
- Ethex: zgodba o uspehu na Low Carbon Hub – <https://www.ethex.org.uk/news/a-3-million-success-story-for-low-carbon-hub>
- Triodos Bank: članek o Low Carbon Hub in Ray Valley Solar – https://www.triodos.co.uk/articles/2021/ray-valley-solar-bringing-a-vision-of-smart-and-fair-energy-to-life?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_term=&utm_content=The-power-of-community-energy&utm_campaign=06_2021-June-PB-ezine-PCA-advert-P%26S

- Zakaj investirati v Low Carbon Hub, videoposnetek – <https://www.youtube.com/watch?v=HA6ME70NeYY>
- Razlaga modela Low Carbon Hub, videoposnetek – <https://www.youtube.com/watch?v=W91rz9wll8s>
- Low Carbon Hub, Webinar Series: Sončna energija v Oxfordshiru, videoposnetek – <https://www.youtube.com/watch?v=ds2xyJYzRYc&t=137s>
- Spletna stran projekta LEO – <https://project-leo.co.uk/>
- Cost Homes Oxfordshire, pilotna faza učenja in poročilo o učinku 2019–2021 – <https://cosyhomesoxfordshire.org/wp-content/uploads/2021/04/CHO-learning-report.pdf>
- Poročanje Združenega kraljestva o toplogrednih plinih: pretvorbe faktorjev 2021 – <https://www.gov.uk/government/publications/greenhouse-gas-reporting-conversion-factors-2021>
- Komentarji in povratne informacije po e-pošti septembra 2021 od Low Carbon Hub: Saskya Huggins, direktor družbenega učinka, in Kat Luddecke, svetovalka za sodelovanje deležnikov

7.2 Elektrizitätswerke Schönaue

Lokacija: Schönaue, Nemčija

Vodilna organizacija: Elektrizitätswerke Schönaue

Energija

Pregled

Elektrizitätswerke Schönaue je energetska zadruga v lasti skupnosti, ki je bila ustanovljena v majhnem mestu Schönaue v regiji Schwarzwald (približno 2300 prebivalcev) v Nemčiji.

Odločena ukrepati po nesreči v Černobilu leta 1986 je skupina prebivalcev kraja Schönaue ustanovila lokalno akcijsko skupino, imenovano Starši za prihodnost brez jedrske energije, in se odločno zavzela za regionalni prehod na čisto energijo. S širokim vključevanjem skupnosti, zbiranjem sredstev in eksperimentiranjem je skupina raziskala, kako bi lahko Schönaue pomagal pri prehodu v prihodnost brez jedrske energije.

Skupina Starši za prihodnost brez jedrske energije je poskušala spodbuditi uveljavljeno podjetje za dobavo električne energije v Schönaueu (KWR iz Stuttgarta), da se oddalji od jedrske energije, poveča proizvodnjo energije iz obnovljivih virov in zažene program varčevanja z energijo. Potem ko je KWR zavrnil vse predloge skupine, so se prebivalci odločili, da bodo poskušali sami prevzeti upravljanje omrežja. Ko je KWR leta 1992 mestu Schönaue ponudil 155.000 nemških mark za ekskluzivno 20-letno podaljšanje pogodbe, je skupina

prebivalcev ponudila enak znesek, da se ponudba KWR zavrne. Kljub temu je mesto licenco podaljšalo. Jezna skupina prebivalcev je zahtevala lokalni referendum za razveljavitev te odločitve, na katerem so po zahtevni kampanji zmagali – s 56 % glasov pri 75-odstotni udeležbi.

V prihodnjih letih so prebivalci mesta Schönau razširili lokalno gibanje, vzpostavili predstavitevno hidroelektrarno in sončno elektrarno, ustanovili podjetje Elektrizitätswerke Schönau in novembra 1995 s pomočjo bolj naklonjenega občinskega sveta pridobili koncesijo za omrežje. To odločitev so nato izpodbijali KWR in nasprotniki modela sodelovanja skupnosti z drugim lokalnim referendumom. Naposled je Elektrizitätswerke Schönau znova zmagal z 52,4 % glasov (pri 85-odstotni udeležbi), s čimer je dobil pravico do upravljanja omrežja mesta Schönau za 20 let.

V zadnjem preobratu je KWR postavil previsoko ceno za električno omrežje Schönau, in sicer 8,7 milijona nemških mark, medtem ko so strokovnjaki podjetja Elektrizitätswerke Schönau izračunali precej drugačno vrednost, in sicer 3,9 milijona. S privolitvijo, da bodo plačali višjo ceno, da bi se premaknili naprej, z možnostjo izpodbijanja končne vrednosti na sodišču, se je gibanje prebivalcev lotilo zastrašujoče naloge zbiranja potrebnih sredstev. Podpora širom Nemčije se je izkazala za presenetljivo, medtem ko je KWR po ostrih kritikah javnosti vrednotenje popravila na 5,7 milijona. Ko so v podjetju Elektrizitätswerke Schönau končno zbrali potrebna sredstva, so julija 1997 uradno postali dobavitelj energije za 1700 odjemalcev v Schönau (pozneje, leta 2005, pa so tudi dobili sodbo sodišča, ki je potrdila, da je vrednost omrežja 3,5 milijona nemških mark!).

Sprostitev nemškega trga električne energije leta 1998 se je izkazala za pomembno priložnost, ki je podjetju Elektrizitätswerke Schönau omogočila, da so začeli ponujati storitve oskrbe z električno energijo po vsej državi in prešli izključno na uporabo električne energije iz obnovljivih virov in virov soproizvodnje. Elektrizitätswerke Schönau je bil prvi operater električne energije, ki je v Nemčiji dobavljal energijo, v celoti proizvedeno iz obnovljivih virov, cilj osvoboditve Schönaua od jedrske energije in premoga pa je bil dosežen.

Leta 2009 je bilo podjetje Elektrizitätswerke Schönau uspešno tudi pri prijavi za koncesijo plinskega omrežja Schönau. Od marca 2015 prodajajo plin po vsej državi, z mrežo, ki oskrbuje več kot 11.000 odjemalcev zemeljskega plina in bioplina.

Danes Elektrizitätswerke Schönau proizvaja in distribuira čisto energijo po vsej Nemčiji več kot 215.000 odjemalcem; v lasti ima vetrne elektrarne, instalacije za solarno energijo, plinsko in električno omrežje, hkrati pa podpira in financira več projektov v zvezi s trajnostno energijo. Schönau ima največjo koncentracijo sončne energije v primerjavi z vsemi drugimi mesti v Nemčiji.

Gibanje prebivalcev mesta Schönau je doživelo nekaj porazov, a se je tudi vsakič pobralo in poskušalo v desetletjih na različne načine ustvariti zagon. Zaradi podjetja Elektrizitätswerke Schönau je lokalno območje danes mednarodno priznано in nihče ne dvomi o sposobnosti zadruga, ki je velik delodajalec, davkoplačevalec in ponos lokalnega prebivalstva.

*

Lokalni omrežni operater je nenehno oviral sorodne dejavnosti posameznikov, ki so vključevale pobude za varčevanje z energijo in spodbujanje okoljsko prijaznejše proizvodnje električne energije, zato se je lokalnim aktivistom porodila ideja, da bi odkupili omrežje Schönaua, da bi sami določili pogoje za njegovo delovanje.

– Elektrizitätswerke Schönau – Kdo smo

Nekaj smo morali narediti sami, saj niti energetska podjetja niti oblasti niso ukrepali. Prehod iz kampanje v pravi posel in upravljanje javnega dobra je bil občasno težak. Tudi ko smo postali podjetje, smo številni še naprej delali brez plačila. Šlo je za pravo podjetje z vidika pravnega statusa, vendar je v duhu bilo še vedno nevladna organizacija.

– Ursula Sladek

Priča smo bili krasni zgodbi, ko je ženska iz sosednjega mesta nakazala 10.000 mark, ne da bi rekla besedo, poslali smo ji osebno zahvalo in pisma je bila tako vesela, da nam je dala še 10.000 mark! Če je ideja dobra in delate pravo stvar, se bo našel tudi denar, ki ga potrebujete.

– Sebastian Sladek

Podnebne koristi

Poleg 2.300 lokalnih prebivalcev Elektrizitätswerke Schönau zdaj oskrbuje skoraj 200.000 odjemalcev po vsej Nemčiji z energijo skorajda brez ogljika.

Leta 2020 so se odjemalci podjetja Elektrizitätswerke Schönau skupaj izognili 291.000 tonam CO₂ (352 g/kWh).

Elektrizitätswerke Schönau je po vsej Nemčiji finančno podprlo več kot 3.100 projektov civilnih skupin, povezanih z oskrbo z električno energijo s skupno močjo 30 MW, ki proizvedejo približno 30 milijonov kWh čiste električne energije na leto, kar je približno toliko, kot je potrebuje majhno mesto s 15.000 prebivalci.

Podnebni ukrepi so postali pomembnejša prednostna naloga podjetja Elektrizitätswerke Schönau in v prihodnje si bodo prizadevali združiti vse vrste omrežij: električno, plinsko in daljinsko ogrevanje. Ker je podjetje Elektrizitätswerke Schönau doseglo ogromen napredek na področju električne energije, zdaj dela na postopni opustitvi zemeljskega plina in njegovi nadomestitvi s trajnostnim bioplinom.

Druge koristi

Elektrizitätswerke Schöna u pomembno prispeva k lokalnemu gospodarstvu, saj je v Schöna u z več kot 100 zaposlenimi drugi največji delodajalec in vodilni davkoplačevalec med podjetji.

Poleg tega, da je Elektrizitätswerke Schöna u uspešno skupnostno podjetje, ki deluje brez emisij ogljikovega dioksida in brez jedrske energije, ima jasen cilj pomagati spodbuditi energetske prehode v Nemčiji in opolnomočiti skupnosti za ukrepanje. Tako njihovega uspeha ne določa zgolj število odjemalcev ali proizvodnih enot energije iz obnovljivih virov, temveč so zelo ponosni tudi na neizmeren učinek kulturnih sprememb, ki izvirajo iz mesta Schöna u. Programi financiranja, nagrade in prireditve mesta Schöna u privabljajo ljudi iz vse države, da združijo moči in izvajajo ukrepe. Znanje ekipe Elektrizitätswerke Schöna u se uporablja pri svetovanju in podpori drugim pobudam, ki si prizadevajo za upravljanje lastnih lokalnih omrežij. To pa prinaša tudi mednarodno slavo in priznanje za lokalno območje.

Seveda poleg podnebnih koristi delovanje podjetja Elektrizitätswerke Schöna u ne proizvaja jedrskih odpadkov.

Elektrizitätswerke Schöna u je zasebnim investitorjem v skupnosti v zadnjih 10 letih razdelil tudi skoraj 11 milijonov evrov gospodarske vrednosti. Leta 2020 so prek programa SonnenCent v energetske prehode znova investirali 1,8 milijona evrov.

Organizacijski model

Gibanje Starši za prihodnost brez jedrske energije je bilo zasidrano z močno voljo in vztrajnostjo približno 20 popolnoma predanih ljudi iz kraja Schöna u, ki sta jih vodila zakonca Ursula in Michael Sladek. Prvi ustanovljeni poslovni subjekt je bil Netzkauf Schöna u GbR, ustanovljen novembra 1990 kot družba civilnega prava z navedenim ciljem prevzeti lokalno omrežje.

Elektrizitätswerke Schöna u je bilo sprva ustanovljeno kot družba v skupni lasti z Netzkaufom kot glavnim delničarjem, ki je do takrat že imel več kot 650 delničarjev državljanov (delovali so po modelu en delničar, en glas). Potrebno tehnično znanje je bilo zagotovljeno s pogodbo o podpori z energetskeim podjetjem iz sosednje občine Waldshut-Tiengen.

Leta 2009 je bil pravni status ustanovljenega podjetja Elektrizitätswerke Schöna u prenesen v zadrugo (Netzkauf EWS eG), da bi zagotovili večjo prilagodljivost za rast članstva in pridobivanje kapitala. Zdaj ima zadruga več kot 9000 članov iz vse Nemčije. Čeprav je zadruga struktura demokratična in vključujoča oblika lastništva, je v praksi nemogoče, da bi bili vsi člani neposredno vključeni, letnega srečanja pa se običajno udeleži le okoli 300 članov. Štiričlanski odbor, ki je zadolžen za sprejemanje ključnih odločitev, izvolijo vsaka tri leta. Zaposleni v podjetju Elektrizitätswerke Schöna u niso dolžni biti člani zadruge, večina pa jih je vključenih. Večina zaposlenih sodeluje tudi na generalni skupščini, kar krepi njihov vpliv na sprejemanje odločitev družbe.

Finančno zadruga obrne več kot 230 milijonov evrov letno in vse od svojega začetka ustvarja donose (6,5 milijona evrov leta 2020). Ugotavljajo, da je oskrba z energijo dober posel, razlikujejo pa se v tem, da dobiček znova investirajo v energetske prehode in donose delijo s člani. Da bi dosegli to ravnovesje, so letne dividende omejene na 3,5 % dobička (do 6 % bi omogočalo rentabilnost), deleži novih članov pa so omejeni na 1.000 evrov, da se članstvo osredotoča na širši smisel čiste energije in pravičnosti na področju energije, ki presega zgolj finančne donose.

Danes ima Elektrizitätswerke Schönau številne podružnice:

- EWS Netze GmbH upravlja in nadgrajuje električna omrežja v kraju Schönau in osmih okoliških skupnostih ter dve plinski mreži v Schönauu in Wembachu.
- EWS Energie GmbH je bilo ustanovljeno leta 2011 kot nov subjekt, ki se osredotoča na načrtovanje, financiranje, gradnjo in upravljanje sončnih elektrarn, soproizvodnjo toplotne in električne energije, daljinsko ogrevanje in sisteme za vetrno energijo. Ta ekipa razvija tudi načrte obnove občin.
- EWS Vertriebs GmbH je eden največjih neodvisnih ponudnikov zelene električne energije v Nemčiji in ponuja tudi storitve po vsej državi na področju prodaje električne energije in plina, nabave energije ter obračunavanja na merilnih mestih.
- EWS Windpark Rohrenkopf GmbH je ustanovilo pet vetrnih turbin v Gersbachu v Schwarzwald. Polje vetrnih elektrarn proizvaja podnebju prijazno energijo za do 15.000 gospodinjstev.

Elektrizitätswerke Schönau ima tudi znatne deleže drugih povezanih podjetij, na primer občinskih energetskega podjetij v Stuttgartu in Titisee-Neustadt.

Shema Sonnencent je že od začetka vključena v sodelujoči poslovni model – vsaka stranka z delom svojih računov vplačuje v podporni sklad za projekt obnovljive energije. Sprva je bila dodatna tarifa za dovajanje toka plačana odjemalcem, ki sami proizvajajo električno energijo iz obnovljivih virov. Sonnencent zdaj podpira tudi druge zadruge in pobude, ki se ukvarjajo z namestitvijo vetrnih turbin ali sončnih kolektorjev. S to podporo je bilo nameščenih več kot 3.100 sistemov obnovljivih virov energije, vključno s fotovoltaičnimi sistemi, enotami za soproizvodnjo, bioplinarnami in manjšimi hidroelektrarnami. Za spodbujanje naložb v objekte nove generacije Elektrizitätswerke Schönau kupuje električno energijo le od objektov za proizvodnjo energije iz obnovljivih virov, zgrajenih v zadnjih šestih letih.

Izzivalna, eksperimentalna in učna miselnost ostaja sestavni del modela in kulture podjetja Elektrizitätswerke Schönau. Družba ima zdaj poseben oddelek s petimi ljudmi, ki se ukvarjajo izključno s strateškimi inovacijami – financiranjem novih tehnologij, širjenjem človekoljubnih pobud in podporo drugim lokalnim javnim energetskim pobudam skupnosti. Družba skupaj s svetom Schönau od leta 1999 organizira nagradni natečaj za Electricity Rebel of the Year (upornik leta za elektriko), ki je zasnovan s ciljem, da nova generacija energetskih akcijskih skupin s svojimi akcijami in projekti nadaljuje po načelih podjetja Elektrizitätswerke Schönau.

Omogočanje sprememb

Pred ustanovitvijo podjetja Elektrizitätswerke Schönaue so člani skupine Starši za prihodnost brez jedrske energije veliko vlagali v komunikacijo in sodelovanje z drugimi državljani v zvezi s potrebo po prehodu z jedrske energije na trajnostne vire energije. To je vključevalo svetovanje glede varčevanja z energijo, od vrat do vrat so delili nasvete o energetski učinkovitosti, organizirali so redna srečanja in informativne stojnice na približno 50–60 prizoriščih letno, objavljali so nasvete o varčevanju z energijo v lokalnih medijih ter organizirali tekmovanja na temo varčevanja z energijo (z nagradami, npr. dopusti). Pridobivanje medijske pozornosti je sprva zahtevalo trdo delo, vendar je bilo ključnega pomena, saj je zagotovilo pojavnost, ko tržnih kampanj ni bilo mogoče financirati, hkrati pa je njihovim prizadevanjem dajalo tudi večjo legitimnost. Za širjenje svoje ideje so lansirali tudi vpadljive aktivnosti, na primer glasbeno skupino z imenom »Wattkiller/Morilec vatov«, ki je obiskala kraje v regiji. Organska, eksperimentalna in prilagodljiva narava tega javnega prizadevanja je omogočila učenje in razvoj s samim širjenjem gibanja. Komuniciranje ima še vedno pomembno vlogo pri delu podjetja Elektrizitätswerke Schönaue – izdajajo lastno revijo in glasilo ter vodijo več oglaševalskih akcij na teme, kot so sončna energija, obdavčitev ogljika in odsvojitve, da bi tako ozaveščali in omogočili javnosti dostop do energetskih vprašanj.

Uporaba lokalnih referendumov kot orodja neposredne demokracije je imelo v zgodbi podjetja Elektrizitätswerke Schönaue bistveno vlogo. Medtem ko so si bili rezultati blizu, kampanje vroče, mestni svet pa je sprejemal konservativne odločitve, so bili prav referendumi način, da so se prebivalci Schönaue prebili ter je bil njihov glas slišan in upoštevan.

Ustvarjalnost pri financiranju in izrabi virov je bila bistven pri razvoju podjetja Elektrizitätswerke Schönaue. Čas in predanost osrednje skupine lokalnih prebivalcev sta bila občutna in nedvomno temeljnega pomena za uspešen izid, medtem ko so drugi poskusili uporabiti podoben način, a so bili pri tem veliko manj uspešni. Ta skupina je nato lahko koristila denarne in stvarne prispevke iz vse Nemčije, vključno z v nadaljevanju naštetimi:

- obveznosti v višini 155.000 mark, potrebnih, da so lahko dosegli izvedbo prvega referenduma, je zagotovilo 280 državljanov;
- tehnični strokovnjaki so prostovoljno ponudili storitve za razvoj strokovnih operativnih načrtov za energetsko omrežje, in ko so iskali pomoč pri oblikovanju kampanje za zbiranje naložbe za nakup omrežja, je 15 največjih nemških oglaševalskih agencij ponudilo brezplačno pomoč;
- skupnostna banka GLS Bochum je postala pomemben partner in ustanovila posebni, 2,4-milijona nemških mark vredni sklad za podporo nakupa omrežja;
- neposredni prispevki posameznikov iz celotne države so znašali 1,7 milijona nemških mark, z domiselno kampanjo zbiranja sredstev, imenovano »Strörfallkampagne«, pa je bilo zbranih še 1,6 milijona.

Kot navedeno zgoraj, je podjetje Elektrizitätswerke Schönau, potem ko je bilo ustanovljeno in je prevzelo lokalno oskrbo z električno energijo s kapitalom, ki jim ga je uspelo zbrati, postajalo vse bolj dobičkonosno podjetje, ki ustvarja trajne prihodke za svoje širše dejavnosti.

Na državni ravni je bilo za podporo poslanstvu podjetja Elektrizitätswerke Schönau ključno sprejetje zakona o obnovljivih virih energije, novega zakona iz leta 2000, ki spodbuja čisto energijo. Zakon je določil, da morajo lastniki prenosnih omrežij sprejeti in plačevati energijo iz obnovljivih virov s fiksnimi doplačili. Zakon je spodbudil tudi skupnostna energetska podjetja, ki jim je omogočil, da se prijavijo za koncesije, povezane z delovanjem omrežja. Dobava energije iz obnovljivih virov se je nato hitro povečala, kar je podjetju Elektrizitätswerke Schönau omogočilo, da je doseglo svoj cilj, da se oddalji od nakupa električne energije iz premoga in jedrske energije. Poznejše spremembe politike v zadnjem desetletju so bile bolj škodljive za energetske pobude posameznikov in zadruga, čeprav se je zadruga Elektrizitätswerke Schönau odrezala bolje, ker je večja in bolj vsestranska od večine energetskih zadrug. Elektrizitätswerke Schönau si še naprej prizadeva za spremembo politik, ki bi podpirale njihovo poslanstvo, vključno s kampanjami proti jedrski energiji in spremembami energetske zakonodaje, pa tudi išče pravne možnosti, kadar je to potrebno.

Priporočila za sledenje temu primeru

V večini držav v Evropi se skupnosti spopadajo s prehodom sistemov oskrbe z energijo na bolj trajnostne in pravične modele, medtem ko lokalna pravila in predpisi zahtevajo specifične lokalne pristope. Prevzem vloge upravljavca omrežja ne bo prava rešitev za vsako skupnost, kljub temu pa iz izkušenj podjetja Elektrizitätswerke Schönau lahko potegnemo nekaj pomembnih spoznanj:

- Določite jasen skupni cilj, ki odmeva v celotni skupnosti, hkrati pa motivira osrednjo predano skupino ljudi. Za Schönau je bil to pritisk za opustitev jedrske energije po nesreči v Černobilu.
- Uporabite ustvarjalno in pozitivno komuniciranje in prizadevanje za podporo v skupnosti. V Schönauu so spoznali, da se je treba osredotočiti na to, za kaj so, ne le na to, proti čemu so.
- Vključite prilagodljivost in eksperimentirajte pri delu že od začetka. Veliko se bo treba naučiti in krmariti bo treba med številnimi konflikti. Prevelika togost lahko marsikoga odvrne. Spremljajte povratne informacije in se prilagajajte.
- Prepoznavajte, na katerih področjih bodo moč in lastni interesi v obstoječem sistemu nenehno poskušali preprečevati spremembe, ter si prizadevajte za izgradnjo boljšega modela – zavedajte se, da bo to težko delo in da bo sčasoma treba premagati konflikt. V Schönauu so spoznali, da KWR ne bo nikoli sprejel sprememb, za katere so si prizadevali, zato so se odločili zamenjati ta poslovni model in uspelo jim je zmagati v neizogibnem boju za pravico do tega.
- Kjer politika in politične odločitve omejujejo, namesto da bi omogočale, se jih lotite z uporabo načinov izvajanja neposredne demokracije – tako kot so prebivalci Schönaua

to storili na dveh referendumih. Zavedajte se, da bodo ti procesi na površje pritegnili temeljna nesoglasja in konflikte, zato bodite pripravljeni, da jih boste usmerjali s skrbnostjo in vztrajnostjo, hkrati pa jasno in odločno vodili kampanjo za to, kar želite doseči.

- Bodite ustvarjalni in ambiciozni pri idejah za množično financiranje v gotovini in v naravi v več fazah. Ne podcenjujte, kaj so ljudje pripravljeni ponuditi za odlično idejo, ki je dobro predstavljena.
- Še naprej investirajte finančne donose v svoje poslanstvo, kot to počne Elektrizitätswerke Schönaue s shemo Sonnencent.

Reference

- Spletna stran Elektrizitätswerke Schönaue – <https://www.ews-schoenau.de/>
- Spletna stran Elektrizitätswerke Schönaue – Who We Are/Kdo smo, predstavitev – <https://www.ews-schoenau.de/export/sites/ews/ews/.files/vorstellung-ews-englisch.pdf>
- Študija primera Centre for Public Impact – <https://www.centreforpublicimpact.org/case-study/community-energy-cooperative-schoenau-germany>
- Energetska mesta; Kronike energetskega prehoda – https://energy-cities.eu/wp-content/uploads/2019/01/chroniqueste_complet_en.pdf
- Študije primerov Frontier: Raziskovanje novega področja kolektivnih pobud za družbene inovacije na področju energije s celega sveta; Projekt COMETS (2021) – http://www.comets-project.eu/images/deliverables/COMETS_D51_Frontier_CAIs_Report.pdf
- Študija primera: Čista energija od ljudi za ljudi (Hockenos, 2019) – <https://www.ews-schoenau.de/export/sites/ews/ews/presse/.files/1901-stanford-review-clean-energy-ews.pdf>
- REScoop.eu »We the Power« – film o skupnostno vodenem energetske gibanju v Evropi – <https://www.rescoop.eu/toolbox/we-the-power-a-movie-about-the-citizen-led-community-energy-movement-in-europe>
- Članek Energetska demokracija – <https://energy-democracy.net/schoenau-germany-how-mothers-teachers-and-doctors-took-over-the-power-grid-and-energy-supply/>
- Letno poročilo Elektrizitätswerke Schönaue 2020 – <https://www.ews-schoenau.de/export/sites/ews/ews/genossenschaft/.files/ews-integrierter-geschaeftsbericht-2020.pdf>
- Videoposnetek »Das Schönaue Gefühl« – <https://www.youtube.com/watch?v=ChmnaZaM8Eq>

7.3 Repowering in Energy Garden

Lokacija: London, Anglija

Vodilna organizacija: Energy Garden in Repowering

Energija, hrana, mobilnost

Pregled

Repowering od leta 2011 skupnostim v Londonu omogoča, da financirajo, nameščajo in upravljajo lastne energetske obrate, ki slonijo na lokalnih obnovljivih virih energije. Njihova prednostna naloga je, da ljudi znova postavijo v središče energetskega sistema. Boj proti podnebnim spremembam je visoko na njihovem seznamu prednostnih nalog, še bolj pa je oblikovanje trajnostnih skupnosti, kjer imajo ljudje občutek, da imajo v življenju poštene možnosti za dobro življenje. Repowering dela s posamezniki, lokalnimi organi, stanovanjskimi skladi in šolami; vzpostavljajo energetske zadrugue, ki vključujejo integrirane programe izobraževanja v nekaterih najbolj ogroženih londonskih skupnostih.

Repowering je med letoma 2011 in 2015 zrasel skupaj s prvimi energetske projekti skupnosti v Brixtonu v Južnem Londonu. Pobuda Brixton Energy je ustanovila lokalne energetske zadrugue in solarne PV-sisteme na devetih stavbah za socialna stanovanja. To je bila prva takšna pobuda v Združenem kraljestvu. Od leta 2014 je Repowering razširil svoje delo tudi v druge dele Londona, vključno s predeli Hackney, Croydon, Kensington in Chelsea.

Danes Repowering podpira londonske skupnosti na treh glavnih področjih, in sicer zagotavljajo: strokovno znanje in svetovanje o energetske skupnostih in zadrugah; strokovno svetovanje in smernice na področju ukrepov za varčevanje z energijo, osredotočeno predvsem na boj proti energetske revščini; izobraževanje v skupnosti prek šol in delavnic.

Pobuda »Energy Garden« se je začela okoli leta 2012 kot širša pobuda za ustvarjanje trajnostnih skupnosti, ki povezuje želje skupnosti po ustvarjanju vrtov in izboljšanju biotske raznovrstnosti z željo po lastni proizvodnji energije. Nosilec pobude je bil Repowering, dokler ni leta 2018 Energy Garden postalo samostojno podjetje.

Energy Garden združuje energetske skupnosti, trajnostno mobilnost in skupnostne vrtove – vzpostavitev sončnih elektrarn in sajenje vrtov za aktiviranje transportnih koridorjev po Londonu. Načrtuje se, da bodo prihodki iz energetske obratov skupnosti sčasoma podpirali stroške obratovanja vrtov. Ustvarjenih je bilo že 34 energetske vrtov, večinoma na nadzemnem železniškem omrežju mesta. Ti vrtovi so zgovorni primeri, kako so lahko podnebne rešitve videti v praksi in kako širok je lahko njihov razpon v smislu širše krepitve skupnosti – od krepitve odpornosti, blaginje, kohezije, inovacij do krepitve upanja v času okoljskih in demokratičnih kriz.

Vsak energetski vrt upravlja lokalna skupina prostovoljcev s koordinacijo in tehnično podporo ekipe »Energy Garden«, ki vključuje:

praktično pomoč koordinatorjev, zaposlenih v Energy Garden, ki pomagajo usklajevati lokalne skupine prostovoljcev in soustvarjati načrte vrtov in njihovega upravljanja;

finančno pomoč v obliki manjšega dela nepovratnih sredstev in letno štipendijo za nakup novih rastlin in razvoj vrta;

izobraževanje, ki ga izvaja izurjen vrtnar, tečaje za vrtnarjenje, čebelarstvo, izdelavo piva, obrezovanja dreves, izmenjavo semen itd.

Ekipi Repowering in Energy Garden sta zaradi svojih aktivnosti tudi vse pogostejše pozvani, da prevzameta vlogo političnega zagovarjanja. Pomagali so ustanoviti Community Energy England in Community Energy London, mreži za medsebojno podporo energetskih skupnosti. Te organizacije zdaj prevzemajo vodilno vlogo pri predstavitvi priložnosti in koristi lokalnih energetskih skupnosti ter zagovarjanju bolj spodbudnega regulativnega okolja prek delovnih skupin vladne politike.

*

Obstajata dve obliki energije. Imamo obnovljivo energijo. In imamo človeško energijo ... Ki se pretaka skozi vse. Lahko gre okoli težave kot voda. In to mi daje upanje, da bomo lahko kaj spremenili.

– Agamemnon Otero, direktor energetskega vrta in direktor Repoweringa

Ljudje vidijo železniško postajo v novi luči – zdaj jo vidijo kot »svojo« postajo. Vsi smo zelo ponosni na vrt in ustvaril je pravi občutek pripadnosti v skupnosti. Čudovito je, da tako tesno sodelujemo s svojimi strankami.

– Alessandra Della, vodja projektov Energy Garden

Vse to je naravnost razburljivo – v politični pokrajini, ki ne ustvarja nič drugega kot zgroženost, je tako čudovito, da se v naši soseski najdejo žepi pozitivnega delovanja.

– Deena Kestenbaum, vrtnarka energetskega vrta na glavni železniški postaji Finchley Central

Podnebne koristi

Pod okriljem aktivnosti Repoweringa je bilo vgrajenih 670 kW PV-modulov, ki letno proizvajajo 563.00 kWh električne energije. To pomeni približno 144 ton manj izpustov toplogrednih plinov na leto.

Energy Garden je doslej namestil 231 kW PV-zmogljivosti, kar ustvarja 220.200 kW ur obnovljive energije in vsako leto prihrani 51 ton emisij toplogrednih plinov. Načrtovana bližajoča se širitev sončnega energetskega omrežja prek energetskih vrtov bo pomagala še dodatno razogljčiti londonsko železniško omrežje.

Druge koristi

Energetski projekti skupnosti, ki jih podpira Repowering, ustvarjajo lokalno, čisto energijo in pa tudi družbeno energijo, ki omogoča razcvet skupnosti. Modeli sodelovanja skupnosti se krepijo s postopkom sooblikovanja, lastništva in upravljanja sistemov obnovljive energije ter investicijskega sklada skupnosti. S podporo za usposabljanje in izobraževanje Repowering gradi tudi spretnosti, veščine in izkušnje državljanov v rastočem sektorju energije iz obnovljivih virov. To povečuje zaposljivost članov skupnosti, vključno z iskalci zaposlitve in mladimi. Preprosto, vendar pomembno je, da je delo v energetski skupnosti tudi priložnost za člane skupnosti, da spoznajo nove ljudi, gradijo odnose in se zabavajo.

Približno 2,55 milijona gospodinjstev v Združenem kraljestvu čuti energetsko revščino zaradi visokih cen goriva. To pomeni, da bi njihovi dohodki, če bi plačali za ustrezno ogrevanje svojih domov, zdrsili pod uradno mejo revščine. Repowering izboljšuje življenja ranljivih lokalnih skupin, ki živijo v energetski revščini, z izboljšanjem energetske učinkovitosti njihovih domov, zmanjšanjem računov za energijo ter z zagotavljanjem toplejših in bolj zdravih domovanj.

Železniške postaje, ki se spreminjajo s pobudo Energy Garden, so križišča v milijonih življenj ljudi, povprečna postaja pa dnevno »vidi« 6.000 obiskov potnikov. Pozitivni družbeni vpliv nečesa tako preprostega, kot so lepi vrtovi, ustvarjeni na železniških postajah v sodelovanju skupnosti, sta prepoznala tako organizacija Transport for London kot tudi Imperial College London. Več kot 300 prostovoljcev, ki pomagajo pri vsaj enem energetskem vrtu, pogosto poroča o večjem zadovoljstvu zaradi sodelovanja v procesu soustvarjanja nečesa pozitivnega za svojo skupnost.

Energy Garden je razvil nadzorno ploščo za presojo teh družbenih rezultatov na podlagi 17 ciljev trajnostnega razvoja ZN. V podrobni oceni celovitega donosa naložb za projekt Energy Garden je bil pred kratkim ugotovljen družbeni donos 3,1 funta za vsak vloženi funt.

Okoljsko-energetski vrtovi na sicer neuporabljenih prostorih ob koridorjih in postajah nadzemnega železniškega omrežja v Londonu prispevajo tudi k preprečevanju onesnaževanja zraka v Londonu in izgubi biotske raznovrstnosti. V zelene površine je bilo spremenjenih 20.000 m² sive površine železniških postajališč, od katerih je 7.500 m² namenjenih za pridelavo zelenjave, preostanek pa za biotsko raznovrstnost. Zasajene žive meje, listnate praprotnice in zelene stene absorbirajo delce onesnaženega zraka, kar izboljšuje kakovost zraka okoli postaj. Vrtovi so zasajeni z zelišči, zelenjavo, sadjem in avtohtonimi vrstami rastlin. To podpira lokalno biotsko raznovrstnost in omogoča proizvodnjo hrane za ljudi. V nekaterih vrtovih gojijo celo hmelj, ki se uporablja za proizvodnjo letnega

Energy Garden piva ale. V podporo vrtovom je bilo nameščenih 14 vodnih zajetij s skupno kapaciteto zadrževanja 2.800 litrov deževnice.

Repowering je v času svojega delovanja za naložbe v projekte obnovljivih virov energije zbral 710.000 funtov kapitala iz skupnosti. Konkurenčnost projektov dokazuje 3-odstotni donos vlagateljem za vloženo investicijo. Sončne instalacije na stavbah socialnih stanovanj zagotavljajo energijo po nižani ceni in s tem finančni prihranek najemnikov. Model Repowering tudi omogoča, da se dobiček znova vloži v strukturo sklada lokalne skupnosti, ki ustvarja ocenjenih 196.000 funtov za potrebe lokalne skupnosti. Ta denar je namenjen za podporo lokalnim dejavnostim, kot so energetske preglede in ukrepi za povečanje energetske učinkovitosti, za tiste, ki živijo v energetske revščini. Financirajo pa se tudi nadaljnje dejavnosti usposabljanja mladih in razvoj novih energetskih skupnosti.

Organizacijski model

Repowering je bil ustanovljen kot zadruga s sedmimi ustanovitelji. V odboru so zastopane tri družbe Brixton Energy community benefit societies (družbe v korist skupnosti), v njem sta tudi dva uslužbenca Repoweringa. Repowering redno zaposlujejo šest ljudi.

Repowering ne gradi in ni lastnik energetskih objektov. Financirajo se predvsem z nepovratnimi sredstvi, ki so namenjena za pomoč pri ustvarjanju mreže energetskih skupnosti, le-te pa imajo v lasti energetske objekte, ki se upravljajo z demokratičnim modelom, usmerjenim v koristi lokalnih skupnosti. Community Benefit Societies (družbe v korist skupnosti) so pravne osebe, katerih namen je služiti širšim interesom skupnosti. Vsaka družba zbere sredstva prek ponudbe delnic skupnosti, ta sredstva pa družbi omogočajo nakup in namestitve objektov za obnovljive vire energije (v glavnem sončnih modulov) ter zagotavljanje prihodka vlagateljem. Delničarji postanejo člani družbe in prejmejo zmerni donos na svojo naložbo. Po izplačilu osnovnih stroškov in povračila vlagateljem se vsa preostala sredstva namenijo za potrebe skupnosti, in sicer prek posebnega sklada – Community Benefit Fund (sklad za korist skupnosti). Tudi člani se lahko odločijo za dajatev svojih obrestnih donosov v ta sklad skupnosti. Vsako družbo vodijo njeni člani, ki izvolijo upravni odbor. Upravljanje družbe je demokratično, saj ima vsak član en glas, ne glede na znesek, ki ga vlaga.

Energy Garden je bil ustanovljen kot neodvisna nedobičkonosna skupnostna družba (Not-for-profit Community Benefit Society) leta 2016 in je leta 2018 postalo samostojno podjetje, zadruga – ki temelji na sodelovanju organizacij Repowering, Groundwork London, Transport for London in Network Rail. Energy Garden se ukvarja z vzpostavljanjem lastnih obratov sončne energije z namenom, da sčasoma ustvari bolj samostojen in vzdržen finančni model. V tem trenutku ima zadruga le sedem članov, vendar se ji že kmalu obeta širitev. Energy Garden zaposluje šest oseb.

Vrtove v omrežju Energy Garden vodijo mreže lokalnih skupin in posameznikov. Te skupine so na splošno neformalne. Njihovo organizacijo in koordinacijo podpirajo zaposleni v Energy Garden. Odločitve o oblikovanju in upravljanju vrtov kolektivno sprejemajo lokalne skupine.

Medtem ko gre vsak vrt skozi cikle vzponov in padcev, jim koordinatori Energy Garden pomagajo skozi te razvojne faze.

Omogočanje sprememb

Kot opisano zgoraj, Repowering deluje ne le na področju soustvarjanja projektov energetske skupnosti, ampak tudi na projektih, ki krepijo zmogljivosti in spretnosti skupnosti. Njihov način sooblikovanja skupnosti, razvoja kapacitet in izobraževanja vključuje:

strokovne storitve svetovanja za oblikovanje projektov energetske skupnosti, vključno z: vodenjem projektov, ocenami izvedljivosti, izdelavo finančnega modela, poslovnim načrtovanjem, naročanjem in komunikacijami, sodelovanjem v skupnosti, ustanavljanjem lokalnih Community Benefit Societies, pripravo in administracijo ponudbe delnic, ter izvajanje meritev in monitoringa energetske obrate;

- strokovno svetovanje in smernice o ukrepih za varčevanje z energijo (s poudarkom na reševanju energetske revščine), z revizijami na domu, energetske svetovalne točke in vključevanje lokalnih energetske svetovalce;
- izobraževanje skupnosti skozi različne delavnice (npr. izdelava preprostih sončnih modulov za otroke in odrasle);
- program osnovne šole ReCreate, katerega namen je razprava o podnebnih spremembah z majhnimi otroki; z metodami, kot so dramske predstavitve, ki podpirajo učence, da se počutijo pozitivno glede prihodnosti, ter jih spodbujajo k aktivnemu vključevanju in ustvarjanju pozitivnih sprememb;
- izobraževalne programe, namenjene krepitvi usposobljenosti mladih, s praktičnim znanjem, ki je potrebno za rast v zelenem gospodarstvu, v katerih srednješolci in brezposelni pripravniki razvijajo spretnosti na področju tehnologij iz obnovljivih virov, analize izvedljivosti, načrtovanja in montaže sončnega sistema, sodelovanja v skupnosti in poslovnih spretnostih sodelovanja;
- ponujanje delovnih izkušenj za mlade in odrasle.

Energy Garden za vse energetske vrtove pomaga vzpostaviti mrežo skupnosti za soustvarjanje. Prebivalci morajo pripraviti pobudo za oblikovanje energetskega vrta na svojem območju. Koordinatorji Energy Garden nato vsako pobudno skupnost popeljejo skozi standardni 14-stopenjski razvojni postopek, ki se konča v edinstvenem energetske vrtu, ki je odsev skupnosti, ki tam živi in potuje.

Kot navedeno zgoraj, je delo Repoweringa večinoma odvisno od financiranja iz nepovratnih finančnih sredstev. To pa jim omogoča, da podpirajo razvoj projektov energetske skupnosti, ki se množično financirajo s ponodbami delnic skupnosti.

Energy Garden je v naložbah zbral že več kot 500.000 funtov in 2.750.000 funtov iz nepovratnih sredstev. Energy Garden je leta 2019 izvedel veliko ponudbo delnic za skupnosti, ki so jo hoteli uporabiti za vlaganje v energetske obrate na sončno energije, vendar pa svojega

cilja, pridobiti najmanj 2.000.000 funtov, niso dosegli. Po prevetritvi poslovnega modela in sporazuma o nakupu električne energije bo Energy Garden začel novo serijo delniških ponudb s ciljem financiranja do 10-MW sončnih obratov. Energy Garden si prizadeva vzpostaviti poslovni model, pri katerem bi postali neodvisni od nepovratnih finančnih sredstev.

Priporočila za sledenje temu primeru

Modeli Repoweringa in Energy Garden prikazujejo prednost poudarjanja družbenih vrednot in razvoja skupnosti v okviru energetske pobude skupnosti. Njihov glavni cilj je zgraditi trajnostne skupnosti, kjer vsi pripadniki čutijo, da imajo pošteno priložnost za dobro življenje. Ta, širši cilj dosegajo s prizadevanji za razvoj energetske skupnosti in drugimi podpornimi aktivnostmi.

Njihov nasvet drugim, ki želijo narediti nekaj podobnega, je:

- Začnite potovanje danes, kjer ste, in to storite za svojo skupnost. Če ste navdušeni nad tem, da naredite kaj takega, potem pritegnite kup ljudi in jim predstavite svoje ideje in vrednote, pa tudi, zakaj menite, da so pomembne. Povabite tiste, ki se navdušijo, da se vam pridružijo pri soustvarjanju in uresničevanju. Za Repowering je to pomenilo, da se je skupina želela osredotočiti na gospodarsko krepitev prek energetske skupnosti.
- Potreben je čas, in to toliko časa, kot ga potrebujete. Dogajale se bodo tudi napake, a bodite prijazni do sebe in nadaljujte.
- Ne bojte se tehnologije in ne bodite obsedeni zgolj z eno. Poiščite dobre rešitve za svojo skupnost in ostanite prilagodljivi pri možnostih. Bolj se osredotočite na razvoj načinov sodelovanja, izobraževanja, upravljanja in financiranja, saj bo tehnologija, kjer te stvari dobro delujejo, zdrsnila na svoje mesto.
- Odločite se za model, ki deluje v trenutnih razmerah, in ga po potrebi razširite. Repowering je bil osredotočen na energetske skupnosti v domačem, lokalnem obsegu, pri tem pa je za začetek uporabil nepovratna sredstva.

Reference

- Spletna stran Repoweringa – <https://www.repowering.org.uk/>
- Spletna stran Energy Garden – <https://www.energygarden.org.uk/>
- Študija primera zadrug za energijo iz obnovljivih virov: Brixton Energy – <https://www.repowering.org.uk/wp-content/uploads/2020/05/Brixton-Energy-case-study.pdf>
- O Energy Garden – https://static1.squarespace.com/static/5dbd855b32cd095744afa43f/t/5de902721087c66fa6cc03d1/1575551615661/EG_CommunitySupport+document_09.04.18_lores_v1%5B1%5D.pdf

- Raziskave primerov Energy Garden – <https://static1.squarespace.com/static/5dbd855b32cd095744afa43f/t/5dea81b5c2468953b67c429a/1575649728628/Energy+Garden+Case+Studies%5B1%5D%5B2%5D%5B1%5D.pdf>
- Poročilo o družbeni dobičkonosnosti projekta Energy Garden – <https://static1.squarespace.com/static/5dbd855b32cd095744afa43f/t/5dea822e8c354b64fb17368a/1575649840904/SROIreport.pdf>
- »We the Power«, videoposnetek – <https://www.rescoop.eu/toolbox/we-the-power-a-movie-about-the-citizen-led-community-energy-movement-in-europe>
- Intervju z Agamemnonom Oterom, direktorjem Energy Gardens in direktorjem Repoweringa – 8. september 2021

7.4 Zadruga sončnih elektrarn Slovenije

Lokacija: Ptuj, Slovenija

Vodilna organizacija: Zadruga sončnih elektrarn Slovenije

Energija

Pregled

Zadruga sončnih elektrarn Slovenije, z. o. o. (ZSES), je bila ustanovljena na Ptujju leta 2014. Ustanovili so jo lastniki 13 že obstoječih sončnih elektrarn kot odziv na hiter umik državne podpore razvoju sončne energije leta 2013. Voditelji projekta so razumeli, da je slovenski trg sončne energije začel dozorevati in da se je pojavila potreba po modelu za združevanje virov za nadaljnji razvoj sončne energije v korist širše skupnosti.

Do konca leta 2020 je bilo v Sloveniji skoraj 12.000 sončnih elektrarn, ki so letno proizvedle okoli 290 GWh (1,8 % slovenske proizvodnje električne energije). V Podravju, kjer ima ZSES sedež, je največja skupna količina proizvodnih zmogljivosti in najvišja stopnja solarnih sistemov od leta 2013 naprej.

Danes ZSES dobavlja in montira sončne elektrarne na ključ za odjemalce po vsej Sloveniji, sistemi članov ZSES pa skupaj dosegajo zmogljivosti za proizvodnjo sončne energije 6,3 MW. ZSES sodeluje tudi s partnerji na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini ter Srbiji.

Za gospodinjstva ali podjetja, ki se odločijo za proizvodnjo sončne energije, ZSES skrbi za celotni proces, vključno s pridobivanjem dovoljenj in subvencij, načrtovanjem, namestitvijo, vzdrževanjem, prodajo električne energije in nadzorom nad delovanjem sončne elektrarne. Nudijo tudi strokovno usposabljanje in recikliranje izrabljenih fotovoltaičnih elementov za svoje člane.

Čeprav je mogoče postati transakcijska stranka ZSES le z nakupom sončne elektrarne na ključ, so tudi lastniki novih sončnih elektrarn povabljeni, da postanejo člani zadruge. Svojim članom zagotavljajo cenovno ugodne storitve upravljanja sistemov, ki omogočajo nemoteno dolgoročno delovanje sončnih elektrarn.

ZSES trenutno razvija sončne elektrarne v skladu s tremi glavnimi modeli (za vsakega velja nekoliko drugačna državna ureditev in podpora):

1. Sončne elektrarne za samooskrbo, prilagojene potrebam posameznega gospodinjstva ali malega podjetja. Te se upravljajo po precej naprednem slovenskem načelu *Net metering*. Delovna energija, proizvedena v sončni elektrarni, in porabljena energija na istem odjemnem mestu se obračunata na letni ravni, plača pa se le neto porabljena energija.
2. Večje sončne elektrarne so namenjene izključno za prodajo električne energije v omrežje in neposredni prodaji na trgu električne energije.
3. Hibridni *Net metering*, ki omogoča prodajo presežka električne energije v omrežje.

ZSES združuje zmogljivosti izvoza električne energije članov z namenom zagotoviti najboljšo možno odkupno ceno na trgu. ZSES za to proizvodno zmogljivost sklene krovno pogodbo, v skladu s katero nato vsak član z izbranim distributerjem sklene prodajno pogodbo.

Poleg podpore članom in odjemalcem, ki vlagajo v lastne sončne elektrarne, je ZSES nedavno začela predstavljati tudi množično financiranje sončnih elektrarn, ki posameznikom omogoča vlaganja v sončne elektrarne. Za te sheme ZSES zbira posojilni kapital od mreže posameznikov in razvija sistem sončnih elektrarn, ki je v lasti ZSES (najem strehe ali zemljišča od lastnikov zemljišč). S tem omogočajo, da se lahko več slovenskih državljanov vključi v proizvodnjo sončne energije, ne da bi jim bilo treba razvijati ali financirati svoje sončne elektrarne.

V prihodnost želi ZSES postati vodilna pri povečanju proizvodnje sončne in skupnostne energije v Sloveniji. Njihovi cilji vključujejo pozive k množičnemu financiranju in razvoj večjih sončnih elektrarn, ki presegajo zmogljivosti posameznih lastnikov zemljišč ali podjetij, podpiranje rasti drugih skupnostnih energetske pobud ter razvoj inovativnih shem, ki vključujejo regenerativno kmetijstvo in energetske samooskrbo.

*

Ekipa ZSES je odlična, z njimi se lahko pogovorite o vsem, kar morate vedeti, ko se odločite postati lastnik sončne elektrarne, vedno so pripravljeni prisluhniti in se posvetiti vsakomur posebej.

- Barbara, članica ZSES

Zadruga ZSES je uredila celotni postopek namestitve sončne elektrarne na mojo streho – od svetovanja in priprave papirjev do gradnje in priključitve sončne elektrarne na električno omrežje. Pomagajo vam skozi celotni proces.

- Mitja, član ZSES

Podnebne koristi

Člani ZSES trenutno skupaj proizvedejo 6,3 MW sončne energije s približno 300 sončnimi elektrarnami. Skupaj sončne elektrarne proizvedejo najmanj 6,9 GWh letno, kar prispeva k zmanjšanju emisij toplogrednih plinov v Sloveniji za približno 2750 ton letno (glede na emisijski faktor za izpuste CO₂ ekvivalenta za električno energijo 392 g CO₂/kWh).

Druge koristi

ZSES pomaga pri izgradnji družbenih temeljev za podnebne ukrepe v Sloveniji, saj posameznikom omogoča hitro in preprosto uporabo ene najpreprostejših in najprimernejših tehnologij za pridobivanje električne energije iz obnovljivih virov. To dosega z nudenjem informacij in modela sodelovanja, ki povezuje ljudi, ki želijo namestiti sončne fotovoltaične sisteme, in vse več tistih, ki želijo vlagati. Medtem ko se številni institucionalni deležniki slovenskega energetskega sistema še naprej osredotočajo na obsežno centralizirano proizvodnjo energije, ZSES dokazuje, da so decentralizirani modeli oskrbe z energijo, ki jih vodijo skupnosti, možni in koristni. Njihov primer lahko pomaga pri pomembnem kulturnem premiku k skupnostnim energetskim sistemom.

Model ZSES prinaša številne gospodarske koristi. Z združevanjem naložb članov se finančna plačilna sposobnost zadružnega modela poveča s samim vlaganjem posameznikov. Večji skupni tržni delež omogoča ZSES zagotoviti nižje stroške opreme, pa tudi višje cene pri prodaji električne energije. Skupnostni posojilodajalci ZSES v skladu s shemo množičnega financiranja prejmejo letno izplačilo obresti na glavnico, ki so trenutno odvisne od trajanja posojila: 3 leta = 3 %, 4 leta = 4 % in 5 let = 5 %. Za posameznike, ki vlagajo svoj kapital, so ti finančni donosi veliko višji kot pri vseh oblikah bančnih depozitov, hkrati pa ti donosi ostanejo v širši slovenski skupnosti, namesto da bi prešli na bolj oddaljene posojilodajalce.

ZSES opozarja tudi na nekatere širše okoljske koristi svojega dela. Poleg zmanjševanja emisij ogljika sončna energija izpodriva tudi tehnologije za pridobivanje energije, kot sta jedrska energija in premog, ki porabljajo velike količine dragocene vode, imajo večji vpliv na okolje pri rudarjenju in prevozu surovin ter prispevajo k onesnaževanju zraka med rudarjenjem in/ali pri izgorevanju. Zadruga tudi prevzame dotrajane ali poškodovane fotovoltaične celice za recikliranje v skladu s krožnim gospodarstvom, s čimer bi se številni posamezniki najverjetneje sami težko spopadli.

Organizacijski model

Na prvem mestu zadruga deluje kot trgovsko podjetje, ki se ukvarja z dobavo in montažo sončnih elektrarn, z dodatnim namenom razvijanja gospodarskih koristi za svoje člane. Člani imajo privilegirane cene in dostop do osnovnih storitev zadruga, ki jih podpirajo s članarinami in komercialnimi prihodki.

Zadruga sončnih elektrarn Slovenije je združenje tako organizacijskih kot posameznih članov, ki so lastniki sončnih elektrarn. Zanimivost njihovega modela je, da je članstvo vezano izrecno na sončne elektrarne. Imajo tri vrste članstva:

1. Ustanovitelji, ki imajo poslovne deleže in glasovalno pravico na generalni skupščini. Ker model temelji na enem glasu na eno elektrarno in imajo nekateri člani več sončnih elektrarn, imajo ti člani tudi več glasov. Ti ustanovni člani so v zadrugo vložili približno 15 tisoč evrov, ki v praksi služijo kot brezobrestno posojilo za obratni kapital. Ta članski razred ni omejen zgolj na člane, ki so prvotno ustanovili ZSES.
2. Pridruženi člani so tisti, ki imajo nameščeno sončno elektrarno in plačujejo letno članarino. Prejemajo članske ugodnosti, nimajo pa glasovalne pravice.
3. Člani vlagatelji, ki so zagotovili posojila prek množičnega financiranja. Prejemajo obresti za svojo naložbo, nimajo pa glasovalne pravice.

Ustanovitelji na generalni skupščini izvolijo odbore ZSES. Upravni odbor je kolektivni organ upravljanja zadruga. Sestavlja ga pet članov: predsednik, podpredsednik in trije člani upravnega odbora, ki imajo vsi štiriletni mandat. Predsednika zadruga izvoli generalna skupščina in je predsednik upravnega odbora. Nadzorni svet, ki nadzoruje poslovanje, ima tri člane. ZSES s sedežem na Ptujju ima trenutno sedem zaposlenih. ZSES za inštalacije sončnih elektrarn sodeluje s podizvajalci, njihova ekipa pa skrbi za preostale storitve, ki jih ponuja zadruga.

V prihodnje razmišljajo o možnem razvoju pravnega modela, znotraj katerega bi storitve komercialne narave lahko opravljal temu namenjeni subjekt, kar bi omogočilo, da bi poslovna tveganja ločili od neprofitnih kolektivnih dejavnosti, ki jih izvaja zadruga. Dosedanji model za zdaj deluje dovolj dobro, čeprav nekatere zakonske zahteve in predpisi včasih zastavljajo precejšnje izzive.

Zadruga sončnih elektrarn Slovenije je tudi edina slovenska članica Evropske energetske zadruga za obnovljive vire – REScoop.eu, kar pomeni, da imajo člani ZSES v Sloveniji dostop do novih informacij o modelih obnovljivih virov energije in možnost vplivanja na oblikovanje evropske energetske politike.

Omogočanje sprememb

Oblikovanje Zadruga sončnih elektrarn Slovenije kot skupnostnega kolektivnega modela upravljanja je povečalo moč in vpliv njenih članov, ki skupaj delajo, se borijo in se radostijo ob

uspehih, povezanih s sončno energijo. Čeprav je delo v okviru pravne strukture zadruga v Sloveniji nekoliko zapleteno, ima to prednost, da ga številni posamezniki prepoznajo kot model sodelovanja in vrednega zaupanja, kar odpira možnosti za nova sodelovanja. Do leta 2019 so njihova poslovna priporočila in širitev članstva temeljili predvsem na sporočilu od ust do ust. To se je izkazalo za zelo dobro, čeprav se od takrat v manjšem obsegu ukvarjajo tudi z oglaševanjem v časopisih in na radijskih postajah ter so bili deležni večjega priznanja in medijske pokritosti.

Osnovni finančni model, ki omogoča zadrugo, je ustvarjanje prihodkov z zagotavljanjem komercialnih storitev namestitve in upravljanja sončnih fotovoltaičnih sistemov. Dveletna garancija in obdobje vzdrževanja sta vključena v začetne stroške namestitve. Po preteku tega obdobja se kupci spodbujajo, da postanejo pridruženi člani zadruga, da bi pridobili neprekinjene storitve upravljanja v zameno za letno članarino (približno 100 evrov letno za elektrarne pod 15 kW). Večina se odloči za to možnost, saj še naprej prejema koristne informacije, nasvete in priložnosti za sodelovanje v okviru članske mreže ZSES.

ZSES je začela z nekaj majhnimi kapitalskimi naložbami od ustanovnih članov in »vložka znoja« ustanovne ekipe enega človeka oziroma dveh ljudi, ki sta v prvih letih vložila veliko svojega časa in truda. Ta zaveza in osebna naložba sta bili potrebni za zagon uspešnega kolektivnega podjetja, kot je zadruga danes.

Začetni poziv za zbiranje skupinske naložbe v višini 100.000 evrov ob samem začetku ZSES je bil zaključen v samo treh dneh. Drugi poziv, ki je potekal leta 2021, se je zaključil pred kratkim. Posamezniki lahko vložijo 500–10.000 evrov za 3–5 let z donosom obresti 3–5 %. To se je izkazalo za učinkovit način širitve dosega in v prihodnje nameravajo ta model še okrepiti.

Državne subvencije in podpora za sončno energijo tudi v tem primeru spodbujajo razvoj skupnostnih sončnih elektrarn v Sloveniji. Za sončne elektrarne, večje od 100 kW, ki so namenjene neposredni prodaji v omrežje, je mogoče prek slovenske Agencije za energijo pridobiti 20-odstotno povračilo stroškov gradnje in fiksne 10–15-letne preferencialne tarife. Za manjše stanovanjske in poslovne objekte po načelu *Net metering* Eko sklad, Slovenski okoljski javni sklad, prav tako ponuja 20 % nepovratnih sredstev ob dokončanju ter posojila celo za celotne investicijske stroške z obrestno mero v višini 1,3 %. Politika *Net metering*, ki jo je Slovenija uvedla leta 2018, je napredna politika, ki bi jo lokalne skupnosti morale kar najbolje izkoristiti. Ta inovativni pristop je omogočil veliko novih možnosti za ZSES in skupnostno energijo v Sloveniji. Sedanji model, pri katerem ni linijskih dajatev za proizvedeno in porabljeno energijo v realnem času, le za letno neto porabljeno energijo, bo ostal v veljavi za odobrene naprave vsaj do leta 2023.

Za digitalne inovacije ZSES uporablja digitalno aplikacijo SolarEdge za spremljanje delovanja oziroma proizvodnje sončnih elektrarn, modulov, pretvornikov in za pošiljanje posodobitev svojim članom v realnem času.

Priporočila za sledenje temu primeru

Zadruga sončnih elektrarn Slovenije v zadnjih osmih letih dokazuje, da so kolektivni modeli lokalne proizvodnje energije v Sloveniji možni in koristni. Vzpostavili so trdne temelje za širitev in tudi model, na katerem se drugi lahko učijo in ga tudi posnemajo.

Študija iz leta 2018 je pokazala, da so tehnične zmogljivosti za proizvodnjo sončne energije v Sloveniji skoraj dvakrat večje od trenutne celotne nacionalne proizvodnje električne energije. Torej so možnosti rasti zelo velike. Sheme državne podpore za sončne elektrarne v Sloveniji so trenutno pozitivne, zato je zdaj veliko priložnosti za širitev skupnostnih sončnih elektrarn po Sloveniji.

Iz dosedanjih izkušenj ZSES se lahko naučimo nekaterih spoznanj:

- Model skupnostnega sodelovanja je zelo pomemben za doseganje boljše vrednosti (tako v smislu stroškov dobave opreme kot prodajnih cen električne energije) in začetek razvoja večjih sončnih elektrarn.
- Zadružna pravna oblika v Sloveniji ima nekaj prednosti in nekaj slabosti. Pri ZSES ta oblika deluje, toda nove skupnostne energetske sheme bi morale ob samem začetku dobro proučiti, kateri poslovni model in pravna struktura sta zanje najboljša.
- ZSES želi, da bi se po vsej Sloveniji razvila mreža na posamezne regije osredotočenih skupnostnih sistemov sončnih elektrarn, saj je pomembno ohraniti obvladljivost in tesno povezavo z lokalnimi skupnostmi. Trenutno ni jasno, kdo bi lahko prevzel odgovornost za inkubacijo in rast takšnega omrežja.
- Pozitiven odziv na razpise ZSES za množično financiranje je pokazal, da je v Sloveniji na voljo finančni kapital skupnosti, ki je pripravljen podpirati rast skupnostnih energetskih gibanj.
- Ekonomičnost sončne energije je v Sloveniji trenutno dobra, zato obstaja priložnost tudi za skupnosti, da izkoristijo prednosti in razvijejo lastne skupnostne sisteme sončnih elektrarn.

Reference

- Spletna stran Zadruga sončnih elektrarn Slovenije – <https://www.zses.si/>
- Evropska energetska zadruga za obnovljive vire – www.REScoop.eu
- Pregled fotovoltaičnega trga v Sloveniji 2020 – http://pv.fe.uni-lj.si/files/Pregled_fotovoltaičnega_trga_v_Sloveniji_2020.pdf
- Potencial sončnih elektrarn na strehah objektov v Sloveniji do leta 2050 – https://www.podnebnapot2050.si/wp-content/uploads/2020/06/Deliverable_C_1_1-Part-5B-Potencial-son%C4%8Dnih-elektarn-na-strehah-objektov-v-Sloveniji.pdf
- Global Solar Atlas (Slovenija) – <https://globalsolaratlas.info/map?c=46.1532,14.977112,8&r=SVN>
- Intervju z Urško Hercog, ZSES, direktorica sektorja za komercialo in marketing, in Tomažem Rašlom, ZSES, projektni vodja, z dne 25. avgusta 2021

7.5 Enova

Lokacija: New South Wales, Avstralija

Vodilna organizacija: Enova Community Energy Pty Ltd

Energija

Pregled

Enova je zgodba o moči skupnosti, ki se je odločila, da ne bo čakala na politike, ampak bo vzela stvari v svoje roke in začela spreminjati avstralski zastareli, centralizirani in od fosilnih goriv odvisni energetski sistem.

Enova je prvo avstralsko energetsko podjetje, ki je v lasti skupnosti. Prizadevajo si biti zgled, kako se je mogoče energije lotiti drugače – gre za podjetje, ki pomaga skupnostim pri proizvodnji, shranjevanju in distribuciji energije ter gospodarske vrednosti z uporabo njihovih lastnih obnovljivih virov. To pomeni, da se Enova osredotoča na preoblikovanje sedanjega modela oskrbe z energijo, ki še vedno temelji na proizvodnji velikega obsega, prenosu na velike razdalje, enosmernih tokovih energije v gospodinjstva in podjetja ter enosmernih denarnih tokovih v obratni smeri, ki se od skupnosti stekajo v dobiček podjetij.

Pot Enove se je začela v regiji Northern Rivers v New South Walesu, potem ko je državna vlada izdala dovoljenje za *fracking* premogovnih slojev na tem območju. Po dolgi kampanji je skupnost leta 2014 prepričala državno vlado, da je izdane licence za rudarjenje preklicala.

Uspeh, ki so ga združeni v boju za skupno dobro dosegli, je jedrno skupino državljanov spodbudil, da je začela razpravljati in razvijati načrte za ustvarjanje alternativ energetski industriji, ki je ohranjala *status quo*. Spoznali so, da se morajo osredotočiti na oblikovanje rešitev, ne le na boj proti temu, čemur nasprotujejo. Njihovi ključni pomisleki so bili povezani tako s podnebnimi spremembami kot tudi z otekanjem gospodarske vrednosti iz njihovih skupnosti.

Načrti so se razvijali na skupnostnih delavnicah ter s študijo izvedljivosti in razvojem poslovnega načrta in prospekta. Skupnost Northern Rivers je podprla idejo, skupaj z drugimi skupnostmi po Avstraliji, ki so prav tako izrazile podporo predstavljenemu načrtu. Enova je začela delovati leta 2016 v Byron Bayu v New South Walesu.

Enova je zdaj uspešno, hitro rastoče podjetje z več kot 1.600 delničarji iz skupnosti in 11.000 strankami. Enova prodaja električno energijo gospodinjstvom in podjetjem po vsem New South Walesu in South-East Queenslandu, načrtujejo nadaljnjo širitev v Viktorijo in Južno Avstralijo.

Enova predvideva bolj porazdeljen energetski sistem, v katerem si gospodinjstva in podjetja delijo proizvodnjo, shranjevanje in gospodarske koristi energije iz obnovljivih virov. Prav zato

je Enova tudi zavezana k izvajanju inovativnih projektov za razvoj naprednih energetskih sistemov v skupnostih za vzpostavitev takšnega decentraliziranega modela. Nekateri od teh projektov vključujejo mikro električna omrežja Bryon Bay Arts in Industrial Estate, solarne vrtove, preizkus hranilnika električne energije na ravni skupnosti in partnerstvo za nakup električnih vozil v večjih količinah z drugim socialnim podjetjem, Good Car Go.

Enova podpira pobude skupnosti tudi prek svoje neprofitne podružnice, katere delovanje nameravajo razširiti, ko bo podjetje postalo bolj dobičkonosno.

*

Prihodnost energije je decentralizirana, demokratizirana, digitalizirana in dekarbonizirana. Zdaj potrebujemo oblikovalce politik in zakonodajne organe, ki bodo sodelovali z regijami in lokalnimi skupnostmi ter jim pomagali načrtovati in nadomestiti stare, potratne, drage in umazane sisteme z novo, učinkovito, poceni energijo iz obnovljivih virov. Prihodnost je tu. Sprejmimo jo. Zdaj pa nadaljujmo!

– Alison Crook, predsednica Enove Energy

Podnebne koristi

Avstralija že občuti velik vpliv podnebnih sprememb in spoprijemanje z njimi bo čedalje dražje. Hkrati splošni cilji in cilji za podnebne ukrepe na državni ravni ostajajo nedosledni in nezadostni. Podnebni svet Avstralije dejansko poudarja, da zvezna vlada ne le neuspešno vodi, temveč dejansko ovira bolj napredno ukrepanje na lokalni in državni ravni.

Sektor električne energije je odgovoren za 33 % avstralskih emisij ogljika in je v boljšem položaju glede zmanjševanja emisij z manjšimi stroški in hitreje kot drugi sektorji. Napredek pri razogljičenju elektroenergetskega sektorja se med državami Avstralije zelo razlikuje. Ozemlje okrog glavnega mesta že dosega 100-odstotno proizvodnjo energije iz obnovljivih virov. Medtem so države, kot je New South Wales, kjer je Enova začela delovati, zaostajale (trenutna državna vlada je pred kratkim povečala cilje na področju zmanjšanja emisij in energije iz obnovljivih virov za leto 2030).

Kjer primanjkuje vladnega vodenja na področju podnebnih sprememb, so pobude, ki jih vodijo skupnosti, tiste, ki kljub nedejavnosti in oviram s strani države in na nacionalni ravni stvari premikajo naprej.

Neposredni vpliv Enove na podnebje je odvisen predvsem od deleža energije iz obnovljivih virov, ki jo dobavlja, in porabe njihovih odjemalcev. Enova pridobi že 50–60 % energije, ki jo prodaja, iz sončnih elektrarn svojih strank. Kljub temu morajo zaradi tehničnih značilnosti zagotavljanja uravnotežene oskrbe z električno energijo preostanek kupiti prek ponudnika obnovljive energije Diamond Energy, zaradi česar morajo del emisij še vedno izravnovati z nakupom kreditov ogljika. To bodo poskušali čim hitreje rešiti. Enova je ocenila, da so skupno

pomagali svojim strankam prihraniti 18.425 ton ogljika v letu 2020 in da vsaka stranka, ki preide na Enovo, vsako leto prihrani že 2 toni emisij CO₂.

K temu moramo prišteti še vplive energetskega projekta, ki jih omogoča Enova in do katerih sicer ne bi prišlo, kot so solarni vrtovi. To je področje z znatnimi možnostmi za rast. Avstralski upravljavec energetskega trga je ugotovil, da porazdeljeni energetski sistemi do leta 2040 lahko zagotovijo od 13 do 22 % celotne porabe energije na državni ravni. Enova meni, da so s pravo podporo za porazdeljene sisteme skupnosti možnosti še večje.

Poleg tega Enova poudarja, da so s svojim neprofitnim delom zaznali že 202 toni prihrankov emisij CO₂ z naslova priporočil za energetske učinkovitosti v več kot 170 ocenah učinkovitosti stanovanj.

Druge koristi

Cilj Enove je zagotoviti, da bi imeli vsi koristi od prehoda na sisteme obnovljive energije. Poudarjajo, da njihov decentralizirani pristop k oskrbi z električno energijo, ki je v lasti skupnosti, prinaša prednosti, povezane z večjo odpornostjo, močnejšim gospodarstvom v regiji, ponovnimi naložbami v blaginjo skupnosti in izboljšanimi rezultati na področju zdravja za ranljiva gospodinjstva.

Trenutno več kot 300 milijonov avstralskih dolarjev letno odteka iz severne regije New South Wales v obliki plačil računov za energijo za gospodinjstva in od tega je več kot 80 milijonov avstralskih dolarjev mogoče pripisati izključno operativnim stroškom in dobičkom velikih državnih energetskega podjetij. Kot trgovec na drobno v lasti skupnosti, ki spodbuja lokalno proizvodnjo, želi Enova postopoma omogočiti, da več teh sredstev ostane v regiji. Prav tako želijo prihraniti denar skupnosti, saj niso osredotočeni na ustvarjanje prevelikih dobičkov. Od dobička, ki ga Enova ustvari, bo 50 % vrnjenih skupnostim za vlaganje v samostojne lokalne projekte. Enova ve, da lahko skupnosti s tem, ko skrbijo za lastno energijo, ohranjajo kroženje denarja v lokalnih gospodarstvih, kar je v korist ljudi, delovnih mest in podjetij. To so močni gospodarski argumenti za izgradnjo bolj samozadostnega regionalnega energetskega sistema.

Model solarnih vrtov daje vsakomur priložnost za ustvarjanje zaslužka od sončne energije, tudi če so najemniki ali nimajo ustreznih strešnih površin. Enova je ustvarila tudi prvi avstralski »solarni vrt za socialno pomoč«. Gre za različico modela, kjer sredstva zagotavljajo dobrodelne organizacije v imenu »solarnih vrtnarjev«, ki nato prejemajo dobropise na položnice za energijo Enove (običajno so to najemniki socialnih stanovanj in skupnostne organizacije). Posledično ti posamezniki in organizacije dolgoročno dobijo veliko cenejšo oskrbo z energijo, kar zmanjšuje energetske revščine gospodinjstev in povečuje zmogljivost organizacij za doseganje učinka na lokalni ravni.

Medtem ko Enova še ni v polnosti dosegla svojega praga donosnosti, so v partnerstvu z drugimi organizacijami že lahko izvedli kar nekaj skupnostnih projektov, pri čemer so porabili

več kot 150.000 avstralskih dolarjev, ki so jih donirale stranke. Neprofitna podružnica Enove je usposobila tudi prostovoljne energetske svetovalce, ki pomagajo gospodinjstvom zmanjšati porabo energije in s tem tudi stroške.

Enova poudarja, da porazdeljeni energetske sistemi lahko pomagajo zmanjšati potrebo po infrastrukturi za prenos električne energije, katere vzdrževanje in nadgradnja sta v Avstraliji zelo draga. Porazdeljeni sistemi so lahko veliko bolj odporni, kar omogoča skupnostim, da so visoko samozadostne z uporabo hranilnikov električne energije v manjšem obsegu, vdelanih omrežij in solarnih naprav. Enova poudarja potrebo po večjem prizadevanju skupnosti, vlade in zakonodajalcev, da bi proučili in poudarili dejanske stroškovne koristi sistema distribuirane energije, namesto da domnevajo, da je edina možnost obstoječi sistem oskrbe z električno energijo v velikem obsegu. Vloga Enove pri teh prizadevanjih je, da kaže, kakšne so lahko koristi, ko skupnosti delajo skupaj.

Organizacijski model

Enova je socialno podjetje. Struktura podjetja zajema holding Enova Community Energy Pty Ltd in tri podružnice: Enova Energy, Enova Community in Enova Community Solar Gardens.

Maloprodajo električne energije gospodinjstvom in podjetjem upravlja komercialni subjekt Enova Energy, iz katerega je načrtovano, da se 50 % dobička po obdavčitvi in ponovnem vlaganju prenese v subjekt Enova Community, ki deluje na neprofitni podlagi. Preostalih 50 % se bo stekalo delničarjem skupnosti kot zmerni donos na njihovo naložbo. Enova ima več kot 11.000 strank in pričakuje, da bo v poslovnem letu 2021/22 dosegla letni presežek.

Delež skupnosti je organiziran kot pri vseh delniških družbah. Celotni prospekt za Enova Community Energy Pty Ltd je bilo treba razviti in vložiti pri avstralskem regulatorju. Pri prvem postopku zbiranja kapitala leta 2015 je bilo zbranih 4 milijone dolarjev od 1100 delničarjev. Drugo zbiranje kapitala prek množičnega financiranja leta 2018 je pritegnilo nadaljnjih 500 delničarjev in zbrali so še en milijon dolarjev. V statut podjetja so bile vgrajene posebne omejitve, da bi se izognili prevzemom s strani večjih podjetij in ohranili regionalno osredotočenost. Noben posamezni delničar ne more imeti v lasti več kot 5 % navadnih delnic ali delnic z glasovalno pravico in večina delničarjev mora biti iz regije Northern Rivers.

Enova ima veliko večji delež strank z nameščeno solarno napravo kot kateri koli drugi avstralski trgovec na drobno. V zadnjih letih je bila širitev solarnih naprav v Avstraliji tako močna, da se zdaj sredi dneva pridela več energije, kot jo je mogoče uporabiti. Posledično se Enova zdaj trudi v svoj portfelj vključiti več solarnih generatorjev in se osredotoča na pridobivanje energije iz drugih obnovljivih virov, preizkuša pa tudi uspešnost delovanja hranilnika električne energije.

Številni skupnostni solarni parki v Avstraliji so imeli težave zaradi stroškov distribucije in energetskih predpisov, res pa je, da obstajajo razlike med državami. Posledično se Enova osredotoča na podpiranje razvoja skupnostnih solarnih instalacij z zmogljivostjo uravnavanja

povpraševanja s proizvodnjo električne energije pri odjemalcih in/ali vse bolj tudi sistemov z vgrajenim hranilnikom električne energije. Enova želi zagotoviti tržno in maloprodajno rešitev za razvijalce takšnih skupnostnih sistemov.

Model Enove solarni vrt (*solar garden*) ljudem pomaga pri nakupu »parcele« oziroma solarne plošče, ki je del večjega projekta strešne solarne naprave. Kupci solarnih vrtnih parcel prejmejo dobropis na račune za elektriko v višini neto vrednosti električne energije, proizvedene na njihovi parceli. Poplačilo je podobno, kot če bi panele lahko namestili na lastno streho. S tem modelom je sončna energija dostopna ljudem, ki si ne morejo privoščiti ali tehnično ne morejo namestiti solarnih panelov na svoje domove. Ta sredstva se upravljajo v okviru subjekta Enova Community Solar Gardens, v primeru projekta solarnega vrta »Kozolci« (angl. *Haystacks*) pa prek ločene namenske združne strukture (ki ni v lasti Enove).

Holding Enova in podružnice imajo vsaka svojo upravo, članstvo pa se prekriva. Enova je vzpostavila izpopolnjeno ekipo direktorjev z bogatimi poslovnimi in vodstvenimi izkušnjami. Enovi prinašajo široko paleto znanja in poglobljeno poznavanje strokovnih področij, vključno z energetske industrijo, socialnimi podjetji, financami, trženjem, pravom, upravljanjem podjetij, vodenjem in strategijo. Člane upravnega odbora so praviloma osebno izbrali drugi člani upravnega odbora, kar je zagotovilo, da so njihove vrednote usklajene z vizijo Enove. Člani uprave so sprva za plačilo prejeli majhen znesek, leta 2018 pa so se prostovoljno strinjali, da se odpovejo plačilom za čas, dokler družba ne bo poslovala z dobičkom. Posamezni člani uprave prevzemajo različne vloge, na primer predsedujejo odboru za finance in tveganja, usmerjajo IT-strategijo in zavzemajo mesta v upravnih odborih podružnic.

Omogočanje sprememb

Poskus, da bi pridobivanje zemeljskega plina iz premogovnih slojev pripeljali v regijo Northern Rivers, je mnogim v skupnosti odprl oči. Območje je namreč odvisno od kmetijstva in turizma, zato so kmečka skupnost, okoljevarstveniki in avtohtona skupnost združili moči v dolgem boju, da so prepričali državno vlado, da je leta 2014 odvzela rudarska dovoljenja. Kot rezultat je skupnost spoznala, kaj vse lahko doseže, če se združi (kar zdaj imenujejo Bentleyjev učinek). Nato je prvi forum Australian Coalition for Community Energy (avstralska koalicija za skupnostno energijo) pomagal spodbuditi skupino prebivalcev Northern Riversa, da se osredotočijo na možnosti skupnostne energije, primer vetrnih elektrarn Hepburn Wind v Viktoriji pa je bil njihov navdih. Ugotovili so, da je ključna vrzel v skupnosti pomanjkanje trgovca na drobno, ki bi kupoval in prodajal energijo, proizvedeno v skupnosti, kar se ni ujemalo z razmišljanjem in modeli vertikalno integriranih državnih energetskih podjetij.

Jedrni skupini državljanov je uspelo zagotoviti sredstva za študijo izvedljivosti glede možnosti za ustanovitev skupnostnega podjetja za maloprodajo energije. Kot osrednji del procesa študije izvedljivosti so preizkusili ideje in možnosti na skupnostnih srečanjih. Potem ko je bil poslovni načrt pripravljen in predložen regulatorju, je bilo izvedenih 36 sestankov skupnosti širom regije Northern Rivers, Brisbana in Sydneyja. Informacije so delili tudi s predstavitvami

na tržnicah in glasbenih festivalih. Vse to je pripomoglo pri pridobivanju širše podpore skupnosti in morebitnih vlagateljev.

Vključevanje skupnosti in izvajanje informacijskih dejavnosti sta se izplačala, saj je Enovi leta 2015 uspelo zbrati 4 milijone avstralskih dolarjev zagonskega kapitala od 1100 investorjev iz skupnosti.

Ko je bilo podjetje Enova ustanovljeno, so zaposleni uslužbenci in skupnostna ekipa nadaljevali proces vključevanja širše skupnosti in izmenjav. To vključuje delo s prostovoljci, objavljane prispevkov v lokalnih medijih in dvomesečno glasilo delničarjev. Enova je uporabila tudi vodilno zagotovljeno odkupno ceno na trgu za sončno energijo, da bi pritegnila kupce, čeprav je od takrat trg postal bolj konkurenčen.

Skupno 5 milijonov avstralskih dolarjev, zbranih z deleži skupnosti, je bila glavna oblika financiranja Enove. Najetih je bilo tudi dodatnih 1 milijon avstralskih dolarjev posojil, večinoma od delničarjev. Financiranje z nepovratnimi sredstvi je bilo zagotovljeno za inovacijske projekte, kot je preizkus skupnostnega hranilnika električne energije – Beehive Project (financiran iz regionalnega energetskega sklada NSW State Government Regional Community Energy Fund). Seveda je bil pomemben vložek tudi količina časa in energije, ki sta jo vložili jedrna skupina državljanov, ki je ustanovila in zagnala Enovo, ter mreža prostovoljcev iz skupnosti, ki še naprej vlaga čas in energijo, od ravni upravnega odbora do zagotavljanja storitev energetskega svetovanja v skupnosti.

Enova daje velik pomen digitalnim omogočevalcem njihovega dela in stremi k temu, da bo maloprodaja energije v prihodnosti skoraj v celoti digitalna. Tehnične možnosti za omogočanje upravljanja povpraševanja na ravni skupnosti in delitve energije so pomembne in Enova opazuje, da so v dobrem položaju, da na tem področju zasedejo vodilno mesto. Vendar pa razvoj teh pristopov zahteva čas in sredstva, ki jih njihova mala ekipa težko vложи.

Kljub navdušenju številnih članov lokalne oblasti za delo Enove je vlada na splošno Enovi na področju politike in javnih naročil podstavljala več ovir, kot pa dajala podpore. Enova si je morala na primer prizadevati za pridobitev davčnega stališča, da bi zagotovila, da se dobropisi za račune za električno energijo iz naslova solarnih vrtov ne bi obravnavali kot dohodek za prejemnike, in se še vedno trudi premagati druge finančne predpise, ki omejujejo možnosti, ki jih daje model solarnih vrtov. Pravila o javnih naročilih na državni ravni so omejila zmožnost lokalnih oblasti za ustvarjanje partnerstev, pogodb o dobavi ali projektov z Enovo, kljub večkratnim poskusom sodelovanja.

Priporočila za sledenje temu primeru

Enova je odličen primer delovanja skupnosti, ki presega posamezne naprave za obnovljivo energijo, z namenom ustvariti poslovni model, ki ima širši domet pri podpori skupnostne energije, hkrati pa izpodbija obstoječe strukture in sisteme, ki omejujejo koristi, ki bi jih skupnosti v Avstraliji imele od hitrejšega razogljčenja.

Ekipa Enove opozarja na nekaj pomembnih spoznanj, do katerih so prišli na dosedanji poti:

- Vse bolj je očitno, da mora biti prihodnost energije obnovljiva in digitalna. Prava bitka pa se bije za to, ali bo decentralizirana in demokratična ali ne.
- Pomembno je zgraditi močno in predano skupino ljudi, ki nato skupaj razvijajo jasno razumevanje, kaj želijo doseči in kdo ima (ali lahko pridobi) zahtevane veščine in znanje za to. V nasprotnem primeru se boste hitro znašli v položaju, ko boste vlekli vsak v svojo smer.
- Zagon novega skupnostnega energetskega podjetja ni preprost ali hiter proces. Energetska industrija je izjemno zapletena in se hitro spreminja. Dosedanji veliki igralci se prav tako močno borijo za čim večje lastne donose od fosilnih goriv, hkrati pa si prizadevajo za nadzor nad novo industrijo obnovljivih virov energije. Mogoče je pridobiti veliko koristi, vendar morajo biti voditelji novih skupnostnih energetskih podjetij pripravljeni na nenehna prizadevanja, pa tudi na nekaj strateških bojev.
- Zato je pametno začeti z nekaj relativno preprostimi energetskimi projekti za izgradnjo zmogljivosti. Na primer, zbiranje zadostnih naložb v skupnosti za namestitev solarnih naprav na stavbe v lasti skupnosti, šele nato pa preiti na druge projekte, kot so skupnostni hranilniki električne energije ali mikro omrežja. Nekaj uspehov na tem področju bo v veliko pomoč, preden se lotite večjega poslovnega modela. Obstajajo tudi bolj konstruktivni načini za začetek izvajanja dejavnosti sodelovanja v skupnosti kot izkušnja regije Northern Rivers, ki se je morala povezati v boju proti *frackingu*.
- Način osebne izbire članov uprave se je pri upravljanju Enove dobro obnesel. Eden od razlogov, da so izbrali strukturo podjetja in ne združenja ali zadruge, je bil, da jim je ta struktura dala največjo svobodo pri zagotavljanju, da lahko izberejo prave ljudi za člane svojih uprav.

Reference

- Spletna stran Enova – <https://www.enovaenergy.com.au/>
- Enova Community Energy – videoposnetek: Kako se je začelo? – <https://www.youtube.com/watch?v=RisWQnucqWM>
- Skladiščenje energije na ravni skupnosti: Zgodba Enove – hranilniki električne energije in integracija omrežij, programski webinar – https://www.youtube.com/watch?v=3f_u_92BYx0
- Film Bentley Effect – <https://vimeo.com/ondemand/thebentleyeffect/270547748?autoplay=1>
- Integrirani sistem načrtovanja 2020: Za nacionalni trg z električno energijo; AEMO (2020) – <https://aemo.com.au/-/media/files/major-publications/isp/2020/final-2020-integrated-system-plan.pdf?la=en&hash=6BCC72F9535B8E5715216F8ECDB4451C>

- Naraščajoče emisije toplogrednih plinov v Avstraliji; Svet za podnebne spremembe Avstralije (2018) – https://www.climatecouncil.org.au/wp-content/uploads/2018/06/CC_MVSA0143-Briefing-Paper-Australias-Rising-Emissions_V8-FA_Low-Res_Single-Pages3.pdf
- Poročilo o stanju: Vodilni in poraženci na področju obnovljivih virov energije; Svet za podnebne spremembe Avstralije (2019) – https://www.climatecouncil.org.au/wp-content/uploads/2019/12/CC_State-Renewable-Energy-Nov-2019_V5.pdf
- Opombe za pogovor o Enovi na ABC Science Show 2020, Alison Crook, predsednica Enove (pridobljeno neposredno)
- Opombe za pogovor o Enovi na ABC Science Show 2017, Alison Crook, predsednica Enove (pridobljeno neposredno)
- Odgovori na vprašanja, ki jih je podala Alison Crook, predsednica Enove (poslano po e-pošti septembra 2021)

7.6 Thriving Križevci

Lokacija: Križevci, Hrvaška

Vodilna organizacija: Podjetniški center Križevci in Križevački Laboratorij Inovacija za Klimu
Energija, hrana, upravljanje virov

Pregled

Križevci na severu Hrvaške so na poti, da postanejo eden najboljših krajev za življenje, delo in obisk v Evropi. Njihovo skupno delo na področju sončne energije in trajnostnih lokalnih prehranskih mrež postavlja temelje za ta prehod.

Križevci so na pot k cilju, da postanejo energetske neodvisno mesto, stopili leta 2011. Občina je na podlagi konvencije županov podpisala pogodbo, s katero se je zavezala, da bo do leta 2030 zmanjšala emisije CO₂ za 40 %. Zgodnji ukrepi so bili usmerjeni predvsem v razvoj novih izobraževalnih programov na področju oskrbe s trajnostno energijo za odrasle in dolgotrajno brezposelne. Ti projekti so pomagali pri povezovanju prve skupine posameznikov, ki so želeli resnične spremembe.

Približno 500 gospodinjstev se je pridružilo projektu učinkovite rabe električne energije na domu »Energetski svetovalci« – zgodnjega sodelovanja naslednjih lokalnih in regionalnih partnerskih organizacij: Občina Križevci, Razvojni program Združenih narodov na Hrvaškem (UNDP), Javna odprta univerza (Pučko Otvoreno Učilište Križevci), Koprivniško-križevska županija, hrvaški zavod za zaposlovanje, Rdeči križ in lokalna socialna organizacija Center dobrega počutja.

Lokalni partnerji so leta 2018 zagnali pobudo Sončne strehe Križevci za ustanovitev prve sončne elektrarne na Hrvaškem, ki so jo v celoti financirali posamezniki – na strehi Podjetniškega centra Križevci. Zanimanje posameznikov za vlaganje je bilo veliko in potreben kapital je bil zbran v 10 dneh. Kapital za naslednjo sončno elektrarno na strehi mestne knjižnice so zbrali v samo 48 urah.

Po razmisleku, kako izkoristiti uspehe in spoznanja teh prvih skupnostnih energetskih projektov za nadaljnji razvoj, se je leta 2020 skupina občanov odločila za ustanovitev KLIK – križevaškega laboratorija za inovacije, povezane s podnebjem. Cilj je, da bi bil KLIK katalitično središče, ki skupnosti pomaga, da se nenehno pospešeno približuje cilju, da Križevci postanejo skupnost, ki je energetsko neodvisna, brezogljčna, odporna na podnebne spremembe in dejansko »med najboljšimi kraji za življenje in delo v Evropi«.

Leta 2021 je KLIK podprl razvoj 11 dodatnih sončnih elektrarn za oskrbo gospodinjstev. Mestna občina in HEP (Hrvatska elektroprivreda, d. d.) skupaj razvijata tudi sončno elektrarno s 5 MW moči, ki naj bi bila zgrajena leta 2022. Zahteva po vključitvi lokalne skupnosti v financiranje 20 % vrednosti tega projekta je bila na Hrvaškem uvedena prvič.

Za širitev svojih zgodnjih uspehov v povezavi s skupnostno energijo in spodbujena zaradi zaskrbljenosti glede preskrbe s hrano v času pandemije covida-19 je križevaška skupnost spomladi 2021 ustanovila Zdravo Križevci. Zdravo Križevci povezuje mrežo kratkih dobavnih verig 60 družinskih kmetij in predelovalcev hrane v okolici Križevcev. Cilji so omogočiti družinskim kmetijam, da zlahka prodajajo svoje izdelke, zmanjšati stroške prevoza hrane in vmesne stroške ter prebivalcem omogočiti preprosto nakupovanje lokalnih in zdravih izdelkov na svojem pragu.

Kupci lahko sveža živila naročijo neposredno pri proizvajalcih v spletni trgovini Zdravo Križevci in po mobilni aplikaciji. Pridelovalci dnevno dostavijo naročeno blago v centralno skladišče, od koder ga z električnim dostavnim vozilom prepeljejo neposredno strankam. Električno dostavno vozilo se polni na postaji, priključeni na sončno elektrarno, ki je na strehi Podjetniškega centra Križevci – prva sončna elektrarna, ki je bila zgrajena s sredstvi množičnega zbiranja leta 2018.

Leta 2021 KLIK in mesto Križevci odpirata tudi urad za energijo in podnebje v središču mesta. To bo središče za podporo razvijajoči se energetski in podnebni preobrazbi Križevcev, v katerem bo razstavni prostor zelene tehnologije in izdelkov, izobraževalni prostor za delavnice ter prostor za srečanja in razmišljanje. Urad za energijo in podnebje bo nudil izobraževalne priložnosti in pomagal aktivirati sodelovanje skupnosti pri podnebnih pobudah, ki med drugim obravnavajo obnovljive vire energije, naravne rešitve, trajnostno mobilnost, regenerativno kmetijstvo in obnovo biotske raznovrstnosti.

*

Do leta 2030 želimo postati energetska neodvisna mesta. Strateško smo osredotočeni na obnovljive vire energije in zmanjšanje izpustov CO₂. S povezovanjem proizvodnje hrane in podpora družinskim kmetijam z vzpostavitvijo kratke dobavne verige dokazujemo, da smo mesto, ki skrbi za okolje, zdravje in kakovost življenja svojih občanov.

– Mario Rajn, Župan mesta Križevci

Križevci so majhni, a mi smo bojevit. Zakaj ne bi bili med najbolj neverjetnimi kraji za življenje, delo in obisk v Evropi? Toliko moramo še postoriti. In potrebujemo veliko več ljudi in več sredstev. A odlično smo začeli. Navdušena sem nad našo prihodnostjo.

Ivana Šatrak – pobudnica akcije, KLIK

Podnebne koristi

Sončna elektrarna v Podjetniškem centru Križevci proizvede približno 44 MWh električne energije letno, ki se porabi na kraju samem in zmanjša emisije ogljikovega dioksida za približno 10 ton letno. Sončna elektrarna v mestni knjižnici proizvede okoli 35 MWh električne energije na letni ravni in zmanjša emisije ogljikovega dioksida za približno 8 ton letno.

Kratke dobavne verige Zdravo Križevci zmanjšujejo potrebo po skladiščenju in prevozu živilskih proizvodov, končna dostava proizvodov z električnim dostavnim vozilom, ki se napaja z energijo iz sončne elektrarne, pa zmanjšuje lokalno onesnaževanje zraka in emisije ogljika. V primerjavi z emisijami enakega dizelskega modela dostavnega vozila električni model prihrani približno 2,6 tone CO₂ letno (glede na uporabo šest dni na teden za 40 kilometrov na dan).

Druge koristi

Občani so dobili novo priložnost za financiranje sončne elektrarne na strehi Podjetniškega centra Križevci z dajanjem posojila za obdobje 10 let, za kar prejmejo obrestno mero 4,5 % (za sončno elektrarno na strehi mestne knjižnice je obrestna mera 3 %). To je bil prvi primer na Hrvaškem, pri katerem so posamezniki lahko vlagali v projekte obnovljive energije. To ustvarja tako neposredne finančne koristi za vlagatelje kot tudi dolgoročne prihranke za gostiteljske objekte. Sčasoma se je povečal tudi splošni interes lokalnih prebivalcev za vlaganje v obnovljive vire energije, ne le v velike projekte, ampak tudi na lastnih strehah.

Zdravo Križevci podpira lokalno gospodarstvo in razvoj trga s promocijo in prodajo lokalne hrane. Njegov namen je tudi ustvariti družbene koristi z bolj zdravim načinom življenja in

kakovostnim življenjem, z izobraževanjem o pomenu kakovostne prehrane, gibanja, varstva okolja in vseh drugih vidikov regenerativnih lokalnih prehranskih sistemov.

Ena največjih prednosti tako Sončnih streh Križevci kot podjetja Zdravo Križevci je bila krepitev vključenosti občanov v ustvarjanje lokalnih sprememb. Obseg skupnostnega delovanja v Križevcih narašča s temi izkušnjami in se pospešuje z uveljavitvijo KLIK-a kot osrednjega organizacijskega modela za pospešitev skupnostnega ukrepanja.

Urad za energijo in podnebje želi biti primer delovanja brez odpadkov, saj so pohištvo, oprema in dekor rabljeni, reciklirani ali obnovljeni.

Organizacijski model

Skozi razvoj delovanja v Križevcih so bili doslej uporabljeni številni organizacijski modeli:

- Občina je skupaj s partnerji Podjetniški center Križevci, mestna knjižnica in Zelena energetska zadruga začela izvajati projekte sončnih elektrarn na strehah. Z naložbami občanov je Zelena energetska zadruga postavila sončni elektrarni na strehah Podjetniškega centra Križevci in mestne knjižnice. Ti sončni elektrarni sta deset let v lasti Zelene energetske zadruge, objekti pa plačujejo fiksno takso za proizvedeno električno energijo. Zelena energetska zadruga ta dohodek porabi za povračilo vlagateljem z obrestmi. Po desetih letih bosta sončni elektrarni prešli v last Podjetniškega centra Križevci in mestne knjižnice, od takrat bodo koristili brezplačno električno energijo iz sončnih elektrarn.
- Podjetniški center Križevci vodi Zdravo Križevci, zaposluje koordinacijsko osebje in upravlja mobilno aplikacijo, spletno stran spletne trgovine, električno dostavno vozilo in centralno skladišče za zbiranje živil in pripravo naročil. Jedrna skupina 16 družinskih kmetij, ki so bile prve, ki so pokazale svojo zavezanost načrtu in programu financiranja, sisteme Zdravo Križevci uporablja brezplačno. Drugi kmetje, ki so del pobude, vendar niso glavni partnerji, plačujejo provizijo. Zdravo Križevci trenutno prejema financiranje za projekte, vendar želi postati samozadostno s širitvijo mreže in strank proti Zagrebu.
- KLIK je ustanovilo 11 občanov. Kot zadruga ima KLIK skupščino vseh članov, ki delujejo po načelu en član, en glas, in določa strateške usmeritve. Upravitelj zadruge izvaja poslovni načrt, ki temelji na strateški usmeritvi zadruge in sprejema odločitve o delovanju zadruge. KLIK trenutno zaposluje tri osebe s krajšim delovnim časom. KLIK trenutno prejema majhen znesek financiranja od občine in financira projekte. Potrebna bodo večja osnovna sredstva.
- KLIK in občina sodelujeta pri oblikovanju urada za energijo in podnebje, ki bo deloval po načelu vse na enem mestu. Na podlagi pogodbe o sodelovanju se je občina strinjala, da bo pridobila in vzdrževala prostor v središču mesta, KLIK pa bo ustvarjal vsebine in pridobival partnerje, ki bodo tam predstavljali zeleno tehnologijo, izdelke in storitve. Načrt je, da bodo »predstavitveni partnerji« v prihodnje plačali prispevek za uporabo prostora, kar bo prispevalo k pokrivanju obratovalnih stroškov.

Navesti je treba, da se hrvaške zadruga obravnavajo kot profitne organizacije, ki jih urejajo predpisi in zakoni, ki se nanašajo na družbe z omejeno odgovornostjo, njihova družbena komponenta pa je nekoliko zanemarjena. Zadruga na Hrvaškem imajo v primerjavi s tistimi v preostalih delih Evrope višje davčne obremenitve, saj so obdavčene na enak način kot vsa profitna podjetja. Hkrati mora biti vsaj sedem ustanoviteljev z minimalno naložbo približno 133 evrov. Trenutno v večini držav EU ni predpisanega minimalnega števila sodelujočih članov, minimalna naložba pa tudi ne obstaja ali pa gre za veliko manjši znesek. Ti dejavniki pomenijo, da zadružna pravna oblika za KLIK na Hrvaškem ni idealna.

Omogočanje sprememb

Dosedanje aktivnosti v Križevcih izboljšujejo sodelovanje in zaupanje med občani in ključnimi lokalnimi organizacijami. To so okrepile tako državljske pobude kot tudi občina, ki je uvedla uporabo več praks soustvarjanja in vključevanja zainteresiranih strani v razprave in oblikovanje strategije. En primer je uvedba platforme Consul za udeležbo državljanov z imenom »Sudjeluj! Križevci«. S to platformo so občani dobili možnost za neposredno vključevanje v načrtovanje občinskega proračuna, razvojno strategijo Križevcev in druge pomembne dejavnosti. Skozi te procese so deležniki in državljani lahko izrazili, kaj se jim zdi nujno za Križevce. Ena od prednostnih nalog je bila skrajšanje preskrbovalnih verig s hrano, kar je pripomoglo k oblikovanju pobude Zdravo Križevci. Posledično so se občani začeli zavedati pomena in možnosti skupnega delovanja in dialoga z mestno upravo. Projekt Zdravo Križevci se je razvil na več delavnicah leta 2020 in poznejših individualnih srečanjih z družinskimi kmetijami, 16 kmetij se je takrat strinjalo, da postanejo jedrni del skupine.

Zgodnji energetske ukrepi v Križevcih so bili financirani iz sheme IPA za predpristopne države EU in hrvaškega sklada za varstvo okolja in energetske učinkovitost.

Sončne strehe Križevci so omogočili občani s svojimi naložbami v obnovljive vire energije. Kampanja množičnega vlaganja je odmevala po vsej Hrvaški, ne le v Križevcih in okolici. Mnogi so želeli biti med prvimi vlagatelji v skupnostni sistem preskrbe z energijo na Hrvaškem, podpirati lokalno skupnost in bili so motivirani za nasprotovanje modelu korporativnih vlagateljev. Tako ni bilo težko zbrati celotnega zneska, potrebnega za namestitev elektrarn.

Projekt Zdravo Križevci se trenutno 100-odstotno financira iz hrvaškega programa razvoja podeželja, vendar bo deloval v smeri samozadostnega podjetniškega modela, ki bo sposoben preživeti. Razvoj KLIK-a in urada za energijo in podnebje sta podprla občina in projekt EIT Climate-KIC Mesta v prihodnosti: jugovzhodna Evropa.

Občina, zlasti sedanji župan in podžupan, je zelo osredotočena na inovativnost in razvoj Križevcev. Odprto delujejo v korist celotne skupnosti ter podpirajo pobude in projekte, ki jih izvajajo občani, nevladne organizacije in podjetniki v mestu. Spodbujajo tudi občane, naj se bolj vključijo v oblikovanje mestnih politik. Tovrstnega občinskega sodelovanja z občani v Križevcih v preteklosti še niso izvajali in tak način odpira veliko novih obzorij, omogoča pobude in tokove podpore.

Priporočila za sledenje temu modelu

Dosedanje izkušnje in spoznanja skupnosti Križevci za tiste, ki bi želeli slediti temu modelu, poudarjajo:

- Za vzpostavitev boljše komunikacije, zaupanja in skupnega delovanja v lokalni skupnosti je treba vzpostaviti organizacijske modele, kot je KLIK, da se ustvari prostor za skupnostno sodelovanje med občani, organizacijami, zunanjimi partnerji in mestno upravo.
- Povezovanje projektov obnovljivih virov energije z drugimi področji, kot je proizvodnja hrane, prispeva k dodajanju nove razsežnosti razvoju skupnosti in ukrepom za boj proti podnebnim spremembam.
- Potrebna je veliko truda za aktiviranje državljanov, da se vključijo v izboljšanje svojega mesta ali skupnosti. Delo na živilskih in energetske projektih je bilo primerno za začetek v Križevcih, hkrati pa je razvijalo bolj robustne modele soustvarjanja in platformo za sodelovanje.
- Pobude za lokalno hrano bi morale dati prednost izobraževanju lokalnih pridelovalcev hrane, da preidejo na ekološko pridelavo in k certificaciji o poreklu in kakovosti z namenom spodbujanja dodane vrednosti. V Križevcih je v tej smeri treba še veliko narediti. Lokalni proizvajalci morajo prav tako biti vključeni v načrtovanje prihodnjih ukrepov in pogovore z občinsko upravo.
- Za KLIK se zdi, da bo prehod na pravno obliko nevladne organizacije (NVO) boljši od sedanjega zadružnega modela. Da bi se zadružne skupnosti lahko primerjale s tistimi v preostali Evropi, se mora zakonodaja na Hrvaškem spremeniti.

Reference

- Članek Zelene energetske zadruge o modelu množičnega financiranja v Križevcih – <https://www.zez.coop/en/crowdfunding-pilot-project-in-cooperation-with-city-of-krizevci-group-financing-for-photovoltaic-power-plant/>
- Članek Zelene energetske zadruge o Sončnih strehah Križevci – <https://zezinvest.community/krizevacki-suncani-krovovi-gradska-knjiznica-franjo-markovic/>
- Platforma za sodelovanje z občani »Sudjeluj! Križevci« – <https://sudjeluj.krizevci.hr/>
- Spletna stran zadruge KLIK – <https://www.zadruga-klik.hr/>
- Spletna trgovina pobude Zdravo Križevci – <https://zdravokrizevci.hr/>
- Sodeluj! Spletna platforma Križevci – <https://sudjeluj.krizevci.hr/>
- Študije primerov Frontier: Raziskovanje novega področja kolektivnih pobud za družbene inovacije na področju energije s celega sveta; Projekt COMETS (2021) – http://www.comets-project.eu/images/deliverables/COMETS_D51_Frontier_CAIs_Report.pdf
- Spletna stran projekta Compile, Križevci – <https://www.compile-project.eu/sites/pilot-site-krizevci/>

- Intervju s Sanelo Mikulčič Šantić, direktorico zadruga in asistentko pri projektu Sončne strehe Križevci, z dne 23. avgusta 2021
- Intervju z Ivano Dubravec, vodjo projektov in zaposleno v Podjetniškem centru Križevci v mestu Križevci, z dne 19. avgusta 2021

8 Krožno gospodarstvo

8.1 Farnham Repair Café

Lokacija: Farnham, Surrey, Združeno kraljestvo

Vodilna organizacija: dobrodelna organizacija Farnham Repair Café

Krožno gospodarstvo

Pregled

Farnham Repair Café običajno deluje vsako drugo soboto v mesecu v cerkvi Spire Church v osrčju Farnhama v Surreyju. Je ena prvih popravljalnic v Veliki Britaniji.

Repair Cafés so brezplačne skupnostne delavnice, na katerih lahko prebivalci skupaj popravljajo, vzdržujejo in/ali podaljšujejo življenjsko dobo svojih polomljenih ali okvarjenih izdelkov. Večina popravljalnic poteka kot redni prostovoljni dogodki, katerih glavni cilj je zmanjšati nastanek odpadkov in ustvariti bolj krožno gospodarstvo. Sistem popravljalnic je zdaj star več kot 10 let, pojavil pa se je na Nizozemskem leta 2009. Tretja raziskava popravljalnic na svetovni ravni (*Global Survey of Repair Cafes*) leta 2020 je pokazala, da je v več kot 35 državah aktivnih več kot 2000 popravljalnic. Popravljavnice je mogoče obravnavati kot del širšega gibanja posameznikov in skupin, ki se dobivajo v formalnih in neformalnih prostorih (tudi v tako imenovanih heklabih, ustvarjalnih laboratorijih in tako imenovanih fablabih – angl. *hackerspaces, makerspaces in fab labs*), kjer razvijajo inovacije na področju izdelave, predelave in popravila izdelkov. To ustvarjalno gibanje postaja vse pomembnejši del lokalnega gospodarskega razvoja.

Farnham Repair Café je dober primer popravljavnice, za katero so na voljo podrobnejše informacije, zahvaljujoč raziskavi, ki jo je opravil njihov partner Centre for Sustainable Design® at the University for the Creative Arts (*Center za trajnostno oblikovanje na Univerzi za kreativne umetnosti*).

Farnham Repair Café je izvedla več kot 60 prireditev s skupno več kot 3000 obiskovalci in opravila več kot 1300 popravil s 66-odstotno uspešnostjo. S poudarkom na reševanju resničnih težav z izdelki v lasti posameznikov, da bi se tako zmanjšala količina odpadkov, je Farnham Repair Café postala ključni del družbenega tkiva Farnhama.

*

Ugotovili smo, da je mogoče številne gospodinjske pripomočke uspešno popraviti z uporabo izkušenj in skupnega znanja znotraj naše naraščajoče skupnosti serviserjev prostovoljcev. Odlična novica je, da s popraviljem prihranimo denar, sredstva, zmanjšamo emisije CO₂ ter se ob tem tudi zabavamo in smo zadovoljni.

- Farnham Repair Café, spletna stran frc.cfsd.org.uk

Pobude, kot je Farnham Repair Café, vodijo peti zeleni val potrošnikov, ki ga bo covid-19 še pospešil, prav tako pa tudi resničnost podnebnih sprememb, ki jih je povzročil človek. V prihodnjih letih pričakujem hitro rastoče gibanje pragmatičnih okoljskih ukrepov, ki jih bodo vodile civilne družbe.

- Martin Charter, pobudnik popravilnice Farnham Repair Café

Podnebne koristi

Pri popravilih v popravilnici Farnham Repair Café je bilo prihranjenih že približno 36 ton CO₂. Ta ocena temelji na metodologiji, ki je bila razvita na podlagi študije o podnebnih vplivih 13 popravilnic v Združenem kraljestvu. Ugotovljeno je bilo, da vsako uspešno popravilo v povprečju prihrani približno 24 kg CO₂ ekvivalenta (ali 10 kg CO₂/kg proizvoda). Ti prihranki so rezultat uspešnih popravil, ki nadomeščajo nakup novih izdelkov, skupaj z nizkimi emisijami nadomestnih delov (več kot v polovici primerov nadomestni deli sploh niso potrebni). Ta raziskava je privedla do tega, da je Farnham Repair Café razvil in zgradil računalno ogljikovega dioksida Repair Café (*Repair Café Carbon Calculator*) na podlagi teže izdelkov, ki je objavljeno na njihovi spletni strani.

Druge koristi

Anketa med strankami »Motivacije, izkušnje in vedenje«, ki sta jo leta 2020 izvedla Farnham Repair Café in Center za trajnostno oblikovanje® na Univerzi za kreativne umetnosti, je pokazala, da so člani skupnosti na splošno zelo zadovoljni s svojimi izkušnjami pri popravilu izdelka. In bolj kot neposredne materialne koristi, povezane s popravljenim izdelkom, številne stranke popravilnice čutijo pozitivno izkušnjo skupnosti in »da smo v tem vsi skupaj«. Njihova želja po spremembi je bila gojena in okrepljena s skupnimi prizadevanji za popravilo izdelkov, namesto da bi jih zavrgli. To ima za posameznike neposredni vpliv na blaginjo in krepi kulturo »Ja, zmoremo!« v skupnosti, tudi v povezavi z drugimi pobudami na področju trajnosti.

Tudi serviserji prostovoljci izražajo zadovoljstvo, da lahko svoje praktične sposobnosti delijo v korist svoje skupnosti in da so njihove sposobnosti cenjene – do danes je bilo v popravilnico

Farnham Repair Café vključenih več kot 70 prostovoljcev. Zaustavitev javnega življenja v času pandemije covid-19 je okrepila zavedanje, kako pomembne so socialne interakcije v popravilnicah, ki privabljajo ljudi in so družbeno koristne, v primerjavi z manjšo interakcijo, ki smo je deležni pri spletnih storitvah. Izkušnje v Farnhamu so pokazale, da so bile družbene koristi udeleževanja in vključenosti še posebej velike za starejše člane skupnosti, tako za prostovoljce kot tudi za stranke.

Doslej več kot 1.300 popravil v Farnhamu je lokalnim prebivalcem prihranilo več kot 105.000 funtov. Popravilnice lahko pomagajo tudi iskanju morebitnih strank za lokalno gospodarstvo, ki opravlja storitve izdelave in popravil, kadar na kraju samem nečesa ni mogoče preprosto popraviti, čeprav to v primeru Farnhama ni bilo prednostno.

Tudi zunaj Farnhama njihov primer prispeva k širšemu kulturnemu premiku v Združenem kraljestvu za večje ohranjanje in ponovno uporabo izdelkov na lokalni ravni. Center za trajnostno oblikovanje® na Univerzi za kreativne umetnosti in Farnham Repair Café sta gostila prireditve in spletne seminarje – na primer organizirala sta prvo britansko konferenco popravilnic (*UK's 1st repair café conference*), ki se je je udeležilo več kot 80 popravilnic.

Poleg podnebnih koristi tudi druge okoljske koristi izvirajo iz dejstva, da je popravilnica Farnham odlagališčem odpadkov doslej prihranila več kot 3,8 tone proizvodov.

Organizacijski model

Leta 2017 je bila popravilnica Farnham Repair Café registrirana kot samostojna britanska dobrodelna ustanova. Od takrat se je razvila v sodelovanju s Centrom za trajnostno oblikovanje® na Univerzi za kreativne umetnosti, mestnim svetom Farnham in cerkvijo Spire.

Farnham Repair Café sta Center za trajnostno oblikovanje® na Univerzi za kreativne umetnosti in Prehodno mesto Farnham (*Transition Town Farnham*) prvotno ustanovila kot projekt sodelovanja brez posebnega pravnega statusa. Ta ureditev je bila uporabna v začetni fazi, saj je delovanje zagotavljalo Prehodno mesto Farnham. Vendar je odnos sčasoma postajal zahtevnejši zaradi razhajanj v viziji, pričakovanjih in izkušnjah med vpletenimi posamezniki.

Danes je dobrodelna organizacija Farnham Repair Café vodena poslovno. Skrbniki v upravnem odboru imajo izkušnje kot višji vodje ali direktorji podjetij, pa tudi kot serviserji/prostovoljci.

Omogočanje sprememb

Zavedajoč se, da je treba trdo delati, da bi »ljudje dejansko stopili skozi vrata«, je bil uporabljen širok nabor komunikacijskih metod za privabljanje tako serviserjev kot tudi strank v popravilnico Farnham Repair Café, vključno z lokalnimi tiskanimi mediji in radiem, e-

trženjem po Facebooku in Twitterju, letaki, predstavitvami lokalnim skupinam, od ust do ust s pomočjo lokalnih družabnih omrežij in namenske spletne strani. Na splošno so bile te komunikacijske metode zelo uspešne, kar dokazuje številčna in trajna udeležba na prireditvah popravljalnice. Treba pa je navesti, da so nekatere starostne skupine močno ali premalo zastopane. Velik delež strank je starejših in žensk, in tako kot številne druge popravljalnice se tudi Farnham dosledno trudi vključevati mlajše ljudi, kot prostovoljce ali v vlogi strank.

Večina popravljalnic ima model financiranja in sredstev, ki temelji na prostovoljstvu: donacije in prispevki za prostor, orodje in opremo – to velja tudi v Farnhamu. Uveljavljeno in vzajemno koristno partnerstvo s krajevno cerkvijo omogoča prostor za popravljalnico, uradno brezplačno, vendar pa popravljalnica za koriščenje prostora običajno cerkvi nameni letno donacijo. Stranke popravljalnice morajo kupiti vse nadomestne dele, ki jih priporočajo serviserji, in so pozvane, da za vsako uspešno popravilo dajo donacijo, ki pa ni obvezna. Te donacije sestavljajo večino prihodkov, ki jih dopolnjuje majhen delež nepovratnih sredstev. Prostovoljci, ki delajo v popravljalnici, prihajajo iz različnih okolij in jim je skupno navdušenje, da namenijo svoj čas in spretnosti za pomoč svoji lokalni skupnosti – majhne pozornosti, kot je večerja za serviserje, prostovoljce in njihove partnerje enkrat letno, so resnično pripomogle k ohranjanju zavzetosti in predanosti prostovoljcev. Kombinacija večinskega dela donacij in prostovoljnih virov dobro deluje na vzdrževanje nizkocenovnega modela popravljalnice Farnham Repair Café. Vendar ta model ne dopušča nadaljnje širitve na druga področja krožnega gospodarstva. Gre za zavestno odločitev, da se ohrani osredotočenost popravljalnice, medtem ko bi bile potrebne druge dopolnjevalne pobude za doseganje celovitejše spremembe v smeri krožnega gospodarstva v Farnhamu.

Zmanjšanje tveganja je za popravljalnico Farnham Repair Café ključni izziv, dobrodelna organizacija je sklenila zavarovanje javne odgovornosti in zavarovanje odgovornosti za proizvode. To je bilo kar zahtevno, saj je le nekaj zavarovalnic ali posrednikov razumelo popravljalnice in dejanska tveganja, povezana s popravilanjem izdelkov, ter je zato zahtevalo kar nekaj časa in truda.

Priporočila za sledenje temu primeru

Izkušnje Farnhama kažejo, da je za podobne pobude pomembno:

- Razvijte jasno vizijo in ambicije z močnim jedrom prostovoljcev, ki so pripravljeni redno usklajevati in voditi popravljalnico, s prilagodljivostjo za širitev skupine prostovoljcev, da tudi ti lahko prispevajo svoj čas in energijo. Ustanovitev usmerjevalne skupine ali odbora z izkušnjami pri vodenju podjetij se je prav tako izkazala za pomembno prednost.
- Pomembno je, da se sodelovanje preizkusi že na začetku razvoja pobude, da se prepričate, da so vizija, zavzetost in pričakovanja v osrednji skupini in s partnerji usklajeni.

- Vzpostavitev dobrega partnerstva z lastniki prostora, kjer se bodo dogodki odvijali, bo ključna, zlasti kadar gre za obojestransko korist, ki znižuje stroške. Prepričajte se, da je lokacija primerna za popravila, hkrati pa lahko dostopna širši skupnosti. V Farnhamu se je mestna cerkev izkazala za najboljšo možnost.
- Morda bi bil koristen bolj formalni organizacijski model, kot je v primeru dobrodelne ustanove Farnham. Tudi pri manj formalni strukturi je pomembno jasno opredeliti vloge, odgovornost in partnerstva ter se odločiti, kako se bosta upravljala financiranje in morebitno zavarovanje. Če ustanavljate novo organizacijo, se je smiselno dogovoriti, ali bo njeno poslanstvo zgolj upravljanje popravilnice, kot v Farnhamu, ali pa bo cilj širša sprememba v smeri krožnega gospodarstva, pri čemer bo popravilnica zgolj ena od zgodnjih pobud.
- Dobro komuniciranje prek različnih medijev bo bistveno za vzpostavitev in ohranjanje zanimanja, podpore, prostovoljcev in strank za popravilnico. Dobro premislite, kako pritegniti široko skupino posameznikov, pri čemer upoštevajte, da imajo številne popravilnice težave, ko želijo pritegniti mlajše.
- Družbene in okoljske vplive spremljajte od samega začetka, saj ti podatki resnično pomagajo ohraniti in povečati zanimanje in podporo. V Farnhamu je k temu pripomoglo partnerstvo s Centrom za trajnostno oblikovanje®.

Repair Café International podpira lokalne skupine pri ustanavljanju lastnih popravilnic po vsem svetu, tako da jim nudi zagonski komplet idej, smernice in predlogo za manjše prostovoljne donacije, kar je na začetku lahko zelo koristno.

Reference

- Spletna stran Farnham Repair Café – <https://frc.cfsd.org.uk/>
- Računalo ogljikovega dioksida Farnham Repair Caféja – <https://frc.cfsd.org.uk/index.php/rc-carbon-calculator-standard/>
- Spletna stran Repair Café International – <https://www.repaircafe.org/en/>
- Farnham Repair Café, videoposnetek – <https://www.youtube.com/watch?v=ip4u0fUw9jo>
- Povzetek ugotovitev raziskave vpliva britanskih popravilnic na zmanjšanje emisij toplogrednih plinov (Privett; 2019) – https://frc.cfsd.org.uk/wp-content/uploads/2019/11/Summary-findings-of-study-into-UK-Repair-Cafee%CC%87s-impact-on-GHG-emissions_v1.5.pdf
- Farnham Repair Café: anketa med strankami »Motivacija, izkušnje in vedenje« (Charter; 2020) – <https://cfsd.org.uk/wp-content/uploads/2020/11/Farnham-Repair-Cafe-Customers-Report-November-2020-FINAL.pdf>
- Tretja raziskava popravilnic na svetovni ravni: povzetek ugotovitev (Spekkink, Rödl in Charter; 2020) – https://cfsd.org.uk/wp-content/uploads/2020/03/RC_Report_Final_2020-03-05.pdf

- Članek Repair Cafés (Charter; 2018) – https://research.uca.ac.uk/3920/1/jopp_issue12_vol3of3-Charter-repair-cafes-article.pdf
- Intervju z Martinom Charterjem iz Centre for Sustainable Design® at the University for the Creative Arts z dne 3. avgusta 2021

8.2 Humana Nova

Lokacija: Čakovec, Hrvaška

Vodilna organizacija: Humana Nova

Krožno gospodarstvo, upravljanje virov

Pregled

Socialno zadrugo Humana Nova so leta 2011 ustanovile štiri nevladne organizacije in nekaj zasebnikov iz Medžimurske županije na Hrvaškem. Gre za socialno podjetje, ki je bilo ustanovljeno kot odgovor na lokalno krizo zaposlovanja, saj so se lokalne tekstilne tovarne sesule. Izguba delovnih mest je še posebej prizadela starejše krojače in delavce z zdravstvenimi težavami, ki so le s težavo sledili vedno večjemu povpraševanju po proizvodu.

Humana Nova zbira tekstil, ki ga ljudje prinesejo neposredno, pustijo v enem od njihovih zbiralnikov ali pa ga poberejo na površinah za recikliranje pri lokalnih komunalnih podjetjih, s katerimi sodelujejo. Uporabne ali nosljive kose zbranih oblačil dajo v prodajo v svojih trgovinah z rabljenimi oblačili. Iz neuporabnih kosov tekstila nato:

- izberejo bombaž, ki ga nato razrežejo na industrijske krpe in ga znova prodajo industrijskemu sektorju;
- pridobijo surovine za proizvodnjo recikliranih proizvodov;
- preostanek tekstila predelajo v sodelovanju s partnerjem Regeneracija Zabok, kjer gre skozi postopek mletja in recikliranja v dragocene surovine in netkane tekstilne materiale.

Ekipa Humana Nova vključuje 38 ljudi, od tega 23 invalidov in 12 pripadnikov drugih marginaliziranih skupin. Ne postavljajo individualnih zahtev glede količine proizvodnje, temveč omogočajo svojim zaposlenim, da v skladu s svojimi sposobnostmi kar najbolje prispevajo k ustvarjalnemu in krožnemu gospodarstvu. Številne izdelke, ki jih prodaja zadruga, so oblikovali krojači, po katerih so kreacije tudi poimenovane.

Humana Nova s svojim modelom in procesom zavrženemu tekstilu, ki ga zbere, povrne uporabnost, lokalnim prebivalcem pa daje priložnost za dostojno zaposlitev in življenje.

*

Ker nimamo šefa v klasičnem pomenu besede, gre za drugačen pristop k delu, bolj imamo občutek, da je to naše, saj je večina zaposlenih hkrati tudi zadružnikov. Za nas ni težava, da porabimo več časa za opravljanje dela. [Humana Nova] mi je pomagala, da sem se lažje spopadla s svojo diagnozo, da sem bolj neodvisna in bolj odprta.

– Tea Vukelić, članica zadruga, šivilja in učiteljica, obolela za multiplo sklerozo

Vsi bi skupaj peli. Besedilo te pesmi je še vedno na naši stari spletni strani. Začeli smo se zavedati. Postavili smo se v krog, se spogledali in nekdo je začel pripovedovati zgodbo o vrednotah, skupnosti, strpnosti in skrbi za druge. Naš cilj je bil postati vodilni v socialnem podjetništvu in biti zgled drugim.

– Ivan Božić, direktor zadruga

Podnebne koristi

Z zbiranjem, razvrščanjem, ponovno uporabo in recikliranjem oblačil Humana Nova zmanjšuje emisije CO₂, ki nastajajo pri običajnem zavrženju tekstila, pa tudi porabo pitne vode, gnojil in pesticidov, ki se uporabljajo pri proizvodnji surovin za proizvodnjo tekstila.

Do leta 2020 so zbrali in predelali 2000 ton tekstila. Evropska agencija za okolje (EEA) ocenjuje, da proizvodnja tekstila ustvari okoli 15–35 ton CO₂ na tono tekstila. Pri upoštevanju tega bi se s podaljšanjem življenjske dobe 2000 ton tekstila (če bi to nadomestilo 2000 ton nove proizvodnje tekstila) izpust CO₂ zmanjšal za 30.000–70.000 ton.

Druge koristi

Humana Nova aktivno prispeva k zmanjševanju revščine, trajnostnemu razvoju lokalne skupnosti in ohranjanju narave. Kot neprofitna zadruga Humana Nova vlaga dobiček v ohranjanje delovnih mest, ustvarjanje novih ter nadaljnji razvoj in širitev poslovanja – vse v dobro skupnosti. Njihov glavni cilj je družbeni vpliv, ne ustvarjanje dobička. Usmerjajo jih tako družbeni kot komercialni cilji, zadruga pa vodijo skupaj, pri čemer upoštevajo demokratična načela.

Primarna družbena korist njihovega dela je zaposlovanje ljudi, ki bi jih sicer osrednje gospodarstvo najverjetneje marginaliziralo – invalidov in posameznikov z zdravstvenimi težavami. Ne gre le za zaposlovanje, ampak bolj za prostor za vzajemno proizvodnjo in opolnomočenje prek lokalnega sodelovanja.

Proizvodnja tekstila po vsem svetu prinaša tudi resne okoljske in družbene posledice v celotni dobavni verigi, od industrializirane proizvodnje bombaža do tovarn oblačil z zelo slabimi pogoji

za zaposlene. Vsaka tona tekstila, ki ga je Humana Nova reciklirala in predelala, je pomagala pri preprečevanju teh posledic in zmanjšala količino odpadkov na lokalnih odlagališčih ali v sežigalnicah. Kadar uporabljajo nove materiale, jih pridobivajo čim bolj lokalno in od ekološko certificiranih dobaviteljev.

Organizacijski model

Humana Nova je zadruga, odgovorno socialno podjetje, ki se osredotoča na reševanje družbenih in okoljskih težav, donose pa vlaga v nadaljnji razvoj poslovanja.

V skladu z zakonom o hrvaških zadrugah je zadruga gospodarski subjekt, v katerem se samostojni podjetnik povezuje z drugimi zasebnimi ali pravnimi osebami ter tako prispeva k lastnemu in skupnemu razvoju. Odločanje v zadrugi temelji na načelu en član, en glas.

Humana Nova ima člane, ki so tako društva kot posamezniki, ki so prepoznali vrednost pobude in možnosti, ki jih daje vključevanje invalidov ter drugih družbeno izključenih skupin v proizvodnjo kakovostnih in iskanih izdelkov. Člani so pripravljeni pomagati pri razvoju in vzdrževanju zadruge ter lokalne skupnosti z lastnim delom in finančnimi vložki. Večina delavcev Humane Nove je tudi članov zadruge, sodelujejo pri delitvi odgovornost in sprejemanju skupnih odločitev.

Humana Nova ustvarja prihodke od prodaje svojih izdelkov v spletni in fizični trgovini, na različnih sejmih in prireditvah ter v sodelovanju z več kot devetdesetimi podjetji, za katera izdelujejo tekstilne izdelke po meri. Ves dobiček se v zadrugi nameni za izplačila plač zaposlenim, razvoj podjetja in izobraževanja za zaposlene.

Omogočanje sprememb

Lokalne oblasti ali njihova komunalna podjetja morajo v skladu s predpisi EU zbirati tekstil, vendar pogosto nimajo jasne rešitve, kaj s temi odpadki storiti. Humana Nova je to videla kot priložnost, da ponudi možnost za podaljšanje življenjske dobe tekstilnih odpadkov in razvije trajnostni poslovni model. Preden je Humana Nova začela delati kot zadruga, so z anketo v javnosti zbrali tudi dodatne podatke o tekstilnih odpadkih v gospodinjstvih.

Ustanovitev podjetja Humana Nova so omogočile naložbe skupnosti, tako v časovnem kot v finančnem kapitalu. Čeprav so bila prva leta zahtevna, jim je s podjetji in organizacijami uspelo skleniti pogodbe za večje dobave, saj so pridobili širše priznavanje zastavljenih družbenih ciljev. To je pripomoglo pri stabilizaciji prihodkov in uspešnosti poslovanja.

Humana Nova sodeluje z lokalnimi županijskimi komunalnimi podjetji iz Preloga, Čakovca in Murskega Središča. Na primer, eden od dragocenih komunikacijskih kanalov s skupnostjo je bil pošiljanje pism z računi za komunalne storitve kot del širše oglaševalske kampanje. Cilj prvega oglaševalskega pisma je bil povečati njihovo prepoznavnost v skupnosti pri ponujanju

rešitve za tekstilne odpadke. Poznejša pisma so bila obvestila o možnostih zbiranja in velikem zbiranju tekstilnih odpadkov na 26 lokacijah. Ta akcija je bila uspešna, saj so v enem dnevu zbrali 50 ton tekstila.

Priporočila za sledenje temu primeru

Na podlagi lastnih izkušenj iz razvoja socialnega podjetja, ki deluje v smeri krožnega gospodarstva, ima Humana Nova naslednja priporočila za druge skupnosti:

- Razvoj kulture učinkovitega ločevanja odpadkov v skupnosti je ključnega pomena za polno delovanje lokalnih krožnih sistemov.
- Preden se odločite za poslovni model, proučite ustrezne zakone in predpise, pa tudi strategije države in EU, da pridobite informacije o tem, kateri model je najboljši za vašo idejo in kakšne so prednosti ali pomanjkljivosti tega modela.
- Premislite, kaj potrebujeta skupnost in trg, zberite podatke in opravite potrebne raziskave. Prizadevajte si za vzpostavitev zgodnjih partnerstev in pogodb, ki zagotavljajo stabilnost prihodkov.
- S svojim delom poskušajte reševati neposredne težave, s katerimi se trenutno spopada vaša okolica, na primer socialno zaposlovanje.

Reference

- Intervju z Ivanom Božićem, direktorjem zadruga, z dne 27. avgusta 2021
- Spletna stran podjetja Humana Nova – <https://humananova.org/>
- Članek o podjetju Humana Nova v publikaciji Žene i mediji – <https://www.zeneimediji.hr/humana-nova-ove-zene-znaju-sto-s-viskom-odjece-kojeg-se-zelimo-rijesiti/>
- Članek o podjetju Humana Nova v publikaciji VoxFeminae – <https://voxfeminae.net/vijesti/outlet-humana-nova-za-lokalnu-zajednicu-smanjenje-siromastva-i-ocuvanje-prirode/>
- Članek o podjetju Humana Nova v publikaciji Kružna ekonomija – <https://kruzna-ekonomija.com/2018/10/30/pozitivni-primjer-humana-nova/>
- Članek o podjetju Humana Nova v publikaciji Telegram – <https://www.telegram.hr/velike-price/zaposlio-je-nepravredno-odbacene-ljude-slijepe-starije-rome-sad-zajedno-grade-biznis-i-rasturaju/>
- Poročilo o tekstilu v evropskem krožnem gospodarstvu; Evropska agencija za okolje (2019) – <https://www.eea.europa.eu/publications/textiles-in-europes-circular-economy>
- Videoposnetek »Humana Nova v zakulisju« – <https://youtu.be/HyUYNN46xjM>

8.3 Baterkaren

Lokacija: Trnava, Slovaška

Vodilna organizacija: SVDM s.r.o.

Krožno gospodarstvo, upravljanje virov

Pregled

V Trnavi na Slovaškem je bil leta 2019 ustanovljen prvi center za ponovno uporabo in trajnostno življenje z imenom Baterkaren (svetilka). Baterkaren je socialno podjetje, ki jasno pove, da »obstanejo in padejo na skupnosti«.

Baterkaren kot ideja sestoji iz sistema knjižnice stvari, izmenjave knjig, centra za ponovno uporabo, lekarne brez embalaže, ki ponuja naravno kozmetiko in okolju prijazne gospodinjske potrebščine, prireditvenega prostora za delavnice in seminarje ter prostora, v katerem lahko popijete kavo. Organizirajo redna srečanja, s katerimi spodbujajo skupnost, da te prostore in sisteme uporabi za izmenjavo, ponovno uporabo in oživitev izdelkov, ki bi jih sicer zavrgli.

Baterkaren s svojo ponudbo in aktivnostmi uči in spodbuja ljudi k zavestnemu in trajnostnemu načinu življenja na dostopen in izvedljiv način. Kot socialno podjetje ima dobrodelno in družbeno razsežnost ter želi biti privlačno kot kraj, kjer se lahko sprostite ob skodelici kave s prijatelji in tako napolnite svojo »svetilko/luč«. Ustanovitelji Baterkarena in njegovi glavni zaposleni obiskovalce učijo, kako voditi gospodinjstvo bolj trajnostno, organizirajo različne tečaje, pišejo e-knjige ter predavajo z namenom nuditi koristne informacije o trajnosti in krožnem gospodarstvu. Delajo tudi z mladimi in prostovoljci v okviru projekta Green newsroom (Zelena redakcija) ter organizirajo okoljsko izobraževanje za odrasle in otroke.

Glavni cilj Baterkarena je preprečiti nastanek odpadkov in vsak mesec dajo v promet več kot 1.000 predmetov za ponovno uporabo. Običajno imajo približno 400 obiskovalcev na mesec, vendar se je število obiskovalcev zmanjšalo zaradi pandemije covida-19.

*

Tukaj je dobrodošel vsak. Za nas je pomembno, da ustvarimo prostor, v katerem se ljudje dobro počutijo, in podpiramo jih na poti do trajnostnega življenja. Ne gremo v skrajnosti; menimo, da imajo že majhni koraki posameznikov velik vpliv na dejanja drugih in na svet, v katerem živimo. Ljudi poskušamo motivirati in jim dati občutek, da je na primer dajanje prednosti rabljeni knjigi pred novo knjigo hvalevredno.

– Janka Reháková, ustanovitelj

Baterkaren je čudovit kraj z dušo, kjer se lahko za nekaj časa umirite in si znova napolnite um s kavo in rabljeno knjigo.

– Janka Kováčová, prebivalka mesta Trnava

Podnebne koristi

Ob ustanovitvi se ustanovitelji Baterkarena niso posebej osredotočali na neposredni vpliv njihovega dela na podnebje, temveč so se osredotočili na to, kako bi lahko participativne, izobraževalne in praktične dejavnosti pomagale skupnosti, da postane bolj krožna in trajnostna.

Med svojim delom s člani skupnosti se Baterkaren izogiba uporabi surovin in ustavi materiale, ki so na poti na odlagališča. Vsak dan znova uporabijo in reciklirajo predmete ter s svojimi dejanji iz prve roke uporabljajo načela krožnega gospodarstva. Cilj je normalizirati kulturne spremembe, ki so v skupnosti potrebne za napredek v smeri širših in kompleksnejših ukrepov za razogljičenje.

Dokazano je, da imajo pobude, kot je Baterkaren, osredotočene na krepitev sodelovanja skupnosti, krepitev znanja in spodbujanje doseganja trajnostne vrednosti, dolgoročne koristi v smislu odpornosti na krize, vključno s podnebnimi spremembami.

Druge koristi

Baterkaren načela krožnega gospodarstva uporablja v vsakdanjem življenju tako, da ponuja preproste rešitve, kot so organizacija rednih izmenjav, vodenje knjižnice stvari in trgovine rabljenih predmetov, ter gosti pogovore in delavnice o trajnostnem življenju in ravnanju z odpadki. Glavni poudarek njihovega dela je spodbuditi skupnost k ponovnemu premisleku o potrošniškem vedenju in ponuditi sveže ideje v zvezi s trajnostnim življenjskim slogom. Okoljski vplivi Baterkarena izhajajo iz zmanjšane količine odpadkov, s tem, da predmeti in materiali, ki bi sicer pristali na odlagališčih, dobijo novo življenje. Aktivno delajo na zmanjševanju družbenih in ekoloških vplivov hiperpotrošništva, saj je sprememba vedenja eden najkompleksnejših in bistvenih izzivov, s katerimi se skupnosti spoprijemajo pri zmanjševanju družbenih in okoljskih vplivov.

Baterkaren si prizadeva tudi za podporo lokalnim podjetjem, pravično trgovino in izboljšanje socialnih pogojev delavcev, za izboljšanje družbene enakosti. Na primer, v trgovini lahko najdete mila, ki jih izdelujejo ženske v azilni hiši Tamara v Trnavi, kar članu skupnosti omogoča, da z nakupom enega samega mila plača eno noč v azilu za eno žensko. Podpirajo in sodelujejo tudi z drugimi neprofitnimi organizacijami in združenji, ki delijo skupni cilj enakosti, trajnosti in/ali socialne pravičnosti.

Organizacijski model

Baterkaren deluje kot fizični prostor socialnega podjetja SVDM s.r.o., enega prvih na Slovaškem. Izraz »socialno« ima na Slovaškem širši pomen in vključuje zagotavljanje kulturnih, zdravstvenih, izobraževalnih in okoljskih storitev. S spodbujanjem splošnega interesa družbe kot celote naj bi model socialnega podjetja premagal tradicionalno lastniško usmerjenost, ki je običajno značilna za tradicionalne zadruge.

Dva ustanovitelja, ki upravljata vsakodnevno poslovanje in strateški razvoj podjetja, sta pri ustanovitvi Baterkarena sodelovala s SaUvedom Circular Hub.

Omogočanje sprememb

Baterkaren deluje po načelu oblikovanja svojega dela glede na potrebe in želje skupnosti, pri čemer se osredotoča na praktične ukrepe in krepitev znanja, ki bodo za skupnost koristni. Uvedli so vrsto načinov sodelovanja v skupnosti, vključno s tečaji za šole, srečanja in spletnimi seminarji, nudili so svetovanja ena na ena in izvedli revizije. Spoznali so, da je za učinkovito sodelovanje v skupnosti najbolj koristno zaupanje, ki so si ga prizadevali zgraditi že pred odprtjem Baterkarena, zdaj pa ga krepijo s svojimi aktivnostmi. Aktivno so vključeni v različna področja skupnostnih dejavnosti in se nenehno seznanjajo s potrebami in težavami v lokalni skupnosti ter se jim prilagajajo. To je omogočilo, da je Baterkaren postal sinonim za zaupanje in sprejemanje ter so pogosto »most« med tistimi v stiski in darovalci hrane, oblačil in drugih potrebnih stvari.

Da bi olajšali postopek pridobivanja in zbiranja izdelkov za ponovno uporabo, je Baterkaren razvil različne sisteme delovanja. Vsak dan pobirajo stvari med odpiralnim časom. Ker so prostor in zmožnosti omejeni, delujejo predvsem po sistemu zamenjave. Ljudje jim teden dni pred zamenjavo sporočijo, kaj želijo prinesiti, nato pa se z njimi posamično dogovorijo o logistiki.

Da bi olajšali »knjižnični« sistem izposoje, so na svoji strani na Facebooku ustvarili album, imenovan »izposoja stvari«, v katerem lahko posamezniki vidijo stvari, ki so na voljo, in kontaktni obrazec, s katerim si to stvar lahko izposodijo neposredno od lastnika. Ta sistem se je osredotočil na stvari, ki jih ljudje ne uporabljajo pogosto in jim jih zato ni treba imeti v lasti. Hkrati pa morajo biti primerne za izposajo, kar pomeni, da se ne obrabijo hitro. Na primer, na voljo so pripomočki za beljenje stanovanja, ne pa tudi čopiči in barve.

Na Slovaškem je število finančnih instrumentov, prilagojenih potrebam socialnih podjetij, še vedno precej omejeno, zato se Baterkaren trenutno financira iz lastnih sredstev in je v veliki meri odvisen od prostovoljcev. Baterkaren se večinoma financira z vstopnicami za prireditve in zaslužkom od določenih izdelkov. Za pridobivanje dodatnega dobička so ustanovili spletno trgovino, iz katere prodajajo in dostavljajo blago po vsej Slovaški.

Baterkaren se je odločil, da ostane politično nevtralen, in občine ali drugih vladnih organov niso zaprosili za nepovratna sredstva ali finančno pomoč.

Priporočila za sledenje temu primeru

Kot novoustanovljeno socialno podjetje, ki je sicer pred tem delovalo že precej časa, so ustanovitelji Baterkarena delili nekaj svojih izkušenj in nasvetov, kako začeti in nadaljevati:

- Poiščite podobno misleče v svoji skupnosti – vedno obstaja nekdo, ki ima enake težnje in cilje. Preverite, kaj si lahko skupaj zamislite.
- Povežite se z več člani svoje skupnosti, prisluhnite njihovim potrebam in temu prilagodite svoje storitve. Začnite z majhnim in nato razširite svoje storitve.
- Ne jemljite velikih posojil. Z manj je mogoče ustvariti več, dolg pa vam bo dolgoročno otežil delo. Poiščite sisteme delovanja, ki ustrezajo vašim prostorskim in časovnim omejitvam, da jih boste lahko vzdrževali.
- Naj bo vaše delo manj povezano z obsojanjem in zasmehujočimi nasveti ali informacijami ter bolj s predajanjem praktičnega in stvarnega znanja/veščin, ki bodo koristile tako posamezniku kot tudi skupnosti.

Reference

- Spletna stran Baterkaren – <https://baterkaren.sk/>
- Spletna stran SaUvedom – <https://sauvedom.sk/>
- Članek o Baterkaren; Sashe – <https://www.sashe.sk/baterkaren/journal/uz-ste-poculi-o-baterkarni>
- Članek o Jani in Simoni; Refresher – <https://refresher.sk/90035-Jana-a-Simona-zalozili-prve-re-use-centrum-na-Slovensku-kde-si-pozicias-zmrzlinovac-alebo-vymenis-stare-knihy-za-nove-Rozhovor>
- Članek o Baterkarenu; Interez – <https://www.interez.sk/janka-a-sim-vytvorili-prve-re-use-centrum-na-slovensku-baterkaren-spaja-ludi-v-okoli-trnavy/>
- Članek o Baterkarenu; Trnava Live – <https://www.trnava-live.sk/2019/09/12/v-trnave-otvaraju-baterkaren-miesto-pre-udrzatelny-sposob-zivota-nakupy-vyrobu-veci-ale-aj-kurzy-a-prednasky/>
- Intervju Simona Hlaváčová in Janka Reháková z dne 16. avgusta 2021

9 Hrana

9.1 Common Unity Project Aotearoa

Lokacija: Lower Hutt, Nova Zelandija

Vodilna organizacija: Common Unity Project Aotearoa

Hrana, krožno gospodarstvo, mobilnost, upravljanje virov

Pregled

Projekt Common Unity Project Aotearoa uporablja pristop, ki temelji na prednostih, pri obnavljanju zmogljivosti in blaginje skupnosti v Lower Huttu na Novi Zelandiji. Njihovo poslanstvo je »zagotoviti, da ima vsak otrok vas« – z drugimi besedami: gre za kolektivno delovanje skupnosti za zadovoljevanje potreb otrok zdaj in v prihodnosti. Njihov moto je: »Oprimo se drug na drugega, da okrepimo našo skupnost od znotraj navzven.«

Njihovo delo se je začelo leta 2012 s pilotno pobudo, da se neuporabljeno nogometno igrišče osnovne šole Epuni spremeni v mestni vrt, ki bi pomagal nahraniti šolske otroke. Od tam je projekt Common Unity Project Aotearoa prerasel v krovno organizacijo, ki podpira in upravlja mrežo 14 socialnih podjetij, med drugim so to:

- Urban Kai Farms – preoblikovanje dvorišč, šol in ustanov v produktivne mestne kmetije na območju Hutt Valley. Trenutno obratuje mreža 12 mestnih vrtov – 4 v zaporu Rimutaka, 1 v šoli Epuni, 2 v vzgojnem domu za mlade in 6 na dvoriščih ljudi. Proizvode uporabljajo kavarna Remakery Café, Urban Kai Kitchen in Common Grocer.
- Kavarna Remakery Café, ki deluje na sedežu projekta Common Unity Project Aotearoa, je klasična lokalna kavarna, kjer domačini dobijo odlično hrano in kavo, hkrati pa ustvarja prihodke za podporo drugim podjetjem.
- Unity Kitchen and Catering je samozadostna, namensko zgrajena skupnostna kuhinja, ki ponuja čudovito, globalno navdihnjeno hrano, pripravljeno iz pridelkov s kmetij Urban Kai Farms. obroki se prodajajo posamično in prek storitev cateringa, na tisoče obrokov (enake kakovosti, kot jih prodajo) pa dobijo šole in člani skupnosti v stiski.
- The Common Grocer – območje Epuni je bilo sodobna živilska puščava brez dostopnega ustreznega supermarketa, zato je projekt Common Unity Project Aotearoa ustanovil prvo nizkocenovno trgovinsko zadrugo z živili v lasti članov, ki posluje brez plastike, v regiji Wellington. Zadrugniki skupaj vodijo trgovino in plačujejo majhno pristojbino za dostop do hrane in izdelkov za dom po veleprodajnih cenah. Članov je več kot 300.
- ReCycled Rides Community Bike Kitchen – upravlja delavnice za popravilo in izdelavo koles, ki proizvajajo vozni park recikliranih in prenovljenih koles, ki jih nato posojajo

članom skupnosti v zameno za njihovo prostovoljno delo. To pomaga pri premagovanju izzivov mobilnosti, s katerimi se srečujejo številne lokalne družine.

- One Small Piece – pletilna skupina, ki uporablja le reciklirano in znova uporabljeno volno.
- Sew Good Cooperative – tečaji, delavnice, knjižnica zbranih tkanin in skupna proizvodnja izdelkov za prodajo.
- Unity Exchange Timebank – komplementarni valutni sistem, v katerem si člani skupnosti izmenjujejo ure storitev/dela po načelu, da je vrednost ure vsakega vloženega truda enaka.
- Projekt Sunshine Aotearoa – šole pridelujejo sončnice in pridelano seme pošiljajo v druge šole, s to pobudo se zbirajo donacije, sredstva pa so se otroci odločili vložiti za zagon Honey Collective (medene skupnosti).
- Beeple Honey Collective – državljani lahko plačajo, da imajo na svojem posestvu vzdrževan čebelnjak. Poudarek je na podpori ekosistemskim storitvam čebelarjev in lokalnim delovnim mestom, med pa se razdeli med gostitelje panjev in šole, nekaj ga tudi prodajo. Trenutno imajo več kot 80 aktivnih panjev, v katerih so proizvedli več kot 3 tone medu.

Vsako od teh podjetij podpira podporno osebje, sodeluje pa tudi širša mreža lokalnih prostovoljcev.

*

Mislim, da se bomo s podnebnimi spremembami, ki prihajajo, morali naučiti, kako pridelati večji del svoje hrane, kar po mojem mnenju v večji meri gradi odpornost. Ker se zlasti s to organizacijo ... ljudje učijo veščin, ki bi jih sicer v preteklosti večina ljudi že imela. Ampak veste, brez zamere, sodobna družba in mlajši ljudje ne znamo vrtnariti.

– Emily, mlajša udeleženka pri projektu Common Unity Project Aotearoa

Želeli smo resnično poskusiti spremeniti dojemanje, da moramo mnogi samo zato, ker imamo res zelo nizke dohodke, jesti najslabšo hrano.

– Julia Milne, ustanoviteljica Common Unity Project Aotearoa

Vrtnarjenje je, medtem ko sem bil zaprt, pomenilo, da sem se počutil povezanega ... Bil sem del nečesa pomembnega. Po tako dolgem času je bilo strašljivo zapustiti zapor, a počutil sem se varnega in del skupnosti, s katero sem že začel sodelovati.

– nekdanji kaznjenec zapora Rimutaka

Podnebne koristi

Common Unity Project Aotearoa ljudem omogoča, da se s podnebnimi ukrepi ukvarjajo na preproste in vsakdanje načine, ki spodbujajo celostno in kolektivno blaginjo. To je poudarjeno tudi v pregledu njihovega dela, ki sta ga pripravila Victoria University in Landcare Research, ki navaja, da Common Unity Project Aotearoa prikazuje pomen razvojnih pobud, ki jih vodijo skupnosti, za prilagajanje na podnebne spremembe, saj vključenosti in delovanja na področju podnebnih sprememb ni mogoče ločiti od širših dolgoročnih razvojnih procesov skupnosti, ki zahtevajo kolektivno lokalno ukrepanje. Poudarek projekta Common Unity Project Aotearoa na varnosti preskrbe s hrano in ponovni izgradnji kolektivnih veščin je ključni vidik zagotavljanja dobrega počutja lokalnega prebivalstva v luči spopadanja s podnebnimi spremembami.

Medtem ko projekt Common Unity Project Aotearoa primarno ne opisuje svojega poslanstva in dela v smislu prilagajanja podnebnim spremembam ali blaženja njihovih učinkov, je večina socialnih podjetij zasnovana za povečanje lokalne trajnosti. Osredotočajo se tudi na odpravljanje temeljnih razlogov za ranljivost, zlasti netrajnostne potrošnje, družbene izolacije in gospodarske neenakosti. Njihovo delo ponazarja, kako lahko projekti, ki jih sproži skupnost, učinkovito vključijo ljudi v vsakodnevne preobrazbene spremembe, osredotočene na zadovoljevanje takojšnjih potreb. To nato pomaga izboljšati kolektivno odpornost in znanje ljudi, ki se morda tradicionalno ne bi odzvali na procese, povezane s podnebnimi spremembami, pod vladnim vodstvom. Čeprav se na prvi pogled zdi, da se projekti organizacije Common Unity Project Aotearoa osredotočajo na precej preproste stvari: hrano, kolesa, šivanje itd., je pridružen kolektivni učni proces med generacijami in ljudmi iz zelo različnih delov skupnosti tisti, ki je bistven za izgradnjo lokalnih zmogljivosti, tako za večje podnebne ukrepe kot za odpornost proti zunanjim pretresom. To se uresničuje s pomočjo Emergency Kai Collective, ki se odziva na negotovost preskrbe s hrano v skupnosti, ki je posledica zaustavitve javnega življenja zaradi pandemije covida-19.

Druge koristi

Common Unity Project Aotearoa, ki se osredotoča na sodelovalno ustvarjalnost in praktično produktivnost, pomaga privabiti prostovoljce, ki se počutijo utrujene, osamljene ali trpijo zaradi trajnih travm. Po nekaj časa dela na pobudah organizacije Common Unity Project Aotearoa člani skupnosti poudarjajo koristi za njihovo duševno zdravje, ki izhajajo iz sodelovanja pri ustvarjanju nečesa koristnega za skupnost. Vzajemni pristop, ki temelji na izmenjavi, poučevanju in učenju, pomeni, da lahko udeleženci prispevajo veščine in znanje, za katere menijo, da pogosto niso prav cenjene v drugih vidikih njihovega življenja, na primer pri plačanem delu. Ta vrednost je dodatno okrepljena s sistemom časovne banke. Model Common Unity Project Aotearoa, ki razume spremembe kot stalni kolektivni učni proces, se je izkazal za vključujoči način postopnega izboljšanja blaginje in kolektivnih zmogljivosti skupnosti Lower Hutt.

Večina socialnih podjetij v okviru Common Unity Project Aotearoa spodbuja prakse, ki ljudem omogočajo bolj trajnostno življenje in zmanjševanje njihovega vpliva na okolje. Državljeni opisujejo pozitivno, krepilno in pogosto veselja polno doživetje učenja šivanja, vrtnarjenja ali pletenja, hkrati pa premišlujejo o osebni porabi in kako živeti bolj trajnostno. Rezultat je razvijajoč se, a celostni pristop k družbeno in ekološko trajnostnemu razvoju v skupnosti.

Lower Hutt ima nekaj najbolj rodovitnih zemljišč na Novi Zelandiji in hkrati nekaj najbolj lačnih državljanov. Common Unity Project Aotearoa se osredotoča na reševanje te neusklajenosti z intenzivnim ekološkim kmetovanjem, opolnomočenjem državljanov, da s pridelavo hrane produktivno prispevajo, hkrati pa zagotavlja na tisoče hranljivih obrokov za tiste v skupnosti, ki to potrebujejo. To je neposredna korist za skupnost na področju zdravja in izobraževanja.

Približno 50 kaznjencev, ki delajo na kmetiji v zaporu Rimutaka, proizvede približno dve tretjini celotne količine hrane, proizvedene prek mreže Urban Kai. Vključenost v ustvarjanje vrednosti za širšo skupnost izza žice je v pomoč, ko zapustijo zapor in gredo skozi težak proces ponovne vključitve v družbo, kar je pomembna korist glede na to, da 60 % kaznjencev na Novi Zelandiji v treh letih znova pristane za rešetkami. Gre za enega od pomembnih primerov zahtevnih družbenih prostorov, v katerih Common Unity Project Aotearoa vnaša spremembe.

Organizacijski model

Common Unity Project Aotearoa je registriran kot dobrodelna ustanova. Deluje kot mrežna organizacija skupnosti, ki daje pobude, deluje kot krovna organizacija in podpira lokalna socialna podjetja – s sedežem v centru Remakery v Lower Huttu.

Common Unity Project Aotearoa podpira aktivni upravni odbor ljudi z različnim ozadjem in znanjem, ki vsi prostovoljno namenjajo svoj čas za doseganje boljših rezultatov za skupnost. Sčasoma se je morala vloga odbora razvijati z rastjo organizacije – od velike aktivnosti v zgodnjih pobudah do zagotavljanje večje podpore za strateški in poslovni razvoj. Ta razvoj je občasno pomenil izziv in upravnemu odboru so se morali pridružiti novi člani z različnimi veščinami. Člane upravnega odbora so večinoma našli s povabili in povezavami, čeprav so zanje tudi objavljali razpise. Poleg odbora je bila ustanovljena tudi skupina Prijatelji Common Unity Project Aotearoa, ki jo sestavljajo ljudje, ki so veseli, ko jih pokličejo, da delijo svoje poklicne sposobnosti in znanje, ko se pojavi potreba po tem.

Obsežna prostovoljna ekipa projekta Common Unity Project Aotearoa »graditelji skupnosti« pomaga uresničevati dejanja in prejema podporo osebja, časovne dobropise, pomoč na njihovih vrtovih, vrtnine, kolo za uporabo in/ali med. Osebe in člani upravnega odbora vlagajo čas in energijo v izgradnjo in vzdrževanje te mreže prostovoljcev. Trenutno je na vsakega uslužbenca tako ali drugače vključenih približno deset prostovoljcev. Nekateri prostovoljci so prevzeli tudi vlogo uslužbencev, potem ko so se pobude bolj formalizirale, vendar se je izkazalo, da za nekatere posameznike tak prehod ni ustrezen.

Common Unity Project Aotearoa deluje prek formalnih in neformalnih partnerstev s številnimi drugimi organizacijami in institucijami. Ugotavljajo, da so usklajeni posamezniki ključni, da ta partnerstva delujejo, da svoje organizacije priključijo prizadevanjem – zlasti ko gre za državne subjekte.

Omogočanje sprememb

Procesi soustvarjanja v skupnosti so jedro načina delovanja organizacije Common Unity Project Aotearoa. Osredotočajo se na razvoj praktičnih veščin in znanja posameznikov prek praktičnega skupnega delovanja in izobraževanja v več generacijah. Kateri koli dan lahko v Remakeryju srečate družine, skupino najstnikov, ki opravljajo javne storitve, ali starostnika, ki pomaga pri nenavadnem delu. Različna socialna podjetja privlačijo člane skupnosti različnih starostnih skupin, naborov spretnosti in razpoložljivosti, zato skupaj ponujajo vključujoči nabor možnosti za udeležbo državljanov pri lokalnih spremembah.

Resnično pomembno za pristop k soustvarjanju je bilo osredotočiti se na sredstva in kar najbolje izkoristiti tisto, česar je v skupnosti v izobilju – z namenom premagovati razširjeno miselnost, da je skupnost preveč revna, da bi lahko izpeljala pomembne ukrepe. Osredotočenost na učinkovito rabo lokalnih virov in zlasti tistega, kar bi sicer bilo zapravljeno, omogoča doseganje neverjetnega z relativno nizkimi stroški financiranja. Model trgovanja z urami je bil pomemben mehanizem za to – trgovanje s časom, in ne z denarjem, odpravlja omejitve zaradi finančne revščine in odpira bogastvo tistega, kar ljudje dejansko lahko ponudijo.

Odrta povabila in vprašanja so bila pomembna za začetek sodelovanja. Dogodek v času kosila, osredotočen na odprto vprašanje »Koga zanima vrtnarjenje na dvorišču?«, je zagotovil osnovo za razprave in povezave, ki so privedle do širitve Urban Kai Farms iz šole Epuni na trenutno 12 vrtov v Lower Huttu.

Common Unity Project Aotearoa tudi daje jasno vedeti, da se spopadajo z dejstvom, da novozelandska družba zavrže ljudi prav tako kot materialne stvari. Sodelovanje z zaporom Rimutaka in Housing New Zealand (državno organizacijo socialnih stanovanj) jim omogoča, da začnejo delati na »zahtevnih krajih« skupnosti, kjer je mogoče doseči resnično velike spremembe. Nekatere najboljše ideje za nove pobude so se razvile tudi na podlagi pozornega poslušanja in soustvarjanja s kaznjenci v zaporu, saj so njihove izkušnje na skrajnem robu lokalnih izzivov.

Common Unity Project Aotearoa goji prilagodljivi način razumevanja skupnosti. Ne osredotočajo se na geografske ali demografske meje in sledijo ideji, da če so ljudje zainteresirani in želijo pomagati pri doseganju ciljev, potem so del skupnosti Common Unity Project Aotearoa. To jim je omogočilo pritegniti širšo mrežo ljudi, ki jim pomagajo pri doseganju zastavljenih ciljev. Prebivalci v neposredni bližini območja Lower Hutt zelo cenijo udeležbo in prispevke posameznikov iz drugih krajev.

Posamezniki in organizacije Common Unity Project Aotearoa podpirajo tudi z darovanjem blaga, denarja in virov ali z nakupom izdelkov njihovih podjetij. Zanimiv vidik financiranja je, da številne od 12 mestnih kmetij ležijo na zasebnih vrtovih ljudi, kar pomeni, da ti posamezniki neposredno prispevajo uporabo svojega zemljišča za proizvodnjo hrane v skupnosti (pomemben prispevek glede na trenutne cene zemljišč na Novi Zelandiji). Prihodki od kavarne in drugih podjetij se uporabljajo za podporo drugim podjetjem v mreži. Financiranje je zagotovljeno tudi iz različnih donacij človekoljubnih in drugih organizacij ter donacij podjetij. Ko so dejavnosti prerasle prvotni prostor v šoli Epuni, se je organizacija Common Unity Project Aotearoa preselila v bližnjo neizkoriščeno tovarno in ustvarila tisto, kar je danes Remarkery, kjer vložek lastnikov omogoča znaten popust pri najemnin.

Približno 40 % finančnih sredstev organizacije Common Unity Project Aotearoa zdaj izvira iz prihodkov od prodaje, storitev in najemnin, preostanek pa iz donacij in nepovratnih sredstev. Ni jim še uspelo ovrednotiti tistega, kar je bilo prispevano v naravi, vendar bi vrednost tega najverjetneje bistveno presegla znesek, obračunan v denarnem smislu.

Priporočila za sledenje temu primeru

Common Unity Project Aotearoa prikazuje, kako je mogoče z lokalno pobudo, ki državljanom ponuja različne možnosti za sodelovanje in prispevanje, učinkovito odkriti skrito energijo in sredstva v skupnosti.

Za doseg trenutne razširjenosti dejavnosti in podjetij v okviru krovnega projekta Common Unity Project Aotearoa je bil potreben čas, zato je pomembno, da začnete z nečim, kar motivira številne člane skupnosti (v tem primeru uporaba šolske zemlje za pridelavo bolj zdravih šolskih malic za otroke). Hrana je na splošno odlično področje, na katero se je vredno osredotočiti, saj je zelo pomembna za družbeno življenje, kakovost življenja in zdravje vseh ljudi. Pogosto je spregledana kot ključno področje družbenih potreb, zlasti glede kakovosti, ne le količine. To bo tudi vse pomembnejše področje ob spopadanju s podnebnimi spremembami.

Ko se ljudje počutijo cenjene, so veliko bolj pripravljeni sodelovati, vendar se številni v današnjem gospodarstvu počutijo zavržene. Preseganje razmišljanja zgolj v smislu denarnih transakcij je resnično pomagalo skupnosti Lower Hutt. Uporaba bančnega sistema ur kot orodja in osredotočanje na uporabo lokalnih virov in sredstev pa pomaga preoblikovati pogled skupnosti na to, kaj skupaj dejansko lahko ponudijo drug drugemu.

Drug pomemben nauk je, da je stvari treba ohraniti preproste in zabavne. Common Unity Project Aotearoa pomembno prispeva k večjim vprašanjem okoljske trajnosti in podnebnih ukrepov, ne da bi se jim bilo treba pri komuniciranju o vsakodnevnem delu tem vprašanjem sploh posvečati. Z osredotočanjem na takojšnje potrebe skupnosti, prepletene z močnim ekološkim etosom, lahko številne posameznike motivirajo, da se vključijo, hkrati pa dosegajo pozitivne družbene in okoljske rezultate. Jasno je, da državljanji dajejo svoj čas in energijo, ker v sodelovanju uživajo in se počutijo dobro.

Menijo, da je njihova prilagodljivost glede ideje »skupnosti« pomembna. Osredotočite se na to, kdo želi pomagati in lahko prispeva. Bodite pripravljeni upreti se pričakovanjem oblasti, da pri določanju skupnosti ne boste pretirano predpisujoči, in raje poiščite načine, da jih povabite, da se vidijo kot del vaše skupnosti. Ta pristop je bolj odvisen od usklajenosti posameznikov kot od organizacij.

Zavedajte se, da je prehod iz prožnejše in bolj prilagodljive zgodnje faze v večjo organizacijo lahko precejšen izziv. Zavedajte se, da če boste poskušali narediti vse, je to lahko prevelik zalogaj, zato raziščite, kako lahko podprete druge, da zapolnijo vrzeli, ki jih ne boste obvladali. Nenehno podpirajte ustvarjalce pri njihovem ustvarjalnem delu in jih dopolnujte s posamezniki, ki se bodo z veseljem osredotočili na operativno podporo za uspešnost vašega podjetja.

Reference

- Spletna stran Common Unity Project Aotearoa – <https://www.commonunityproject.org.nz/>
- Članek Community-led initiatives for climate adaptation and mitigation (2019); Simon et al. – <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1177083X.2019.1652659>
- Magistrsko delo »Strengthening community from the inside out«: Transformative possibility for climate change resilience and adaptation in Te Awa Kairangi-Hutt City thesis; Kaitlyn Coury Simon; Victoria University School of Geography, Environment and Earth Sciences (2019)
- Videoposnetek predstavitve – Julia Milne presentation to University of Otago – <https://www.youtube.com/watch?v=qyN8RP84wbl>
- Videoposnetek Housing New Zealand – Launchpad (Tracy) – https://www.youtube.com/watch?v=pEM_N36HgKo
- Intervju s Carolyn Watts, direktorico Quigley and Watts Ltd in nekdanjo predsednico Common Unity Project Aotearoa, z dne 24. septembra 2021

9.2 Svet za prehransko politiko Ghent en Garde

Lokacija: Gent, Belgija

Vodilna organizacija: Mesto Gent

Hrana, krožno gospodarstvo, upravljanje virov

Pregled

Mesto Gent je leta 2013 uvedlo »Ghent en Garde«, prehransko politiko s petimi strateškimi cilji za utiranje poti v smeri trajnostnega prehranskega sistema v Gentu v Belgiji:

- krajša prehranjevalna veriga z boljšo sledljivostjo;
- bolj trajnostna proizvodnja in potrošnja hrane;
- ustvarjanje večje družbene vrednosti iz prehranskih sistemov;
- zmanjšanje količine odpadne hrane;
- optimalna ponovna uporaba živilskih odpadkov kot surovin.

Ti cilji so bili določeni na podlagi razprav zainteresiranih deležnikov v skupnosti, informacij s strani mestne uprave in političnega dogovora.

Da bi bil proces vključujoč in ustrezen za celotno skupnost, je mesto Gent ustanovilo Svet za prehransko politiko Ghent en Garde, ki ga sestavlja približno 30 članov iz različnih sektorjev, kot so: kmetijstvo, združenja, izobraževalne ustanove, gostinske storitve in trgovina. Svet za prehransko politiko deluje kot skupina, ki daje konstruktivne, dobronamerne kritike na mestno politiko na področju hrane – predlaga nove ideje, daje priporočila o novih ali tekočih projektih, razpravlja o strateški viziji mesta in deluje kot glavni ambasador pri spodbujanju mestne vizije o trajnostni proizvodnji in potrošnji hrane.

Kot rezultat prehranske politike in dela sveta za prehransko politiko so se številni manjši projekti v skupnosti Gent razvili v povsem razvite pobude. Thursday Veggie Day (četrtek je dan za zelenjavo) je postal blagovna znamka in približno 4500 učencev občinskih šol v Gentu vsak četrtek poje vegetarijanski obrok, kar znaša 775.883 obrokov na leto. Od leta 2021 vsi šolski obroki vsebujejo vsaj 50 % rastlinskih beljakovin.

Najuspešnejši primer je Foodsavers (varčevalci hrane), ki je omogočil, da bolj zdrava in sveža hrana pride do ljudi, ki živijo v revščini, obenem pa se izognejo znatnim emisijam CO₂ in zagotovijo dodatno socialno zaposlovanje. Foodsavers imajo tri cilje:

- podnebje: zmanjšanje emisij CO₂ s predelavo presežkov hrane;
- socialno zaposlovanje: zaposlovanje od 10 do 12 delavcev z oteženim dostopom do trga dela;
- zmanjšanje revščine: presežki hrane na koncu pomagajo ljudem, ki živijo v revščini.

Leta 2015 sta občinski oddelek za zaposlovanje ter oddelek za okolje in podnebje združila moči za ukrepanje glede presežkov hrane s centrom za socialno delo ter organizacijo Komosie, ki se osredotoča na stičišče med socialno ekonomijo in okoljem. Leta 2017 se jim je pridružil javni center za socialno pomoč (Public Welfare Centre), ki je usklajeval distribucijo hrane med več organizacijami. To partnerstvo, ki ga je razvijal svet za prehransko politiko, je sčasoma privedlo do Foodsavers.

Foodsavers je ustvaril in omogočil: distribucijsko platformo za prerazporeditev presežkov hrane, »predelovalnice ostankov« za pridelavo novih proizvodov iz navedenih presežkov in stranskih proizvodov, socialne trgovine, ki želijo ljudem, ki živijo v revščini, omogočiti dostop do visokokakovostnih prehranskih izdelkov, in socialne restavracije, ki ponujajo obroke po raznolikih in dostopnih cenah.

Najzanimivejši del Foodsavers je platforma, katere cilj je zagotoviti učinkovitejše povezave in logistiko za distribucijo presežkov hrane s kmetij, iz predelovalnih obratov, supermarketov in lokalnih trgovin. Ti presežki se zberejo na osrednji točki in se od tam prerazporedijo socialnim organizacijam in podjetjem v sektorju socialne ekonomije, ki jih lahko uporabijo. Foodsavers za doseg svojih ciljev povezuje 24 trgovcev na drobno, 58 dobrodelnih organizacij in socialnih restavracij.

*

S prehransko politiko lahko učinkoviteje dobite politično podporo kot z individualnimi projekti, saj zmanjšuje verjetnost zavračanja. Vključitev organizacij in skupnosti daje takšnim politikam večji vpliv. Pomembno je vlagati (čas in denar) v ljudi in srečanja, ki oblikujejo takšne spremembe.

– Lieta Goethijn, Mesto Ghent

S svetom za prehransko politiko lahko pomagamo usmerjati politiko in vključimo tudi vpliv CO₂ pri določanju prednostnih nalog za prihodnja leta. Nekaj primerov tega so pobude za zmanjšanje živilskih odpadkov in pobude za spodbujanje vegetarijanske in veganske prehrane. S tem ko ste svetu za prehransko politiko namenili prostor za sodelovanje, dosegate kot mesto večji učinek in ste lahko še naprej pionir.

– Jasmien Wildemeersch, član Sveta za prehransko politiko Ghent en Garde

Podnebne koristi

Po ocenah se je v Gentu skupna količina emisij toplogrednih plinov, povezanih s prehrano, med letoma 2018 in 2020 zmanjšala za 3.168 ton CO₂ ekvivalenta. Čeprav je skupno zmanjšanje CO₂, ki je bilo doseženo s politiko prehrane v Gentu, težko oceniti, tam spremljajo podnebne vplive več ključnih delov svoje politike, npr. od začetka projekta Foodsavers je bilo pred sežiganjem rešenih skupno 2.322 ton hrane in prihranjenih 6.038 ton emisij CO₂. Tudi emisije CO₂ na 1000 kcal hrane, kupljene z javnimi naročili (npr. za šole, vrtce), so se zmanjšale za 17 %.

Učinek drugih akcij, kot so kampanje za ozaveščanje, na primer »Četrtek je dan za zelenjavo«, je težko prevesti v neposredne ekvivalente izpustov CO₂, vendar raziskave kažejo, da imajo prebivalci Genta v povprečju boljše ocene glede kazalnikov trajnostne porabe hrane, pri čemer preprečujejo nastajanje odpadne hrane in so pripravljeni zmanjšati vnos mesa. Kaže torej, da prehranska politika v Gentu začne delovati pri zniževanju emisij CO₂, povezanih s hrano, tudi na ravni potrošnikov.

Druge koristi

Po vsem svetu nastajajo presežki hrane, proizvedeni s konvencionalnimi sistemi proizvodnje, distribucije in maloprodaje. Hkrati se mesta spoprijemajo z naraščajočo stopnjo prehranske revščine in podhranjenosti. Preseganje tega razkoraka ima nedvomne okoljske in družbene koristi.

Svet za prehransko politiko v Gentu je navdihnil, podprl in spodbudil številne pobude v skupnosti. Poleg tega se je usmeril v izboljšanje odpornosti lokalnih proizvajalcev hrane s spodbujanjem usmerjanja potrošnikov v kratke dobavne verige.

Od ustanovitve prehranske politike in sveta za prehransko politiko je prišlo do porasta porabe rastlinskih beljakovin, družbenih pobud in prostovoljstva v skupnosti, umestitve brezplačnih prodajnih avtomatov za hrano (ki npr. ponujajo presežek kruha iz pekarn), števila vegetarijanskih restavracij in splošnega prehoda na bolj trajnostno naravnano prehransko kulturo.

Leta 2019 so Foodsavers dosegli približno 50.000 prebivalcev Genta, prek več kot 100 socialnih organizacij so razdelili 1.700 ton presežkov hrane (približno 986.775 obrokov).

Flamski minister za socialo, javno zdravje, družino in zmanjševanje revščine Wouter Beke je izrazil podporo projektom, katerih cilj je uresničevanje nabora socialnih platform za distribucijo po vsej Flandriji in prehod na središča za hrano (*food hubs*) do konca leta 2025, saj je delo platform, kot je Foodsavers, močno vplivalo na zmanjševanje socialne revščine. S tem so odprta vrata za znatne finančne podpore za razvoj podobnih praks v regiji.

Organizacijski model

Po predstavitvi prehranske strategije je Mesto Ghent želelo narediti proces bolj vključujoč in se je odločilo, da namesto tradicionalnega svetovalnega odbora ustanovi politično delovno skupino, ki bo vključevala različne deležnike s tega področja. Tako je nastal eksperimentalni model sodelovanja, ki se zdaj imenuje svet za prehransko politiko. Svet za prehransko politiko je dosegel približno 30 predstavnikov z odprtim vabilom, da se pridružijo: podjetjem, organizacijam, državljanom, združenjem, izobraževalnim ustanovam, kulturnim središčem in oblastem.

Predstavniki sveta so iz različnih organizacij in ustvarili so mrežo ljudi, ki skupaj z občino soustvarja politiko in ukrepe. Svet za prehransko politiko ima pet vlog: razvoj lokalne strategije za prehrano, izgradnja omrežij in izmenjava idej, izmenjava znanja in zagnanosti, prispevanje informacij za mestno politiko ter podpora novim in delujočim projektom. Svet za prehransko politiko se sestaja v svoji polni sestavi štirikrat letno, posamezne delovne skupine pa imajo sestanke po potrebi.

Osrednja ekipa članov sveta za prehransko politiko je pet strateških ciljev Ghent en Garde preoblikovala v operativne cilje, pri čemer je upoštevala povratne informacije sveta za prehransko politiko. Svet za prehransko politiko ima zdaj svoj proračun in objavlja letne razpise za projekte in pobude, pomembne za prehransko politiko. V žiriji tega razpisa ima občina samo en glas, kar pomeni, da se lahko svet za prehransko politiko odloča neodvisno.

Za nadaljnje povezovanje organizirajo prireditve za mreženje, ki so odprte za javnost, in letne dneve partnerjev, ki krepijo odnose tudi med deležniki, ki niso člani sveta za prehransko politiko.

Omogočanje sprememb

Eden od pomembnih vzvodov, ki jih uporablja občina, so kmetijska zemljišča v javni lasti. V enem od pilotnih projektov je mestna oblast lokalnim kmetom omogočila brezplačno uporabo 10 hektarjev zemlje za lokalno proizvodnjo in socialno zaposlovanje. Ta pilotni projekt bo kmetom omogočil pridelavo več hrane v bližini mesta in povečal število socialno zaposlenih občanov na kmetiji.

Mestna občina Gent vključuje prehransko politiko v delo različnih oddelkov, na primer socialna služba načrtuje programe usposabljanja za kuharje, oddelek za ustanove pa usklajuje javna naročila s politiko. Spoznali so, da se medresorske delovne skupine znotraj občine niso izkazale za dober model za ustvarjanje inovativnih politik ali projektov, saj vseh ne zanimajo iste teme ali v njih ne prepoznajo pomena za svoj oddelek. Medskupnostni svet za prehransko politiko se je izkazal za veliko učinkovitejši model za soustvarjanje politik in projektov po vsej skupnosti, pri čemer je posamezne občinske oddelke po potrebi vključeval za pomoč pri izvajanju.

Mesto Ghent želi nadalje raziskati, ali je mogoče aplikacije ali podatkovno vodene rešitve (na primer umetna inteligenca) učinkovito uporabljati pri lokalnih projektih (npr. spremljanje odpadne hrane, usmerjanje potrošnje občanov). Za sledenje spremembam trajnostnih navad skupnosti in učinkom prehranske politike na občane je občina spremljala spremembe vedenja občanov z raziskavami vsaki dve leti.

Priporočila za sledenje temu primeru

Praksa v Gentu poudarja vlogo občin v prehranskem sistemu. Veliko pobud se odvija na zelo lokalni ravni, v majhnem obsegu, vloga občine pa je lahko ustvarjanje večje mreže kolektivnih ukrepov in učinkov. V tem primeru lahko občina podpre profesionalizacijo pobud lokalnih prostovoljcev. Njena vloga se ne bi smela osredotočiti le na politično delo in zakonodajo, temveč tudi na olajševanje ukrepanja in gradnjo širših vrednostnih modelov v družbi. Če ne občina, lahko to vlogo prevzame tudi druga organizacija v skupnosti.

Mesto Ghent za vzpostavitev podobnega modela prehranske politike priporoča, da si prizadevamo za odprt, pregleden in participativen pristop pri prenosu operativnih ciljev v nove akcijske načrte skupaj z ustreznimi deležniki (v njihovem primeru prek sveta za prehransko politiko).

Za uspešno izvedbo projekta (kot je Foodsavers) priporočajo: pripravite pregled dejstev in številk o proizvodnji, distribuciji in porabi, vključno z ozkimi grli in priložnostmi; s participativnim pristopom podpirajte in omogočajte dostop do čim širšega soustvarjanja in eksperimentiranja; razvijte hiter povratni tok informacij, ki spodbuja učenje, povezovanje informacij in nadgradnjo.

Reference

- Operativni priročnik Ghent en Garde – https://stad.gent/sites/default/files/page/documents/20160913_PU_Gent%20en%20garde_operationele%20doelstellingen_Engels_web.pdf
- Priročnik za Foodsavers – <https://stad.gent/sites/default/files/media/documents/Foodsavers%20handleiding%20ENG.pdf>
- Spletna stran Foodsavers – <https://foodsavers.be/>
- Spletna stran Ghent en Garde – <https://gentengarde.stad.gent/>
- Videoposnetek o Foodsavers – <https://youtu.be/X5R9bafwpzA>
- Videoposnetek o dnevu partnerjev sveta za prehransko varnost (Food Council Partner Day) – <https://youtu.be/c55cXVsxm9k>
- Videoposnetek o svetu za prehransko varnost (Food Policy Council) – https://youtu.be/zyky_fxgGAY
- Spletni intervju z Lieto Goethijn, zaposleno na oddelku za okolje in podnebje, Mesto Ghent, z dne 6. avgusta 2021

9.3 EkoDizajn

Lokacija: Humilišani (Mostar), Bosna in Hercegovina

Vodilna organizacija: Državlansko združenje Nešto Više

Hrana, energija

Pregled

Državlansko združenje »Nešto Više« (Nekaj več) je v bližini Mostarja v Bosni in Hercegovini ustanovilo socialno podjetje EkoDizajn in kmetijo, ki temelji na regenerativnem kmetijstvu.

Nešto Više spodbuja pozitivne spremembe v družbi tako, da posameznikom in skupinam nudi priložnosti za formalno in neformalno izobraževanje in usposabljanje, mreženje, pripravištvost, prostovoljstvo, pridobivanje delovnih izkušenj ter družbeno koristna dela. Njihov splošni cilj je razvijati in negovati sposobne in odgovorne voditelje, ki verjamejo vase in v druge, ter spodbujati odprtost družbe.

Združenje Nešto Više je ustanovilo socialno podjetje EkoDizajn za upravljanje njihove kmetije v velikosti 1,1 hektarja v Humilišanih pri Mostarju. Kmetija se uporablja kot prostor za delo, izobraževanje, kot območje predstavitve regenerativnega kmetijstva in kraj druženja. Kmetija deluje po načelih permakulture brez uporabe herbicidov, pesticidov, gnojil ali kemikalij. EkoDizajn ponuja tudi storitve urejanja okolice izključno v skladu z ekološkimi načeli, prodaja ekološko pridelano hrano, organizira prireditve in izvaja promocijske akcije v povezavi s kmetijstvom in razvojem podeželja. Ideja o ustanovitvi EkoDizajna je izhajala iz želje, da bi ljudem, ki želijo jesti in nuditi okusno lokalno hrano, ki ni obdelana s škodljivimi snovmi in za katero je mogoče preprosto določiti, kako in kje je bila pridelana, ponudili praktične rešitve.

Na kmetiji imajo dva velika rastlinjaka s površino 500 m², dva sadovnjaka z 200 različnimi drevesi, čebelnjak, kompostarno, avtomatizirano valilnico in solarni električni sušilnik s kapaciteto 300 kg. Kmetijski objekt zajema tudi stavbo s pisarniškimi prostori, učilnico za 20 oseb, konferenčne in sejne sobe, kuhinjo, garažo in sobo za goste. Vsi prostori v stavbi so v celoti dostopni invalidom. Stavba, v kateri so pisarne, ima zeleno streho, ki se uporablja za zbiranje in čiščenje deževnice. V pomožni zgradbi je nameščena hladilna komora s prostornino 10 m³, ki jo poganja njihova sončna fotovoltaična elektrarna z močjo 4,5 kW. Da bi imeli čisto vodo v zadostnih količinah za vsakodnevno uporabo in zalivanje rastlin, se voda črpa iz 90 m globokega vodnjaka z uporabo sončne energije. Vse te prilagoditve na kmetiji so bile narejene za večjo odpornost na različne razmere in podnebne spremembe.

*

Majhni proizvajalci bodo globalno gledano postali prihodnost. Ne potrebujemo hektarjev in hektarjev zemlje, da bi bili uspešni pridelovalci, saj permakultura spodbuja raznolikost in urejanje vrtov, ki bosta dala dobre rezultate na popolnoma drugačen način, na veliko manjšem prostoru.

– Sanja Đermanović, direktorica

Naš cilj je ohraniti avtohtone domače sorte in v proizvodnjo ekološke hrane vključiti čim več malih lokalnih proizvajalcev, saj je zdravje najpomembnejše. Za zdaj svoje izdelke iz ekoloških sadovnjakov in rastlinjakov tržimo na lokalni ravni v skladu z načeli zaupanja.

– Maid Maksumić, združenje Nešto Više

Podnebne koristi

Sončna elektrarna, nameščena na kmetiji, ki se uporablja kot glavni vir energije, prihrani približno 1,1 tone CO₂ na leto.

Permakulturne prakse in odprava pesticidov/kemikalij iz pridelave hrane imajo pozitiven vpliv na podnebje v primerjavi z industrijskim kmetovanjem in predelavo hrane. Ocena glede izpustov CO₂, ki jo je opravil AgroClimate, je, da lahko kemikalije, ki se uporabljajo pri gojenju pridelkov, povzročijo emisije 1,2–2,4 tone CO₂ ekvivalneta/hektar obdelane površine. Kmetija EkoDizajn proizvaja veliko manj CO₂ kot tradicionalno kmetijstvo, saj ne uporabljajo kemikalij. Njihov cilj je vplivati na proizvajalce na veliko večjem območju, da posnemajo njihov način.

Jugovzhodna Evropa se spoprijema z velikim tveganjem zaradi podnebnih sprememb. Zlasti glede vročine, požarov, poplav in pomanjkanja vode. Razvoj modelov varne in odporne preskrbe s hrano glede na podnebne spremembe, kot so ti, ki jih razvija kmetija EkoDizajn, bo bistven za prilagajanje v prihodnosti.

Druge koristi

EkoDizajn ponuja lažji dostop do svežih ekoloških pridelkov v skupnosti, priložnosti za izobraževanje in telesno aktivnost, ki blagodejno vpliva na duševno zdravje, stik z naravo in vzpostavlja samozadostnost v časih krize, kot je pandemija covid-19. Z izobraževanjem različnih skupin ljudi, kako biti samostojni v povezavi s hrano, ustvarjajo premik v dojemanju lokalne skupnosti in vplivajo na celotno Bosno in Hercegovino.

Z modelom EkoDizajn omogočajo, da več denarja še naprej kroži znotraj skupnosti. Socialno podjetje si prizadeva ustvariti dobiček, ki se nato uporabi za financiranje lokalnih socialnih in okoljskih programov.

Regenerativno kmetijstvo, ki je glavna ideja EkoDizajna, spodbuja biotsko raznovrstnost in zdravje tal z uporabo načel oblikovanja in upravljanja vrta, ki zagotavljajo obilje hrane na veliko manjšem območju in brez uporabe kemikalij. To zmanjšuje skupno rabo tal in degradacijo tal, ki je posledica industrijske proizvodnje hrane, spreminja v regeneracijo. Na kmetiji je mogoče najti veliko zdravilnih in začimbni zelišč ter številne čebelnjake, katerih primarni namen ni pridelava medu, ampak zagotavljanje opraševanja na kmetiji in podpiranje lokalnega ekosistema.

Organizacijski model

EkoDizajn je socialno podjetje v lasti Državlanskega združenja Nešto Više – nevladne organizacije, ki so jo leta 1997 ustanovili mladi z izkušnjami pri delu z organizacijami civilne družbe po vsej Bosni in Hercegovini.

Razlog za ustanovitev EkoDizajna kot socialnega podjetja je bil ustvariti dobiček, ki bi ga nato lahko vrnilo skupnosti prek združenja Nešto Više, ki je s težavo pridobivalo sredstva in je bilo odvisno predvsem od prostovoljnega dela in donacij.

Prihodki EkoDizajna se uporabljajo za ustvarjanje delovnih mest za mlade inovativne posameznike, podporo odgovornim lokalnim proizvajalcem hrane, podporo državi z rednim plačevanjem vseh davkov in za izboljšanje kmetijskih zmogljivosti. Dogovorili so se o pravih delitvi dobička med EkoDizajnom in Nešto Više.

Ekipo EkoDizajna sestavljajo trije permakulturniki, ki so diplomirani inženirji kmetijstva, in diplomirani psiholog.

Združenje Nešto Više upa, da se bo model izvajal tudi v drugih delih Bosne in Hercegovine in da bodo takšna regenerativna socialna podjetja postala pogostejša.

Omogočanje sprememb

EkoDizajn vključuje kupce in občane tako, da jim olajša obisk in sodelovanje z njimi pri pridelavi hrane. Tak način sodelovanja prispeva k spodbujanju in poučevanju drugih v skupnosti, kako lahko sami pridelajo zdravo hrano. EkoDizajn ponuja rešitve in posege za različna zemljišča ter različne namene, vendar vedno in izključno v skladu z ekološkimi načeli in spodbujanjem trajnosti. V ta namen poučujejo, uporabljajo in predlagajo praktične rešitve, ki najpogosteje prihajajo iz sveta permakulture.

Pri EkoDizajnu ustvarjajo še širšo trajnostno skupnost z drugimi delavnicami »učenja z delom«, ki različnim ciljnim skupinam pomagajo pri trajnostni pridelavi hrane: otrokom, mladim, brezposelnim, invalidom, ženskam, podeželskemu prebivalstvu, učencem in študentom. S praktičnimi delavnicami in oblikami izobraževanja »znanje za delo na kmetiji« za posameznike s finančnimi težavami si prizadevajo ustvariti odpornost skupnosti na več ravneh.

Prostovoljno delo je vključeno v večino projektov Nešto Više. Na primer, ena od pobud se je osredotočala na spodbujanje mladih k pridobitvi višje izobrazbe in pomoč lokalnim skupnostim s prostovoljstvom. Štipendije so bile podeljene s pogojem, da vsak prejemnik opravi 500 ur prostovoljnega dela v lokalnih skupnostih letno in sodeluje v mesečnih skupinskih prostovoljnih akcijah, ki jih organizira Nešto Više. V času trajanja programa so študentje izvedli 67 skupinskih prostovoljnih akcij v 45 lokalnih skupnostih v Bosni in Hercegovini.

EkoDizajn je uredil tudi priročnik »Permakulturni pristop k mini užitnim vrtovom s 40 kulturami: osnove za začetnike« v okviru akcije »Jaz sadim, pa ti?«. Priročnik ponuja pregled 40 predlaganih kmetijskih rastlin za tiste, ki nimajo vrtnarskih izkušenj, od katerih jih je veliko mogoče gojiti skoraj vse leto. Priročnik bo na voljo vsem, ki prvič razmišljajo o tem, da bi na svojem domu začeli obdelovati mini vrt. V skladu s tem je bil razvit še en priročnik, ki bo ponudil praktično permakulturno orodje, ki je pomembno za dobro pripravo in vzdrževanje mini vrtov na balkonu, terasi ali na dvorišču. Ti vodniki so zasnovani tako, da v čim manjši meri

uporabljajo tehnične izraze, tako da so razumljivi ljudem različnih starosti, poklicev in izkušenj. Takšni vodniki so dragoceno komunikacijsko orodje za vključevanje novih članov skupnosti v delo EkoDizajna.

Priporočila za sledenje temu primeru

Modeli socialnih podjetij so v tem delu Evrope večinoma nezreli, zato je ključnega pomena ustvariti izdelek ali storitev, ki bo podpirala finančno vzdržnost podjetja, hkrati pa ohranjala osredotočenost na socialno podjetništvo in vpliv. Ekipa EkoDizajna ugotavlja, da v Bosni in Hercegovini še vedno primanjkuje podpore za tovrstno delo ter da je treba z dobro voljo in vztrajnostjo premagovati številne ovire.

Upoštevajoč lokalno zakonodajo se je za EkoDizajn in Nešto Više dobro obnesla ustanovitev neprofitnega združenja in povezovanje gospodarskega podjetja z združenjem s partnersko pogodbo, ki zajema medsebojno podporo in delitev prihodkov.

Kot podjetje, usmerjeno v hrano, je bilo vključevanje skupnosti po načelu »znanje za delo na kmetiji« zelo koristno pri povezovanju ljudi s proizvodnjo hrane in povezovanju z morebitnimi strankami, ne da bi pri tem izgubili »socialno« plat.

Reference

- Spletna stran EkoDizajn – <http://www.ekodizajn.ba/index.html>
- Članek o 'Nešto Više' v N1 – <https://ba.n1info.com/vijesti/a121854-udruzenja-nesto-vise-iz-mostara/>
- Videoposnetek o EkoDizajnu – <https://youtu.be/P8wsYtbT-LA>
- Videoposnetek, ki predstavlja izobraževalne dejavnosti na kmetiji 'Nešto Više' – https://youtu.be/jl3MrZ_xDko
https://youtu.be/coUjKj6a_Z0
- Spletna stran AgroClimate – <http://agroclimate.org/>

10 Mobilnost

10.1 Souporaba avtomobilov v Kanadi

Lokacija: mesta po vsej Kanadi

Vodilni organizaciji: Modo in Communauto

Mobilnost, krožno gospodarstvo

Pregled

Ta primer opisuje dve veliki socialni podjetji za souporabo avtomobilov v Kanadi – Communauto in Modo. Primera ponazarjata možne priložnosti in koristi souporabe avtomobilov, ki jih izvajata z nekoliko drugačnimi poslovnimi modeli.

Modo je leta 1997 ustanovilo 16 posameznikov kot prvo zadrugo za souporabo avtomobilov v Severni Ameriki. Odločili so se, da bodo izpolnili potrebe skupnosti po ugodnem prevozu. Danes je Modo zadruga v lasti članov s 25.000 uporabniki, ki si prizadeva »preoblikovati skupnosti s povezovanjem ljudi in krajev na način, ki je dostopen, priročen, vključujoč in trajnosten«.

Modo ima sedež v Vancouvru, kjer ima največjo pokritost in deluje v 25 občinah Britanske Kolumbije – vključno z občinami Surrey, Richmond, Squamish, Victoria in Kelowna. Imajo raznolik vozni park z več kot 700 avtomobili, športnimi terenskimi vozili, tovornjaki, kombiji in vozili, dostopnimi z invalidskim vozičkom. Vozni park zajema vozila na fosilna goriva, hibridna vozila, vozila na vodikov pogon in električna vozila. Njihov model uporabe temelji na krožnih potovanjih, zato je treba vozila vrniti na domače parkirno mesto s prilagodljivostjo glede obdobja uporabe in časa vračanja.

Podjetje Communauto je bilo ustanovljeno leta 1994 v Montrealu kot poskus s tremi avtomobili in je zrastle v največjega operaterja souporabe avtomobilov v Kanadi z voznim parkom, ki zajema več kot 4000 vozil v 16 mestih v Ontariu, Alberti, Québecu in Novi Škotski (deluje pa tudi v Parizu v Franciji). Njihovo poslanstvo je tudi zagotoviti pametnejšo in trajnostno uporabo avtomobilov. V zadnjih letih je Communauto pridobil številne različne kanadske programe souporabe avtomobilov in jih združil pod eno krovno podjetje.

Podjetje Communauto je v Severni Ameriki vodilno z inovacijami za skupno rabo in integrirane storitve na področju mobilnosti. So eni redkih operaterjev na svetu, ki ponujajo dostop do vozil za enosmerno uporabo, ki so na voljo brez rezervacije, pa tudi do krožne souporabe. Študije so pokazale, da kombinacija teh dveh možnosti dodatno optimizira pozitivni učinek njihove storitve souporabe avtomobilov.

*

Ko se izdelovalci avtomobilov in velika podjetja s storitvami najema avtomobilov lotijo souporabe avtomobilov, tega ne počnejo iz istih razlogov kot mi. Mi sledimo družbenemu cilju – manj lastništva avtomobilov.

- Benoît Robert, generalni direktor podjetja Communauto

Modo je kot zadruga osredotočen na zapolnitev vrzeli v lokalnih storitvah mobilnosti, in sicer da ostane čim bolj dostopen in znova vlaga dobičke v korist naše skupnosti. Tukaj nameravamo ostati.

- Patrick Nangle, generalni direktor podjetja Modo

Podnebne koristi

Raziskava Univerze v Britanski Kolumbiji obravnava pet dejavnikov, s katerimi lahko souporaba avtomobilov vpliva na emisije toplogrednih plinov: sprememba načina prevoza, starost voznega parka, optimizacija vozil, učinkovitejši pogoni in združevanje potovanj. Ugotovili so, da je skupni učinek souporabe avtomobilov v obe smeri v Vancouvru zmanjšanje emisij toplogrednih plinov, povezanih z mobilnostjo uporabnikov, za 30–50 %. École Polytechnique de Montréal je izračunal, da se gospodinjstvo, ki se prevaža s souporabo avtomobilov, vozi štirikrat manj kot primerljivo gospodinjstvo, ki ima v lasti vozilo. Communauto je izračunal, da vsak njihov uporabnik v Québecu doseže povprečno zmanjšanje emisij toplogrednih plinov za 1,2 tone CO₂ letno.

Preusmeritev voznih parkov na brezemisijška vozila na električni in vodikov pogon v prihodnje ponuja še več možnosti za izboljšanje prihrankov ogljika z vozili v souporabi.

Čeprav trenutno le majhen delež voznega parka Modo sestavljajo električna ali hibridna vozila, se zavzemajo za dosledni prehod na brezemisijška vozila. Strah pred premajhnim dosegom je bila ovira za prvo generacijo električnih vozil, ki jih je uvedel Modo, za katera so opazili nizko dejansko uporabo. Povpraševanje po električnih vozilih nove generacije, kupljenih od leta 2020, je veliko večje. Imajo tudi dve vozili na vodikov pogon NEXO, ki imata doseg 570 km. Modo se zaveda, da morajo od leta 2024 kupovati le brezemisijška vozila, da bi do leta 2030 zagotovili vozni park, ki bo popolnoma brez emisij, in za dosego tega cilja je treba premagati še številne izzive. Kot pravijo, pričakujejo, da bo prehod na ničelne emisije uspel, vendar traja dlje, kot so upali, vplivi pandemije covid-19 pa pri tem niso pomagali.

Skoraj polovico voznega Communauto zdaj sestavljajo hibridna ali električna vozila, napolnjena z 98-odstotno obnovljivo energijo. Communauto prav tako uravnoveša emisije, ki nastajajo pri obratovanju podjetja, in članom ponuja možnost, da uravnovesijo emisije toplogrednih plinov potovanj s souporabo avtomobilov.

Souporaba avtomobilov izpodriva tudi znatne emisije ogljika in stroške materiala, povezane s proizvodnjo vozil. Člani Modo imajo v povprečju 0,36 vozila na gospodinjstvo, kar je manj kot četrtina povprečja v Vancouvru, ki znaša 1,6 vozila. Modo ocenjuje, da vsako vozilo v njihovem voznem parku nadomešča 9–13 osebnih vozil. Modo je s svojo raziskavo med člani leta 2021 ugotovil, da 75 % članov nima avtomobila, 45 % pa jih je avtomobil prodalo ali so se odločili, da zaradi svojega članstva vozila ne bodo kupili. Na podlagi podatkov iz raziskav, izvedenih med letoma 2004 in 2019, Communauto ocenjuje, da vsako njihovo vozilo v Québecu v povprečju nadomesti ducat osebnih vozil. V Torontu je razmerje še vedno le približno tri osebna vozila na eno vozilo v souporabi, saj na razlike v razmerjih med osebnimi vozili in vozili v souporabi vpliva urbanost vsakega posameznega mesta in vrsta ponujenih storitev souporabe avtomobilov.

Danes je skupno v voznih parkih Modo in Communauto približno 4700 avtomobilov. Če domnevamo, da vsako vozilo nadomesti povprečno 10 osebnih avtomobilov, je to enako 50.000 avtomobilov. Pri približnem povprečju emisij, ki nastanejo pri proizvodnji vozil v EU (8 ton CO₂ ekvivalenta/avtomobil), to pomeni, da so se z naslova proizvodnje vozil izognili 400.000 tonam emisij ogljikovega dioksida.

Druge koristi

Prehod na souporabo avtomobilov lahko posameznikom in podjetjem prihrani veliko izdatkov, ki bi jih sicer imeli, medtem ko souporaba omogoča občasne izlete z avtomobilom tudi tistim, ki si nakupa avtomobila ne morejo privoščiti. Modo ocenjuje tudi, da znašajo skupni dejanski stroški lastništva osebnega avtomobila okoli 10.000 ameriških dolarjev na leto, in to za vozila, ki so 95 % časa parkirana.

Mesta si ne morejo privoščiti vedno večje količine avtomobilov. Vancouver bo do leta 2040 po napovedih dobil še milijon novih prebivalcev, ki bi s sedanjo stopnjo lastništva avtomobilov s seboj pripeljali še 700.000 vozil. Za te avtomobile bi potrebovali skoraj 1.000 hektarjev dodatnih parkirnih površin. Številna mesta po svetu so že korenito preoblikovali, da bi pridobili več parkirnih površin, tako da so dotedanje površine uničili in jih utrdili, s tem pa so bile izgubljene tako za naravo kot za javno rabo prebivalcev. Mesta potrebujejo te površine nazaj za dobro narave, za odpornost in bolj koristno javno rabo. Souporaba vozil je rešitev za ponovno omogočanje boljše rabe zemljišč. Modo poudarja, da lahko preprečevanje potrebe po izgradnji zasebnih parkirnih mest zmanjša stroške razvoja novih stanovanjskih sosesk za več kot 150.000 ameriških dolarjev za vsako vozilo, vključeno v souporabo.

Tako Modo kot Communauto ocenjujeta svoje storitve kot pomembno dopolnilo drugim možnostim za mobilnost in se zavzemata, da njihovi člani hodijo, kolesarijo in se vozijo z javnim prevozom, kadar koli je to mogoče, z vozilom v souporabi pa se vozijo le takrat, kadar je to res potrebno.

Modo tudi ceni in spoštuje dolgoletno tradicijo staroselcev glede skrbi za zemljišča v Kanadi. Zaveda se škode, ki jo uporaba vozil povzroča kopnemu, zraku in vodi, zato je prizadevanje za zmanjšanje škodljivih vplivov jedrni del njihovih ciljev in storitev.

Organizacijski model

Modo je zadruga v lasti članov. Člani, ki so lastniki, dobijo najnižjo ceno za uporabo vozil, glasujejo na letni skupščini in imajo možnost kandidiranja v upravni odbor zadruge. Posamezni člani ob včlanitvi plačajo 500 ameriških dolarjev kot delež, ki se jim vrne, če članstvo prekinejo. S članstvom se izognejo mesečnemu plačilu upravnih pristojbin v višini 6 dolarjev in plačajo 1 dolar manj/uro uporabe vozila kot nečlani. Podjetja se lahko odločijo za nakup delnic ali za plačilo enkratne varščine v višini 250 dolarjev. Vsi uporabniki za vsako potovanje plačajo 1,50 dolarja inovacijske pristojbine. Modo si prizadeva zaslužiti le toliko, da lahko pokrije stroške, in še naprej vlaga v najboljši in najbolj namenski operacijski sistem souporabe v Britanski Kolumbiji.

Communauto je bil v Montrealu leta 1997 ustanovljen kot zasebno podjetje. V zadnjih letih je Communauto deloval za večjo ekonomijo obsega s prevzemi številnih drugih kanadskih programov souporabe avtomobilov, med drugim so to:

- Vrtucar, ki so ga leta 2000 v Ottawi ustanovili lokalni okoljevarstveniki in podjetniki ter se je leta 2016 po dolгих letih tesnega sodelovanja združil s podjetjem Communauto;
- CarShareHFX, ustanovljen s sedežem v Halifaxu v Novi Škotski leta 2008 in je bil v celoti vključen v Communauto leta 2019;
- skupnost CarShare, ki se je začela kot The People's Car Co-op leta 1998 v Kitchener-Waterlooju in se je nato razširila na Hamilton, Guelph, London in Cambridge. Leta 2018, po 20 letih delovanja v jugozahodnem delu Ontaria po zadružnem modelu, se je članstvo organizacije odločilo, da postane del Communauta, da bi zagotovilo dolgoživost souporabe avtomobilov v svojih skupnostih.

Trenutno je članstvo v Communautu še vedno nekoliko lokalizirano v skladu s temi modeli iz preteklosti, vendar si prizadevajo za dostop za člane v vseh programih Communauto. Communauto ponuja vrsto naročninskih razmerij za uporabnike, ki se razlikujejo glede na mesečno naročnino, trajanje, dolžino in pogostost potovanj.

Omogočanje sprememb

Tako Modo kot Communauto sta se začela kot sodelovanje majhne skupine predanih ljudi z 2–3 avtomobili in z idejo dostopne mobilnosti, boljše vrednosti in manjšega škodljivega vpliva za vse. Zagotavljanje dobre vrednosti in odlično lokalno komuniciranje sta bila vse od takrat v središču prizadevanja za širjenje skupnostne pobude, ki danes vključuje na tisoče uporabnikov. Navdihnili in podprli so rast številnih drugih podjetij za souporabo avtomobilov v

Kanadi, od katerih so se nekatera pozneje združila z večjimi podjetji Modo in Communauto, v okviru katerih delujejo danes.

Partnerstva z operaterji javnega prevoza in občinami so bila ključni dejavnik uspeha, saj je uskladitev sistema mestnega prometa in politike parkirišč bistvena za učinkovito izvajanje pobude souporabe avtomobilov. Občine v Vancouvru so z Modom sodelovale tudi pri nadomeščanju voznega parka v njihovi lasti, kar je znatno prispevalo k obsegu uporabnikov.

Kljub na splošno plodnim občinskim partnerstvom sta obe podjetji ugotovili, da se je rast zaradi zakonskega urejanja in političnega nasprotovanja občasno upočasnila, večinoma v zvezi s pridobivanjem dovoljenj za uporabo parkirnih mest na ulicah. Za reševanje teh vprašanj sta potrebna čas in energija, ključna občinska partnerstva pa zahtevajo nenehno delo, saj je le tako mogoče doseči in osvežiti spodbudne politike ter rešitve v zvezi z javnim naročanjem. Eden od pozitivnih pospeškov politike je bila zahteva, da se za novogradnje pripravijo načrti za upravljanje prometa, kar je razvijalce spodbudilo, da razmislijo in izkoristijo prednosti, ki jih prinaša načrtovanje za souporabo vozil.

Modo je v postopku preizkušanja integrirane mobilnosti »Compass Card« z regionalnim operaterjem javnega prevoza v Vancouvru Translink in drugimi ponudniki storitev na področju mobilnosti: Evo car share in Mobi bike share. Cilj je prelomna poenostavitev dostopa do storitev mobilnosti za uporabnike na območju Vancouvra z eno samo plačilno kartico. Začetno preskušanje je potekalo z omejenim naborom poslovnih uporabnikov, od katerih jih je za poslovna potovanja več kot 60 % z uporabe osebnih vozil prešlo na uporabo javnega prevoza ter souporabo koles in avtomobilov. To sodelovanje je bilo vzpostavljeno z javnim razpisom za inovacije in poznejšo uskladitvijo, ki jo je spodbujal Translink. Communauto sodeluje tudi s ponudniki javnega prevoza, da bi zagotovil celostno ponudbo, kot je DUO Auto+Bus s podjetjem STM v Montrealu.

Na žalost sedanje subvencije za električna vozila v Kanadi pristransko dajejo prednost lastnikom osebnih avtomobilov. Tako lahko na primer posamezni lastniki avtomobilov v Britanski Kolumbiji dostopajo vsak do 8.000 ameriških dolarjev subvencij za električna vozila; člani Modo, ki so lastniki 700 vozil v souporabi, pa so upravičeni le do 10 takih subvencij letno. Glede na širšo dodano vrednost in prihranke pri modelih deljenega lastništva, zlasti pri električnih vozilih, je ta politika v Kanadi neuspešna in jo je treba popraviti. Izziv so tudi politike, katerih posledica je neenakomerno uvajanje sprememb na področju infrastrukture.

Podjetja za souporabo avtomobilov potrebujejo potrpežljivi kapital, da so lahko pri doseganju družbenih ciljev finančno uspešna. Partnerstvo z drugimi zadrugami, ki delujejo na področju financ in zavarovalništva, je Modu pomagalo zagotoviti kapital v začetni fazi. Danes od vsakega člana, ki je tudi lastnik, zberejo 500 dolarjev, ki se jim sicer vrnejo, ko prekinejo članstvo, vendar v vmesnem času ta denar deluje kot brezobrestno posojilo. Investicijska agencija province Québec, Investissement Québec, je leta 2019 kupila 24-odstotni delež v podjetju Communauto. Vlagajo v regionalno prometno infrastrukturo, njihova naložba v Communauto pa naj bi pripomogla k temu, da bo podjetje ostalo v Québecu ter zagotavljalo dodano vrednost in zaposlitve za daljši čas.

Obe podjetji uporabljata aplikacije za digitalne rezervacije in upravljanje voznega parka. Modo je najprej začel uporabljati fizične dnevnike potovanj, nato pa je razvil eno prvih programskih oprem za sistem spletnih rezervacij. Sčasoma je Modo dodal naprednejšo tehnologijo za rezervacije in digitalne aplikacije, ki jih licencira za rast gibanja souporabe avtomobilov v Severni Ameriki. Communauto je v procesu ustvarjanja integriranega uporabniškega sistema za vse njegove lokalne operative.

Partnerstva na področju vrednotenja z univerzami in nevladnimi organizacijami so podjetjem pomagala zbrati dragocene podatke ter dokazati vrednost in vpliv njihovih storitev souporabe avtomobilov.

Priporočila za sledenje temu primeru

Communauto in Modo prikazujeta, kako lahko souporaba avtomobilov deluje na različnih ravneh in skozi različne poslovne modele. Še veliko je treba storiti, saj v Kanadi, čeprav sta obe podjetji uspešno vzpostavili obsežno mrežo souporabe vozil, še vedno prevladuje zasebno lastništvo vozil.

Dejanski obseg souporabe avtomobilov bo tudi v prihodnje zahteval velik kulturni premik, da bo zasebno lastništvo avtomobilov prepoznano kot zelo neučinkovit model mobilnosti z vidika stroškov, materialov in urbanega prostora ter da se bo uravnalo povečano povpraševanje po potovanjih z osebnimi vozili. Ne glede na to ima večina urbanih in polurbanih skupnosti veliko možnosti za vzpostavitev in razvoj skupnostnih mrež za souporabo avtomobilov. Nekatera ključna priporočila za vzpostavitev teh vključujejo:

- Začnite s predano skupino ljudi, ki imajo zdaj v lasti avtomobile, pa jih raje ne bi imeli, in oblikujte majhno mrežo za souporabo. Pogovorite se z drugimi v skupnosti o tem, kaj počnete in zakaj, ter jih povabite, da se vam pridružijo.
- Vzpostavite jasen glavni družbeni cilj in poslovni model, ki vrednost kar najučinkoviteje deli s širšo skupnostjo.
- Poiščite partnerje za financiranje potrpežljivega kapitala in zavarovalne partnerje z usklajenimi cilji, da boste lažje dosegli začetni obseg vozil.
- Že v zgodnji fazi začnite sodelovati z občinskimi operaterji javnega prevoza in poiščite priložnosti za integracijo, da bo za uporabnike sistem čim preprostejši. Pridobite si podporo občin za parkirna mesta, z zavedanjem, da bo morda trajalo kar nekaj časa, da bodo ustrezne spremembe politike sprejete. Spodbujajte javne ustanove k prehodu z lastnih voznih parkov na skupni vozni park.
- Začnite z modelom krožne vožnje in sčasoma razmislite o optimizaciji storitve, tako da boste lahko brez zadržkov ponudili tudi vozila za enosmerne vožnje. Za doseg tega je potreben določeni obseg dejavnosti.

Glede na višje stroške in zahtevane investicije za brezemisijška vozila ter prostor, ki si ga mesta morajo povrniti iz rabe za parkiranje v rabo z višjo vrednostjo, lahko vodilne skupnosti v prihodnjih letih dosežejo prelomno točko, ko se bo večina osebnega lastništva vozil lahko

opustila v korist veliko učinkovitejših skupnih brezemisijjskih vozniških parkov. To je dober cilj. Do takrat pa je najpomembneje začeti.

Reference

- Spletna stran Communauto – <https://communauto.com/?lang=en>
- Spletna stran Modo – <https://modo.coop/>
- Članek v publikaciji Ottawa Business Journal: Souporaba avtomobilov, ki je zdaj že skoraj običajna, ima zgodnje začetke v Ottawi – <https://obj.ca/article/now-almost-mainstream-car-sharing-has-early-roots-ottawa>
- Članek v publikaciji The Globe and Mail: Družba za souporabo avtomobilov v Quebecu je doživela svoj trenutek med pandemijo – <https://www.theglobeandmail.com/business/article-quebec-car-sharing-company-hopes-its-time-has-come/>
- Članek v publikaciji Calgary Herald: Družba za souporabo avtomobilov Communauto napoveduje začetek poslovanja v Calgaryju – <https://calgaryherald.com/news/local-news/car-sharing-company-communauto-announces-launch-in-calgary>
- Blog »Pogled v prihodnost s Hyundaiem NEXO Modo« – <https://modo.coop/blog/glimpse-into-the-future-with-the-hyundai-nexo>
- Blog »Communauto kljub negotovosti povečuje svojo ponudbo« – <https://blogue.communauto.com/communauto-increasing-its-offer/?lang=en>
- Spletni seminar Prostor souporabe avtomobilov v prihodnosti; Društvo za souporabo avtomobilov; (2019) – <https://carsharing.org/webinars/>
- Preverjena dejstva: Kako električna vozila pomagajo pri spopadanju s podnebnimi spremembami; Carbon Brief (2019) – <https://www.carbonbrief.org/factcheck-how-electric-vehicles-help-to-tackle-climate-change>
- Članek o Modo, zadrugi za souporabo vozil, v BCCo-op – <https://bccca.coop/membership/members/modo-the-car-co-op/>
- Študija primera: Kako souporaba avtomobilov vpliva na potovalno vedenje gospodinjstev: študija primera iz Montreala, Kanada; Mednarodni časopis za trajnostni promet; Sioui et al. (2012) – <https://drive.google.com/file/d/0Bzfwc23nK8sDMkZXVWdZVDBrY1U/view?resourcekey=0-iqEmFhWVahivT4ItpGrW5A>
- Študija: Karakteristike vplivov emisij toplogrednih plinov pri souporabi avtomobilov: primer Vancouvra; Namazu in Dowlatabadi; IOP Science (2015) – <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1748-9326/10/12/124017/meta>
- Članek TransLinkova nova kartica Compass Card združuje potovanje z avtomobilom in kolesom (2019) – <https://dailyhive.com/vancouver/shared-mobility-compass-card-translink>
- Članek Compass Card kartica za skupno mobilnost: TransLink, movmi, Modo Co-operative, Evo Car Share, Mobi by ShawGo – <https://clean50.com/projects/shared-mobility-compass-card-translink-movmi-modo-co-operative-evo-car-share-mobi-by-shawgo/>

- Posnetek nagovora generalnega direktorja podjetja Mogo Patricka Mangleja za program Clean BC Go Electric – <https://www.youtube.com/watch?v=aokYN4uLLA>
- Nasveti in komentarji, prejeti po elektronski pošti: Nicolas Frasier, Direction Développement et Relations Publiques, Communauto, septembra 2021
- Intervju z generalnim direktorjem podjetja Mogo Patrickom Mangleja z dne 27. septembra 2021

10.2 Werfenweng – trajnostna mobilnost

Lokacija: Werfenweng, Avstrija

Vodilna organizacija: Zavod za turizem Werfenweng

Mobilnost, energija

Pregled

Werfenweng je vasica s približno 1.000 prebivalci, ki leži 45 km južno od Salzburga na nadmorski višini 900 m ob vznožju gorske regije Tennengebirge. Werfenweng leži na mirni visoki alpski planoti z odlično mikroklimo, obdan je s čudovito naravo in veličastnimi gorskimi vrhovi ter s smučiščem na vrhu doline. Danes je skupnost Werfenweng vodilna v turizmu, ki temelji na celostni trajnostni mobilnosti.

V začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja je bil Werfenweng vas z le malo turizma. Leta 1995 se je pod pokroviteljstvom župana začel kolektivni proces raziskovanja virov, ki jih imajo kot skupnost, in ugotavljanja, kakšna bi morala biti njihova vizija za prihodnost. Na podlagi tega procesa se je skupnost odločila za spodbujanje turizma na tem območju, s specifičnim ciljem, da postane privlačna destinacija za družine in skupine, ki uživajo v raznolikih počitnicah na prostem. Ena od osrednjih idej za razvoj okolju prijazne počitniške ponudbe je bila postati čista vas brez avtomobilov.

Turizem je od takrat postal pomemben del gospodarstva v Werfenwengu z več kot 300.000 nočitvami v več kot 2.000 posteljah za goste in približno 1.000.000 enodnevnimi obiskovalci letno (pred pandemijo covida-19). Obiski so skorajda enakomerno razporejeni med poletjem in zimo.

Nazadnje »pogrnjavščina« o hitri zamenjavi avtomobilov z novimi sistemi čiste mobilnosti v vasi ni bila polno podprta z zadostno večino prebivalcev, zato so se dogovorili, da si bodo prizadevali postati vzorčna destinacija za »nežno mobilnost« v majhnih korakih, hkrati pa povečevati število obiskovalcev.

Ustanovljen je bil lokalni avtobusni prevoz, ki vozi po rednem urniku. Storitve zagotavlja lokalno taksi podjetje, ki lahko ob vnaprej narejenih rezervacijah poveča zmogljivosti in tako

zagotovi prevoz za vse, ki želijo potovati. Sprva se je to osredotočalo na obiskovalce, pozneje pa se je razširilo tudi na prebivalce.

Osrednji del sistema trajnostne mobilnosti v Werfenwengu je kartica SAMO. Ta je bila razvita kot integrirana shema, znotraj katere lahko gostje dostopajo do številnih storitev mobilnosti in aktivnosti prostega časa, ki vključuje:

- lokalni E-LOIS e-avtobus na zahtevo in prevoz z avtobusom W3 do in z železniške postaje;
- uporabo skupnega voznega parka različnih električnih avtomobilov in drugih vozil;
- uporabo visokokakovostnih e-gorskih koles;
- vožnjo s sanmi s konjsko vprego;
- dostop do zabavišnega parka ob jezeru Wengsee;
- udeležbo na vodenih pohodih in izletih;
- tek na smučeh in izposajo opreme.

V čem je trik? Gostje morajo prispeti z javnim prevozom ali ključ avtomobila za čas bivanja shraniti v pisarni Zavoda za turizem Werfenweng. Kartica je na voljo tudi pri sodelujočih SAMO ponudnikih nastanitve.

Poleg razvoja trajnostne mobilnosti ima Werfenweng obrat na biomaso za lokalno ogrevanje in sončno elektrarno, ki letno proizvede 300 MWh električne energije ter napaja polnilno postajo za e-vozila.

Prizadevanja skupnosti Werfenweng za razvoj integriranih »mehkih« sistemov mobilnosti so mestu pomagala razviti močno blagovno znamko in pritegniti mednarodno pozornost. Medtem ko je končni cilj vas brez avtomobila še vedno daleč, so bili postavljeni temelji, ki omogočajo postopne izboljšave.

Z grajenjem na lokalnih prizadevanjih je Werfenweng utrdil tudi razvoj združenja Alpine Pearls (biseri Alp). Združenje Alpine Pearls, ustanovljeno leta 2006, je mreža destinacij v Alpah, ki se osredotoča na trajnostno mobilnost v turizmu. Bled in Bohinj sta slovenska člana Alpine Pearls.

*

Naša naloga kot političnih predstavnikov je, da nenehno delamo na procesu vključevanja ljudi in omogočimo, da do sodelovanja tudi v resnici pride.

– Dr. Peter Brandauer, župan Werfenwenga

Podnebne koristi

Neposredne koristi v smislu blažitve podnebnih sprememb z razvojem trajnostne mobilnosti v Werfenwengu je težko oceniti. Običajno približno 20 % gostov prispe z vlakom, kar je višji odstotek od avstrijskega povprečja. Približno 10 % obiskovalcev se odloči za uporabo kartice

SAMO in sistemov skoraj brezemisijске mobilnosti, ki so jim na voljo. Električna vozila se napajajo s sončno energijo, proizvedeno v bližini vasi. Hkrati je ponudba trajnostne mobilnosti povečala privlačnost Werfenwenga kot destinacije in posledično jih obišče več obiskovalcev, ki na poti tja ustvarjajo emisije.

Na splošno lahko domnevamo, da so inovacije na področju trajnostne mobilnosti, vpeljane v Werfenwengu, do zdaj pripeljale le do relativno majhnega zmanjšanja emisij toplogrednih plinov. Toda zmanjšanje emisij iz prometa je velik izziv za skupnosti povsod. Werfenwengu je uspelo zgraditi platformo za eksperimentiranje in predstavitve, z uporabo katere se je mogoče veliko naučiti, in dokazati, da obstajajo sinergije med trajnostno mobilnostjo in gospodarskimi koristmi za turizem. Na teh temeljih bi se lahko razvijala naslednja pospešena faza prehoda k brezemisijски mobilnosti, k prvotnemu cilju Werfenwenga, torej postati vas brez avtomobilov in morda tudi brez ogljika.

Druge koristi

Čeprav naloga še ni dokončana, so prizadevanja skupnosti Werfenweng za razvoj vodilnih sistemov trajnostne mobilnosti že prispevala k rasti turističnega sektorja v mestu. Po uvedbi sistema SAMO se je število obiskovalcev povečalo za 35 %.

Tudi lokalno prebivalstvo v povprečju narašča in se pomlaja – kar je zelo nenavadno za majhno alpsko avstrijsko vas. Skupnost priznava, da gospodarskega, družbenega in lokalnega razvoja infrastrukture ne bi bilo brez prihodkov od turizma in naložb.

Organizacijski model

Zavod za turizem Werfenweng vodi sistem trajnostne mobilnosti SAMO. Sestavljata ga dve medsebojno povezani organizaciji:

- zadruga, katere član je vsak ponudnik nastanitve in turistični operater na tem območju;
- družba SAMO v lasti zadruga, ki ima v lasti sredstva, kot so električna vozila, in pogodbe za storitve, kot je na primer taksi prevoznik, ki nudi izmenične prevoze.

Ponudniki nastanitev, ki sodelujejo v sistemu SAMO, podjetju SAMO plačajo 2 evra na nočitev za posameznega gosta. Ta prihodek jamči za osnovno ponudbo mobilnosti, ki je s kartico SAMO brezplačna.

Vsi obiskovalci, ki bivajo pri gostitelju, ki je član SAMO, dobijo brezplačni prevoz od in do železniške postaje ter lahko kupijo kartico SAMO za 10 evrov, s čimer dobijo neomejeni dostop do preostalih storitev SAMO (v vrednosti do 350 evrov). Trajnost tega modela za določanje vrednosti se pregleduje in se lahko premakne na kreditni model glede na to, koliko storitev za prosti čas ljudje dejansko uporabljajo, hkrati pa ohranja osrednjo brezplačno uporabo storitev trajnostne mobilnosti. Obiskovalci lahko še vedno kupijo vozovnice za posamezni prevoz ali

vstopnice za posamezne storitve, ki jih ponuja SAMO, le da v tem primeru cena ni tako ugodna.

Treba je tudi navesti, da ima združenje Alpine Pearls sedež v Werfenwengu. V tej organizaciji vsako sodelujoče turistično združenje skupnosti plača članarino v višini 8–12 tisoč evrov in ima en glas v skupščini članic. Združenje tudi certificira gostitelje Alpine Pearl v skupnostih, ki so njihove članice, od katerih zahteva, da zagotovijo brezplačni prevoz do/z železniških postaj in goste spodbujajo k počitnicam brez avtomobila. Alpine Pearls z različnimi komunikacijskimi kanali oglašuje skupnosti, ki so članice združenja, in certificirane gostitelje.

Omogočanje sprememb

Prvotni pobudniki sprememb v Werfenwengu so bili kombinacija lokalnega vodstva od župana naprej in možnosti pridobivanja nacionalnega razvojnega financiranja za gorske skupnosti. Participativni proces in pogovori o prihodnosti Werfenwenga so se začeli s širokim krogom prebivalcev in lokalnih ponudnikov storitev. Skozi ta pomembni proces so prebivalci analizirali trenutno stanje in sredstva, ki so bila na voljo, ter soustvarjali ideje za prihodnost mesta. Ta proces je vključeval veliko srečanj in seminarjev s prebivalci in ponudniki nastanitev, ki jih je omogočil zunanji posrednik za regionalni razvoj, ki je bil na voljo v okviru nacionalnega razvojnega programa.

Eden najpomembnejših dejavnikov uspeha Werfenwenga je bil, da so bili ljudje povabljeni k aktivnemu sodelovanju pri razvoju lokalne strategije. Ker je bila »mehka mobilnost« prepoznana kot edinstven tržni adut, se je s takšnim sodelovalnim procesom razvoj lahko nadaljeval. Aktivna udeležba in spoštovanje zahtev in idej prebivalcev ter nosilcev turističnih dejavnosti ostajata enako pomembna tudi danes.

Ker sprva število obiskovalcev ni bilo veliko, številnih dogodkov v Werfenwengu ne bi bilo mogoče izvesti brez finančne podpore avstrijske vlade, deželne vlade v Salzburgu in Evropske unije. Danes je model SAMO veliko bližje samozadostnosti zahvaljujoč prispevkom na nočitev za posameznega gosta, ki jih v sistem vplačujejo ponudniki nastanitev SAMO. Skupnost Werfenweng poudarja, da preveliko zanašanje na javno financiranje pomeni past in da bi bilo treba projekte izvajati glede na smiselnost le-teh, ne zgolj zato, ker so na voljo javna sredstva.

Digitalna aplikacija SAMO nudi gostom informacije o vseh storitvah, ki jih ponuja Werfenweng, in vključuje integrirani sistem za rezervacije, ki pomaga upravljati storitve v obdobjih velikega povpraševanja.

Glede podpore občine in vlade. Lokalna občina močno stoji za razvojem trajnostne mobilnosti v Werfenwengu. Župan, ki je proces začel v devetdesetih letih, je župan še danes. Na žalost deželna vlada v Salzburgu ni bila vedno tako podporna kot za nekatere druge avstrijske regije, za katere se zdi, da pri razvoju sistemov trajnostne mobilnosti na območjih z visokim turizmom napredujejo hitreje.

Priporočila za sledenje temu primeru

Ekipa v Werfenwengu je ponosna na svoja prizadevanja glede premika v smeri mesta s čistimi sistemi mobilnosti brez avtomobilov in koristi, ki jih je to do zdaj prineslo skupnosti. Hkrati se je zagon v zadnjih letih nekoliko ustavil, pri čemer je število uporabnikov sistema SAMO padlo pod prejšnje najvišje število. Zavedajo se, da se še vedno spoprijemajo z nekaterimi izzivi, s katerimi se bo srečala večina skupnosti, zato njihovi nasveti vključujejo:

- Nekateri občani še vedno zaznavajo napetost med ekološkimi in gospodarskimi cilji, kar pomeni, da sta potrebna stalno komuniciranje in trud, da bi trajnostna mobilnost tudi v prihodnje bila dobra naložba za mesto, ne le strošek. Zbiranje podatkov je pomembno za vzdrževanje tega.
- Ranljiv si, ker nisi popoln. Potem ko so objavili svoj cilj, da trajnost in mobilnost postaneta ključna prednostna naloga, so ugotovili, da turisti pričakujejo vse več in zastavljajo vedno več vprašanj, zakaj sistemi niso še boljši. To pomeni stalni pritisk za izboljšave, kar je konec koncev dobro, vendar se zavedajo, da morajo še naprej trdo delati, da bi ohranili prednost.
- Lokalni prebivalci se še vedno nočejo odreči svojim avtomobilom. Prizadevanja so bila morda preveč osredotočena na storitve mobilnosti za obiskovalce, in ne za domačine. Na primer, prevoz od in do železniške postaje je bil prvotno le storitev za obiskovalce, šele po nekaj letih so ga razširili, da je storitev javnega prevoza na voljo tudi za prebivalce te in sosednje vasi (največje povpraševanje obiskovalcev in domačinov se v glavnem ne prekriva, tako da lahko servisna storitev zagotovi kapacitete za oboje). Z večjim prizadevanjem za zadovoljevanje potreb mobilnosti prebivalcev in s privlačnimi alternativami bi bil morda že dosežen večji napredek v smeri občine brez avtomobilov.
- Bistveno je ohranjati sodelovanje ljudi iz celotne skupnosti v medsebojnem procesu načrtovanja, razvoja in učenja. Brez tega Werfenwengu ne bi uspelo priti tja, kjer so danes, in ne bi mogel doseči tega, kar namerava v prihodnosti. Za doseganje ciljev je ključno tudi zadostno število ljudi in količina finančnih sredstev, kar pa je vedno izziv.

Reference

- Spletna stran Werfenweng – <https://www.werfenweng.eu/EN/Werfenweng/>
- Spletna stran Alpine Pearls – <https://www.alpine-pearls.com/en/>
- Predstavitev *Welcome to Werfenweng (Dobrodošli v Werfenweng)* (2020) – poslana neposredno od združenja Alpine Pears
- Predstavitev *Alpine Pearls* (2021) – poslana neposredno od združenja Alpine Pears
- Dejstva *Alpine Pearls FAQ* (2021) – poslana neposredno od združenja Alpine Pears
- Intervju: Dr. Peter Brandauer o mehkih oblikah mobilnosti v avstrijskem Werfenwengu – <https://sustainability-leaders.com/peter-brandauer-interview/>

- Primeri evropskih dobrih praks na področju mehke mobilnosti v turizmu – [https://umwelt.naturfreunde.at/files/uploads/2011/07/Good Practice Soft Mobilty in Europe.pdf](https://umwelt.naturfreunde.at/files/uploads/2011/07/Good_Practice_Soft_Mobility_in_Europe.pdf)
- Pogovor s Sveo Lauterjung, Werfenweng Aktiv GMBH, z dne 3. septembra 2021
- Izmenjava po e -pošti s Karmen Mentil, ÖAR, september 2021

10.3 Enjoy Waltham Forest

Lokacija: mestni okraj Waltham Forest, London, Anglija

Vodilna organizacija: londonski mestni okraj Waltham Forest

Mobilnost, prostorsko načrtovanje

Pregled

V zadnjih sedmih letih je Waltham Forest postajal vse močnejši pri izgradnji nove infrastrukture za trajnostno mobilnost, dajal je prednost hoji in kolesarjenju ter skrbel, da so ulice varnejše za prebivalce.

Mestni okraj Waltham Forest je na severu širšega predela Londona in je bil tudi v zadnjem desetletju relativno odvisen od avtomobilov, čeprav se je število kolesarjev v ožjem predelu mesta London občutno povečalo. Pobuda Enjoy Waltham Forest je bila zasnovana za reševanje ključnih vprašanj v zvezi z varnostjo v cestnem prometu, kakovostjo zraka in javnim zdravjem, medtem pa so sprožili postopne spremembe v potovalnih navadah v smeri proti kolesarjenju. Ključni pospeševalec za Enjoy Waltham Forest je bilo osrednje financiranje, ki so ga leta 2013 zagotovili s programom Transport for London's Mini-Holland.

Do konca leta 2020 je Waltham Forest uvedel 41 km novih ločenih kolesarskih stez, 480 obešalnikov za kolesa in 570 varovanih parkirnih mest za kolesa, 7 središč za kolesa (*cycle hubs*) in 175 polnilnih mest za električna vozila. Posadili so 800 dreves in uredili 66 prehodov za pešce. Lokalne ulice so bile preoblikovane v skladu z načeli »zdravih ulic« in urejenih je bilo več kot 80 con, v katerih so promet omejili le na kolesarje in pešce. V mestnem okraju so uvedli nove javne prostore, vključno s 36 žepnimi parki in poskusnimi parkleti (podaljšavami pločnika), ki jih v številnih primerih zdaj vzdržujejo posamezne skupine v skupnosti.

Infrastruktura in javni prostor sta le del opravil. Več kot 10.000 odraslih in otrok so naučili voziti kolo. Brezplačne delavnice za vzdrževanje koles (*klinike Dr. Bike*), izposoja koles in sistem prodaje koles »preizkusi, preden kupiš« poskušajo znižati vstopni prag za prebivalce, da začnejo kolesariti. Vzpostavljena je bila storitev ZED (dostava brez emisij), ki uporablja tovorna kolesa, tricikle in električna vozila za kurirske storitve dostave blaga v okraju. Naredili so preizkus na šolskih ulicah in ugotovili, da kjer je ena ali več cest, ki obdajajo šolo, za kratek

čas zaprta za večino vozil pred začetkom in po koncu šolskega dne zaradi izboljšanja varnosti v cestnem prometu, so se zmanjšali zastoji in onesnaženost zraka v okolici šole.

Skupnosti so podprte tudi z nepovratnimi sredstvi Community Walking and Cycling Fund (sklad za hojo in kolesarjenje) za izvajanje osnovnih ukrepov, katerih cilj je spodbuditi prebivalce Waltham Foresta k več hoje in kolesarjenja.

V času pandemije covida-19 se je v Waltham Forestu znatno povečalo število ljudi, ki so se odločili za hojo in kolesarjenje, čeprav je šlo v večji meri za prilagajanje na odsotnost javnega prevoza. Decembra 2020 je bilo ugotovljeno 95-odstotno povečanje števila kolesarjev v primerjavi z decembrom 2019. Da bi ustvarili prostor za povečano povpraševanje, je bilo začasno ukinjenih 2.500 parkirnih mest na račun širitve pločnikov in urejenih 15 km dodatnih začasnih kolesarskih poti. Trenutno potekajo dela, da bi te spremembe postale trajne.

S celostnim ukrepanjem v okviru pobude Enjoy Waltham Forest je Waltham Forest postal eno od vodilnih mestnih okrožij pri spodbujanju trajnostne mobilnosti v Združenem kraljestvu.

*

Krajina Waltham Foresta se je korenito spremenila ... Z varnejšo sprehajalno in kolesarsko infrastrukturo ter soseskami, ki so ustvarile dostopnejše poti in dale prednost ljudem vseh starosti in zmožnosti, ki se premikajo po okrožju na te načine.

– Clyde Loakes, namestnik vodje in član kabineta za okolje

Telesna pripravljenost in vzdržljivosti sta en vidik, vendar menim, da gre hkrati tudi za velik vpliv na dobro počutje ljudi. To je za vsakogar dolgoročna naložba v zdravje.

– Atika in Sandra, Hornbeam Joy Riders

Živimo 0,75 km stran od šole. Včasih sem vozil. Skrbelo me je, da bi mi hoja vzela preveč časa, a zdaj sem spreobrnjen! Skupaj z otroki si privoščimo lep, miren sprehod do šole. Na poti klepetamo. Šolske ulice so močno izboljšale kakovost našega življenja.

– starš učenca na osnovni šoli St Mary's CofE, Walthamstow

Podnebne koristi

Zbiranje podatkov za količinsko opredelitev podnebnih učinkov pobude Enjoy Waltham Forest je izziv. Primerjave, povezane s spremembo načina, so še dodatno zapletle korenite spremembe vzorcev potovanja, ki jih je povzročila pandemija covida-19 od začetka leta 2020.

Študija, ki jo je vodila univerza Westminster o zgodnjih koristih Enjoy Waltham Forest, je pokazala nekaj zanimivih rezultatov. Študija je primerjala spremembe v treh londonskih

mestnih okrajih, podprtih v okviru programa Transport for London Mini Hollands, in tudi znotraj samih mestnih okrajev med območji »sosesk z nizko gostoto prometa«, kjer so bile uvedene velike spremembe ulične in javne sfere, v primerjavi s kontrolnimi območji, kjer je bilo uvedenih le malo fizičnih sprememb. Ta študija, ki je poudarila, da gre za zgodnje ugotovitve, je pokazala:

- Za pomemben vpliv na potovalne navade sta potrebna določena raven ukrepov in izboljšanje infrastrukture. Na območjih z nizko gostoto prometa je bilo zaznано opazno povečanje kolesarjenja in hoje. Na drugih področjih ni bilo opaziti bistvenih sprememb.
- Medtem ko je bil prvi cilj povečati kolesarjenje v Waltham Forestu, je bilo večje povečanje aktivne mobilnosti pravzaprav pri hoji.
- Doslej ni bilo opaziti bistvenega zmanjšanja potovanj z avtomobilom. Povečanje aktivne mobilnosti je bilo torej pozitivno, vendar se zdi, da gre za dodatno mobilnost in ne za dejanski odmik od avtomobilov z namenom zmanjšati izpuste ogljikovega dioksida.
- Dojemanje kolesarjenja se je v skupnosti izboljšalo in začetno nasprotovanje preobrazbam ulic v skladu s programom Enjoy Waltham Forest je pojenjalo.

Če povzamemo, je doseganje spremembe načina mobilnosti v urbanih območjih, ki so relativno odvisna od avtomobila, dolgotrajno in ga je treba temeljito izvesti. Ljudje so več zunaj in več hodijo in kolesarijo na območjih, kjer se je bistveno izboljšala kolesarska, sprehajalna in javna infrastruktura. A da bi hoja in kolesarjenje resnično začela izpodrivati potovanja z avtomobilom, je treba prelomno točko v Waltham Forestu šele doseči, pri čemer širša omrežja za kolesarjenje in hojo v večini primerov zagotovo pripomorejo. Ekipa Enjoy Waltham Forest si trenutno prizadeva razviti bolj zanesljivo oceno učinka svojega dela.

Storitev brezemisijske dostave (ZED) je bila zasnovana za nadomeščanje dostavnih storitev na fosilna goriva v Waltham Forestu. S storitvijo je bilo leta 2020 dostavljenih več kot 87.000 paketov, prevoženih 69.000 kilometrov, kar je po oceni prihranilo 23 ton CO₂.

Poleg ublažitvenih učinkov program Enjoy Waltham Forest veliko prispeva tudi h krepitvi mrež in podpornih struktur lokalne skupnosti. Vrednost v smislu krepitve odpornosti skupnosti je bila očitna že med pandemijo covid-19 in nedavnimi poplavami.

Druge koristi

Čeprav izboljšave pri kolesarjenju in hoji v Waltham Forestu še ne kažejo občutnega zmanjšanja emisij toplogrednih plinov, je že mogoče opaziti številne druge koristi.

Prebivalci poročajo, da se počutijo veliko bolj varne pri hoji in kolesarjenju, zaradi česar so te možnosti postale veliko privlačnejše. Raziskave kažejo, da so ljudje, ki živijo v soseskah z nizko gostoto prometa, bolj telesno aktivni 5 dni na teden in 13 % bolj verjetno opravijo 140 minut aktivnega gibanja na teden v primerjavi z drugimi okraji Waltham Foresta. To kaže, da lahko imajo velikopotezni posegi znatne koristi za zdravje zaradi aktivnega gibanja. Vrednost

teh koristi za zdravje je bila za 20 let ocenjena na 724 milijonov funtov v primerjavi z morebitno naložbo v višini 80 milijonov funtov za urejanje okolice z nizko gostoto prometa – odlična donosnost naložbe.

Na območjih sosesk z nizko gostoto prometa so opazili tudi: 70-odstotno zmanjšanje poškodb v cestnem prometu za pešce, kolesarje in potnike v avtomobilih; 1-odstotno zmanjšanje uličnega kriminala; nove trgovine in podjetja ter večji promet za lokalna podjetja zaradi večjega števila pešcev na glavnih ulicah (kljub velikim začetnim pomislekom podjetij glede sprememb prometnega režima).

Onesnaževanje zraka se je že opazno izboljšalo v soseskah z nizko gostoto prometa in ob nekaterih kolesarskih stezah. Potem ko se je prehod na hojo in kolesarjenje še dodatno pospešil zaradi pandemije covida-19 leta 2020, ki ga je spremljalo nenavadno zmanjšanje avtomobilskega prometa, je stopnja onesnaženosti zraka na vseh 62 nadzornih postajah v bližini Waltham Foresta prvič od začetka spremljanja padla pod zakonske meje. To dokazuje, da je mogoče zrak v Londonu vrniti v varno stanje, medtem ko ostaja izziv, kako to doseči v običajnih časih.

V času pandemije covida-19 je bila storitev brezemisijske dostave že osredotočena na lokalna dostavna omrežja in se je lahko hitro prilagodila za pomoč ranljivim prebivalcem z dostavo paketov hrane in zdravil, kar je pripomoglo k izboljšanju lokalne odpornosti.

Organizacijski model

Enjoy Waltham Forest je pobuda, ki jo v glavnem vodi lokalni okrajni svet v okviru oddelka za avtoceste in promet. Ekipa Enjoy Waltham Forest poroča direktorju za avtoceste in upravljanja prometa ter tesno sodeluje z drugimi deli ekipe za avtoceste, vključno z oddelkom za zagotavljanje omrežja, inženiring in gradnjo, pa tudi z drugimi ekipami v svetu. Ekipa Enjoy Waltham Forest vključuje vodje projektov in načrtovalce prometa, ki so specializirani za aktivne oblike potovanja in kolesarjenje, ter skupino s področja sprememb vedenjskih vzorcev, ki izvaja prireditve in dejavnosti z udeležbo javnosti.

Gre za večinoma običajno strukturo občinske ekipe, vendar je bilo pri njihovem uspehu nekaj pomembnih dejavnikov:

- Financiranje Transport for London je bilo dovolj obsežno, da jim je omogočilo zaposlovanje raznolike ekipe z novimi nabori znanja in spretnosti, kot so ustvarjalci mest, graditelji partnerstev v skupnosti in strokovnjaki s področja sprememb vedenjskih vzorcev. Zato je ekipa Enjoy Waltham Forest precej edinstvena v primerjavi z ekipami za avtoceste v večini drugih delov Združenega kraljestva.
- Imeli so močno podporo sveta za avtoceste in ključnih izvoljenih svetnikov. Ustvarili so kulturo »da, zmoremo in moramo«, ki je ekipi Enjoy Waltham Forest omogočila, da naredi več.

- Medtem ko ekipa Enjoy Waltham Forest vodi večino infrastrukturnih projektov in drugih pobud, delujejo v duhu partnerstva s številnimi organizacijami v skupnosti. Pogosto gre za neformalna partnerstva, ki delujejo na podlagi obojestranskih koristi in spoštovanja. Na primer, lokalna nevladna organizacija za ozaveščanje o pomenu kolesarjenja ima redno vlogo »kritičnega prijatelja«, ki nadzira in svetuje, kar koristi njim in svetovalni skupini.

Okoli dela lokalnega okrajnega sveta obstaja močna mreža formalnih in neformalnih skupnostnih organizacij, ki delujejo v Waltham Forestu. Občina lahko učinkovito opravlja svoje delo na projektu Enjoy Waltham Forest, ker se lahko nasloni na prizadevanja drugih organizacij. Simbiotično Enjoy Waltham Forest podpira rast novih pobud skupnosti in krepi obstoječe.

V zvezi z javnim prostorom in uličnimi projekti ekipa Enjoy Waltham Forest tesno sodeluje z lokalnimi združenji prebivalcev, od katerih so nekatera uradno registrirani subjekti, druga pa so bolj neformalne skupine sosedov.

Omogočanje sprememb

Ekipa Enjoy Waltham Forest daje prednost sodelovanju in soustvarjanju z lokalnimi skupnostmi ter to poudarja kot ključni dejavnik svojega uspeha. Na primer: v številnih primerih so skupnosti učinkovito prevzele vzdrževanje novih javnih prostorov. To je uspelo, ker so bile lokalne skupnosti vključene v oblikovalske odločitve in čutijo lastništvo nad temi prostori. Ekipa Enjoy Waltham Forest deluje na podlagi 7-stopenjske strategije vključevanja skupnosti za vsak infrastrukturni projekt, ki zajema: najprej raziskavo zaznavanja, sledijo oblikovanje začetne sheme, posvetovanje s skupnostjo in delavnice sooblikovanja, dokončna zasnova s strani občine z nekaterimi specifikami, kot je načrt zasaditve, ki ga pripravi skupnost, prehod na skupno ureditev in vzdrževanje.

Komuniciranje je bistveno in mora biti poudarjeno, da je razvoj načrtovan za vse. Waltham Forest je uporabil veliko študij primerov in lokalnih primerov. Ugotavljajo, da si državljani želijo videti ljudi, ki so jim res podobni, če naj bi komunikacijski materiali odmevali. Kar nekaj let je trajalo, da so to dojali.

Svet Waltham Foresta uporablja tudi platformo za sodelovanje skupnosti Commonplace za širše vključevanje prebivalcev v pripravo načrtov in projektov. Interaktivni zemljevid omogoča prebivalcem, da podajo predloge za kraje, ki bi jim koristile širše pešpoti, ulice z manjšo gostoto prometa, boljše kolesarske poti in infrastruktura, ali pa označijo nevarne točke. Svet Waltham Foresta nato predloge pregleda in določi prednostne naloge.

Sklad Community Walking and Cycling je še en pristop sveta Waltham Foresta za podporo skupinam, ki si prizadevajo spodbujati in omogočati prebivalcem Waltham Foresta, da več hodijo in kolesarijo. Namen sklada je razvijati in podpirati delo skupin, da bi dosegle več prebivalcev, kot bi jih lahko svet sam, zato hkrati deluje kot mehanizem za naložbe in

sodelovanje. Podprti so bili raznoliki projekti mobilnosti skupnosti, ki so znašali do 2500 funtov vsak – skupno 21 projektov od leta 2019. Zdi se, da obseg sklada za zdaj zadostuje, čeprav ga svet lahko po potrebi razširi.

Finančno je bila investicija v višini 27 milijonov funtov, prejeta od Transport for London, za aktiviranje pobude Enjoy Waltham Forest ključnega pomena. Čeprav se je to financiranje zaključilo leta 2019, so uporabili druge vzvode, vključno s 106. in 278. členom za razvoj, prispevki za železniško omrežje, splošnimi sredstvi za delovanje/vzdrževanje, ki jih namenita svet in Mayor's Air Quality Fund (županov sklad za kakovost zraka). Svet v vedno večji meri usmerja prihodke od parkiranja v projekte aktivne mobilnosti. Skupno je bilo v infrastrukturo in spremembo vedenjskih vzorcev do zdaj vloženih okoli 50 milijonov funtov, kar je skoraj podvojilo začetno naložbo investicije Transport for London. To je omogočilo velike izboljšave infrastrukture v približno polovici mestnega okraja. Zaradi dodatnega povpraševanja, ki se je pojavilo, bo v prihodnjih letih potreben podoben znesek. Torej, čeprav je bila naložba Transport for London za svoj čas brez primere in preobrazbena za Waltham Forest, se je izkazalo, da je le delček vsega potrebnega.

Spremljanje napredka z dobrimi podatki je pomemben del načina delovanja pobude Enjoy Waltham Forest. Na primer: nameščenih je bilo 12 stalnih števecov za štetje števila kolesarjev na glavnih poteh v okraju, kar omogoča količinsko oceno vsakoletnih sprememb. Zdaj imajo tudi največje britansko omrežje elektronsko povezanih vozlišč za varno kolesarjenje. Na železniških postajah jih je sedem, naročnik plača letno pristojbino in prejme digitalni dostop do katerega koli vozlišča.

Svet je uporabil napredne pristope pri javnih naročilih, ki jih je bilo lažje izvesti, ker so imeli sredstva za velik obseg del. Ti so vključevali pridobitev dovoljenja kabineta za nabavo vsega, kar je bilo potrebno v okviru programa Mini-Holland, kar je pripomoglo k pospešitvi stvari v primerjavi s tistim, kar bi bilo mogoče z bolj razdrobljenim načinom delovanja. Na primer: lahko so sklenili okvirne pogodbe za strokovno načrtovanje in gradnjo infrastrukture, kar je pripomoglo k hitrejši izvedbi projektov od zasnove do izvedbe.

Politika Greater London Ultra Low Emissions Zone (veliko območje ultra nizkih emisij v Londonu) se bo kmalu razširila v Waltham Forest. Ta bo uvedla dnevno pristojbino za vozila, ki niso skladna s pravili (skoraj vsi dizelski in starejši bencinski avtomobili), v višini 12,5 funta. To bo zajelo približno 50 % površine in 75 % ljudi v Waltham Forestu. Pričakuje se, da bo to temeljni spodbujevalni dejavnik za nadaljnji premik spremembe načina prevoza, ki bo pomagal svetu, da v prihodnjih letih naredi več – na primer spodbuja večji prehod k souporabi oziroma najemu električnih vozil. Novost v Waltham Forestu naj bi bila območja brez avtomobilov, vendar morajo zagotavljati parkirišča za vozila za kratkoročni najem (*car club bays*).

Priporočila za sledenje temu primeru

Sprememba infrastrukture in vedenja gresta z roko v roki. Ljudje potrebujejo znanje in spretnosti za uporabo infrastrukture, hkrati pa samo usposabljanje ne bo spodbudilo ljudi, da začnejo kolesariti, če je infrastruktura slaba.

Pomemben nauk iz primera Enjoy Waltham Forest je, da so potrebne določene stopnje naložb v infrastrukturo in ukrepov, da bi dosegli spremembe vedenja glede potovanja. Pri prebivalcih na območjih z nizko gostoto prometa je opazen porast kolesarjenja in hoje, na drugih območjih pa ne. To kaže, da je sprememba fizičnega uličnega okolja in javnega prostora v mestih pomembna, vendar le, če je izvedena dovolj celovito. Za temeljito opravljanje dela je treba zagotoviti znatna naložbena sredstva. Hkrati pa tudi ni nujno, da je infrastruktura draga, morda tudi ne, da je prav lepa. Skupnosti torej lahko najdejo praktične načine za začetek ključnih posegov, kot so posebne cone.

Občina lahko učinkovito opravlja delo, podobno temu, kar so dosegli v Waltham Forestu, z gradnjo na prizadevanjih skupnosti. Delo posameznih skupin v skupnosti Waltham Forest je svetu resnično omogočilo, da je lahko razvil pobudo v takem obsegu, kot ga ima Enjoy Waltham Forest. Zato je treba to simbiozo negovati s podporo ukrepom za mobilnost na lokalni ravni.

Ta proces preoblikovanja ulic in javnega prostora je odlična priložnost za sodelovanje in soustvarjanje po vsej skupnosti, hkrati pa se bodo zagotovo našli posamezni prebivalci in podjetja, ki jih bo to motilo. Nekaj nasprotovanja v začetni fazi je zato skorajda neizogibno. Zagotavljanje odličnega in verodostojnega komuniciranja je pomemben začetek. Pozneje sta močna udeležba in proces soustvarjanja pri vsakem posameznem posegu resnično pomembna, da se zagotovi, da bo skupnost sodelovala pri tem, kar je načrtovano na njihovem območju. S soustvarjanjem lahko lokalne skupnosti na koncu prevzamejo lastništvo in vzdrževanje ustvarjenega. To dolgoročno deluje bolje za vse.

Sprva je bil projekt Enjoy Waltham Forest usmerjen v to, da bi več ljudi spravili na kolesa. Sčasoma so spoznali in sprejeli bolj celostne skupnostne in prostorske razvojne cilje, saj je od tega v resnici odvisno, ali bodo ljudje spremenili svoje vedenjske vzorce. Torej, medtem ko Enjoy Waltham Forest še vedno sodeluje v ekipi sveta za avtoceste, je v resnici postal veliko širša pobuda za razvoj skupnosti in oblikovanje prostora. To je namreč tisto, kar je resnično potrebno.

Reference

- Spletna stran Enjoy Waltham Forest – <https://enjoywalthamforest.co.uk/about-mini-holland/>
- Predstavitev Enjoy Waltham Forest Walking and Cycling Account 2020 – <https://enjoywalthamforest.co.uk/wp-content/uploads/2021/07/Walking-Cycling-Account-2020-FINAL.pdf>

- Predstavitev Enjoy Waltham Forest Walking and Cycling Account 2019 – <https://enjoywalthamforest.co.uk/wp-content/uploads/2020/05/Walking-and-Cycling-Account-2019.pdf>
- Videoposnetek Pet let programa Enjoy Waltham Forest – <https://www.youtube.com/watch?v=KvVI3Xjpsn4>
- Videoposnetek Londonski mestni okraj Waltham Forest | Ashden Awards 2019 – <https://www.youtube.com/watch?v=h7-sqmJjPY4>
- Orodje Waltham Forest Commonplace – <https://walthamforest.commonplace.is/>
- Vodnik za oblikovanje Waltham Forest Mini-Holland – <http://www.enjoywalthamforest.co.uk/wp-content/uploads/2015/01/Waltham-Forest-Mini-Holland-Design-Guide.pdf>
- Članek The Guardian: Program "Mini-Holland" se je v zunanjih okrožjih Londona izkazal – <https://www.theguardian.com/environment/bike-blog/2018/jun/26/mini-holland-schemes-have-proved-their-worth-in-outer-london-boroughs>
- Učinki posega na področju aktivne mobilnosti s poudarkom na kolesarjenju v primestnem okolju: enoletne ugotovitve, ki temeljijo na oceni londonskega programa v teku Mini-Hollands; Aldred et al. (2019) – <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0965856417314866>
- Intervju z Jane Sherry, vodjo projekta za spremembe vedenja, Enjoy Waltham Forest, z dne 9. septembra 2021
- Izmenjava po elektronski pošti Dan Kelly: Sustrans, september 2021

11 Prostorsko načrtovanje

11.1 Schoonschip

Lokacija: Amsterdam, Nizozemska

Vodilna organizacija: VvE Schoonschip

Prostorsko načrtovanje, energija, krožno gospodarstvo, mobilnost, hrana

Pregled

Schoonschip Amsterdam je edinstveno stanovanjsko območje na kanalu Johan van Hasselt v Buiksloterhamu v Severnem Amsterdamu. Gre za trajnostno, krožno skupnost, ki jo je ustvarila skupina prebivalcev s skupnimi sanjami: ustvariti najbolj trajnostno plavajočo sosesko v Evropi.

Schoonschip je sestavljen iz 30 vodnih parcel, od katerih si jih polovico delita dve družini, kar ustvarja 46 edinstvenih vodnih stanovanj za več kot 100 prebivalcev. Prebivalci so si prizadevali za razvoj soseske po načelih krožne skupnosti, za premislek o tem, kako organiziramo svoja mesta tako družbeno kot prostorsko, za spopadanje s sistemskimi koreninami podnebnih sprememb in za ustvarjanje povezane skupnosti z močnimi družbenimi vrednotami. Zgodnja dela so se začela leta 2008, razvoj pa je bil zaključen leta 2020.

Schoonschip vključuje številne decentralizirane in obnovljive rešitve za vodo, energijo in odpadke, oblikovane na skupnem kolektivnem sistemu pomolov. Te vključujejo:

- prizadevanje za energetske nevtralnost z uporabo pasivno pridobljene sončne energije in izolacije, rekuperacije toplote, 500 solarnih PV-panelov, 30 toplotnih črpalk, povezanih s toplotnimi izmenjevalniki v kanalu, decentraliziranega skladišča baterij in LED-razsvetljave;
- zasebno pametno omrežje za upravljanje električne energije za vse domove in preusmeritev povpraševanja od obdobj, ko je povpraševanje posebno visoko in je proizvodnja ogljika na glavnem omrežju večja;
- vsaka nepremičnina ima vsaj tretjino strehe ozelenjene, nekatere hiše vključujejo sisteme za zbiranje deževnice (čeprav je bilo to za plavajoče hiše tehnično zapleteno), učinkovitejše razpršilnike za prho in vakuumsko stranišča;
- inovacije s preskusnim, plavajočim sistemom za čiščenje odpadnih voda v partnerstvu z regionalnim dobaviteljem vode Waternet, ki vključuje sistem za razgradnjo, s katero se proizvaja bioplin za električno oskrbo domov in zbira fosfor;

- dajanje prednosti trajnostnim gradbenim materialom, kot so les in biokompozitne izolacije v okviru modela krožnega gospodarstva, kjer je to mogoče;
- izboljšanje okoliških ekosistemov nad in pod vodo z uporabo plavajočih vrtov in obnovo brežine kanala (upravljanje brežine so prevzeli od občine) ter razvoj širšega načrta obnove ekosistemov za območje kanala;
- ustvarjanje skupnega voznega parka električnih vozil, vključno s kolesi, tovornimi kolesi, čolni in avtomobili;
- skupno osredotočenost na trajnostno in nizkoogljično prehrano v skupnosti.

Čeprav so se prebivalci po poti do cilja morali spoprijeti s številnimi težkimi položaji, njihova prizadevanja, da idejo Schoonschipa uresničijo, dokazujejo, da prebivalci lahko načrtujejo in ustvarijo krožne in trajnostne soseske zase. Orali so tudi ledino na področju novih pravnih in finančnih shem, kar bo v prihodnje vsem nizozemskim skupnostim, ki bi si želele slediti temu zgledu, v veliko pomoč. Prizadevajo si tudi za širjenje naukov in spoznanj drugim skupnostim.

*

To je naselje, ki smo ga od spodaj navzgor zgradili ljudje, ki tukaj živimo. Ni v lasti/ustanovitvi/prodano s strani podjetja. Za nas je to pomembno in pomeni največjo moč projekta.

- Marjan de Blok, pobudnik Schoonschipa

Vse skupaj je bila ena velika, nora pustolovščina s številnimi vzponi in padci ter ogromno (in ogromno) srečanji ...

- spletna stran Schoonschip Greenprint

Sedemdeset odstotkov sveta je pokritih z vodo in dobra stvar je, da lahko brez težav živimo na njej! Ker se urbana območja spopadajo z visoko gostoto, bi morali bolje izkoristiti prostor na vodi. S programom Schoonschip želimo dati zgled in pokazati, da je življenje na vodi lahko odlična in boljša alternativa za ljudi in naš planet.

- Space and Matter

Podnebne koristi

Nizozemska ima cilj do leta 2030 zmanjšati emisije toplogrednih plinov za 49 % v primerjavi z ravnmi iz leta 1990. Da bi to dosegli, se bo morala sedanja medletna nacionalna stopnja zmanjšanja emisij podvojiti. Nizozemska se je tudi razmeroma hitro premaknila od neto izvoznice zemeljskega plina do uvoznice, čemur je sledilo oblikovanje strateškega nacionalnega cilja, da se »osvobodi plina«. Danes okoli 7 milijonov nizozemskih domov proizvede približno 70 % emisij iz grajenega okolja. Čeprav so številni domovi relativno dobro

izolirani, se skoraj vsi ogrevajo na zemeljski plin. Nacionalni cilj je te hiše spremeniti v dobro izolirane domove, ki se ogrevajo z obnovljivimi viri energije in uporabljajo ali celo proizvajajo čisto električno energijo. Vendar pa razogljíčenje ogrevanja v grajenem okolju že zaostaja za povprečnim napredkom razogljíčenja. Predvidena rast ogrevanja z obnovljivimi viri energije bo prav tako precej zaostajala za prehodom na proizvodnjo energije iz obnovljivih virov, ki bo po napovedih do leta 2030 na nacionalni ravni znašala 75 %. Nizozemska si zdaj prizadeva delati po posameznih okrožjih za ustvarjanje sosesk brez plina in ogljika.

Kot nov razvoj soseske Schoonschip pomaga prikazati, kaj je na Nizozemskem mogoče, ko se državljani zberejo in delujejo celovito. Tehnično Schoonschip vključuje številne elemente, ki jih bodo potrebovale vse skupnosti – vključno z upravljanjem lokalnega omrežja in decentraliziranimi obnovljivimi viri energije za toploto in električno energijo. Za Nizozemsko bo prenos modela Schoonschip v obstoječe soseske izziv – ne le tehnologij, ampak, kar je še pomembneje, podobnih modelov sodelovanja in kolektivnega upravljanja. S tega vidika se lahko pokaže, da bo vpliv Schoonschipa daleč presegel lastne prihranke toplogrednih plinov.

Ker je bil Schoonschip dokončan šele leta 2020, podatki, pridobljeni z monitoringom, še niso na voljo, da bi pokazali, kako se jim je uspelo približati svojim ciljem energetske nevtralnosti in ničelnih emisij ogljika. Načrtujejo, da bodo rezultate in z njimi povezane nauke objavili na svoji spletni strani Greenprint.

V majhnem obsegu je bil razvoj Schoonschipa namenjen reševanju nekaterih globalnih izzivov odpornosti, ki jih prinaša spreminjajoče se podnebje, vključno z energetsko varnostjo, pomanjkanjem vode, poplavami in naraščajočo gladino morja. V mestu, kot je Amsterdam, ki je zelo ranljivo tako za dvig morske gladine kot za poplave, prebivalci Schoonschipa poudarjajo prednost bivanja v naselju na vodi, ki ima možnost, da se dviguje in spušča skupaj z vodo. Ker so domovi zasnovani tako, da so samozadostni z oskrbo z vodo in energijo, svojim prebivalcem zagotavljajo tudi večjo dolgoročno odpornost. Prav tako jih je relativno preprosto preseliti. Poleg fizične odpornosti se je v procesu gradnje Schoonschipa okrepila tudi povezanost v skupnosti, ki je skupnosti dobro služila že pri spoprijemanju s pandemijo covid-19 in jim daje socialno podlago tudi za skupno reševanje izzivov, povezanih s podnebnimi krizami.

Druge koristi

Schoonschip ni trajnosten le v ekološkem smislu, ampak tudi družbeno. Kot prototip za plavajoče urbano naselje in inovativno odporno oblikovanje mest Schoonschip sproža premislek o tem, kako so mesta zasnovana, kje so in kdo jih ureja. Prebivalci so tesno sodelovali pri razvoju svojega naselja in bodo dolgoročno upravljali premoženje, ki so ga ustvarili. Pametni pomol in skupna soba sta prostora za srečanja ter nadaljevanje kolektivnih sosedskih dejavnosti, kot so kuhanje, srečanja, joga, filmski večeri, otroške zabave in izmenjava oblačil. V letih razvoja in tesnega sodelovanja so zgradili zelo tesno povezano skupnost.

Prebivalci Schoonschipa so pomagali dokazati, da je mogoče preseči odvisnost od poklicnih razvijalcev nepremičnin. Zbrali so se in sami ustvarili nekaj edinstvenega. Njihov cilj je, da opolnomočijo druge za ustvarjanje drugih skupnostno vodenih naselij po vsej Nizozemski in drugje.

Skupnost tudi že pomaga pri ustvarjanju kulturnega premika v okoliških soseskah. Na primer, več sosedov Schoonschipa se želi pridružiti vozlišču skupne mobilnosti.

Doseganje cenovno dostopnih stanovanj za vse dele družbe je eno od področij, glede katerega prebivalci spoznavajo, da so z muko dosegli družbeni vpliv, ki so ga želeli. To je bilo predvsem posledica stroškov gradnje in bolj ustvarjalnega, čeprav dragega razvojnega modela, ki je sledil – pri katerem je vsak oblikoval svojo hišo. Sodelovanje s stanovanjskimi združenji, katerega namen je bil, da bi skupaj vzpostavili delujoč model, je bil en vidik, pri katerem sporazum v obojestransko korist ni bil dosežen.

Organizacijski model

Schoonschip se je začel z idejo in ambicijami skupine prebivalcev Amsterdama leta 2008. Struktura končnega razvoja je bila dejansko kolektiv zasebnih razvijalcev 30 gradbenih parcel s skupnimi naložbami in upravljanjem skupnih sredstev, sistemov in standardov oblikovanja.

Kolektiv prebivalcev je bil prvič formaliziran kot korporacija Schoonschip leta 2011 – z upravnim odborom, ki ga sestavlja osrednja skupina ljudi, ki vodi razvoj. Upravni odbor je imel pooblastila za odločanje v imenu širše skupine članov, ki so sčasoma postali rezidenti. Leta 2013 se je korporacija prijavila na razpis občine Severni Amsterdam za gradnjo na kanalu Johan van Hasselt. Leta 2015 so vsi člani Schoonschipa podpisali pogodbo o sodelovanju, ki določa ključne finančne in pravne podrobnosti med prihodnjimi člani – rezidenti in korporacijo.

Dobro finančno upravljanje in vodenje sta bila zelo pomembna. Medtem ko je upravni odbor korporacije pregledno upravljal finance, je bila za pregled proračuna in izdatkov ustanovljena tudi ločena tričlanska komisija s tremi prebivalci. Navsezadnje je bila temeljna podlaga zaupanje, podprto z odkritimi ocenami najslabšega možnega scenarija/ocena tveganja in jasnim komuniciranjem.

Leta 2016 je bil oblikovan združni model za izvedbo del, medtem ko je bila korporacija še naprej odgovorna za pripravo projektov. Vendar se je združna pravna oblika izkazala za neprimerno, saj se od rezidentov ni moglo zahtevati, da se pridružijo, medtem ko je bila potrebna pravna struktura, ki bi zagotovila udeležbo vseh pri razvoju in dolgoročnem upravljanju premoženja.

Zato je bilo ustanovljeno združenje lastnikov (Vereniging van Eigenaars), ki je nadomestilo zadrugo. Ta oblika subjekta je zasnovana za stanovanjske hiše, zakonitosti stanovanjskih pravic pa ni mogoče neposredno uporabiti za premične plavajoče hiše. Zato je bilo treba ustvariti nov pravni model po modelu združenja lastnikov – na podlagi najema 30 stanovanjskih parcel in dodatne parcele za kolektivno infrastrukturo. Vseh 46 gospodinjstev

je del združenja lastnikov z izvoljenim odborom treh rezidentov. Za vsako od 15 parcel, razdeljenih na dve stanovanji, je bilo treba ustanoviti tudi posebno stanovanjsko združenje za lastništvo nepremičnine, nato pa sta vsaka dva lastnika stanovanj postala člana teh mini združenj. Vse to je končno omogočilo zadnjo fazo naložb in upravljanja, vendar je dodatno otežilo delo z bankami in pravne rešitve. Ena od omejitev pri strukturi združenja lastnikov je, da davčni predpisi zahtevajo glasovanje o vsakem izdatku, kar v prejšnji razvojni fazi ni bilo zahtevano.

Korporacija Pioneer Vessel je bila ustanovljena leta 2019 za inkubacijo stalnih inovacij in kolektivnih pobud v imenu prebivalcev – na primer pametnega omrežja in skupnega voznega parka električnih vozil in čolnov. To je tudi subjekt, ki zdaj sodeluje z drugimi organizacijami.

Stanovalci so pri oblikovanju in izvedbi projekta sodelovali s široko paleto tehničnih strokovnjakov.

Omogočanje sprememb

Za Schoonschip skupno življenje pomeni združevati moči in navdihovati drug drugega ter tudi druge za drugačen in bolj trajnostni način življenja. Proces soustvarjanja Schoonschipa je bil intenziven in v številnih pogledih zahteven, vendar so prebivalci še vedno prepričani, da se mora ustvarjanje lepših sosesk, ki so bolj zdrave, vključujoče, krožne in trajnostne, začeti s tovrstnim kolektivnim procesom. Schoonschip je ponosen, da je skupina prebivalcev tako navdušena in predana temu procesu že več kot 10 let. Zgoraj opisani organizacijski modeli so pomagali zagotoviti strukturo in nekaj varnosti v podporo procesu soustvarjanja, vključno z nekaterimi povračili za osrednjo ekipo odbora, da bi zagotovili ključno vodenje.

Temeljno financiranje Schoonschipa so sestavljale članarine posameznih gospodinjstev v višini 750 evrov, nepovratna sredstva iz občine Amsterdam pred izvedbo projekta v višini 30.000 evrov, posojila iz province North Holland v višini 276.000 evrov in predplačila posameznih gospodinjstev. Financiranje je bilo v končni fazi urejeno prek banke Triodos – po veliko ustvarjalnosti in trdem delu za ustvarjanje novih rešitev za posojila za stanovanjska združenja mobilnih hiš na vodi.

Državljeni, ki stojijo za Schoonschipom, so morali prevzeti resno finančno tveganje z vlaganjem v načrte za dom, za katere je bila velika verjetnost, da se ne bodo uresničili, ekipa se zaveda, da brez te naložbe tega projekta ne bi mogli uresničiti. Prispevki za skupni proračun so bili formalizirani s pogodbami Schoonschip in so bili uporabljeni za gradnjo pomolov, električnih in vodnih omrežij, stroške razvoja, izdajo dovoljenj in nadomestilo odboru. Začetne ocene 47 tisoč evrov skupnih stroškov so se sčasoma povečale na 70 tisoč evrov na gospodinjstvo. Da bi nekaterim članom pomagali pri plačilu tega prispevka, je bil prek platforme GreenCrowd ustvarjen mehanizem posojila v skupni višini 285 tisoč evrov.

Za Schoonschip je bil razvit še en gospodarski dejavnik, in sicer da so prebivalci, ki delajo na področju inovacijskih in izobraževalnih dejavnosti prek subjekta Pioneer Vessel, deležni

dobroimetja za stroške energije in/ali mobilnosti. To v soseski Schoonschip učinkovito ustvarja mini lokalni valutni sistem. Zanimivo bo videti, ali se bo ta sčasoma začel odpirati tudi za prebivalce iz okolice.

Testno pametno omrežje omogoča nacionalna politika za poskusna lokalna električna omrežja. Združenjem lastnikov in zadrugam so lahko dovoljena odstopanja od veljavnih energetske zakonov za upravljanje lokalnih mikro omrežij, kot je tisto v Schoonschipu. V praksi je to nato omogočeno z digitalnimi inovacijami v obliki platforme Smart Community za tehnično in finančno upravljanje pametnih omrežij ter pridobivanje vpogleda v delovanje energetskega sistema. Platforma Smart Community vključuje 3D-model celotne skupnosti Schoonschip, ki v realnem času prikazuje tok energije gospodinjskih aparatov, sončnih kolektorjev, pametnih toplotnih črpalk in baterijskih sistemov v vsaki stavbi. Ta sistem je dostopen vsem članom skupnosti s prilagodljivo nadzorno ploščo za njihovo gospodinjstvo. Poleg energije ima platforma tudi kapacitete za organizacijo družabnih srečanj in upravljanje uporabe skupnostne hiše.

Drugo digitalno orodje, ustvarjeno v procesu, je platforma CrowdBuilding. Platforma ima zdaj cilj postati izhodišče za kolektivne projekte gradnje in bivanja na Nizozemskem. Prek te platforme se lahko državljani povežejo s posamezniki, ki z njimi delijo sanje, in projekti, znotraj katerih lahko te skupne sanje postanejo resničnost. Cilj te platforme je podpreti več skupnostnih soustvarjalnih razvojnih projektov, kot je Schoonschip, da bi Nizozemski omogočili hitrejši napredek.

Priporočila za sledenje temu primeru

Zdaj, ko je projekt Schoonschip zaključen, lahko povemo veliko čudovitih stvari o razvojnem procesu in končnem izidu. Vendar je bil proces dolg in svet bo potreboval veliko več tovrstnih projektov, ki se bodo morali uresničevati veliko hitreje, če želimo zadovoljiti skupne potrebe, hkrati pa se v naslednjih desetletjih spoprijeti z množico izzivov. Schoonschip si prizadeva biti odprtokodna pobuda, ki bo na svoji spletni strani Greenprint delila ideje in izkušnje, da bi drugim pomagala doseči podobne rezultate.

Nekatera ključna spoznanja Schoonschipa vključujejo:

- Raziskava tehnoloških možnosti in trajnosti materialov se je izkazala za neverjetno zapleteno nalogo, ki bi se s številnimi možnostmi lahko zapletla v neskončne razprave. To, da je Schoonschipu na koncu uspelo vključiti tako pester nabor vodilnih tehničnih rešitev in inovacij, je dokaz trdnega in trdega dela skupine. Morda se bodo drugi raje oprli na bolj uveljavljene standarde in partnerstva s tehničnimi strokovnjaki za samo racionalizacijo procesa oblikovanja.
- Ker so prebivalci Schoonschipa načrtovali vsak svoj dom, je bilo zaradi časovnih in proračunskih omejitev zelo težko slediti razvitim standardom, zagotoviti dejansko ugodne domove in usklajevati skupno nabavo materialov. Sodelovanje z enim oblikovalcem in gradbenikom bi bilo učinkovitejše pri doseganju tako trajnostnih kot družbenih ciljev

gradnje. Bi pa to pomenilo, da ima vsak lastnik manj prostora za ustvarjalnost pri načrtovanju lastne hiše. Potreben je torej kompromis med svobodno izbiro posameznika ter kolektivno učinkovitostjo in vplivom.

- Medtem ko se je Schoonschip kot kolektivni stanovanjski razvojni projekt na vodi spoprijemal z edinstvenimi pravnimi in finančnimi izzivi, je izvedel tudi nekaj napačnih potez, kot je bila ustanovitev zadružne strukture, ki se je izkazala za nedelujočo. Poleg dela na vprašanjih glede tehničnega/fizičnega oblikovanja je pomembno tudi zgodnje tehnično svetovanje glede oblikovanja poslovnih modelov, pravnih struktur in modelov financiranja.
- Večja podpora lokalnih oblasti za razvoj skupnostnih projektov, kot je ta, bi pripomogla, da bi ti potekali hitreje, prav tako pa bi zagotavljala vključenost. Schoonschipov model je bil precej odvisen od tega, da so si ljudje, ki so želeli tam živeti, lahko privoščili vlaganje časa in tvegano investiranje kapitala, da so zagotovili temelje za projekt. To je zagotovo omejevalo, kdo vse je bil lahko del tega projekta. Medtem ko so si to omejitve prizadevali do neke mere premagati z množično financiranim posojilom in je tudi občina Severna Nizozemska zagotovila financiranje posojila, bi več javnih naložb in spodbujevalnih nepovratnih sredstev verjetno še izboljšalo doseg in vključenost projekta.

Reference

- Spletna stran Schoonschip – <https://schoonschipamsterdam.org>
- Spletna stran Schoonschip "greenprint" z javno dostopnimi viri informacij – <https://greenprint.schoonschipamsterdam.org/>
- Študija primera Space and Matter (prostor in materija) – <http://www.spaceandmatter.nl/schoonschip>
- Študija primera Metabolic – <https://www.metabolic.nl/projects/schoonschip/>
- Primer GreenCrowd – <https://greencrowd.nl/project/schoonschip>
- Spletna stran Crowdbuilding – www.crowdbuilding.nl
- Članek Gb & d: Schoonschip Amsterdam ponuja nov pogled na odporno oblikovanje mest – <https://qbdmagazine.com/resilient-city-design/>
- Članek InHabitat: Nauki iz Schoonschipa, plavajoče eko vasi v Amsterdamu – <https://inhabitat.com/lessons-from-schoonschip-amsterdams-floating-eco-village/>
- Članek Arch Daily: Amsterdamska plavajoča soseska Schoonschip ponuja novo perspektivo krožnosti in odpornosti – <https://www.archdaily.com/964050/amsterdams-floating-neighbourhood-schoonschip-offers-a-new-perspective-on-circularity-and-resiliency>
- Nizozemski nacionalni podnebni sporazum – <file:///Users/tim/Downloads/20190628+National+Climate+Agreement+The+Netherlands.pdf>
- Nizozemski podnebni in energetske obeti 2020, povzetek – <https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/pbl-2020-netherlands-climate-and-energy-outlook-2020-summary-4299.pdf>

11.2 BedZED

Lokacija: Wallington, londonski mestni okraj Sutton, Anglija

Vodilna organizacija: socialno podjetje BioRegional in združenje za socialna stanovanja Peabody Trust

Prostorsko načrtovanje, energija, krožno gospodarstvo, upravljanje virov

Pregled

Beddington Zero (Fossil) Energy Development – BedZED, prvi britanski večnamenski trajnostni razvoj skupnosti, katerega cilj je bil doseči ničelne emisije ogljika, je bil dokončan leta 2002. BedZED je v mestnem okraju Sutton v južnem predelu Londona. Gre za nagradjeni skupnostni projekt razvoja soseske z 82 mešanimi stanovanji, pisarniškimi prostori, razstavnim centrom in izobraževalnimi ustanovami.

BedZED je ustanovilo socialno podjetje Bioregional, razvilo pa ga je združenje za socialna stanovanja Peabody Trust v partnerstvu z Bioregional in predano oblikovalsko skupino, vključno z inženiringom ZedFactory and Arup.

BedZED je želel povečati energetske učinkovitost stavb s sončno energijo, izolacijo, zrakotesnostjo, nizkoenergetskimi napravami in natančnim merjenjem, ki bi vplivalo na vedenje prebivalcev. Ikonske vetrnice na strehah so zasnovane za pasivno prezračevanje z integrirano rekuperacijo toplote. Z zmanjšanjem povpraševanja, kjer je bilo to mogoče, je bil naslednji cilj doseči ničelne emisije ogljika z oskrbo z obnovljivo energijo na kraju samem s solarnimi sistemi in sistemi na biomaso. Razvoj je bil zasnovan tudi za spodbujanje hoje, kolesarjenja in uporabe javnega prevoza, da bi prebivalci zmanjšali odvisnost od avtomobilov, z avtoklubom in odmikanjem parkirišča na rob soseske. Skoraj vsako stanovanje ima majhen vrt in zimski vrt z dvojno zasteklitvijo, stavbe pa imajo zelene strehe. Vse to je bilo pred 20 leti za britanski razvojni projekt precej izjemno.

Nekatere tehnologije v BedZED-u so bile nekoliko pred svojim časom in so zato pomenile operativne izzive. Zelena naprava za čiščenje odpadnih voda, ki je bila prvotno zasnovana za naravno čiščenje odpadne vode v naselju, naknadno pa tudi kot sistem za obnavljanje odpadnih voda, je bila sicer tehnično ustrezen pilotni projekt, finančno pa dolgoročno ni bila vzdržna. Prvotni obrat za uplinjanje biomase za soproizvodnjo toplotne in električne energije na kraju samem se je prav tako izkazal za premajhnega in preveč kompleksnega, da bi lahko deloval brez pretirano visokih obratovalnih stroškov. BedZED je bil zasnovan kot prostor za radikalno eksperimentiranje in skupno učenje, zato je treba nekatere tehnične napake in poznejše prilagoditve obravnavati tudi kot kazalnik uspeha v smislu premikanja meja.

Poleg zagotavljanja velike količine energije, prihrankov pri vodi in prometu je največji uspeh BedZED-a, da ostaja privlačen in priljubljen kraj za življenje. Otroci se veselo in varno igrajo v

conah za pešce, življenjski stroški za prebivalce so nižji, prodajne cene za nekaj hiš BedZED, ki so na trgu, pa so nad lokalnim povprečjem.

BedZED je leta 2001 prejel Housing Design Award for Sustainability (nagrada za zasnovo trajnostnih stanovanjskih objektov) od Royal Institute of British Architects, leta 2003 pa je bil uvrščen v ožji izbor za prestižno Stirlingovo nagrado.

BedZED je pokazal, da prehod na trajnostno življenje prinaša koristi in ne žrtvovanja. Bil je pomemben navdih in učni primer za načrtovanje in razvoj brezemisijских trajnostnih domov in skupnosti v Združenem kraljestvu in širše, iz katerega lahko še vedno pridobimo dragocene izkušnje.

*

V BedZED-u obstaja pravi občutek skupnih vrednot in močan občutek pripadnosti skupnosti. V kombinaciji z bližnjimi zelenimi površinami in razporeditvijo naših ulic je to res poseben kraj za življenje, precej edinstven v Londonu.

– Dave Tchilingirian, prebivalec BedZED-a

Od BedZED-a smo se veliko naučili – po pravici povedano, največ tega, kako se nekaj ne dela. Kljub temu je bil to čudovit kraj za življenje in delo. Prava lekcija zame je bila, da moramo najprej začeti z idejo o zelenem načinu življenja, ne pa o zelenih stavbah, nato pa prostor oblikovati tako, da ta življenjski slog podpremo. To me je pripeljalo do tega, da sem skoval izraz »One Planet Living« in nato vodil mednarodno pobudo, ki je to idejo uporabila z razvijalci nepremičnin, mesti in podjetji po vsem svetu.

– Pooran Desai, generalni direktor OnePlanet.com

Podnebne koristi

Razvoj BedZED-a je bil usmerjen k cilju rabe energije brez fosilnih goriv s trajnostno gradnjo, visokim standardom učinkovitosti stavb in oskrbo z energijo iz obnovljivih virov.

Večina sipkega materiala in delovne sile je bila pridobljena v radiju 50 milj od mesta – porabljenih je bilo 3400 ton predelanega ali recikliranega gradbenega materiala, kar je 15 % celotnega materiala, vključno s skoraj vsem jeklom, ki je bilo pridobljeno ob prenovi železniške postaje Brighton. To je omogočilo, da se ogljični odtis dokončnega razvoja lahko primerja s standardnim industrijskim izdelkom – kljub temu, da ima znatno večjo toplotno maso in boljše energetske lastnosti.

Energetska učinkovitost stavb se je izkazala za dobro. Ocena leta 2015 je pokazala, da domovi v BedZED-u porabijo približno 36 % manj plina, 27 % manj električne energije in 32 % manj ogljika kot povprečni londonski dom. To velja za čas, ko je bilo ogrevanje urejeno s

plinskimi kotli, ki so nadomestili problematični obrat za uplinjanje biomase za soproizvodnjo toplotne in električne energije, ki naj bi zajel preostalih 70 % emisij toplogrednih plinov.

Povprečni ogljični odtis rezidenta BedZED-a je bil leta 2015 ocenjen na 10,4 tone, kar je 23 % manj od povprečja Združenega kraljestva (ustrezen ogljični odtis po oceni OnePlanet na posameznika v Združenem kraljestvu naj bi bil do leta 2050 1,1 tone). BedZED pomaga prebivalcem zmanjšati ogljični odtis, vendar večina njihovega vpliva na podnebje še vedno izvira iz življenja zunaj BedZED-a.

S kotlom na biomaso, ki je bil leta 2017 nameščen za zamenjavo plinskih kotlov, se potrebe po toploti znova zadovoljujejo iz obnovljivih virov. Tudi električna energija se zdaj kolektivno kupuje iz omrežja z zeleno tarifo. Tako se BedZED znova približuje cilju uporabe energije brez fosilnih goriv, kar bo ogljični odtis prebivalcev (v primerjavi z oceno iz leta 2015) zmanjšalo za 1–2 tona.

Druge koristi

Ocene na podlagi monitoringa kažejo, da lahko prebivalec, ki izkoristi vse možnosti zelenega življenjskega sloga BedZED-a, zmanjša svoj vpliv z britanskega povprečja 3 planetov na 1,7 planeta. Dejansko povprečje prebivalcev v letu 2009 je bilo na približno 2,5 planeta, predvsem zaradi počitniških letov in takratnih izzivov z ogrevalnim sistemom na obnovljivi vir energije. To dokazuje, kako lahko naselja, kot je BedZED, državljanom resnično pomagajo zmanjšati njihove ekološke vplive na domu, vendar so še vedno le del večjih sistemskih sprememb, ki jih moramo narediti kot posamezniki in družbe.

Kar je bilo mogoče, so v BedZED-u zgradili iz naravnih, recikliranih ali predelanih materialov. Ves les je bil trajnostno pridobljen in odobren od Forest Stewardship Council (svet za nadzor gozdov) ali primerljive organizacije. Tudi zemljišče, na katerem stoji eko vas, je reciklirano – dolga leta so ga uporabljali za raztros blata iz bližnjih kanalizacijskih naprav.

Gospodinjstva v BedZED-u dnevno porabijo v povprečju 72 litrov vode iz glavnega vodovoda, dopolnjene s 15 litri reciklirane vode ali deževnice. To je manj kot polovica lokalnega povprečja. 86 % prebivalcev BedZED-a kupuje ekološko hrano, 39 % pa pridela vsaj nekaj svoje hrane. Prav tako imajo v lasti veliko manj avtomobilov in prevozijo veliko manj kilometrov, vendar več letijo, zato je njihov skupni vpliv, povezan s prevozom, nekoliko večji kot pri povprečnem prebivalcu Suttona.

Hiše v BedZED-u so bile zasnovane tako, da so dostopne širši skupnosti in so v razponu od enosobnih stanovanj do hiš s štirimi spalnicami. Polovica stanovanj je bila prodanih na odprtem trgu, eno četrtno je Peabody Trust rezerviral za cenejši socialni najem, preostala četrtna pa je v skupnem lastništvu (cenejši način lastništva stanovanja).

Ocenjujejo, da bi tričlansko gospodinjstvo v BedZED-u, ki uporablja avtomobil v souporabi na kraju samem, v primerjavi s povprečnim londonskim gospodinjstvom skupaj prihranilo 1.391 funtov letno pri stroških prevoza, vode in energije.

Številni domovi v Združenem kraljestvu imajo pozimi težave z ohranjanjem tople in zdrave temperature. 84 % prebivalcev BedZED-a poroča o udobno toplih zimskih temperaturah, kar je neposredna korist za dobro počutje in zdravje prebivalcev. Pravzaprav prebivalci pogosteje poročajo o izzivih s pregrevanjem v poletnem času, kar je posledica iskanja ravnovesja med varnostjo in potrebo po odpiranju oken, da bi zrak lahko krožil.

Prebivalci BedZED-a močno cenijo občutek za skupnost, ki ga čutijo, ker tam živijo, in v povprečju poznajo več kot 20 sosedov po imenu, kar več kot podvoji povprečje v primerjavi z ljudmi, ki živijo v okoliških soseskah. Te navezave socialnih stikov pomagajo graditi blagostanje in odpornost skupnosti. Prebivalci zelo cenijo edinstveni in privlačni dizajn, prostor in objekte, kot so poti in paviljon, ki skupnosti ponujajo prostor za srečanje in interakcijo.

Izkušnje iz razvoja BedZED-a so pomembno prispevale k razvoju nacionalnih politik za razogljivenje in trajnostno gradnjo ter s tem povezanih praks v Združenem kraljestvu. Čeprav je bilo izvajanje teh politik v zadnjih letih spremenljivo, je BedZED pomagal prikazati možnosti in dvigniti splošni nacionalni standard in ambicije. Če je to, da nekaj postane običajno, najboljši kazalnik resničnega uspeha, je treba navesti, da so stvari, ki so se v času gradnje BedZED-a zdele precej radikalne, kot so boljša izolacija in zasteklitev, območja brez avtomobilov in avtomobilski klubi za souporabo vozil, danes del običajnega razvoja v Združenem kraljestvu. To je pomembna zapuščina.

Na podlagi svojih izkušenj z BedZED-om ZED Factory Architects še naprej oblikujejo rešitve za vodilne trajnostne domove in razvoj. BioRegional je razvil okvir za One Planet Living, ki ga uporabljajo organizacije in skupnosti po vsem svetu.

Organizacijski model

Ekipa BioRegional je sprva želela zgraditi nove zelene pisarne, ki bi odražale njihove poslovne vrednote. Obrnili so se na svet londonskega okraja Sutton in iskali prostor, svet pa jim je predlagal, naj oddajo ponudbo za nakup zemljišč, ki jih svet prodaja za stanovanjski razvoj na Beddington Farmlands na območju Wallingtona – in zgradijo stanovanjsko naselje s pisarnami BioRegional v središču.

BioRegional je za nadaljnje oblikovanje načrtov najel partnerja Bill Dunster architects and Arup, da bi izdelali načrt za brezemisijско eko vas. Združenje za socialna stanovanja Peabody Trust je bilo odločeno, da postane vodilni razvojni partner, saj jim je bilo zanimivo preizkusiti, kako bi trajnostno življenje lahko znižalo življenjske stroške in zmanjšalo energetske revščino za njihove najemnike z nizkimi dohodki. Projektnim partnerjem je skupaj uspelo zagotoviti zemljišče, ki ga je svet Suttona dal v prodajo, Peabody Trust pa je z drugimi partnerji, ki so sodelovali kot svetovalci in oblikovalci, upravljal razvoj.

Peabody Trust je ostal upravitelj nepremičnin za BedZED. Ustvarjali so donose od prodaje stanovanj in stalne prihodke od najemnin. Upravljanje javnih prostorov, energetskih in vodnih

sistemov je potekalo v skladu s standardnim modelom upravljanja objektov, kar se je zaradi eksperimentalne narave številnih nameščenih sistemov občasno izkazalo za izziv.

Avtoklub je pokazal, kakšne možnosti ponuja souporaba avtomobilov v Združenem kraljestvu. Sčasoma je bil vključen v komercialni Enterprise car club, saj se je souporaba avtomobilov hitro razširila po Londonu.

Omogočanje sprememb

BedZED je bil v glavnem razvit kot progresivni razvoj nepremičnin, kot sodelovanje med združenjem Peabody Trust, strokovnjaki za načrtovanje in socialnim podjetjem BioRegional. Z okoliško skupnostjo obsežni proces soustvarjanja ni bil razvit. Kljub temu so energija, predanost in ideje za razvoj prihajale od državljanov, ki so lokalno delovali prek partnerskih organizacij. Razvojna skupina ugotavlja, da razvoj, kot je BedZED, na koncu uspeva zaradi predanosti vpletenih posameznikov, in ne organizacij. Pridobitev podpore generalnih direktorjev je bila ključna za delovanje partnerstev.

Danes imajo prebivalci BedZED-a združenje, prek katerega pri vprašanjih glede razvoja in vzdrževanja posestva sodelujejo z združenjem Peabody. BioRegional ostaja s sedežem v BedZED-u in še naprej prevzema vodstvo pri ocenjevanju vplivov in izmenjavi pridobljenih izkušenj z drugimi.

Ko je Peabody Trust prišel kot glavni nosilec razvoja, je prevzel financiranje razvoja iz lastnih sredstev. Za načrtovanje in izvedbo razvoja so najeli BioRegional in druge oblikovalske partnerje. Gradnja BedZED-a je stala približno 15 milijonov funtov, poleg stroškov za zemljišče, kar vključuje znatne naložbe v raziskave in razvoj, saj je BedZED prototip. Šlo je torej za pomembno zavezo združenja Peabody Trust. Sčasoma jim je vložek prinesel tako finančne kot manj oprijemljive donose, naselje pa še danes posedujejo in upravljajo.

Londonsko okrožje Sutton, prvotni lastnik zemljišča in lokalni organ za načrtovanje, je podprlo idejo o razvoju trajnostnega naselja mešane rabe, ki je bila bolj ambiciozna od česar koli, kar so do takrat v Združenem kraljestvu poskusili. Svet se je strinjal, da bo svoje zemljišče prodal združenju Peabody po nekoliko nižji ceni od celotne tržne vrednosti, saj je ovrednotil prihranke ogljika, ki bi jih tako naselje prineslo.

Priporočila za sledenje temu primeru

Razvojni proces BedZED-a in operativne izkušnje so prinesli nekaj pomembnih spoznanj za druge skupnosti, katerih cilj je načrtovanje in izvajanje vrhunskega trajnostnega razvoja sosesk brez ogljika:

- Osnovna zamisel BedZED-a je bila prikazati popolnoma trajnostno energetska skupnost, ki je glede rabe učinkovita, potrebe po energiji pa zadovolji na mestu

samem. To je bilo ambiciozno, vendar se je soseska izkazala za premajhno, da bi upravičila obratovalne stroške obrata za uplinjanje biomase za sproizvodnjo toplotne in električne energije. Tudi tehnologija in dobavitelj sta bila relativno nepreizkušena. Čeprav je tehnologija zelo napredovala in se bodo omejitve v vsakih okoliščinah razlikovale, je nauk, da se je treba osredotočiti na oblikovanje, ki bo omogočilo trajnostni in odporni življenjski slog na pragmatičen način. Oblikovanje za učinkovitost in varnost je pomembnejše od ideološkega stremljenja k popolni samozadostnosti.

- Razvoj v obsegu soseske, kot je BedZED, je pomemben način za doseganje integrirane socialne in ekološke trajnosti. Čeprav je bil BedZED morda premajhen za nekatere od tam preizkušenih tehnologij, je bilo mogoče veliko več, kot bi bilo v manjši soseski ali le nekaj hišah. Toda ta razpon je lahko za številne pobude, ki jih vodi skupnost, zastrašujoč, medtem ko so družbeni in trajnostni cilji lahko preveč oddaljeni od poslovnih modelov poslovnih razvijalcev nepremičnin. Mestne občine bi morale povečati svojo podporo takšnemu skupnostno vodenemu strateško načrtovanemu razvoju sosesk, ki občane in razvijalce združuje okoli skupnega namena.
- Novi trajnostni razvoj skupnosti zahteva nove modele storitev in poslovne modele, da bodo skupnosti lahko nemoteno delovale. Medtem ko je BedZED uvedel prvi londonski avtomobilski klub za souporabo vozil, je bila potreba po modelu upravljanja javnih služb in objektov v BedZED-u nekoliko spregledana. To je povzročilo veliko naknadnega stresa med prebivalci in vodjo razvoja Peabody Trust. Modeli komunalnih storitev v obsegu soseske se na splošno ne ujemajo dobro z modeli komunalnih storitev, ki so vpeljeni za obstoječi razvoj nepremičnin ali na urbani ravni, zato je treba ustrezne nove modele v fazi načrtovanja skrbno premisliti in načrtovati.
- Oblikovanje za dejansko vedenje je pomembno, da prebivalcem pomagamo živeti trajnostno v resničnem življenju. V fazi načrtovanja je treba upoštevati vrsto možnih prebivalcev in vgraditi funkcije, ki bodo olajšale trajnostne ukrepe, kot sta kolesarjenje in kompostiranje. To presega samo arhitekturno oblikovanje in zahteva omogočanje stalnega učnega procesa skupnosti. Na primer: novi prebivalci BedZED-a se morajo naučiti, kako učinkovito uporabljati žaluzije svojih velikih steklenih atrijev, sicer se pasivna zasnova stavbe ne izkoristi v polnosti in ljudje se pritožujejo, da je preveč vroče ali hladno. Tehnično doseganje učinkovitosti v stavbah brez skrbnosti pri ravnanju bo za večino ljudi predrago, zato je skrbno načrtovanje na podlagi dejanskega človeškega vedenja v kombinaciji z nenehnimi eksperimenti in kolektivnim učenjem bistveno, če želimo doseči, da bodo trajnostne soseske dostopne vsem.

Reference

- Zgodba o BedZED-u; Bioregional (2017) – https://storage.googleapis.com/www.bioregional.com/downloads/The-BedZED-Story_Bioregional_2017.pdf
- Sedem let BedZED-a; Bioregional (2009) – https://globalwellnessinstitute.org/wp-content/uploads/2019/12/BedZEDsevenyearson_lowres.pdf

- Videoposnetek: BedZED: prvo veliko britansko brezemisijsko naselje – <https://www.youtube.com/watch?v=YdQPwEJGWwc>
- Študija primera BioRegional BedZED – <https://www.bioregional.com/projects-and-services/case-studies/bedzed-the-uks-first-large-scale-eco-village>
- Študija primera Peabody BedZED – <https://www.peabody.org.uk/about-us/our-performance/sustainability/case-study-bedzed>
- Študija primera ZedFactory BedZED – <https://www.zedfactory.com/bedzed>
- One Planet Living Framework – <https://www.bioregional.com/one-planet-living>
- Blog nekdanjega stanovalca Samuela Smitha: Zapustiti BedZED – <https://thisissamsmith.com/blog/community/reflections-on-leaving-bedzed/>
- Intervju s Pooranom Desaiem, generalnim direktorjem OnePlanet.com, z dne 7. septembra 2021 in poznejša izmenjava mnenj

12 Upravljanje virov

12.1 Lesna zadruga Loški Potok

Lokacija: Loški Potok, Slovenija

Vodilna organizacija: Lesna zadruga Loški Potok

Upravljanje virov, energija

Pregled

Lesna zadruga Loški Potok želi prispevati k višji kakovosti življenja prebivalcev Loškega Potoka v regiji Notranjska na jugu Slovenije.

Začetki segajo v leto 2012, ko je občina naročila študijo izvedljivosti preureditve ogrevalnih sistemov v ključnih javnih stavbah v Loškem Potoku iz sistema na kurilno olje v daljinski energetski sistem z uporabo lokalne lesne biomase. Študija je bila pozitivna in odprt je bil postopek razpisa za komercialnega ponudnika energije, vendar ta postopek ni bil nikoli zaključen.

Leta 2014 je občina pod novo upravo obudila vprašanja tehničnih zmogljivosti za novi energetski sistem. Med dodatnim ocenjevanjem možnosti so ugotovili, da bi bil model zadruga znotraj skupnosti najprimernejša možnost za nadaljevanje kolektivnih prizadevanj v smeri trajnostnega gospodarjenja z viri in brezemisijske prihodnosti za Loški Potok.

Lesna zadruga Loški Potok, ustanovljena leta 2016, se osredotoča na čim večjo dodano vrednost uporabe njihovih gozdov, drugih naravnih virov in virov kulturne dediščine za lokalno skupnost. Njihova osnovna dejavnost je upravljanje lokalnega sistema daljinskega ogrevanja na lesno biomaso. Sistem povezuje 13 odjemalcev, med drugim občino, zdravstveni dom, dom starejših občanov, osnovno šolo, kulturno in turistično središče, nekatera zasebna podjetja in stanovanjske zgradbe. Zadruga ustvarja stabilne prihodke od prodaje toplote, s čimer omogoča tekoče poslovanje in ustvarja sredstva za naložbe v nadaljnje projekte. Leta 2020 je bilo skupaj dobavljenih 907 MWh toplote.

Zadruga upravlja lokalno prakso trajnostnega gospodarjenja z gozdovi in kolektivno licenciranje za sečnjo lesa v državnih gozdovih v imenu svojih članov. Upravlja tudi druga lokalna sredstva, kot sta pošta in turistični objekt (do leta 2020).

Leta 2020 je zadruga dokončala sončno elektrarno z močjo 33 kW, nameščeno na strehi občinskega parkirišča. To je bilo povezano z nakupom in polnjenjem električnega vozila, ki se uporablja v okviru slovenskega programa Prostofer, v katerem prostovoljci uporabljajo vozilo v občinski lasti za prevoz starejših občanov, kamor koli morajo iti, program pa se upravlja s pomočjo centralizirane platforme.

Zadruga si zdaj prizadeva za doseg cilja, da bi Loški Potok postal energetsko samozadosten z razvojem prve slovenske vetrne turbine v lasti skupnosti.

*

Ves svoj mandat sem razmišljal o tem, kako znižati ceno ogrevanja in kako fosilna goriva nadomestiti z obnovljivimi viri. Zato smo se potem odločili za ustanovitev zadruga Loški Potok.

Ivan Benčina, župan Občine Loški Potok

Podnebne koristi

Občina je prej za ogrevanje svojih objektov porabila približno 90.000 litrov kurilnega olja letno. Leta 2020 je bilo odjemalcem iz daljinskega energetskega sistema na biomaso dobavljeno 907 MWh toplote. Letne emisije CO₂ so se zato zmanjšale za približno 290 ton.

Sončna elektrarna z močjo 33kW, nameščena leta 2020, bo prihranila približno 16 ton CO₂ letno, hkrati pa bo pomagala odpraviti emisije iz naslova mobilnosti z električnim vozilom v lasti skupnosti.

Druge koristi

Toplarniški sistem na podlagi biomase pozitivno vpliva na lokalno skupnost, zlasti s podporo lokalnemu krožnemu gospodarstvu. Namesto nakupa dragega olja pri mednarodnih dobaviteljih se lesna biomasa kupuje pri lokalnem dobavitelju. To za skupnost pomeni veliko več kot zgolj to, kar se plača za energijo. Hkrati je toplota za kupce v skupnosti veliko cenejša, kot je bila prej, ko so uporabljali stari sistem.

Ne nazadnje, majhen finančni presežek, ki ga ustvari sistem daljinskega ogrevanja, je mogoče vložiti v druge projekte s pozitivnimi vplivi na skupnost. Ta vir prihodkov v kombinaciji z zaupanjem, ki ga je ustvarilo dosedanje delo, še dodatno odpira možnosti za druge ukrepe skupnosti, kot je vetrna turbina.

Organizacijski model

Lesna zadruga Loški Potok deluje kot neprofitna zadruga. Na generalni skupščini ima vsak član en glas, imajo poslovnik delovanja, poslovni načrt, letno poročilo, predsednik in člani upravnega odbora so voljeni. Predsednik zadruga vodi upravo, pripravi letni poslovni načrt in imenuje direktorja. Nadzorni svet nadzira delo in poslovanje zadruga.

Trenutno je vključenih 24 članov zadruga, ki predstavljajo občino, lokalna mikro podjetja in posameznike. V zadržnem odboru občino trenutno zastopa župan. Čeprav je članstvo tehnično odprto za vse člane skupnosti, se v praksi spodbuja, da se pridružijo tisti, ki so poleg

denarja pripravljeni vložiti tudi čas in trud. Člani kupijo obvezni delež v višini 200 evrov za posameznika, 1000 evrov za mala podjetja in 2000 evrov za organizacije in večja podjetja.

Zadruga za upravljanje energetskega sistema nima zaposlenih. Strateško vodenje na prostovoljni podlagi zagotavljajo člani upravnega odbora. Lokalni izvajalec za dobavo biomase je odgovoren tudi za prvi odziv v primeru tehničnega alarma, medtem ko vzdrževalna dela opravljajo zunanji izvajalci. Zadruga ima zaposlene za vodenje pošte.

Delovanje daljinskega sistema ogrevanja ustvarja čisti dobiček. Poštna poslovalnica posluje s primanjkljajem, hkrati pa dosega cilj ohranjanja poštnih storitev za občane občine Loški Potok. Na vsaki letni skupščini se sprejme odločitev, kako naj se skupni presežek vложи nazaj v skupnost.

Omogočanje sprememb

Občina Loški Potok je imela pomembno vlogo pri zagovarjanju ustanovitve Lesne zadruge Loški Potok. Ustanovitev zadruge je imela močno politično podporo lokalnega župana. Na podlagi javnega razpisa je občina zadrugi podelila koncesijo za distribucijo toplote za 15 let. Preverili in potrdili so, da je ta postopek dovoljen, občina pa bi lahko bila tudi članica zadruge. To je primer pristopa občine, ki namesto da bi vprašala »Ali moramo?«, raje reče: »Če je ideja dobra in ni prepovedano, naredimo!«

Na podlagi uspeha daljinskega sistema ogrevanja je ekipa Lesne zadruge Loški Potok začela raziskovati možnosti za razvoj skupnostnega projekta vetrne turbine. Vetrna energija je v Sloveniji še vedno občutljiva tema in za zdaj v celotni državi delujeta le dve vetrni elektrarni. V pričakovanju nekaterih težkih razprav je bilo organizirano odprto srečanje skupnosti, na katerem sta zadruga in občina predstavili idejo, pri čemer sta poudarili, da bi vetrno elektrarno razvila zadruga, vsi občani pa bi imeli možnost vlaganja. Srečanja se je udeležilo približno 100 občanov, ki so na koncu idejo soglasno podprli. Zdi se, da so nasprotniki ideje, kolikor jih je bilo na sestanku, vsi prišli z območja zunaj Loškega Potoka. Gradbeno dovoljenje za turbino je bilo pridobljeno, vendar še vedno delajo na poslovnem in gospodarskem modelu.

Socialno podjetje Kisik je Loškemu Potoku pomagalo pri uvajanju in oblikovanju načrtov zadruge, nudi tehnično podporo in strokovno pomoč pri oblikovanju energetskih sistemov in razvoju združnih modelov.

Velik delež investicijskih sredstev za izgradnjo daljinskega sistema ogrevanja na podlagi lesne biomase je bil pridobljen iz evropskega kohezijskega sklada, kar je omogočilo, da so za preostanek lahko pridobili bančno posojilo. Bančno posojilo je sprva znašalo 541 tisoč evrov, od tega je bilo 270 tisoč evrov poplačanih po prejemu nepovratnih sredstev z naslova kohezije. Pridobivanje posojila je bilo izziv, pri katerem so bili v veliko pomoč priporočila projektnih partnerjev, pogodba z občino za odkup toplote in pridobitev evropskih kohezijskih sredstev. Razvoj projekta sončne elektrarne in električnih vozil leta 2020 je bil 85-odstotno financiran iz sredstev lokalnih akcijskih skupin (LAS) Slovenije, 15-odstotno pa iz sredstev zadruge.

Leta 2020 je zadruga ustvarila skupni prihodek v višini 127 tisoč evrov in prejela občinsko subvencijo v višini 33 tisoč evrov za podporo delovanja pošte in turističnih objektov. Čisti dobiček leta 2020 je znašal 32 tisoč evrov in je bil zadržan za nadaljnje naložbe v projekte. Navesti je treba, da direktor in člani uprave in nadzornega sveta zadrugo tudi finančno podpirajo tako, da za svoj vloženi čas ne prejemajo honorarjev ali plač.

Priporočila za sledenje temu primeru

Zadružništvo v Sloveniji ima od srede devetnajstega stoletja bogato zgodovino, na kateri ekipa Loškega Potoka s ponosom razvija storitve, ki sledijo razvojnim ciljem skupnosti. Upajo, da bo njihov zgled navdihnil tudi druge slovenske skupnosti za skupno delovanje in inovacije z novimi zadružnimi pobudami, ki uporabljajo lokalne vire za povečanje skupne blaginje. V ta namen lahko iz primera Loški Potok izvlečemo nekaj pomembnih spoznanj:

- Če lahko tako majhna skupnost, kot je Loški Potok, ustanovi uspešno lokalno zadrugo, ki uporablja lokalne vire, ustvarja obnovljivo energijo in zmanjšuje emisije ogljika v skupnosti – potem to zagotovo lahko stori tudi katera koli druga skupnost v Sloveniji.
- Zadružni model ima to prednost, da je občina lahko članica, ki sodeluje pri strateški usmeritvi zadruga, ne da bi se s tem odprla morebitna vprašanja glede javnih naročil, ki bi obstajala za gospodarsko družbo. V primeru Loškega Potoka sta aktivno sodelovanje in podpora župana pripomogla k hitrejšemu razvoju pobude.
- Ustanovitev zadruga je dober prvi korak. Stane zelo malo in je podlaga za začetek poslovnih pogovorov o financiranju projektov, pogodbah o dobavi energije in financiranju.
- Uporaba razpoložljivih javnih sredstev za investicijske stroške pomaga prebroditi čas, preden ima podjetje pozitiven denarni tok in so na voljo donosi za izvajanje drugih skupnostnih projektov. V Loškem Potoku so lahko s sredstvi evropskega kohezijskega sklada pokrili znatni del stroškov namestitve kotla na biomaso, zato daljinski sistem ogrevanja že ustvarja pozitiven denarni tok. Še hitrejši donos je bil zagotovljen z javnim financiranjem sončne elektrarne, dokončane leta 2020.
- Pridobivanje bančnega kredita v Sloveniji za nove pobude ostaja izziv. Sčasoma nekateri posojilodajalci spoznavajo skupnostne energetske modele, toda na prvem mestu so sklenjene pogodbe za odkup energije in javno financiranje v veliko pomoč za uspešno sklepanje kreditnih pogodb.
- Pri oblikovanju cen energije je treba najti ravnotežje med najnižjo možno ceno dobave in ustvarjanjem donosa za vlaganje v druge projekte z višjimi cenami oskrbe. Na primer, zadruga, ki upravlja daljinske toplotne sisteme na podlagi biomase, na splošno lahko ponudijo cenejšo toploto in za biomaso plačajo več kot drugi komercialni dobavitelji. Pri iskanju pravega razmerja med cenami in prihodki je treba razpravljati jasno z vsemi zainteresiranimi stranmi v skupnosti.

Reference

- Letno poročilo Lesne zadruge Loški Potok – https://www.loski-potok.si/wp-content/uploads/2021/06/2_Letno-porocilo-Lesna-zadruga-2020.pdf
- Spletna stran Občine Loški Potok – <https://www.loski-potok.si/za-obcane/lesna-zadruga-loski-potok-2/>
- Dovolj za Vse: Lesna zadruga Loški Potok – <https://dovoljazavse.si/praksa/lesna-zadruga-loski-potok/>
- Spletna stran Kisika – <https://kisik.si/>
- Spletna stran Prostoferja – <https://prostofer.si/>
- Pogovor s Tomažem Zverom iz Kisika z dne 6. septembra in izmenjava mnenj

12.2 Växjö Bio-Community

Lokacija: Växjö, Švedska

Vodilna organizacija: Občina Växjö

Upravljanje virov, energija, mobilnost, prostorsko načrtovanje, krožno gospodarstvo

Pregled

»Växjö – najbolj zeleno mesto v Evropi« je želja občine, občanov in lokalnih podjetij za mesto Växjö na Švedskem.

V šestdesetih letih je Växjö zagnal uspešen projekt čiščenja okoliških jezer, ki so bila močno onesnažena, večinoma od mestnih odpadnih voda, in so bila nevarna za plavanje. Jezero Växjö je zdaj ponos mesta – z bujnimi zelenimi površinami ponuja kavarne ob jezeru in čudovite prostore za rekreacijo. Ta izkušnja je skupnosti pokazala, da lahko izpeljejo veliko preobrazbo.

Na podlagi teh izkušenj je občina s švedskim društvom za varstvo narave sklenila partnerstvo za izvedbo triletnega programa usposabljanja, svetovanja, razprave in sodelovanja znotraj celotne skupnosti. Rezultat je bil razvoj lokalnega načrta »Agenda 21« in soglasna podpora občinskega sveta leta 1996 za uporabo lokalnih obnovljivih virov, da bi postali mesto brez fosilnih goriv.

Predvideva se, da bo Växjö prvo mesto na svetu, ki bo popolnoma opustilo fosilna goriva. Ta preobrazba se odvija s sodelovalnim pristopom, ki vključuje partnerstva med občino, industrijo, prevoznimi podjetji in občani. Razvila se je trajnostna kultura, ki prežema mesto na vseh ravneh in je presegla spremembe v političnem vodstvu.

V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja je bilo olje glavno gorivo za pridobivanje toplote za omrežje daljinskega ogrevanja mesta. Leta 1980 je občinsko energetska podjetje kot prvo na

Švedskemu začelo prehajati na uporabo biomase iz okoliških gozdov, predvsem z namenom uporabe razpoložljivih lokalnih virov za stabilizacijo cen in ohranjanja zanesljivosti preskrbe. V letih se je razvil velik kombinirani obrat za soproizvodnjo toplotne in električne energije na biomaso ter 350 km omrežja za daljinsko ogrevanje in hlajenje. Od leta 2020 se za ogrevanje uporabljajo samo obnovljiva goriva in ta sistem zadovoljuje več kot tretjino potreb mesta po električni energiji. Naslednji izziv je povečati lokalno proizvodnjo električne energije, ki bo zadovoljila celotno povpraševanje, predvsem z vetrno in sončno energijo.

Nacionalni investicijski sklad za varstvo okolja, ki je bil ustanovljen leta 1997, je pomagal zagotoviti okvir za združevanje različnih akterjev iz skupnosti za oblikovanje načrtovanja naložb in njihovo veliko zamisel pretvoriti v dejanja. Ker je občina delovala kot koordinator, so se poleg del na energetskega sistema v tem času začeli tudi predstavitveni projekti za gradnjo izredno energijsko učinkovitih prebivališč in lesenih zgradb, proizvodnjo bioplina in absorpcijsko hlajenje.

Sčasoma pa je bilo ugotovljeno, da bosta za dosego cilja, kot je mesto brez fosilnih goriv, potrebna skladnejši dolgoročni akcijski načrt in model skupnostnega izvajanja. Podnebno komisijo mesta Växjö, ki je bila ustanovljena leta 2007 za razvoj tega načrta, sestavljajo glavni javni in zasebni deležniki, med drugim: občinska uprava, univerza, občinsko energetska podjetje, švedsko društvo za varstvo narave in transportna podjetja. Komisija je opredelila prednostne naloge, kdo je zanje odgovoren, in določila letni načrt spremljanja za oceno napredka.

Leta 2010 je skupnost Växjö uradno določila rok, da do leta 2030 ne bo več uporabljala fosilnih goriv. Po pomembnem napredku pri oskrbi z energijo so več pozornosti namenili prometnemu sektorju. Občina je vodila urbanistično načrtovanje in izvajanje naložb v infrastrukturo, da bi omogočila trajnostno izbiro mobilnosti. Växjö ima zdaj več kot 170 km kolesarskih stez, avtobusni park, ki vozi na bioplin, proizveden iz lokalnih odpadkov, manj kot polovica prebivalcev ima avto, 26 % energije za promet pa že prihaja iz obnovljivih virov. Kljub temu prometni sektor danes proizvaja približno 95 % preostalih lokalnih emisij toplogrednih plinov v mestu Växjö. Leta 2019 je bil načrt trajnostnega razvoja mesta nadgrajen v skladu z globalnimi cilji trajnostnega razvoja.

Ker se skupnost Växjö še naprej trudi preriniti skozi težje »zadnje milje« za delovanje brez fosilnih goriv, lastnikom stanovanj, ki niso povezana z omrežjem za daljinsko ogrevanje, ponujajo podporo za preoblikovanje njihovih sistemov ogrevanja doma na obnovljive vire energije, nadaljuje se intenzivna prenova stavb in leseni pasivni domovi so glavna vrsta novogradnje. Začelo se je prizadevanje za boljše razumevanje dinamike, kako se spoprijeti z emisijami toplogrednih plinov, ki so posledica porabe v Växjöju, proizvodnje pa drugje. Napredujejo tudi načrti za vodilno svetovno rafinerijo letalskih biogoriv, povezano z mestno elektrarno, ki naj bi začela delovati leta 2027.

Växjö je zdaj del švedske pobude »Živa mesta« (Viable Cities), ki je namenjena poslanstvu doseganja podnebno nevtrálnih švedskih mest do leta 2030, leta 2020 pa so razvili in podpisali prvo pogodbo o podnebnih mestih Climate City Contract.

Z leti je skupnost Växjö napredovala od ukrepov, osredotočenih na vodo in lokalni energetski prehod, v širši ekološki prehod, ki vključuje vse vidike upravljanja lokalnih virov in trajnostnega razvoja. Ta proces je mesto že preoblikoval, čaka pa jih še veliko trdega dela.

*

Tudi če na lokalni ravni ne zmorete vsega, lahko storite veliko. Ker vemo, da kot občina sami ne moremo doseči vsega sami, je naša odgovornost, da skupaj s celotno skupnostjo začnemo in podpiramo korenite spremembe. Te spremembe bodo na koncu našim državljanom omogočile čim bolj nemoteno kakovostno in trajnostno življenje.

– Henrik Johansson – koordinator za okolje, Občina Växjö

Podnebne koristi

Od leta 2002 je skupna poraba energije v Växjöju relativno stabilna in znaša približno 2.400 GWh, medtem ko se je število prebivalcev povečalo za 19.000. Mesto je torej postalo učinkovitejše na prebivalca in je leta 2020 doseglo najnižjo raven porabe energije doslej, 23,5 MWh na prebivalca. Od celotne oskrbe z energijo v letu 2020 (ki pokriva električno energijo, toploto in promet) je 72 % energije prišlo iz obnovljivih virov, 22 % iz fosilnih virov in 6 % iz jedrske energije. Od leta 2020 vsa lokalna proizvodnja energije temelji na obnovljivih virih.

Lokalne emisije ogljikovega dioksida iz fosilnih goriv so leta 2020 znašale 132.800 ton, kar ustreza 1,4 tone na prebivalca, kar lahko primerjamo s švedskim povprečjem, ki je okoli 4 tone na prebivalca. V primerjavi z letom 1993 so se lokalne emisije ogljikovega dioksida skupno zmanjšale za 59 % in za 70 % na prebivalca.

Växjö se zdaj spopada s kompleksnejšim vprašanjem emisij porabe. Švedske emisije na podlagi porabe so ocenjene na povprečno okoli 8 ton na prebivalca, porazdeljene na približno 43 % na Švedskem in 57 % zunaj Švedske. Cilj mesta Växjö je najti načine za pospešitev zmanjšanja tudi teh. Zmanjšanje količine odpadkov, ki se sežigajo, je še vedno ena najpomembnejših strategij mesta Växjö (emisije toplogrednih plinov, ki nastanejo pri sežigu odpadkov, niso vključene v trenutno količino emisij Växjöja, ker je sežigalnica v drugi občini).

Načrti za objekt za zajemanje in skladiščenje ogljika potekajo, in to bi lahko pripomoglo, da bi bil Växjö mesto brez ogljika pred koncem tega desetletja.

Druge koristi

Za Växjö postati najbolj zeleno mesto v Evropi ni le okoljski izziv, ampak se je izkazalo za konkurenčno prednost, ki mesto naredi privlačnejše za vlagatelje in podjetnike. Poslovno okolje mesta je bogato in raznoliko z okoli 8.000 podjetji v dinamični mešanici glede velikosti podjetij in sektorjev.

Växjö velja za vodilnega na področju lesenih konstrukcij na Švedskem, zahvaljujoč osredotočenosti na lesene zgradbe in energijo od devetdesetih let prejšnjega stoletja naprej. Dosežen je bil cilj, da ima 50 % vseh novih stavb leseno ogrodje, številna švedska podjetja pa so v mestu Växjö postavila predstavitvene lokacije za leseno gradnjo. Lokalna univerza je razvila centre odličnosti na področju gozdarstva in lesa, gradnje iz lesa in proizvodnih tehnologij, alg in trajnostno grajenega okolja. Ta prehod v gospodarstvo, osredotočeno na lokalne vire lesa, podpira številna delovna mesta v lokalni gozdarski industriji in energetskem sistemu, kar občini ustvarja dodatne prihodke iz davkov, ki se uporabljajo za financiranje transformacijskih naložb.

Växjö še naprej privablja nove prebivalce, da izkusijo priložnosti in visoko kakovost življenja v mestu, do leta 2030 pa mesto pričakuje, da bo imelo okoli 20.000 novih prebivalcev. Emisije toplogrednih plinov in drugi vplivi na okolje so se hkrati s povečevanjem prebivalstva dosledno zmanjševali.

Växjö privablja tudi na tisoče obiskovalcev in na stotine delegacij iz drugih mest po vsem svetu, da se učijo iz njihovega zgleda in pomagajo podpreti lokalno panogo eko turizma. Bili so zelo ponosni, da jim je Evropska komisija leta 2018 podelila nagrado evropski zeleni list (European Green Leaf Award) za manjša mesta, ki so vodilna na področju podnebnih in okoljskih pobud.

Organizacijski model

Organizacija pobud v Växjöju temelji na močni švedski kulturi skupnostnega sodelovanja, skrbi za splošno dobro in decentralizaciji oblasti. Lokalne občine so odgovorne za široko paleto storitev in prejmejo dohodnino za plačilo teh storitev neposredno in ne prerazporejeno od države. Posledično imajo občine relativno dobre vire in so na splošno deležne visoke stopnje zaupanja v širši skupnosti.

V tem kontekstu je bila glavno gibalno delovanje v Växjöju občina, ki tesno sodeluje s partnerji v skupnosti. Občinsko energetsko podjetje je bilo ključno pri začetnih inovativnih ukrepih za energetski sistem na podlagi biomase. Oddelek za trajnostni razvoj je zelo aktiven pri sprožanju pogovorov in idej, navezovanju partnerstev in spremljanju sprememb. Toda trajnostni razvoj ni prepuščen le temu oddelku, ampak je del osnovne dejavnosti vseh občinskih oddelkov in subjektov.

Precej edinstven dejavnik v Växjöju je tudi doseganje soglasne podpore ciljem za mesto brez uporabe fosilnih goriv v celotnem spektru lokalnih politik. Morda se razlikujejo glede idej, kako priti do tja, vendar je zavezanost končnemu cilju dosledna v številnih upravah.

Občina Växjö hkrati vztraja pri tem, da je njihov uspeh v celoti odvisen od širokega sodelovanja in soukrepjanja na številnih ravneh po vsej skupnosti. Še posebej, ko je bil cilj oskrbe z energijo presežen in je prešel na območja, na katerih je imela občina manj neposrednega nadzora. Občina je imela zaupanje in pooblastila, da prevzame vodilno vlogo pri usklajevanju in

aktiviranju, vendar pravijo, da so lahko s pogovorov na smiselna dejanja prešli le z ustvarjanjem prostora za občane, nevladne organizacije, podjetja, akademsko skupnost in institucije, da lahko vsi v celoti prispevajo. Podnebna komisija, ustanovljena leta 2007, je bila pomemben model za podporo tega sodelovanja in procesa doseganja soglasja. Predvidevajo, da bo podoben model morda potreben v povezavi z novo pogodbo City Climate Contract, da bi spodbudili nadaljnje spremembe v zvezi z mobilnostnimi in potrošniškimi navadami skupnosti.

Omogočanje sprememb

Ker je Občina Växjö prevzela organizacijsko vlogo pri prehodu mesta na ukinitve uporabe fosilnih goriv, je bilo zelo pomembno, da so bili procesi sodelovanja in soustvarjanja resnično vključujoči ter so presegli zgolj vključitev »običajnih osumljencev«. Ko je občina spoznala, da pri tem procesu potrebuje pomoč, je leta 1995 najela nevladno organizacijo švedskega društva za varstvo narave za pomoč pri mobilizaciji lokalnih deležnikov. Pomembno je, da je bila to triletna zaveza in ne upanje na kratkoročne donose iz hitrega postopka posvetovanja. Ta ustvarjalni proces je privedel do soglasja znotraj celotne skupnosti, ki se je preslikalo v načrt, da postanejo mesto brez uporabe fosilnih goriv, ključnega pomena pa je bila tudi politična enotnost v občini. Kljub več spremembam politične večine v preteklih letih se je močna zaveza ohranjanju podnebja in doseganju ničelne porabe fosilnih goriv ohranila.

Danes občina nadaljuje izvajanje načel jasne strateške usmeritve in sprašuje skupnost: »Kaj bi radi storili?« Na primer, medtem ko je občini uspelo določiti visok standard politike za občinsko gradnjo in obnovo stanovanj, je bil za zasebne vlagatelje potreben drugačen pristop, in sicer jasno opisati okoljske cilje občine Växjö in nato vprašati, kako lahko razvijalci prispevajo k doseganju teh ciljev. Ta proces je dejansko prinesel številne zanimive rešitve za trajnostno gradnjo. Lastne daljnosežne naložbe Občine Växjö v gradnjo lesenih hiš so privabile številne zasebne gradbenike, ki so svoje lesene hiše v Växjöju tudi predstavili. To dokazuje, da je kombinacija dobro organizirane občine, ki učinkovito uporablja svoja pooblastila za komuniciranje, aktiviranje, predstavitev, politiko in nabavo, lahko močan dejavnik korenitih sprememb.

Švedske občine imajo to prednost, da dobijo veliko prihodkov od davka na dohodek, in tudi relativno preprosto pridobijo obsežnejše dolžniško financiranje za dobre infrastrukturne projekte. Ta model financiranja je Občini Växjö omogočil narediti veliko. Z jasnimi cilji, dobrimi rezultati in sodelovanjem z različnimi akterji je Občini Växjö in partnerjem uspelo pridobiti državna sredstva in EU-sredstva za veliko število eksperimentalnih naložb. Za nekaj pomembnih naložb so v zadnjih letih občinska podjetja prejela zelena posojila prek švedske občinske investicijske zadruge – Kommuninvesta.

V poskusu vplivanja na nacionalno politiko in politiko EU so Občina Växjö, Univerza Linnaeus in Sustainable Småland leta 2015 podpisali deklaracijo Växjö, v kateri so opredeljene

pomembne ovire na nacionalni in evropski ravni, za katere se zavzemajo, da bi jih odstranili in s tem omogočili uspešno delo na področju podnebnih ukrepov.

Växjö daje prednost okoljskemu izobraževanju kot integriranemu vidiku šolstva in izobraževalnih programov skupnosti, Univerza Linnaeus pa ima vodilno vlogo pri terciarnem izobraževanju in raziskavah, ki podpirajo cilje mesta.

Priporočila za sledenje temu primeru

Eden najpomembnejših uspehov pri podnebnih pobudah Växjöja je bil politični dogovor o cilju ničelne uporabe fosilnih goriv, ki se v različnih političnih sestavah vzdržuje že več kot 20 let. To je zagotovilo spodbudno okolje za pobude Občine Växjö in zaupanje preostale skupnosti. Posledično je imela občina močna pooblastila, da vodi korenite spremembe v imenu skupnosti, politiki pa želijo še naprej graditi ponos, ki ga je to delo ustvarilo za skupnost. To dokazuje pomen vodenja skupnosti, ki je izraženo na politični ravni.

Sodelovanje med univerzami, lokalnimi podjetji, občino, organizacijami in prebivalci je bilo za doseganje skupnega cilja ključnega pomena, ne glede na to, kdo prizadevanja vodi. To je pomembno, ker noben akter nima nadzora nad vsemi potrebami za spremembe v skupnosti. Spremembe zahtevajo strateško usklajenost in zavezanost k skupnemu sodelovanju, da bi vsem čim bolj olajšali doseganje sprememb, ki jih lahko dosežejo. V Växjöju ima občina v tem partnerstvu vodilno vlogo pri usklajevanju in aktiviranju, v drugih krajih pa bi bili morda primernejši drugi akterji. Ključni so sodelovanje znotraj skupnosti, skupna vizija in organizacija, ki lahko aktivira in oblikuje korenite ukrepe.

Växjö spodbuja druge skupnosti, da gradijo na lokalnih prednostih z udeležbo javnosti in medsebojnim sodelovanjem. Začnite potovanje na področju biogospodarstva z nekaj lažjimi zmagami, ki povezujejo vire odpadne biomase z neposrednimi lokalnimi zahtevami – energijski sistemi, ki jih upravlja občina, so dober primer.

Ko se bodo občine premaknile naprej od osredotočanja na lokalne toplogredne pline, bi jim zelo koristilo, če bi bili na nacionalni ravni razviti izračuni emisij iz naslova potrošnje, ki so že natančni na lokalni ravni.

Reference

- Spletna stran Växjö kommun – <https://vaxjo.se/sidor/politik-och-demokrati/english/sustainable-development.html>
- Trajnostni Växjö 2030 – https://vaxjo.se/download/18.35d6e9ef173d516f49758b6/1597041882155/ENG_H%C3%A5llbarhetsprogrammet%20H%C3%A5llbara%20V%C3%A4xjö%202020-02-01_antaget%20av%20KF_final.pdf

- Pogodba Växjö Climate City – https://static1.squarespace.com/static/5dd54ca29c9179411df12b85/t/5fd9d3683e884d70d5ea3bbc/1608110955437/Vaxjo_kommun_PDF-A.pdf
- Kronika o energetskega prehodu; Energetska mesta (2016) – https://energy-cities.eu/wp-content/uploads/2019/01/chroniqueste_complet_en.pdf
- Zelena rast v nordijskih regijah; Nordregio (2016) – <https://archive.nordregio.se/Global/Green%20growth%20in%20Nordic%20regions%2050/NordicGreenGrowth-pages.pdf>
- Članek v Ubc: Växjö vodilen v smeri podnebne nevtralnosti – <https://www.ubc-sustainable.net/news/v%C3%A4xj%C3%B6-frontrunner-towards-climate-neutrality>
- Najbolj zeleno mesto v Evropi, predstavitev, župan mesta Växjö Bo Frank – https://www.ubc.net/sites/default/files/171025_bo_frank.pdf
- Članek v publikaciji Green City Times: Växjö brez fosilnih goriv – <https://www.greencitytimes.com/vaxjo/>
- Članek v publikaciji New York Times: Lesene zgradbe segajo v nebo – <https://www.nytimes.com/2021/07/30/todaysnyt/wooden-buildings-reach-for-the-sky-in-vaxjo-sweden.html>
- Sporočilo za javnost: začetek projekta za bio letalsko gorivo iz gozdnih ostankov pri Sandviksverkah – <http://www.veab.se/om-oss/press/pressmeddelanden/2021/projektstart-for-bioflygbransle-av-skogsrester-vid-sandviksverket/>
- Članek v publikaciji Safari: Lokalni politiki o leseni hiši – <https://www.sodra.com/en/se/om-sodra/pressrum/press-releases/local-politicians-on-timber-house-safari>
- Spletna stran Linnaeus University – <https://lnu.se/en/>
- Spletna stran Viable Cities – <https://en.viablecities.se/>
- Spletna stran Kommuninvest – <https://kommuninvest.se/en/vision-and-basic-concept/our-history/>
- Pogovor s Henrikom Johanssonom – miljösamordnare på Växjö kommun z dne 13. septembra 2021